

RASPRAVE

Časopis Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje 44/1 (2018.)

UDK 811.163.42'342(091)

811.163.42'367.625(091)

Izvorni znanstveni rad

Rukopis primljen 7. II. 2018.

Prihvaćen za tisak 9. IV. 2018.

Mate Kapović

Odsjek za lingvistiku

Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu

Ivana Lučića 3, HR-10000 Zagreb

*mkapovic@ffzg.hr*POVIJEST GLAGOLSKE AKCENTUACIJE U
ŠTOKAVSKOM (I ŠIRE)

U radu se obrađuje povijest glagolske akcentuacije u štokavskom, tj. njezin razvoj od praslavenskoga do suvremenih dijalekata. Uz nešto manje detalja govori se i o glagolskoj akcentuaciji u čakavskom i kajkavskom. Naglasak je na rekonstrukciji i razvoju naglasnih paradigama u njihovu međuođnosu s kompleksnom glagolskom morfologijom. Glagoli su podijeljeni po prezentsko-infinitivnim vrstama i razredima te su unutar njih obrađeni svi glagolski oblici.

Uvod¹

U slavenskoj se akcentologiji već 60 godina – od revolucionarne Stangove (Stang 1957) knjige – primjenjuje analiza preko tzv. naglasnih paradigama. Polazeći od triju osnovnih praslavenskih naglasnih paradigama (*a*, *b*, *c*), taj se princip analize danas često upotrebljava i za sinkronijske naglasne paradigme (*A*, *B*, *C*) u slavenskim jezicima koji su očuvali slobodan naglasak ili neke njegove tragove. Takav je pristup u povijesnoj akcentologiji danas uobičajen i općeraširen bez obzira na pripadnost pojedinoj akcentološkoj školi (usp. npr. Garde 1976, Дыбо 2000, Kortlandt 2011, različite autore u Kapović & Matasović 2007 itd.). Analiza putem naglasnih paradigama, premda potječe iz historijske lingvistike pa je nerijetko donekle povijesno uvjetovana i kada se koristi sinkronijski, uvelike olakšava naglasnu analizu, odbacujući prividne i površin-

¹ Zahvaljujem Perini Vukši Nahod na brojnim pitanjima koja su me ponukala da konačno prestanem odlagati pisanje ovoga rada te Mislavu Beniću na pomnu čitanju članka i mnogim lucidnim komentarima.

ske naglasne razlike i koncentrirajući se na najvažnije karakteristike naglasnih obrazaca i opreka, svodeći irelevantne razlike na temeljne ključne obrasce naglasnih alternacija (koji su često naslijeđeni iz dijakronije).

Hrvatska je (a i općenito jugoslavenska i postjugoslavenska) akcentologija razmjerno dugo ostala više-manje netaknuta velikim promjenama i napretkom u slavenskoj akcentologiji te se morfološka koncepcija slavenske akcentuacije (usp. Lehfeldt 2001²) i paradigmatska analiza slavenskih naglasnih obrazaca u priručnicima i radovima domaćih autora uglavnom nije uopće ni spominjala (usp. npr. Matešić 1970, Николић 1970, Ресо 1980², NHKJ). Iznimke (Brozović & Ivić 1988: 18) su bile rijetke i nisu ostavile, što se tiče daljnje primjene takvoga pristupa, konkretna traga u dijalektološkoj i akcentološkoj literaturi. Do promjene dolazi u ranim 2000-ima kada se povećava broj domaćih akcentoloških radova te se moderan akcentološki pristup sve više udomaćuje. Takav sam pristup koristio u svim svojim radovima od ranih 2000-ih (npr. od recentnijih radova Kapović 2009, 2010b, 2011a, 2015, 2017 itd.), a takav je pristup korišten i u radovima koje sam, službeno ili neslužbeno, mentorirao (Peraić 2011, Gudek 2013, Benić 2014, Čurković 2014, Šprljan 2015, Vukša Nahod 2017). Takav pristup, jasno, u novije vrijeme koriste i drugi domaći autori (npr. Benić 2007, Pliško & Mandić 2011, Mandić 2013, Vidović 2013, Vranić & Oštarić 2016, Zubčić 2017 itd.).

Paradigmatski pristup se može primijeniti na naglasne obrasce, dijakronijske i sinkronijske, u cjelokupnom aspektu morfologije i tvorbe i nužan je za povijesno razumijevanje slavenske akcentuacije. Pa ipak, u imenicâ je takav pristup uvelike jednostavniji nego u glagolâ. Npr. relativno je lako razumjeti razliku između, prikazimo to pojednostavljeno, sinkronijske n. p. A u *kràva – kràvu – nà kravu, sùša – sùšu – nà sùšu* (nepomičan silazni naglasak na osnovi, uz potencijalno nštok. prenošenje na proklitiku), n. p. B u *žèna – žènu – zà žènu* i *tràva – tràvu – nà tràvu* (uzlazni naglasak na zadnjem slogu osnove) te n. p. C u *nòga – nògu – zà nogu* i *glàva – glàvu – nà glàvu* (uzlazni naglasak na zadnjem slogu osnove u jednim padežima, a čeonu naglasak s preskakanjem na prijedloge/veznike/čestice u drugima)².

Kod glagolâ su sinkronijske naglasne paradigme nešto kompliciranije zbog kompleksnijeg morfološkog ustroja, česte supletivnosti tj. nadopunjavanja različitih glagolskih vrsta (npr. infinitiv *đići* ali prezent *đigněš*³), miješanih na-

² Usp. Kapović 2011d.

³ U radu kao paradigmatski primjer prezenta u pravilu uzimamo 2^{id} a ne 1^{id}, zato što je 1^{id} povijesno gledano sekundaran oblik u kojem je stari nastavak *-u < -q* u većini glagolâ zamijenjen mladim *-m* (proširenim iz izvornih atematskih glagola na *-mb*), pri čemu se u n. p. B (prez. 1^{id} *měju → *mějem* analogijom prema 2^{id} *mějš*) i C (prez. 1^{id} *pěku → *pěčem* analogijom prema 2^{id} *pěčěš*) mijenjao i naglasak.

glasnih paradigama (npr. tip *grīsti* – *grīzeš*), naglasnih tipova koji ovise o morfološkom ustroju (npr. pomični tip postoji kod vokalskih osnova *e*-glagolâ kao *zvála* – *zvâlo*, ali ne i kod suglasničkih osnova kao *trēsla* – *trēslo*, gdje u potonjih zbog toga imamo B-obrazac unutar n. p. C), ograničenosti pojedinih oblika što se tiče mogućih naglasnih paradigama (npr. štokavski ima samo n. p. A i B kod glagolâ na *-nu/-ne-*), različitih kompliciranih inovacija (npr. mlađe *trēsla* – *trēslo* prema starijem *trēsla* – *trēslo*, ujednačavanje naglaska u GPR kod glagolâ sa sufiksom *-a-* u različitim glagolskim vrstama), pojava poput prefiksalnog naglaska (npr. *lòvīm* ali *ùlovīm*) itd.

Cilj je ovoga članka ukratko prikazati porijeklo i povijest sinkronijskih naglasnih paradigama i njihovih odnosa i principa u glagolima, ponajprije u (novo)štokavskom ali i, manje detaljno, u čak/kajk. (analizu bi čak. i kajk. trebalo drugdje proširiti što se tiče kasnijega razvoja u pojedinim govorima te nekih detalja), uz dijakronijska objašnjenja te prikazati uzroke i osnovne promjene i dijalekatske varijacije u glagolskoj akcentuaciji. U ovom radu nećemo moći zadirati dublje u praslavensku problematiku, potpuno oprimjerenu dijalekatsku varijaciju u svim slučajevima (osim onda gdje je to bilo potrebnije analize radi), točno određivanje n. p. svih leksema te detaljnu analizu svih problema (u radovima sam o drugim morfološkim oblicima, npr. u Kapović 2010a, 2011b, 2011c, 2011d, bio npr. nešto detaljniji što se tiče analize čak. i kajk. sistema te drugih pojedinosti⁴), a što je posao koji tek predstoji učiniti u budućim radovima. Svrha je ovoga rada prvenstveno, osim očite – kratkog prikaza i analize povijesnog razvoja naše glagolske akcentuacije – dati osnovne sinkronijske i dijakronijske smjernice za opis i analizu te tako, među ostalim, olakšati sinkronijske opise⁵ glagolskoga naglaska dijalektolozima. Bez poznavanja i shvaćanja naglasnog sistema teško je dobro napraviti i sinkronijski opis jer je nemoguće znati što je bitno, što onda rezultira opisima u kojima često najzanimljiviji podaci nedostaju, a što je šteta jer se u našim dijalektima krije još mnogošta što tek treba otkriti i pravilno povijesno protumačiti. Dodatan problem je što se u opisima često nabraja svega nekoliko primjerâ po naglasnom tipu, što onemogućava ozbiljnu analizu naglasnog sistema i njezinu upotrebu u povijesnoj

⁴ S tim da sam detalje iz tih starijih studija o našoj povijesnoj akcentuaciji u morfologiji često dodatno upotunjavao i ispravljao u opsežnoj monografiji Kapović 2015. Mnoge je, naime, probleme nemoguće dobro shvatiti ako se promatra samo izdvojen dio sistema a ne njegova cjelina (ili bar veći dio cjeline).

⁵ Klasičan je pregled nštok. glagolske akcentuacije dao Daničić 1896² (pretisnuto u Даничић 1925: 88–208). Ovaj bi članak, slučajem povijesti i sasvim prigodno, trebao iz tiska izići taman negdje na 150. godišnjicu kako je Đuro Daničić svoj rad „Akcenti u glagola”, kako piše na njegovu početku (Daničić 1896²: 47), „Predao u sjednici filologičko-historičkoga razreda jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti 7 listopada 1868”.

akcentologiji. Po sinkronijskim naglasnim paradigmama valja svrstati ne samo par primjerâ, nego sve učestalije glagole, a pogotovo one naslijeđene iz praslavenskoga – provizorni popisi minimuma glagolâ koji bi se morali istražiti i svrstati pri dijalektološkim opisima su dani u ovom radu⁶. Analiza i opis u ovom radu se ponajviše temelje na (novo)štokavskom (naglasak je više na zapadno-štokavskom), ali se daju podaci i osnovne analize i izvan štokavskoga, ponajviše za čakavski i kajkavski. U opisu smo se nužno morali dotaći i nekih morfoloških promjena. Ovaj se rad, naravno, bavi ponajprije paradigmatsko-morfološkim akcenatskim smjenama i paradigmama te se u njemu ne bavimo, osim usputno i ondje gdje je nužno, općim prozodijskim promjenama (tipa čuvanjem zanaglasnih dužina, odrazom akutiranih zanaglasnih dužina, razvojem neoakuta, različitim retrakcijama, dužinom tematskog *-e-* i sl.) – za općenit uvod u našu i slavensku akcentuaciju te nemorfološku stranu naglasaka vidi Kapović 2015. Također, u načelu sam nastojao, gdje je to moguće, ne ponavljati detaljne relevantne analize koje sam već podastao u drugim svojim radovima, nego u tim slučajevima upućivati na njih – te prethodne parcijalne analize glagolskog sistema na koje upućujem treba, dakle, shvaćati komplementarnima ovom radu.

Generalno gledajući, najopćenitije crte rekonstrukcije praslavenske glagolske akcentuacije nisu sporne – praslavenska je rekonstrukcija, uz ogromnu građu iz svih slavenskih jezika/dijalekata/starih rukopisa, više-manje dostupna u Дыбо 1981: 197–260 i Дыбо 2000: 227–659 (te u nizu Diboovih ranijih i kasnijih članaka). S takvom se rekonstrukcijom uglavnom slažu svi akcentolozi, bez obzira na školu i pristup. Ono što je sporno ili nedovoljno istraženo jest svrstavanje pojedinih glagola u pojedine paradigme, neki posebni problemi (npr. naglasne paradigme b_1 i b_2 , prefiksalni naglasak) te razvoj od psl. do pojedinih slav. dijalekata. Posebni se prijepori u akcentologiji javljaju u tome kako objasniti kako je rekonstruirana psl. akcentuacija nastala iz praindoeuropske.⁷

Skraćenice

1^{jd} , 2^{jd} , 3^{jd} , 1^{mn} , 2^{mn} , 3^{mn} – lica (jedinina i množina)

ak^{jd} – akuzativ jednine

akt. – aktivni

aor. – aorist

češ. – češki

⁶ Liste koje dajem u radu, a koje su i dosad neslužbeno kolale okolo u prethodnim verzijama, prilagođene su i lokalizirane glagolske liste („programi”) Moskovske akcentološke škole.

⁷ Usp. pregled u Kapović 2015: 164–215.

dij. – dijalektalno
eng. – engleski
gen^d – genitiv jednine
gen^{mn} – genitiv množine
germ. – germanski
GI – glagolska imenica
got. – gotski
GPP – glagolski prilog prošli
GPR – glagolski pridjev radni (= *l-ptcp.*)
GPS – glagolski prilog sadašnji
GPT – glagolski pridjev trpni
hrv. – hrvatski
ie. – indoeuropski
imp. – imperativ
impf. – imperfekt
inf. – infinitiv
Ištok. – istočnoštokavski
iter. – iterativ
Jslav. – južnoslavenski
JZ – jugozapadni
knjiž. – književni/o (= standardni/o)
latv. – latvijski
ml. – mlađe
m.r. – muški rod
nagl. – naglasak
neodr. – neodređeni
njem. – njemački
nom^{mn} – nominativ množine
n. p. – naglasna paradigma
nštok. – novoštokavski
odr. – određeni
pas. – pasivni

polj. – poljski
praie. – praindoeuropski
prez. – prezent
pridj. – pridjev
pril. – prilog
psl. – praslavenski
ptcp. – particip
rus. – ruski
Sčak. – sjevernočakavski
sek. – sekundarni/o
slav. – slavenski
slč. – slovački
sln. – slovenski
srbug. – srednjobugarski
sr.r. – srednji rod
st. – starije
stand. – standardni
stčeš. – staročeški
stkajk. – starokajkavski
strus. – staroruski
stsl. – staroslavenski
stsrp. – starosrpski
stštok. – staroštokavski
sup. – supin
supl. – supletivni
štok. – štokavski
ved. – vedski
ZJslav. – zapadnojužnoslavenski (štok/čak/kajk. + sln.)
Zštok. – zapadnoštokavski
ž.r. – ženski rod

Simboli

+ oblik nije izravno posvjedočen u radu (ali se može izvesti prema navedenim pravilima)

~ povezano je sa

>, < daje fonetski pravilno/očekivano

→, ← daje analogijom, morfološkom promjenom i sl.

Napomena o citiranju: pri citiranju se osim stranice naznačava i broj fusnote u ek-sponentu. Tako citat Kapović 2015: 235⁸⁵² naznačava da je riječ o fusnoti 852 na stranicama 235.

0. Osnovna obilježja naglasnih paradigama kod glagolâ

Općenito gledano, gledajući čitavu morfologiju, sinkronijske naglasne paradigme karakterizira sljedeće (govoreći na primjeru novoštokavskog):

n. p. A – nepomičan naglasak na osnovi: najčešće " kao u *pràviti*⁸ (rjeđe ^ koji nastaje od nepomičnog starog ~, npr. *sûša* < *sûša*, ili predsonantskim duženjem od ", npr. *sûnčati*) ili nštok. uzlazni naglasci u slučaju povlačenja" na prethodni slog (npr. *nàpraviti* < *napràviti*, *nàstojati* < *nâstôjati*)

n. p. B – alternacija uzlaznog naglaska na zadnjem slogu osnove ispred nastavka/sufiksa (npr. *nòsiti*, *slúžiti* – u starijoj akcentuaciji je to naglasak na nastavku/sufiksu: *nositi*, *slúžiti*) i silaznog naglaska na osnovi (*nòsĩš*; kod dugih slogova nštok. ^ na osnovi nastaje od ~, npr. *slúžĩš* < *slúžĩš*), koji u nštok. može biti povučen na prethodni slog kao ` (*prènosĩš* < *prenòsĩš*)

n. p. C – alternacija uzlaznog naglaska na zadnjem slogu osnove ispred nastavka/sufiksa (npr. *lòviti* – u starijoj akcentuaciji je to naglasak na nastavku/sufiksu: *loviti*) ili naglaska na nastavku (npr. stariji štok. prezent *lovĩmo*⁹ – u starijoj akcentuaciji je to naglasak na zadnjem slogu: *lovĩmò*) i, u nekim oblicima (u većini glag. vrstâ toga nema), promjenjivog (*zvâla* – *zvâlo*, s tim da promjenjivost često sekundarno nestaje) i čeonoga naglaska¹⁰ (to je danas u štok. kod glagolâ ograničeno na neke glagolske pridjeve radne i trpne, npr. *zvâo* – *pòzvao* – *něpozvao*)

⁸ U kajkavskom se taj naglasak u određenim pozicijama zamjenjuje neocirkumfleksnim ^ . Detaljan je pregled svih pozicija, kao i retrakcija i ujednačavanja povezanih s neocirkumfleksom, dat u Kapović 2015: 272–338 te se u ovom radu time nećemo posebno baviti.

⁹ Sinkronijski pod n. p. C možemo, jasno, stavljati i njegov neujednačeni/stariji (*lòvĩš* – *lovĩte*) i ujednačeni/mlađi tip (*lòvĩš* i, analogijom, *lòvĩte* umj. izvornog *lovĩte*).

¹⁰ Naglasak na apsolutnom prvom slogu (uključujući i proklitike, koje to, onda, više nisu).

Koji će točno oblici imati kakav naglasak ovisi ne samo o naglasnoj paradigmi, nego i o glagolskoj vrsti. Npr. n. p. C će kod vokalskih *e*-glagolâ imati pomičan¹¹ GPR (*zvála* < *zvālâ* – *zvâlo*), dok će drugdje u štok. on biti nepomičan iako je riječ o n. p. C (kajk. je najarhaičniji što se tiče čuvanja pomičnog naglasaka u GPR). Isto tako, u *i*-glagolima će n. p. B i C imati izvorni naglasak na sufiksu ispred infinitivnog nastavka (*nòsiti* < *nosîti* B, *lòviti* < *lovîti* C), dok će u *e*-glagolima u nekim razredima imati izvorno naglašen sâm inf. nastavak (*mòci* < **moći* B, *pèci* < **pečì* C).

Ono što je bitno za određivanje naglasne paradigme je primarno odnos infinitiva i prezenta, preko kojega se u većini primjerâ može odrediti naglasna paradigma:

n. p. A *pràviti* – *pràvîš*

n. p. B *nòsiti* – *nòsîš*, *brániti* – *brânîš*

n. p. C *lòviti* – *lòvîš*, *júriti* – *júrîš*

Naglasak se u nekim oblicima može poklapati (prez. *pràvîš* A = *nòsîš* B ili inf. *nòsiti* B = *lòviti* C), ali se razlika očituje u drugima (inf. *pràviti* A ≠ *nòsiti* B i prez. *nòsîš* B ≠ *lòvîš* C). N. p. A, dakle, ima naglasak na osnovi i u inf. i u prez., n. p. B ima alternaciju uzlazno/silazno u inf/prez. (tj. stariju opoziciju naglasak na sufiksu/osnovi), a n. p. C ima uzlazni naglasak i u inf. i u prez. (tj. stariji naglasak na sufiksu/nastavku – štštok. prez. *lovîš*).

Ponekad nije dovoljno vidjeti alternaciju inf. i prez. da bi se odredilo sinkronijsku naglasnu paradigmu već treba uključiti i GPR. Tako nema sinkronijske razlike između *šîjêš* – *pîjêš* i *znâš* – *dâš*, no ona se otkriva uključivanjem GPR, gdje se razlikuju *šîla* (*ùšila*) – *pîla* (knjiž/ml. *pòpîla*, dij/st. *popîla*, vidi 1.12) i *znâla* – *dâla* (knjiž/ml. *pròdâla*, dij/st. *prodâla*, vidi 6.2, 9.2). Taj fenomen je u štok. ograničen samo na vokalske osnove *e*-glagolâ (prve glagolske vrste).

Kod oznake sinkronijskih naglasnih paradigama koristimo znak – za oznaku „miješanih” n. p., tj. onih koje imaju karakteristiku jedne n. p. u jednom, a druge u drugim oblicima. Npr. *grízeš* – *grîzla* je n. p. C-A jer ima prezent po n. p. C (kao *trêseš*), ali GPR kao n. p. A (kao *jèla*). Isto tako, ako u jednom govoru imamo oblike *îdêš* (po n. p. B) uz *îdêmo* (po n. p. C), to se onda može svrstati u sinkronijsku n. p. B-C. Neki glagoli mogu fakultativno imati oblike po dvije (ili više) n. p. – to se označava znakom /, npr. ako u govoru supostoje oblici *îmâš* i *îmâš*, onda to označavamo kao n. p. B/C. Kratke (npr. *nòsiti*, B) i duge (npr. *slúžiti*, B:) n. p., ako je to potrebno, razlikujemo znakom : za dužinu. Skraćeno umjesto „prezent n. p. *c*” ili „oblici n. p. A” i sl. nekad pišemo „*c*-prezent” ili „A-oblici” i sl.

¹¹ A pomičnost uvijek ide s čeonim naglaskom i preskakanjem (pomicanjem naglasaka kao” na apsolutni prvi slog).

Na kraju dajemo pojednostavljen pregled sinkronijskih naglasnih paradigma u nštok. (uzimajući najstarije posvjedočene naglasne oblike) uz primjere infinitiva i prezenta te kratkih i dugih osnova gdje je to moguće:

glagolska vrsta	n. p. A	n. p. B	n. p. C
e-glagoli	<i>jěsti – jěděš</i> –	<i>mòci – mǝžeš</i> –	<i>pěci – pěčeš</i> <i>trěsti – trěseš</i>
ne-glagoli	<i>skĩnuti – skĩnēš</i> –	<i>tàknuti – tǝknēš</i> <i>vĩknuti – vĩknēš</i>	– –
ě/a-glagoli	<i>vĩdjeti – vĩdīš</i> –	<i>vǝleti – vǝlīš</i> –	<i>lětjeti – lětīš</i> <i>trǝjeti – trǝpīš</i>
i-glagoli	<i>grǎbiti – grǎbīš</i> <i>pǎmtiti – pǎmtīš</i>	<i>mǝliti – mǝlīš</i> <i>brǎniti – brǎnīš</i>	<i>dǝjiti – dǝjīš</i> <i>trúbiti – trúbīš</i>
a-je-glagoli	<i>rězati – rěžēš</i> –	<i>lǎgati – lǎžēš</i> <i>plėsati – plěšēš</i>	– –
a-ā-glagoli	<i>kĩdati – kĩdāš</i> <i>sũnčati – sũnčāš</i>	<i>kǝpati – kǝpāš</i> <i>pĩtati – pĩtāš</i>	<i>kǝpati – kǝpāš</i> –
ova-glagoli	<i>vǝrovati – vǝrųjēš</i> –	<i>kųpǝvati – kųpųjēš</i> –	– –

Napomena: kod *a-ā*-glagolâ situacija s n. p. B i C varira (vidi 6.2) – neki sistemi imaju samo B-tip, neki samo C-tip, neki imaju oba (pa su neki glagoli u jednom, drugi u drugom). Katkad glagol može pripadati i obama tipovima u istom govoru (npr. *ĩmāš* uz *ĩmāš*, B/C).

0.1. Pregled glagolskih oblika

Ovdje ćemo tablično i pojednostavljeno prikazati mjesto naglasaka (pritom za osnovu uzimajući, pomalo idealtipski, najstariji posvjedočeni sistem) u glagolskim oblicima. Razlikujemo naglasak na osnovi, sufiksu (tj. veznom vokalu) i nastavku, pri čemu se misli na staro mjesto naglasaka, s kojeg je u nštok. naglasak povučen na prethodni slog kao uzlazni. Za dijeljenje glagolskih oblika na osnovu, sufiks i nastavak usp. npr. *nos-i-ti* (*nos*- osnova, *-i-* sufiks, *-ti* nasta-

vak), prez. *nos-i-Ø*, *nos-i-te*, aor. *odnes-oh-Ø*, *odnes-os-mo*, impf. *nos-ijah-Ø*, *nos-ijas-mo*, GPR *nos-i-la*, GPT *noš-en-a*, GPS *nos-eć-i*, GPP *odnes-av-ši*, GI *noš-eñ-e*. U tablici (+) označava naglašenost a (–) nenaglašenost osnove, sufiksa ili nastavka. U slučaju da naglasak varira od oblika do oblika (npr. aor. *iskòvah* – *iskova*) ili od vrste glagola (npr. u n. p. C *zvàti* ali *plèsti* < *plesti), onda se s + označavaju obje pozicije. Čeoni naglasak (˘) koji preskače na prethodni slog) označava se kao +_o. Pojedinačne sekundarne naglasne tipove (npr. širenje čeonog naglaska u 2/3^{id} aor. u izvornoj n. p. A i B) nismo označavali u tablici.

	naglasna paradigma	osnova	sufiks	nastavak
infinitiv	A	+	–	–
	B	–	+	+
	C	–	+	+
prezent	A	+	–	–
	B	+	–	–
	C	–	+	+
imperativ	A	+	–	–
	B	–	+	–
	C	–	+	–
aorist	A	+	–	–
	B	–	+	–
	C	+ _o	+	+
imperfekt	A	+	–	–
	B	+	–	–
	C	–	+	–
glagolski pridjev radni	A	+	–	–
	B	–	+	–
	C	+ _o	+	+

glagolski pridjev trpni	A	+	–	–
	B	+	+	–
	C	+ _o	+	+
glagolski prilog sadašnji	A	+	–	–
	B	+	–	–
	C	–	–	+
glagolski prilog prošli	A	+	–	–
	B	–	+	–
	C	–	+	+
glagolska imenica	A	+	–	–
	B	+	–	–
	C	–	–	+

0.2. Pregled glagolskih vrsta i razreda

Nastavljamo s pregledom svih glagolskih vrsta i razreda kroz koje dajemo osnove naglasnih obrazaca, dijakronijskih promjena i dijalekatske varijacije za sve glagolske oblike. Glagolske vrste i razredi često imaju svoje naglasne posebitosti – u nekima se ne javljaju sve n. p., u nekima su određene n. p. vrlo rijetke, u nekima se neki oblici ponašaju na jedan način, a u drugima na drugi. Glagolska podjela generalno nije jako različita od uobičajene¹², ali umjesto brojeva koristimo, jednostavnosti radi, označavanje preko sufiksâ u inf/prez. (npr. *i*-glagoli, *ne*-glagoli i sl.). Važno je napomenuti da je podjela glagolskih vrsta, razreda i naglasnih tipova ovdje usmjerena dijakronijski na način da može obuhvatiti i najarhaičnije govore te sve (očuvane) izvorne distinkcije. U sinkronijskim opisima se neke razlike mogu zanemariti i glagoli drugačije svrstati (npr. glagoli *kovati* i *psovati* su izvorno i drugačije tvorbe i imaju drugačiji naglasak, ali se u većini suvremenih govora mogu svrstati u istu glagolsku vrstu i imaju isti naglasak).

Navodimo sljedeće glagolske vrste i razrede:

1. *e*-glagoli: *krad-e-š*

a. *t/d*-razred: *plet-e-š*

¹² Usp. npr. Maretić 1963: 239–287 te općenito Hamm 1970³: 152–153.

- b. *s/z*-razred: *tres-e-š*
 - c. *p/b*-razred: *greb-e-š*
 - d. *k/g/h*-razred: *peč-e-š*
 - e. *m/n*-razred: *uzm-e-š*
 - f. *r/l*-razred: *tar-e-š*
 - g. *i/u/ě*-razred: *pij-e-š*
 - h. *a*-razred: *zv-a-ti* (*zov-e-š*)
 - i. *j/va*-razred: *laj-a-ti* (*laj-e-š*), *pļuv-a-ti* (*pļuj-e-š*)
- 2. *ne*-glagoli: *kren-e-š*
 - 3. *ě/a*-glagoli: *vid-ě-ti* (*vid-i-š*), *drž-a-ti* (*drž-i-š*)
 - 4. *i*-glagoli: *nos-i-š* (*nos-i-ti*)
 - 5. *a-je*-glagoli: *zob-a-ti* – *zobl-je-š*
 - 6. *a-ā*-glagoli: *kop-a-ti* – *kop-a-š*
 - 7. *ova*-glagoli: *mil-ov-a-ti*

E-glagoli ime dobivaju po tematskom vokalu *e*-u prezentu. Njihovi razredi ime dobivaju uglavnom prema zadnjem suglasniku (npr. *tres-e-š*), samo *i/u/ě*-razred ime dobiva prema zadnjem vokalu osnove u infinitivu (*pi-ti*), *a*-razred prema veznom *-a-* u infinitivu (*zv-a-ti*), a *j/va*-razred prema *-ja-/va-* u infinitivu (*laj-a-ti*). Ostale glagolske vrste dobivaju ime prema prezentu (*ne*-glagoli), infinitivu (*ě/a-*, *ova*-glagoli), infinitivu i prezentu (*i-*, *a-je-*, *a-ā*-glagoli).

Za sve vrste i razrede ćemo davati i provizorni popis glagolâ koji se u njima nalaze. Popis se temelji na štokavskom, ali obuhvaća i čakavski i kajkavski. Naglasak je u popisima glagolâ označen oviskom (')¹³, kojim se mogu bilježiti svi naglasni sistemi odjednom (i koji ukazuje na paradigmatsko ponašanje naglasaka): npr. *pr'atiti*¹⁴ (= *prătiti*), *ispr'atiti* (= *isprătiti* > *ispratiti*), *sū'diš* (= *sūdīš* > *sūdīš*)¹⁵, *'zvālo* (= *zvālo*)¹⁶, *letīš'* (= *letīš* > *letīš* > *lētīš*)¹⁷.

¹³ Za sličan način bilježenja naglasaka vidi npr. Stankiewicz 1993 ili László 1996.

¹⁴ Ovisak odmah ispred vokala označava naglasak kod kojega nema preskakanja naglasaka (ako je riječ o prvom slogu – izvorno samo u n. p. A i B).

¹⁵ Ovisak iza vokala označava stari (dugi) neoakut (u govorima bez njega *ā'* je istovjetno *ā*).

¹⁶ Ovisak na apsolutnom početku riječi (ispred čitave riječi, ne samo ispred vokala) označava da naglasak skače na prefiks ili proklitiku (tj. ono što bi u drugim situacijama bila proklitika): *zvālo* – *pōzvālo* – *nězvālo* (uvijek u n. p. C).

¹⁷ Naglasak na apsolutnom kraju označava neoakut na prethodnom dugom slogu (ako ga govor ima) i vezanost naglasaka za zadnji slog u paradigmama (u n. p. B i C): *letīš'* – *letīm'o* (= *letīmō* > *letīmo*) ili *sūd'* (= *sūd* > *sūd*) – *sūd'a* (= *sūdā* > *sūda*).

1. *e*-glagoli

E-glagoli se sastoje od najviše razredâ, tj. podvrstâ, no svi imaju prezent na *-e-*. Različiti se razredi *e*-glagolâ mogu značajno različito naglasno ponašati što se tiče posvjedočenosti i distribucije naglasnih paradigama (kojih ima i koliko je glagolâ u njima) i što se tiče generaliziranja određenih naglasnih tipova (bile te generalizacije starijeg ili mlađeg postanja).

Prije pregleda pojedinih razreda, treba raspraviti neke općenite pojave, tipične za sve ili većinu njih.

1.1. Naglasak *l*-participa u konsonantskim i vokalskim osnovama

Već u praslavenskom se naglasak u *l*-participima jako razlikovao u konsonantskim osnovama (*e*-glagolima kojima je osnova završavala na suglasnik¹⁸) i vokalskim osnovama (*e*-glagolima kojima je osnova završavala na samoglasnik, uključujući i slogotvorno *r*, ili koji su nakon te osnove imali vokalski sufix). U konsonantskim *e*-glagolima n. p. *c* u *l*-participima (tj. našem GPR) nije bilo pomičnog naglasaka tipičnog za n. p. *c*, a koji se inače javlja u vokalskim *e*-glagolima te u psl. u *ne-* i *i*-glagolima (što je očuvan npr. u kajk.). Svi konsonantski glagoli neakutirane osnove (dakle, n. p. *b* i *c*) su u *l*-participima imali već u psl. samo *b*-tip naglasaka (tj. naglasak na nastavku ako on nije bio poluglas), npr. *metěšь (*c*) ali *mětľь – *metlâ – *metlô¹⁹ (a ne **mětľь – **metlâ – **mětlo) potpuno isto kao što je prema *mòžešь (*b*) bilo *mòglь – *moglâ – *moglô. To su *de facto* *b*-oblici unutar n. p. *c*. Tâ se pojava može objasniti putem metatonije *mětľь > *mětľь ispred skupine *-CR- (suglasnik + sonant/po-

¹⁸ Uključujući i one u kojima *t/d u Jslav. nestaje u GPR, npr. *metla > *mela* i *bodla > *bola*. Naknadni gubitak *t i *d ne utječe na akcentuaciju takvih glagola u GPR, koji u drugim oblicima i dalje zadržavaju dočetni dental u osnovi.

¹⁹ Takav naglasak postaje od izvornog nepomičnog naglasaka na prvom slogu (*mětľь – *mětla – *mětlo) pomicanjem naglasaka udesno u praslavenskom (Kapović 2015: 103–134). Dočetni naglasak u takvom *b*-tipu (*metlâ – *metlô) nije istovjetan dočetnom naglasaku u *c*-tipu (tipa prez. *metemô – *metetě). U n. p. *c* je dočetni naglasak izvoran (tj. od početka stoji na zadnjem slogu), dok u n. p. *b*, kako rekosmo, nastaje pomicanjem s izvorno naglašene osnove (*mětlo > *metlô). U oba slučaja, i u *b*- i u *c*-oblicima, možemo u alternaciji s tim dočetnim naglaskom naći i neoakut na zadnjem slogu osnove ako je na kraju slabi poluglas (*mětľь u *b*-tipu, prez. 2^{id} *metěšь u *c*-tipu), ali je u *b*-tipu riječ o naglasku koji se vjerojatno nikada nije ni bio pomakao udesno na slabi poluglas, dok je u *c*-tipu riječ o naglasku koji se sa slabog poluglasa povukao na prethodni slog (*metěšь > *metěšь). Također, u n. p. *c* takav dočetni naglasak (*metěšь, *metemô) alternira s čeonim naglaskom u drugim oblicima (prez. 1^{id} *mětq), čega u n. p. *b* nema.

luvokal²⁰) u psl.²¹ S druge strane, u vokalskim osnovama u *l*-participima, uz *a*-/*b*- tip naglaska, najnormalnije postoji i pomičan *c*-tip naglaska, npr. *l̥jěš' 'li-ješ' (*c*) i *l̥l̥ - *l̥l̥á - *l̥l̥o (isto i *pr̥l̥l̥ - *pr̥l̥l̥á - *pr̥l̥l̥o).

Konsonantske osnove:

razred	osnova	prez. n. p. c	<i>l</i> -ptcp. (<i>b</i> -tip)
<i>t/d-</i>	*plet-	*pletěš̆	*pl̥t̥l̥ - *pletl̥á - *pletl̥o
<i>s/z-</i>	*trēs-	*trēsěš̆	*tr̥ēsl̥ - *trēsł̥á - *trēsł̥o
<i>p/b-</i>	*zēb-	*zēbēš̆	*z̥ēbl̥ - zēbl̥á - zēbl̥o
<i>k/g/h-</i>	*tek-	*tečēš̆	*t̥ēkl̥ - *tekl̥á - *tekl̥o

Vokalske osnove:

razred	osnova ²²	prez. n. p. c	<i>l</i> -ptcp. (<i>c</i> -tip)
<i>m/n-</i>	*kl̥ -	*kl̥n̥ěš̆	*kl̥l̥ - *kl̥l̥á - *kl̥l̥o
<i>r/l-</i>	*mer-/m̥r̥- ²³	*m̥r̥ěš̆	*m̥rl̥ - *m̥rl̥á - *m̥rl̥o
<i>i/u/ě-</i>	*pi-	*p̥j̥ěš̆	*p̥l̥ - *p̥l̥á - *p̥l̥o
<i>a-</i>	*z̥v̥-a- ²⁴	*zov̥ěš̆	*z̥val̥ - *z̥val̥á - *z̥valo
<i>j/va-</i>	*kov̥-a- ²⁵	*kuj̥ěš̆	*k̥oval̥ - *k̥oval̥á - *k̥ovalo

²⁰ Prvi suglasnik ove skupine ne smije biti sonant (kako se vidi po odsustvu ove metatonije u *m/n-* i *r/l-* razredima *e*-glagolâ, vidi 1.10 i 1.11 te usp. fusnotu 467), dok drugi može biti sonant (*-n-, *-l-, *-r- – primjerâ s *-m-, čini se, nema) ili poluvokal (*-j-). Takva se metatonija javlja i u *ne-* (vidi 2) i *a-je*-glagolima (vidi 5).

²¹ Vidi Kapović 2015: 183–184.

²² Osnova se, zbog glasovnih promjena, mogla razlikovati ispred suglasnikâ i ispred samoglasnikâ (npr. *kl̥-C- ali *kl̥n̥V-). Osnova je također, zbog prijevornih alternacija, mogla varirati (npr. *z̥v̥- u inf., *zov̥- u prez.). Ovdje bilježimo osnove prije suglasnikâ kakve nalazimo ispred *-l- u *l*-participima.

²³ *-̥r̥- je diftong (pa se računa kao vokalska osnova), a kasnije daje slogotvorno *-r̥- u Jslav.

²⁴ Ovdje se na osnovu dodaje sufiks *-a-.

²⁵ I ovdje je na osnovu dodan sufiks *-a-.

1.2. Kvantiteta tematskog vokala -e-

Tematski vokal *-e- je izvorno kratak, no analogijom prema prezentima na -ī- i -ā- (rjeđe i na neke druge načine) u nekim govorima se u pojedinima licima ili, češće, kroz cijelu paradigmu (nekad samo u određenim n. p. ili u određenim glagolskim razredima) javlja i sekundarna dužina (koja se u kajk. i u sjevernom čak. odražava i posredno u vidu neocirkumfleksa²⁶). U štok. se u n. p. A i B uglavnom javlja dugo -ē-²⁷ (dok u čak. ima i govora koji i tu imaju kraćinu), ali ima i iznimaka u pojedinim razredima i glagolima²⁸. U štok. je u n. p. C dugo -ē- tipičnije za istočnije govore²⁹, a kratko -e- za zapadnije. U klasičnom se, vuk-daničičevskom, knjiž. štok. u n. p. C uglavnom bilježi dugo -ē-³⁰, dok se u suvremenim priručnicima za stand. hrv. uglavnom bilježi kraćina u n. p. C prema uobičajenom Zštok. obrascu. Za dijakronijski izvod i opći pregled dijalekatskih varijacija što se tiče -ē- vidi Kapović 2015: 289–294, 367–370, ovdje ne možemo ulaziti u detalje.

1.3. Jednačenje mjesta naglasaka u 1^{mn} i 2^{mn} prezenta n. p. C

U 1^{mn} i 2^{mn} prez. n. p. C izvorno se očekuje dočetni naglasak, npr. *bodemō – *bodetē. Od toga se očekuju oblici kao *bodēmo* – *bodēte*. Takvi oblici, s izvornim naglaskom i kraćinom, posvjedočeni su dijalektalno³¹. Staro mjesto naglasaka, ali s mlađom dužinom, javlja se i u klasičnom književnom novoštokavskom: npr. *bodēmo* – *bodēte* (ARj)³². Takav se naglasak (*bodēmo*, *pletēmo*, *pečēmo*) dobro čuva u istočnim i južnim štok. govorima³³, dok na zapadu pre-

²⁶ Za glagolski neocirkumfleks u kajk. (i sln. i Sčak.) usp. Kapović 2015: 279, 286–295, 308–317, 331–332, 345–346, 360–361.

²⁷ Rešetar (1900: 193) za Dubrovnik (i Prčanj) navodi da svi glagoli u n. p. A i B (tj. kod nenaglašenog tematskog vokala) mogu imati izvornu kraćinu (*lāžemo*, *plāčemo* – zanimljivo je da navodi samo glagole s -je-prezentima), dok se kod n. p. C uz kraćinu (*trēsēm*) rjeđe javlja i dužina (*trēsēm*). Bojanić i Trivunac (2002: 14–15) kasnije za Dubrovnik bilježe samo oblike s dužinom u n. p. B (*ūdēn*, *bydēn*, *ndčmēn*). Usp. i Šurmina (1895: 205) koji za Sarajevo navodi da je češće *pōčmēm* s kraćinom (što bi mogao biti arhaizam) od *pōčmēm* s dužinom.

²⁸ Iznimke su glagoli *mōžeš* (1.9.2), *hōčeš* (9.5) i glagoli na -je- (*bīješ*, *čūješ*, *kāješ*, *kūpuješ*) u južnoštokavskom (a što se prije propisivalo i za normativni nštok., usp. Budmani 1867: 105–106). Dužina veznog vokala može ovisiti i o dužini korijenja, npr. *plētēš* ali *rāstēš* (usp. Budmani 1867: 106, Stankiewicz 1993: 149¹²).

²⁹ Iako ondje naknadno dolazi do tendencije fonetskog kraćenja zanaglasnih dužina, više nego na zapadu – usp. Kapović 2015: 751–753, 760–761 (karta).

³⁰ Iako usp. primjedb u Maretić 1963: 239 da dužine ne mora biti (no gramatike vukovaca su u jednu ruku bile manje preskriptivne nego današnje te su često bilježile i ono što se nije „preporučivalo” za književni jezik).

³¹ Npr. Brozović 1957: 379; 2007: 100, 139–140 itd.

³² Daničić (1896: 51–52/1925: 93) (*o*)*pletēmo* dopušta fakultativno uz (*o*)*plētēmo*.

³³ Usp. Николић 1970: 116.

teže ujednačeno *bòdemo* (što se onda uzima i za stand. hrv.). I u govorima se bez fonetske retrakcije može ujednačiti *boděmo* prema *bodě* umjesto izvornog *bodemò* (isto tako i *boděmo* prema *bodě* u govorima s dugim nastavcima). Nekad se po jednačenju mogu razlikovati kratke i duge osnove³⁴ – npr. može se ujednačiti samo *trēsèmo/trésemo* (analogijom prema *trēsè/trése*) da bi se ujednačila i dužina osnove jer se izvorno očekuje njezino kraćenje³⁵: *trēsèmò/trēsèmo*³⁶.

1.4. Naglasak u infinitivima n. p. B i C neakutirane osnove

U infinitivima n. p. B i C koji nemaju izvorni " na osnovi (kao *pìti*) ili ve-zni sufixs s izvornim " (kao *zvàti* < *zъv-ā-ti), očekuje se naglasak na kraju (**mògti*, **bòsti*, **pektì*)³⁷, što je u pravilu dobro očuvano u istočnoštokavskom: npr. *mòci*, *bòsti*, *trèsti*. U zapadnom štokavskom prevladava, a u čak. i kajk. se isključivo javlja nefonetski povučen naglasak tipa *mòci*, *bòsti*, *trèsti* > *trēsti*³⁸ (što se onda uzima i kao normativno za stand. hrv.). Kolebanje po govorima može biti veliko te ovisjeti o dužini osnove (npr. mlađe *bòsti* ali starije *trèsti*), broju slogova (npr. starije *bòsti*, ali mlađe *pòčēti* umjesto izvornoga *po-čēti*), pojedinačnim primjerima i sl. U mnogim štok. i čak. govorima danas nalazimo samo mlađi inf. nastavak *-t/-ć* pa u njima izvorni naglasak ni ne može biti očuvan, no ta inovacija nema izravne veze s nefonetskim kraćenjem infinitivnoga nastavka³⁹ jer se javlja i ondje gdje su *-ti/-ći* puni⁴⁰.

³⁴ Usp. Stankiewicz 1993: 142.

³⁵ Kapović 2015: 437–438, 463.

³⁶ Za situaciju u štok. govorima usp. i Matešić 1970: 214.

³⁷ U n. p. *b* takav naglasak nastaje u psl. pravilnim pomakom naglasaka udesno (**mògti* > **mogti*), dok je u n. p. *c* naglasak od početka na (dominantnom) nastavku (**bòsti*, **pektì*). Inf. nastavak je u n. p. *b* u psl. naglašen samo kad je korijen neakutiran (npr. **mòg-*) pa se naglasak pomiče na prvi sljedeći slog (koji je u tom slučaju inf. nastavak *-ti), dok je inf. nastavak u n. p. *c* u psl. naglašen također kod neakutiranih korijena tj. ako sufixi ispred nastavka *-ti nisu dominantni pa oni sami ne privlače naglasak. U **bòsti*, **pektì* nema sufixa između osnove (koja je u n. p. *c* uvijek recesivna) i nastavka pa onda inf. *-ti dobiva iktus – u *ne*-glagolima je sufix *-nq- izvorno recesivan pa zato imamo psl. **minqti* s naglaskom na kraju, dok je u *i*-glagolima naglasak na dominantnom sufixu *-i- (**loviti* – nastavak *-ti je i tu dominantan, naravno, ali je to nevažno jer iktus ide na prvi dominantan morfološki oblik riječi, a to je tu *-i- nakon osnove).

³⁸ Za detalje vidi Kapović 2015: 634–638.

³⁹ Kraćenje inf. nastavka je nefonetsko (tj. ne odvija se po nekakvom redovnom glasovnom zakonu) zato što se događa samo morfološki uvjetovano isključivo u tom nastavku – nije da završno *-i* općenito nestaje (npr. gubi se *-i* u inf. *peći* > *peć*, ali se nikad ne gubi *-i* u lok^{id} *peći* iako su ta dva oblika genetski i sinkronijski istovjetna).

⁴⁰ Zanimljivo je da je tendencija ovakvog pomaka u inf. (i GPR) najjača upravo u kajk. u kojem se najbolje čuvaju puni infinitivi (jer stoje u opreci sa supinom na *-t/-ć* < *-tъ).

1.5. Naglasak u GPR n. p. B i C *e*-glagolâ

Slično nefonetsko povlačenje naglasaka kao u inf. događa se i u GPR – npr. zapadnoštokavski tipično ima mlađe (*pěkao* –) *pěkla* – *pěklo* – mn. *pěkli* – *pěkla* – *pěkle*⁴¹ (to je B-tip naglasaka unutar n. p. C) prema starijem istočnoštokavskom (*pěkao* –) *pěkla* – *pěklo* – mn. *pěkli* – *pěkle* – *pěkla*⁴², dok umjesto izvornoga *dālâ* – *dâlo* (n. p. C) (odraženoga u Zštok. najstarijem tipu *dála* – *dâlo*) u nekim stštok/čak. i svim kajk. govorima imamo mlađe *dâla* – *dâlo*. I ovdje su varijacije vrlo velike po dijalektima i govorima⁴³. Moguće je da su na generalizaciju naglasaka na osnovi u B-oblicima (kao *plělo*, *trěslo* itd.) utjecali i oblici m.r. kao *plěo*, *trěsao* itd. u kojima se takav naglasak i očekuje (*plětlъ, *trěslъ), premda to nikako ne može biti jedini i glavni razlog za tu širu tendenciju (jer ona nije ograničena niti samo na B-oblike u GPR, niti samo na GPR).

Generalno gledano, kako je već rečeno, stari se naglasak (tipa *pěkla/peklâ* – *pěklo/peklô*) u GPR konsonantskih *e*-glagola najbolje čuva na istoku i jugu štokavštine (te na sjeveru i krajnjem jugu čakavštine), dok se na zapadu štokavštine (te u mnogim govorima središnjeg čakavskog pojasa i cijeloj kajkavštini) uglavnom javlja mlađe *pěkla* – *pěklo* (isto vrijedi i za odnos *pěci* : *pěci* u inf.⁴⁴). S druge strane, stara se pomičnost u n. p. C u GPR vokalskih *e*-glagola čuva samo na zapadu (također i u čak/kajk.) – tako prema Zštok. *dâo* – *dála* – *dâlo*⁴⁵

⁴¹ Na zapadu se takav naglasak javlja npr. u Dubrovniku, Neretvanskoj krajini i Lici. Naravno, ti dubrovački i neretvanski govori spadaju pod istočnohercegovački dijalekat pa se utoliko može reći da su i zato iznimka. S druge strane, Posavina npr. uglavnom ima „zapadni naglasak“, ali se javljaju i ostaci starog naglasaka (usp. Ivšić 1913/II: 95). Najbolji su primjer zapadnih govora s dosljednim mlađim naglaskom poput *pěkla/trěsla* govori Dalmatinske zagore – samo mlađi naglasak nalazimo, recimo, u Vrgorskoj krajini (moji podaci), a isto je tako i u Imotskoj krajini (Šimundić 1971: 155–156).

⁴² Ovakve generalizacije treba katkad shvatiti uvjetno jer se u govorima znaju javljati i dublete tipa starije *ocvâlo* uz mlađe *ôcvâlo* i sl. – usp. Matešić 1970: 217. U nekim govorima se stari naglasak može čuvati u samo nekim primjerima, u nekima samo u neprefigiranim oblicima i sl. Usp. npr. u Ortiješju kraj Mostara (Peco 1961: 49) *trěslo* ali *istrěslo*.

⁴³ Treba razlikovati nefonetsko uklanjanje naglasaka s nastavka u GPR u konsonantskim osnovama tipa *pěkla* → *pěkla* (konsonantske su osnove i *bôla*, *cvâla* i sl., što nastaje od *bod-la*, *cvat-la*) koje se događa u svim oblicima jd. i mn. i zahvaća i nštok. i stštok. govore (uz neke čak. i praktički sve kajk. govore) od nefonetskog uklanjanja naglasaka s nastavka u GPR u vokalskim osnovama tipa *dālâ* → *dâla*, *počělâ* → *počēla*, što se događa samo u jd. ž.r. i mn. sr.r. (što su jedini izvorno oksitonirani oblici u vokalskim n. p. C) i što se javlja samo u nekim stštok/čak. i praktički svim kajk. govorima (u nštok. toga nema – oblici poput *dâla* u nekim nštok. govorima su ujednačeni prema *dâlo*, a ne odrazi starijeg **dâla*). No u osnovi je tu ipak riječ o istoj tendenciji koja se javlja pretežno na zapadu (Zštok. + čak/kajk.) – naglasak tipa **prodâla* ni ne može biti na istoku/jugu štok. kad je tamo samo ujednačeno *prôdâla* (prema drugim oblicima kao *prôdâlo*).

⁴⁴ Osim što u čak. **peči* nije posvjedočeno ni na sjeveru ni na krajnjem jugu (tim više što je u mnogim govorima, iako ne u svima, *-i* u inf. otpalo).

⁴⁵ Iako se to može i na zapadu ujednačiti naknadno u *dála* – *dâlo* ili, rjeđe, *dâla* – *dâlo*.

u Ištok. imamo *dāo – dāla – dālo*⁴⁶. Isto tako, dijalekatski tip *prodāla – prōdālo*, *počēla – počēlo* se na istoku i jugu uopće ne javlja, nego je ondje samo ujednačeno *prōdāla*, *pōčēla*⁴⁷ (isto vrijedi i za zapadni dijalekatski stariji tip *prodāna* prema istočnom/južnom ujednačenom *prōdāna*)⁴⁸. Za detalje, generalnu dijalekatsku distribuciju i dijakronijski izvod u vezi inovativnih tipova *pēkla/trēsla/dāla* vidi Kapović 2015: 634–638.

1.6. *t/d*-razred

U ovom razredu nalazimo sve naglasne paradigme, uključujući i miješanu n. p. A-C:, no neke nemaju puno glagolâ u sebi.

1.6.1. n. p. *a*

N. p. *a* je u psl. imala stari akut na osnovi u svim oblicima.

PRASLAVENSKI	ŠTOK.	ČAK. (Vrgada ⁴⁹)
*krāsti	<i>jěsti</i>	<i>krěsti</i>
1. *krādq	<i>jědēm</i>	<i>krěden</i>
2. *krādešb	<i>jědēš</i>	
3. *krādetb	<i>jědē</i>	
1. *krādemo	<i>jědēmo</i>	
2. *krādete	<i>jědēte</i>	
3. *krādqtb	<i>jědū</i>	<i>krědū</i>

⁴⁶ Takav se naglasak uzimao i kao književni u „klasičnom srpskohrvatskom”, a uglavnom ostaje kao normativni propis i u modernoj zapadnoštokavskoj (hrvatskoj) naglasnoj kodifikaciji s obzirom da je tip *dāla – dālo* dijalekatski nešto manje stabilan od nekih drugih Zštok. karakteristika (kao što su npr. naglasci poput inf. *trěsti*, prez. *plěteš*, GPR *trěsen* i sl.).

⁴⁷ Naravno, takav se ujednačeni tip javlja i na zapadu – a to je i jedini tip koji se javlja u knjiž. štokavštini. Poanta nije u tome da se tip *prodāla* na zapadu uvijek čuva, nego da, ako se čuva, čuva se samo na zapadu. Postoji i tendencija ujednačavanja mlađeg naglasaka (zbog utjecaja standarda, govora većih gradova, ali zacielo i unutrašnjih naglasnih tendencija) u nekim dijalektima – npr. prema mojim opažanjima u Vrgorskoj krajini stariji naglasak kao *udāla*, *popīla*, *uzēla*, *počēla* (u jd. ž.r. i mn. sr.r. u opoziciji prema čeonom naglasku u ostalim oblicima GPR) u pravilu čuvaju stariji govornici obaju spolova te sredovječni muškarci (oko 50-ak godina), dok već sredovječne žene (oko 50-ak godina) imaju u pravilu mlađi naglasak kao *ūdāla*, *pōpīla* itd. Djeca, jasno, u pravilu usvajaju jezik primarno od materâ, što znači da i ona imaju mlađi naglasak te se može pretpostaviti da će on u budućnosti i u potpunosti prevladati.

⁴⁸ Za ovaj odnos zapad prema (sjevero)istok/jug usp. i Николић 1970: 118–120.

⁴⁹ Jurišić 1973. U daljnjem tekstu se podaci iz Jurišićeva rječnika više ne citiraju eksplicitno (ako nema naznake reference, znači da je vrgadinski oblik iz rječnika).

Vrgadinska kračina u prezentu je arhaična⁵⁰, štok. u n. p. A u većini govora i razreda ima ujednačenu sekundarnu dužinu.

n. p. A: *b'udeš* (supletivni prezent od glag. *biti*, vidi 9.1), *'ěsti* (prez. i *ědeš'/'ědeš'*, izvorno atematski glagol *ěm'*, vidi 9.3), *kr'asti* (*kr'adeš* → *krādeš'* A-C:), *p'asti* (*pad-*) (*p'adeš* → *pādeš'* A-C:), i supl. prez. *p'adneš*), *s'ěsti* (zast. prez. *s'ědeš'*⁵¹, supl. prez. *s'ědneš*), *sr'ěsti* (supl. prez. *sr'ětneš*)⁵²

Glagol **ěsti* izvorno ima naglasak po n. p. *a* u inf. i GPR, a u knjiž. nštok. i u sekundarnom *e*-prezentu koji je uzeo naglasak iz njih (*jědēš* prema *jěsti* – *jěla*)⁵³. Glagol *krāsti* je izvorno n. p. *a* (što se čuva na Vrgadi – usp. i n. p. A u strus.)⁵⁴, no u mnogim dijalektima prelazi u n. p. A-C:⁵⁵ analogijom prema glagolima tipa *grīsti* – *grīzeš* (vidi 1.7.3). Za *pāsti* nije sigurno je li izvorno bio n. p. *a* ili *a-c* (tj. je li prezent prema inf. **pāsti* bio **pādq* – **pādeš* ili **pādq* – **padeš*)⁵⁶.

Od ostalih oblika treba spomenuti GPT, gdje je u jednim govorima ujednačen stari naglasak n. p. C pa imamo knjiž. štok. *pojēden* – *pojedēna* (analogijom prema *ubōden* – *ubodēna*, gdje se to i očekuje), dok je u zapadnohercegovačkim nštok. govorima obrnuto – tamo se ujednačava stari obrazac n. p. A pa imamo *pōjeden*, kao što se očekuje, ali i analoško *ūboden*. Trebalo bi detaljno ispitati koje područje ovakav razvoj točno obuhvaća.

1.6.2. n. p. *b*

Ovdje nalazimo samo glagol *ići*⁵⁷, a i on je zapravo nepravilan (tj. strogo gledano ne spada u ovaj razred): glagol *ići* je izvorno atematski (praie. **h₁ey-mi*), *-d-* u prezentu je izvorno iz ie. imperativa **-d^{hi}* (Kapović 2017c: 103, kao i već spomenutom **b^qdq*), a u GPR i drugim oblicima se javlja supletivno **š^{bd}-*

⁵⁰ U 3^{mn} je zadnji slog izvorno bio zatvoren te po prirodi dug (*-qt̥s). Ta se dužina na Vrgadi (i u nekim drugim čak. govorima) analogijom prenosi i na 3^{id} (usp. Kapović 2015: 368).

⁵¹ Izvorno je prema jatu u inf. u prez. dolazilo obično *e*, što čuvaju mnogi čak. govori – usp. stsl. *sěsti*, prez. *sedq* (nazalni infiks, kao i u *lešti* – *legq* i *byti* – *bodq*).

⁵² Od istoga je korijena i knjiški *obresti se*.

⁵³ Dijalektalno je posvjedočena i n. p. C u prezentu: Gospić/Šibenik *ideš* (moji podaci). Ta n. p. C zacijelo imitira n. p. C u izvornom atematskom glagolu. Usp. i za Posavinu Ivšić 1913/II: 75–76.

⁵⁴ Зализняк 1985/2010: 133.

⁵⁵ Za očuvanu n. p. A u štok. usp. prčanjско (Rešetar 1900: 188) *krādem*.

⁵⁶ Posavski ima C-prez. *pādēš/pādēš/pādeš* i sl. (Ivšić 1913/II: 75–76, Kapović 2009: 113, 119⁴¹), nštok. obično ima supletivni *ne*-prezent (ali usp. Rešetar 1900: 188), strus. ima C-prez. (ali uz A-oblike također – Зализняк 1985/2010: 139), dok u sln. vidimo C-prez. u Pleteršnika (*pādem*), a obje mogućnosti u SSKJ (*pādem/pādem*).

⁵⁷ Usp. i n. p. B u strus. – Зализняк 1985/2010: 136, Дыбо 2000: 337–338, 352–353.

(~ slav. *xoditi*). Naglasak je u inf. u n. p. *b* na kraju (gdje nastaje psl. pomicanjem naglasaka udesno u n. p. *b* **īti* > **iti*), a u prezentu na osnovi (osim u 1^{jd})⁵⁸.

PRASLAVENSKI	ŠTOK.	KAJK. (Varaždin ⁵⁹)
* <i>iti</i>	<i>íci</i> (<i>íci</i>)	<i>īti</i>
1. * <i>jǫdǫ</i>	<i>īdēm</i> ⁶⁰	<i>īdēm</i>
2. * <i>jǫdešb</i>	<i>īdēš</i>	<i>īdēš</i>
3. * <i>jǫdetb</i>	<i>īdē</i>	<i>īdē</i>
1. * <i>jǫdemo</i>	<i>īdēmo</i>	
2. * <i>jǫdete</i>	<i>īdēte</i>	
3. * <i>jǫdqt̃b</i>	<i>īdū</i>	<i>īdu</i>

S obzirom na izvorni vokalizam (izvorni dugi glas **i*- < ie. **h₁ey*-), jasno je da najstariji naglasak *íci* (tj. **īti* s izvornim nastavkom⁶¹, usp. za vokalizam češ. *jít(i)*). Iz toga se izvodi i mlađe *īci* (vidi 1.4). Varijante *íci* (i od toga izvedeno mlađe *īci*) imaju kraćinu analogijom prema prezentu *īdēš* itd.⁶² (ondje se kraćina očekuje na **jǫ*-, a vjerojatno potječe prema spomenutom ie. imperativu **h₁id^hi* iz kojega potječe i čitava prezentska osnova **jǫd*-). Za 1^{jd} **jǫdǫ* vidi *mōgu* (1.9.2), *hōcu* (9.5). Duljina je sekundarna kao i u n. p. A (1.6.1, vidi i 1.2).

U složenicama poput *dōjdedēš* (kasnije *nštok*. *-jd-* > *-dj-* > *-d̃-*) nalazimo dugi neoakut u cijelom ZJslav. (štok/čak/kajk/sln.)⁶³. Kako se neoakut ovdje javlja u čitavom ZJslav., objašnjenje dugog neoakuta u ovom obliku mora biti opće. To znači da se taj oblik nikako ne može izvoditi iz staroga **dojǫdešb* > **dōjǫdešb* jer to, s lokalnim duženjima u pojedinim dijalektima, ne bi svugdje davalo neoakut (npr. u Posavini bi bio cirkumfleks, što nije posvjedočeno u stvarnosti). Prije će stoga biti da *dōjdedēš* treba tumačiti iz starijega **doīdeš* (Ivšić 1911: 148), pri čemu bi se radilo o istom razvoju kao u imp. *brojī!* > *brōj!*⁶⁴ (neoa-

⁵⁸ N. p. *b* je izvorno imala uvijek naglasak na osnovi koji je onda u nekim oblicima pomaknut na sljedeći slog, a u nekima je ostao na osnovi (usp. Kapović 2015: 103–125).

⁵⁹ Lipšjin 2002. I svi kasniji varaždinski oblici u tekstu su prema ovom rječniku.

⁶⁰ Stankiewicz (1993: 135) *īdēm* (tj. inovativni C-prezent, nekad i fakultativno u novoj n. p. B/C) navodi kao istočnu varijantu (usp. i Николић 1970: 116 za primjere). Kod prefigiranih oblika (s dugim slogom) kao *dōdēš* nema sekundarnog prelaska u n. p. C.

⁶¹ Analoško *-ć-* u *íci* nastaje prema prefigiranim oblicima tipa *doći* < *dojti* < **doiti*.

⁶² Kod prefigiranih oblika je također najstariji *izići* (za dijalekatske varijacije u *nštok*. usp. Николић 1970: 113).

⁶³ Neobično je dubrovačko/ozriničko/prčanjansko (Rešetar 1900: 196) *dōdēm* itd. (vidi i Николић 1970: 117 za druge dij. primjere). To je valjda analogija prema *īdēm* (iako to izgleda malo čudno s obzirom na morfološke razlike).

⁶⁴ Usp. i *nemōj!* < *ne_omo(z)!*

kut zbog povučenog naglaska, tj. naglaska na drugoj mori i duženje u naknadu zbog izgubljene more). Slično i u inf.: st. *dóci* < **dōjtī* < **dōitī* (s duženjem vokala u prefiksu u naknadu za izgubljen slog promjenom *i* > *j* postvokalno⁶⁵).

U imp. nalazimo očekivano *idi!* – *idite!*. U aor. je izvorni naglasak također uvijek na drugom slogu: *idoh* – *ide* – *idosmo* (ARj⁶⁶). I danas se izvorni aor. naglasak u nštok. dobro čuva u primjerima kao *dóde*, *náde* (prema prez. *dôdē*, *nâdē*), čak i u zapadnim govorima u kojima je inače drugdje poopćen čeonu naglasak (izvorno iz n. p. C) u 2/3^{id} aor.⁶⁷ Usp. tu i sinkronijski defektno *òdoh* – *òde* – *òdosmo*⁶⁸ koje se također dobro čuva. U impf. je naglasak kao u prezentu na osnovi: *ìdāh* – *ìdāše* – *ìdāsmo* (ARj). Takav je „prezentski” naglasak i inače tipičan za imperfekt⁶⁹. S obzirom da se izvodi od prez., logično je da naglasak na osnovi nalazimo i u GPS *ìdūćí*⁷⁰.

GPS i GPR tvore se od supletivnog *š̌bd-: *dòšāvši*⁷¹; *išao* – *išla* (sa sekundarnim *i*- na početku, usp. sln. *šāl*). Za razliku od **mòglb* > *mògao* (prema **moglā* > *mògla*), gdje je naglasak uvijek bio na osnovi, u *š̌bdľ, nakon što se doda sekundarno *i*- dobivamo **išāl* > **išāo* > *išao*, ali *š̌bdľa > **išlā* > *išla* (i mlađi naglasak *ìšla*). Izvorno je *išao* (za razliku od izvornog *mògao*, *pèkao*, *grèbao* itd.) vjerojatno utjecalo na to da se u tom primjeru takav naglasak (za razliku od mlađeg *ìšao*) nešto bolje, čini se, čuva i na zapadu. To bi možda ukazivalo i na to da je izvorni naglasak u *mògao* i slično stvarno odigrao ulogu u širenju novog naglasnog obrasca u GPR (*mògla* – *mòglo* umjesto *mògla* – *mòglo*) iako to nikako ne može biti jedini uzrok (vidi 1.5).

1.6.3. n. p. c

N. p. c je relativno brojna. Tu se javljaju i osnove s kratkim i osnove s dugim vokalima.

⁶⁵ U *dóci*, *nāci*, *zāci* itd. je slog uvijek dug jer je izvorno dug i u inf. i u prez. kao *dôdēš* (dok se u *íci* vokal u inf. može naknadno skratiti analogijom po kratkom prez. *ìdēš*). Za varijaciju *dóci* → *dóci* vidi Николић 1970: 114.

⁶⁶ Daničić 1896: 65/Даничић 1925: 107.

⁶⁷ Kako dobro primjećuju u NHKJ: 148–149, to za Zapad vrijedi samo u dvosložnim oblicima, dok se u trosložnim oblicima ujednačava mlađi čeonu naglasak – npr. *nāide*, *izāde*.

⁶⁸ Prez. *òdēš*, usput budi rečeno, zacijelo treba izvoditi iz **ot-ìd-eš* (*-ìd- je *ǰd- bez protetskog *j-) > **òťdēš* (aor. *òde* je, naravno, od **oťdē*). Oblik *òdēš* zapravo, povijesno gledano, izgleda kao pravi prezent od *oťići/òťići* (iako to potvrde u ARj ne potvrđuju?), dok je *òťidēš* (i njegova nešto starija varijanta *òťidēš* od *ot-ìdēš* – usp. ARj) analoški oblik s osnovom prema infinitivu (dužina u *òťidēš* je, osim prema *òťići*, prema *nēpròdēš* i sl., kao i sekundarno -*d-*).

⁶⁹ Usp. Brozović 1996: 175.

⁷⁰ Sln. *idōć* (Pleteršnik) je ujednačeno prema n. p. C (usp. *gredōć*).

⁷¹ Zastarjeli oblici na -v (umj. -*vši*), kao *dòšāv*, imaju uvijek isti naglasak kao i ònī na -*vši*. U ovom tekstu u pravilu navodimo samo oblike na -*vši*.

kratki korijen

PRASLAVENSKI	ŠTOK.	ČAK. (Vrgada)	KAJK. (V. Rakovica ⁷²)
*bostĭ	<i>bòsti (bòsti)</i>	<i>bòsti</i>	<i>bòsti</i> , sup. <i>+bôst</i>
1. *bòdǫ	<i>bòdem</i>		<i>+bodēm</i>
2. *boděšb	<i>bòdeš</i>	<i>boděš</i>	<i>+boděš</i>
3. *bodětb	<i>bòde</i>	<i>bodě</i>	<i>+bodĕ</i>
1. *bodemo	<i>bòdemo</i>		<i>+bodemü</i>
2. *bodetë	<i>bòdete</i>		<i>+bodetĕ</i>
3. *bodǫtb	<i>bòdū</i>		<i>+bodejü</i>

Izvorno 1^{id} prezenta je svugdje nestalo⁷³. U tablici se daje (Zštok.) prezent s izvornom kračinom *-e-* (za „klasični hrvatskosrpski” se obično bilježilo *bòdēš* itd., što se i danas često citira u literaturi) i ujednačenim množinskim naglasom⁷⁴. Vrgadinsko *bodē* ima dužinu/naglasak analogijom prema 3^{mn}. Kajk. *-e-* je uvijek kratko u n. p. C.

N. p. C ima imp. kao i n. p. B: *bòdi!* – *bòdite!* (samo što je naglasak u n. p. C izvorno tu, a u n. p. B je nastao pomicanjem naglaska udesno u praslavenskom⁷⁵). U aor. nalazimo (*u*)*bòdoh*⁷⁶ i prema tome ujednačeno (*u*)*bòdosmo* – (*u*)*bòdoste* – (*u*)*bòdoše* (očekivalo bi se **bodòsmo* – **bodòste* – **bodòšē* iako je takav aor. općenito sekundaran, usp. stsl. sigmatsko 1^{id} *basъ* ‘bodoh’)⁷⁷. U tom ujednačavanju je možda pomogao i n. p. B aor. tipa (*po*)*mògosmo* itd., gdje se takav naglasak očekuje. 2/3^{id} imaju očekivan čeon naglasak: *bòde* (ARj), *ùbode*.

Općenito je pravilo za izvorni odnos naglaska u prez. i aor. (2/3^{id}) u n. p. B i C bilo da imaju suprotan naglasak: ako je u prezentu naglašena osnova (*òdē*), onda je u aoristu naglašen nastavak (*òde*) (n. p. B), a ako je u prezentu naglašen nastavak (*bòde* < *bodē*), onda je u aoristu naglašena osnova (*bòde*) (n. p. C).

	n. p. B	n. p. C
prezent	<i>òdē</i>	<i>bodē</i>
aorist	<i>odē</i>	<i>bòde</i>

⁷² March 1981: 270.

⁷³ Za izvorni čeon naglasak usp. npr. u torlačkom (Alexander 1975: 308) 1^{id} *ízmetu* prema 3^{id} *meté*.

⁷⁴ Usp. neujednačeno (s dugim veznim vokalom) *pletémo* – *pletéte* (Budmani 1867: 69).

⁷⁵ Usp. Kapović 2015: 549.

⁷⁶ Usp. za čak. na Premudi (Jakić-Cestarić 1960: 359) *upletòh*.

⁷⁷ Za dužine završnih vokala u aor. usp. Kapović 2015: 549–550 (i 4.3 za *-šē*).

Takav odnos nastaje jer je u n. p. *b* u psl. naglasak, izvorno vezan za osnovu (ne nužno prvi slog), uvijek ili ostajao na osnovi (što je bio slučaj u prez. osim izvorno u 1^{jd}) ili se pomicao na sljedeći slog (kao u aor.), dok je u n. p. *c* naglasak alternirao između apsolutnog početnog (čeonog) sloga (npr. u aor. *bòde* – *ùbode* – *ně ubode*) i kraja (sufiksa ili nastavka, kao u prezentu tipa *bodě*), ovisno o prozodijskim karakteristikama morfema (dominantni su morfemi, npr. prezentski nastavci, privlačili naglasak, a čeonni naglasak se javljao ako su svi morfemi bili recesivni, npr. u 2/3^{jd} aor.). Ovakav je izvorni odnos naglasaka prez. i aor. u n. p. B i C naknadno narušen ujednačavanjima i poopćavanjima (uglavnom u smjeru poopćavanja čeonog naglasaka u aor. i izvan izvorne n. p. C⁷⁸).

U impf. je sufiks *-ě- dominantan: *plètijāh* < *pletěaxъ⁷⁹. Supin, koji se čuva samo u kajk., u n. p. A i B ima uvijek naglasak isti kao u inf., dok u n. p. C izvorno ima čeonni cirkumfleks, usp. kajk. *bôst* < *böstъ⁸⁰.

Kao i kod svih *e*-glagola s osnovom na suglasnik (kao *bod-ti* > *bosti*) u GPR već u psl. postoji samo *b*-tip (vidi 1.1). U GPR prema takvom starijem *bòla* – *bòlo* – mn. *bòli* – *bòle* – *bòla* (< *bolā* – *bolō* – mn. *bofi* – *bolě* – *bolā*)⁸¹, što nalazimo redovno u Ištoku. (u Zštoku povremeno), na čakavskom krajnjem jugu i sjeveru (i u sln.), nalazimo i mlađe *bòla* – *bòlo* – mn. *bòli* – *bòle* – *bòla* (Zštoku uglavnom tako, često u čak.⁸²).

U GPT nalazimo očekivano *bòden* – *bodèna* – *bodèno*⁸³ (tako i mn.)⁸⁴. GPT na -èna, -èno, kako je tu riječ o B-naglascima (unutar n. p. C!), u odr. obli-

⁷⁸ U govorima u kojima se aor. sve više gubi, njegovi se ostaci drže i tako da ga se izrazito veže s čeonšću naglasaka (što aor. oblike čini različitim od prez. i, na neki način, ekspresivnijima) pa se onda oblici poput *dōnese* mogu poopćiti i na 1^{jd} (umj. *doněso(h)*) ili se može poopćiti samo čeonost naglasaka (npr. aor. *dōneso(h)* umj. *doněso(h)*). Takve promjene kod gubitka vitalnosti određenog oblika ne trebaju čuditi, premda treba naglasiti da su se sekundarni C-oblici u aoristu počeli širiti i prije toga i da se šire i ondje gdje je aor. još uvijek prilično živ.

⁷⁹ Usp. Vidović 2009: 293 za dij. *plètijā*. Za sekundarno pljevaljsko (Ружичић 1927: 158) *plēmáue* (umj. *plètāše*) vidi 4.3.

⁸⁰ Vidi Kapović 2015: 232 za naglasni razvoj.

⁸¹ U m.r. *bōdlъ > *bōlъ (gubljenje dentala ispred *l tipično za Jslav.) > *bōl* > *bōo* > štok. *bō*.

⁸² U kajk. je naglasak (uz iznimku gornjosutlanskog dijalekta) uvijek na osnovi, ali se kod dentalnih osnova u ž.r. javlja poseban razvoj: *bòla*, *plēla* s neocirkumfleksom (vidi Kapović 2015: 398–399).

⁸³ Naglasak tipa *bòdena* – *bòdeno* je jako mlad i ujednačen prema *bòden* (i možda prema odr. obliku (*u*)*bòdeni* gdje se takav naglasak i očekuje).

⁸⁴ Sufiks *-en- je (sekundarno) dominantan u psl. (usp. Kapović 2015: 175–176), što znači da u n. p. *c* izvorno imamo naglasak *boděnъ – *bodèna – *bodèno (osnova je u n. p. *c* uvijek recesivna pa je iktus na prvom dominantnom morfemu, tj. *-en-), što je zapravo *b*-vezani naglasak unutar n. p. *c* (kao u *l*-ptcp. *bōdlъ), a gdje se onda događa pomak naglasaka udesno kao i u n. p. *b* pa dobivamo *bōdenā – *bōdenō.

ku imaju naglasak (*u*)*bòdenī* itd., kao što je uobičajeno u pridjevâ (usp. neodr. *zèlena* – odr. *zèlenā*).

U GPS nalazimo *bòdūci* kao u prez.⁸⁵, no to je ili nefonetsko povlačenje kao u inf. (vidi 1.4) ili analogija prema 3^{mn} prez. *bòdū* (utjecaja bi eventualno moglo imati ponegdje i to što završno *-i* otpada kao u inf.) – u svakom slučaju, očekivan bi naglasak bio **bodūci*. GPP *izbōvši* ima i mlađi naglasak i mlađi morfološki oblik (psl. **bodūši*). GI je *plètēne*, *mètēne* (s predsonantskim duženjem ispred *-*нј*-), ali taj naglasak je mlađi (vjerojatno ujednačen prema *plèten*, *mèten*) – usp. Pergošićev (Дыбо 2000: 653) gen^{sg} *raḡbeniá* (od *rasti*) s naglaskom na kraju te sln. (Pleteršnik) *pleténje* (vidi i 1.9.3 za štok. tip *pećeñe*).

dugi korijen

PRASLAVENSKI	ŠTOK.	ČAK. (Vrgada ⁸⁶)	KAJK. (V. Rakovica ⁸⁷)
*orsti ¹	<i>rāsti</i> (<i>rāsti</i>)	<i>rēsti</i>	<i>rāsti</i> , sup. <i>rāst</i> ⁸⁸
1. *ōrstq	<i>rāstem</i>	<i>rēstēn</i>	<i>rāstēm</i>
2. *orstēš	<i>rāsteš</i>	<i>rēstēš</i>	<i>rāstēš</i>
3. *orstētš	<i>rāste</i>	<i>rēstē</i>	<i>rāstē</i>
1. *orstem ⁰	<i>rāstemo</i>	<i>rēstēmo</i>	<i>rāstemū</i>
2. *orstetē	<i>rāstete</i>	<i>rēstēte</i>	<i>rastetē</i>
3. *orstētš	<i>rāstū</i>	<i>rēstū</i>	<i>rastejū</i> ⁸⁹

Vrgadinski ima ujednačen naglasak u 1/2^{mn} zbog ujednačavanja prednaglasne dužine (vidi 1.3). Za naglaske po oblicima vrijedi *mutatis mutandis* što i za *bosti*. U aor. prema (*od*)*rāstoh* imamo 2/3^{id} *rāste* (ARj), *ōdrāste*. U konsonantskom GPR koji ima samo B-tip naglasaka prema starom *rāsla* – *rāslo* – mn. *rāsli* – *rāsle* – *rāsla* (→ mlađi naglasak *rāsli* itd. > *rāsli* itd.) imamo u m.r. ipak od početka *rāstao* < *rāstao*: psl. *ōrstlš – *orstlā – *orstlō (kao kod imenicā *kōrļš – gen^{id} *korļā > *krāl* – *krālā* i sl.)⁹⁰.

⁸⁵ Već Budmani (1867: 69) ima *plètūc(i)*.

⁸⁶ Jurišić 1966: 89.

⁸⁷ March 1981: 269.

⁸⁸ U Samoboru nema neoakuta u zadnjem slogu, ali se u drugim govorima vidi da je ovdje riječ o cirkumfleksu, a ne o neoakutu: usp. inf. *rāsti* – sup. *rāst* (Jembrih & Lončarić 1982-3: 47).

⁸⁹ Upravo tako piše, s prednaglasnom dužinom u 1^{mn}, ali ne i u 2^{mn} i 3^{mn}. Vjerojatno duljine nema ni u 1^{mn}, ali to ne možemo zasigurno znati s obzirom na to da je ovo jedina puna prezent-ska paradigma koju March daje za glagol s dugim korijenom.

⁹⁰ U *orstlš se izgleda *-*t*- ili nije izgubilo (možda promjena *-*tl*-/-*dl*- > *-l*- u Jslav. nije djelovala nakon *-*s*-) ili je naknadno vraćeno prema drugim oblicima (npr. prezentu). U drugim glagolima (koji na kraju osnove imaju *-t/-d-* a ne *-st-*) se dental gubio pa se nije razvijao sekundarni poluglas prije *-*lš* kao u *rāstao* (< **rāstao* < **rāstal* < **rāstəl* < **rāstl* < *ōrstlš).

n. p. C(i): *blŭst'i* ‘čuvati’ (zast.), *bost'i*, *cvast'i*, *gn(j)est'i* ‘gnječiti’ (*gn(j)eteš'*), *grēdeš'* (čak., samo prez.), *mest'i* (npr. ‘městi pod’, psl. *mestī), *-mēst'i* (npr. ‘òměsti/ométati koga’, psl. *męstī), *plest'i*, *rāst'i*, *-vest'i* (*-ved-*)

1.6.4. n. p. *a-c*

U psl. je postojao poseban miješani tip glagolâ, u kojima su neki oblici (kao inf. i GPR) imali oblike kao u n. p. *a*, a drugi (kao prez. i imp.) prema n. p. *c* (usp. Дыбо 1981: 252–256). Takvi *a*-oblici unutar n. p. *c* posljedica su Hirtova zakona u inf., a u *l-ptcp.* dodatno i metatonije kao u tipu *bòdlъ⁹¹ (usp. Kapović 2015: 176–183).

PRASLAVENSKI	ŠTOK.	ČAK. (Vrgada)	KAJK. (Gregurovec V. ⁹²)
*prĕsti	<i>prĕsti</i>	<i>prĕsti</i>	<i>prĕsti</i> , sup. <i>prĕst</i>
1. *prĕdŏ	<i>prĕdem</i>	<i>prĕdĕn</i>	<i>prĕdĕm</i>
2. *prĕdĕšъ	<i>prĕdeš</i>	<i>prĕdĕš</i>	
3. *prĕdĕtъ	<i>prĕde</i>	<i>prĕdĕ</i>	
1. *prĕdemo	<i>prĕdemo</i>		
2. *prĕdetĕ	<i>prĕdete</i>		
3. *prĕdŏtъ	<i>prĕdŭ</i>		<i>prĕdŏ</i>

U ostalim oblicima nalazimo uobičajene C-likove: imp. *prĕdi(te)!*, GPT *isprĕden* (za varijantu *ispreden* vidi 1.9.4), GPS *prĕdŭći* (očekivano *predŭći, a ovo prema 3^{mn} prez.), GPP *isprĕvši* (naglasak kao u inf. uz predsonantsko duženje ispred -vš-)⁹³. I u n. p. *a-c* se u supinu javlja cirkumfleks (kajk. *prĕst* < *prĕstъ).

n. p. A-C: *kl'asti* ‘staviti’ (→ *klāst'i*), *pr'esti*

Ovakva miješana A-C: postoji i u *s/z-* i *k/g/h-* razredu.

⁹¹ Hirtov zakon i metatonija ispred *-CR- su komplementarni – djelovanje Hirtova zakona se očekuje u pretpsl. oblicima kao **prĕdlā (s akutiranom recisivnom osnovom pred dominantnim nastavkom), dok se metatonija ispred *-CR- očekuje u oblicima kao **prĕdlъ – **prĕdlo (s čeonim naglaskom, tj. fonološkom nenaglašenošću, na akutiranoj recisivnoj osnovi ispred suglasničke skupine koja uzrokuje metatoniju – > ±).

⁹² Jembrih & Lončarić 1982-3: 46.

⁹³ Rekonstruirani psl. oblici su akt. ptcp. prez. (od kojeg nastaje GPS) *klādy – *kladŏt'i, sigmatski aor. *klāsz (nestao kod nas) – asigmatski aor. 2/3^{id} *klāde (usp. štok. *isprĕde*), akt. ptcp. prošli (od kojeg nastaje GPP) *klādъ (?) – *kladъši (naši oblici na -vši su mlađi) itd. (Дыбо 1981: 252–253).

1.7. s/z-razred

1.7.1. n. p. a

PRASLAVENSKI	ŠTOK.	ČAK. (Vrgada)
*lězti	lěsti	līsti
1. *lězq	lězēm	
2. *lězešь	lězěš	līzeš
3. *lězetь	lězē	līzē
1. *lězemo	lězēmo	
2. *lězete	lězēte	
3. *lězqтъ	lězū	līzū

U n. p. A u ovom razredu nalazimo samo ovaj (u stand. zastarjeli) glagol⁹⁴. N. p. b u ovom razredu ne postoji (a i inače je jako rijetka općenito kod e-glagolâ).

1.7.2. n. p. c

kratki korijen

PRASLAVENSKI	ŠTOK.	ČAK. (Vrgada)	KAJK. (Gregurovec V. ⁹⁵)
*vezti	dověsti (dòvesti)	dověsti	něsti, sup. nęsti
1. *vèzq	dovězem		nęsęm
2. *vezěšь	dovězeš	dovezěš	
3. *vezetь	dověze		
1. *vezemò	dovězemo		
2. *vezetè	dovězete		
3. *vezqтъ	dovězū	izvezū	nęsō

Naglasak *dověsti* (Vuk, ARj) je stariji i uobičajen u Ištok. (usp. i s dugom osnovom i drugim značenjem *dověsti* > *dòvēsti* ‘dovršiti vezenje’). U Zštok. (i stand. hrv.) se javlja mlađe *dòvest(i)*. Kako je riječ o konsonantskoj osnovi, GPR ima samo B-tip pa i tamo imamo st. *dovězlo* → ml. *dòvezlo* itd. Oblici imaju naglaske kao i već navedeno *bòsti/bòsti*.

⁹⁴ Za n. p. a tog glagola usp. Зализняк 1985/2010: 133 i *ùlaziti* (A).

⁹⁵ Jembrih & Lončarić 1982-3: 47.

dugi korijen

PRASLAVENSKI	ŠTOK.	ČAK. (Pitve ⁹⁶)	KAJK. (V. Rakovica ⁹⁷)
*tręsti	<i>tręsti (tręsti)</i>	<i>tręst</i>	<i>tręsti</i> , sup. <i>tręst</i>
1. *tręsq	<i>tręsem</i>	<i>tręsęn</i>	<i>tręsęm</i>
2. *tręsęšb	<i>tręseš</i>	<i>tręsęš</i>	
3. *tręsetb	<i>tręse</i>	<i>tręsę</i>	
1. *tręsemo	<i>tręsemo</i>	<i>tręsęmo</i>	
2. *tręsete	<i>tręsete</i>	<i>tręsęte</i>	
3. *tręsqtb	<i>tręsū</i>	<i>tręsędu</i>	<i>tręsō</i>

Izvorni naglasak se, pod utjecajem osnovnog *tręsti*, u vuk-daničićevu sistemu čuva i kod prefiguriranih oblika kao *protręsti* (Vuk, ARj) (usp. mlađe *prōtręsti*). Za stariji naglasak u mn. u prez. usp. starije dubrovačko (Rešetar 1900: 187) *tręsęmo* [tręsęmo]⁹⁸ – *tręsęte* [tręsęte]. Aor. je (*po*)*tręsoh* – *pōtręse* (*tręse*⁹⁹) – (*po*)*tręsomo* – (*po*)*tręsoste* – (*po*)*tręsoše*. U impf. *tręsijāh/tręsāh*¹⁰⁰ je dužina ujednačena prema prez. i drugim oblicima u kojima se očekuje (u impf. bi se prijle dugih nastavaka izvorno očekivala kraćina).

Za varijante *tręsen* – *tręsęno* (na zapadu i jugu) i *tręsen* – *tręseno* (na istoku)¹⁰¹¹⁰² u GPT vidi Kapović 2015: 453–454. GPR ima samo B-naglasak, uobičajeno kod glagolā s osnovom na suglasnik (*tręs-): *tręsao* – *tręslā* – *tręslō* > Ištok. (stariji obrazac) *tręsao* – *tręsla* – *tręslo* (u govorima više na zapadu, u kojima B-tip više nema naglašene nastavke, *tręsao* – *tręsla* – *tręslo* > *tręsao* – *tręsla* – *tręslo*). GI *vęzęne* je mlađi naglasak, usp. izvorni dočetni naglasak u Pergošićevu (Дыбо 2000: 653) *donešęnıe* (od *donesti; dvostruki vokal = dužina = naglasak).

n. p. C: *-nęst'i* (→ *-nęt'i*), *tręst'i*, *-vęst'i* (*-vęzeš'*), *vęst'i*, *vřst'i* (*vřzeš'*)

Relikt starog sigmatskog aorista *dōnijęh* (analogijom i *dōnijęsmo* umjesto

⁹⁶ Moji podaci.

⁹⁷ March 1981: 269.

⁹⁸ Usp. u Ozrinićima *tręsęmo* s analoškom dužinom osnove (prema jd.) i sekundarno dugim tematskim vokalom.

⁹⁹ Daničić 1896: 49/Даничић 1925: 91.

¹⁰⁰ Daničić 1896: 49/Даничић 1925: 90.

¹⁰¹ Daničić 1896: 49/Даничић 1925: 90. Za razliku zapad/jug (*tręsęna*) prema (sjevero)istoku (*tręsęna*) usp. Brozović 1966: 124, Николић 1970: 118–119.

¹⁰² Šimundićeva (1971: 158) varijanta *tręsęno* zacijelo nastaje prema tipu *nōšęno* (B) i sekundarnom *prōšęno* (C) kod *i*-glagolā (vidi 4.2–3), čiji se utjecaj vidi i morfološki (*tręsęno* umj. izvornog *tręseno*).

očekivana *donijésmo¹⁰³) utjecao je u štok. i na inf. (*dònijēti*¹⁰⁴ < *donijēti umj. *dònesti/donēsti*) i GPR. GPR, s tim sekundarnim prelaskom u vokalske osnove, automatski postaje i pomičan: umjesto *dònesao – *donēsla – *donēslo dobiva se *dònio* – *dònijēla* (sa sekundarnim čeonim naglaskom prema m.r. i sr.r.) – *dònijēlo* (usp. u Prapatnicama u Vrgorskoj krajini¹⁰⁵ *dònija* – *donila* – *dònīlo* – mn. *dònīli* – *dònīle* – *donila*).

1.7.3. n. p. a-c

Za miješanu A-C: vidi i 1.6.4, 1.9.4 u drugim razredima.

PRASLAVENSKI	ŠTOK.	ČAK. (Vrgada)	KAJK. (V. Rakovica ¹⁰⁶)
*grýzti	<i>grīsti</i>	<i>grīsti</i>	<i>pāsti</i> , *pāst
1. *grýzq	<i>grízem</i>		*pāsēm
2. *gryzèšъ	<i>grízeš</i>	<i>grīzěš</i>	*pāsěš
3. *gryzèť	<i>gríze</i>		
1. *gryzemò	<i>grízemo</i>		
2. *gryzetè	<i>grízete</i>		
3. *gryzqť	<i>grízū</i>	<i>grīzū</i>	

n. p. A-C: *gr'isti* (→ *grīst'i* C:), *m'usti* (→ *mūst'i* C:), *p'asti* (→ *pāst'i* C:, *pāseš'*)

U najnovije vrijeme neki od ovih glagola dobivaju u nekim (Z)štok. govorima novi inf. i GPR i tako prelaze u običnu n. p. C: – usp. ARj/ERj *grīsti* ali *grīsti/grīsti*¹⁰⁷ u NHKJ; ARj/ERj *mūsti* ali mlađe *mūsti* (C:) u NHKJ; ARj *pāsti* ali ERj mlađe/analoško *pāsti* (C:), gdje je možda djelomični poticaj bilo i uvođenje sekundarne razlike prema *pāsti* – *pādnēm*. Za varijante *grīzen* i *grīzen* u GPT vidi 1.9.4.

¹⁰³ Da je *dònijésmo* mlađe, vidi se prema dvosložnom *snijésmo* (usp. Daničić 1896: 53³/Даничић 1925: 95²).

¹⁰⁴ Daničić (1896: 53/1925: 94–95) u ovom glagolu bilježi samo mlađi naglasak (kao što je i obično slučaj kad ne postoji neprefigirani oblik), no Vuk ima, kod ekavskog lika, uz mlađe *dònētu* i starije *donētu*. Za dijalekatske varijacije u nštok. usp. i Николић 1970: 113.

¹⁰⁵ Svi ostali podaci odanle u ostatku teksta (bez eksplicitne reference) su također moji.

¹⁰⁶ March 1981: 270. Glagol *gristi* je u V. Rakovici sekundarno prešao u n. p. C: – *grīsti* (: 269).

¹⁰⁷ Za Vrgorsku krajinu imam iz Prapatnicâ potvrđeno staro *grīst* – *grīzla*, ali s Ravče (od sredovječne govornice) *grīzla*.

1.8. *p/b*-razred

U ovom razredu nalazimo samo n. p. c.

n. p. c

kratki korijen

PRASLAVENSKI	ŠTOK.	ČAK. (Orbanići ¹⁰⁸)	KAJK. (V. Rakovica ¹⁰⁹)
*grebtǐ	<i>grèpsti (grèpsti)</i>	<i>grès</i>	<i>tèpsti</i> , sup. <i>+tèpst</i>
1. *grèbq	<i>grèbem</i>	<i>grebèn</i>	<i>+tepèm</i>
2. *grèbèšb	<i>grèbeš</i>	<i>grebèš</i>	<i>+tepèš</i>
3. *grèbètǔ	<i>grèbe</i>	<i>grebè</i>	<i>+tepè</i>
1. *grebemǒ	<i>grèbemo</i>		<i>+tepemù</i>
2. *grebetè	<i>grèbete</i>		<i>+tepetè</i>
3. *grebǫtǔ	<i>grèbū</i>	<i>greb"ō</i>	<i>+tepejū</i>

dugi korijen

PRASLAVENSKI	ŠTOK.	ČAK. (Vrgada)	KAJK. (V. Rakovica ¹¹⁰)
*zèbtǐ	<i>zèpsti (zèpsti)</i>	<i>zèsti</i>	<i>zèpsti</i> , sup. <i>+zèpst</i>
1. *zèbq	<i>zèbem</i>		<i>+zèbèm</i>
2. *zèbèšb	<i>zèbeš</i>	<i>zèbèš</i>	<i>+zèbèš</i>
3. *zèbètǔ	<i>zèbe</i>	<i>zèbè</i>	<i>+zèbè</i>
1. *zèbemǒ	<i>zèbemo</i>		<i>+zèbemù</i>
2. *zèbetè	<i>zèbete</i>		<i>+zebetè</i>
3. *zèbǫtǔ	<i>zèbū</i>		<i>+zebejū</i>

n. p. C(: *cṛpst'i*¹¹¹, *dūpst'i*, *gṛpst'i* (→ neki kajk. govori C:), *jepsti → *jeb'ati*¹¹² (*jebes'*), *skūpst'i* 'čupati' (*skūbeš'*), *-sūt'i* (*na-speš'* → *n'a-speš*), *tepst'i*, *zèpst'i*

¹⁰⁸ Kalsbeek 1998. Svi daljnji primjeri iz Orbanića su također prema rječničkom dijelu tē monografije ako su bez izravne reference.

¹⁰⁹ March 1981: 270. Glagol *gṛepsti* u V. Rakovici ima sekundarnu duljinu – *grèpsti* (: 269).

¹¹⁰ March 1981: 269.

¹¹¹ *I*-glagol (*cṛpiti*) je kasnija inovacija.

¹¹² Uz *grèpsti* – *grèbla* imamo i inovativno *grèbati* – *grèbala*. Kod glagola je *jèbati* stari oblik infinitiva *jepsti* < *jebti slabo posvjedočen (u većini slav. jezika dominira novi inf. na *-ati), ali se osim prezenta čuva i ekspresivni stari GPR *jèbla/jèbla* – *jèblo/jèblo*, no samo u uzvičima prenesenog značenja tipa *jebila se ti i tvoja kuća* (dok je običan oblik samo *jèbala*).

Ovi se glagoli većinom ponašaju kao i svi drugi *e*-glagoli n. p. C s osnovom na suglasnik. Imp. je *(po)tèpi(te)!* *zèbi(te)!*, aor. je *potèpoh/nazéboh* (2/3^{id} *pòtepe/nàzēbe*), GPR je *tèpao (pòtepao)* – *(po)tèplo* (→ ml. *pòteplo*), *zèbao (nàzēbao)* – *(na)zèbla* (→ ml. *nàzēbla*), GPT je *jèben* – *jebèna* – *jebèno*, GPP je *potèpāvši/nazébāvši* (→ ml. *pòtepāvši/nàzēbāvši*).

Iznimka je po više stvari glagol *nàsuti* (takav naglasak i u Vuka i ARj jer ne postoji samostalno ***sùti*¹¹³ – no dijalektalno je posvjedočeno i st. *nasùti*¹¹⁴). U njemu je iz nekog razloga zadnji suglasnik osnove *p nestao u inf/GPR (usp. *(po)tèpsti* – *(po)tèpla*, gdje je u inf. ubačeno sekundarno -s-¹¹⁵, a u GPR -p- ostaje) pa se onda taj oblik ponaša kao *e*-glagoli n. p. C koji imaju osnovu na vokal, tj. ima pomičan C-naglasak u GPR¹¹⁶: *nàsuo* – dij/st. *nasùla*¹¹⁷ – *nàsũlo* – mn. *nàsũli* – *nàsũle* – dij/st. *nasùla* (naglasak *nàsũla* u jd. ž.r. i mn. sr.r. je ujednačen prema ostalima). Prez. *naspeš* je izvorno imao normalan n. p. *c* naglasak (1^{jd} *nàsърq – 2^{jd} *nasърпеш), ali u štok. svi *e*-glagoli koji i u prezentu imaju -CC- (< *-Cь/C-) u osnovi poopćavaju B-tip u prezentu te *nàspěš* nastaje od inovativnog *nasърпеш, gdje se naglasak povlači kao kratki neoakut (kraćenje prefiksa podupire i kratko *nàsũti*, *nàsuo* itd.) kada nestaju slabi poluglasi (takve prezente nalazimo i u *m/n-*, *r/l* te *i/u/ě*-razredu – vidi 1.10.2-3, 1.11.2, 1.12.2). Drugi su oblici ovog glagola: imp. *nàspi(te)!*, aor. *nàsũh* – 2/3^{jd} *nàsũ* (dužina u varijanti *nàsũ* je sekundarna¹¹⁸) – *nàsũsmo* – *nàsũste* – *nàsũšě*. Naglasak u aor. množini je mlađi i nastaje analogijom prema *nàsũh* i inf. *nàsũti*. Usp. za izvorni aor. naglasak dij. 3^{mn} *posúšě* (Brozović 2007: 142).

¹¹³ Kako već rekosmo, naglasak tipa *protrěsti* u vuk-daničičevskom sistemu se čuva zbog utjecaja osnovnog *trěsti*. Kad nema neprefigiranog oblika (a nekad i kad ima), onda i Vuk/ARj imaju mlađi oblik – usp. npr. *pòčěti* (jer ne postoji samostalno **čěti).

¹¹⁴ Takav je naglasak fakultativno očuvan npr. u pocerskom govoru u sjeverozapadnoj Srbiji (Московљевић 1927-8: 15).

¹¹⁵ Umetanje -s- je uglavnom naš specifikum u ovakvim glagolima, usp. stsl. *teti* 'tepsti', *greti* 'grepsti' (gdje *-p- samo ispada).

¹¹⁶ Dibo (1981: 254⁴⁴) psl. *sûplъ – *suplā – *sûplo smatra vjerojatnim ostatkom „первичной подвижности ударения l-причастия”, no to će prije biti samo posljedica nestanka *p čime ovaj glagol *de facto* postaje istovjetan svim drugim *e*-glagolima s vokalskom osnovom te ima i pomičan naglasak u GPR. Očito je u ovom glagolu nestanak toga *-p- bio još općeslavenski – usp. Jslav. lokalni nestanak *-t/-d- ispred *-l- u l-ptcp. tipa *plē(t)lъ, *bō(d)lъ (1.6.3), a što nije utjecalo na njihov naglasak. No u *nāsŭti* se *-p- ne čuva ni u inf., dok se u *t/d*-razredu u inf. posredno ipak čuva: *plesti* < *plet-s-ti < *plet-ti, to -s-, koje se tu ubacuje još od prae. (Kapović 2017b: 54), je isto ono -s- koje se sekundarno ubacuje i u *grepsti* < *greb-ti.

¹¹⁷ Stariji naglasak *nasŭla* (prema čeonom naglasku u ostalim oblicima) mogu potvrditi za Prapatnice u Vrgorskoj krajini.

¹¹⁸ Razlozi nastanka sekundarne zanaglasne dužine u nenaglašenom zadnjem vokalu 2/3^d, gdje se ona izvorno (u recisivnom slogu) ne bi očekivala, su raznorodni. U ovom slučaju je, osim generalnog širenja takve dužine u nekim sistemima, zacijelo bila riječ o analogiji prema *nàsūh* – *nàsūsno* itd.

1.9. k/g/h-razred

1.9.1. n. p. a

PRASLAVENSKI	ŠTOK.	ČAK. (Vrgada)	KAJK. (Bednja ¹¹⁹)
*vǃrgti ¹²⁰	vřci	vřci	lāci
1. *lěgq	vřžēm		lāžam
2. *lěžešь	vřžēš	lěžeš	lāžaš
3. *lěžetь	vřžē	vřžē	lāža
1. *lěžemo	vřžēmo	vřžemo	lāžama
2. *lěžete	vřžēte		lāžata
3. *lěgqь	vřgū	lěžū	lāžu

n. p. A: -b'ěci (*ne*-prez.), c'ici (zast., i cīkn'uti), c'rci (*ne*-prez.), d'ici (*ne*-prez.), kl'eći (zast., i kl'eknuti), kl'ici (zast., i kl'iknuti/klīkn'uti), le'ci (A-B, supl. prez. l'egneš), n'ici (*ne*-prez.), p'ući (*ne*-prez.), st'ici (*ne*-prez.), v'rci (supl. prez. v'rgneš)

Svi glagoli n. p. a imaju supletivne *ne*-prezente. Oblici prve vrste se čuvaju eventualno u inf. i GPR (npr. nīci – nīkla).

Glagol lēci je zapravo n. p. a-b¹²¹ jer u inf. ima kratku osnovu *legtī (stsl. *le-šti*), dok u prez. dobiva nazalni infiks *lěgq (stsl. *legq*)¹²². Osnova *leg- (i prateći B-naglasak) se još u tom glagolu vidi po starijem naglasku u GPR lēgao – lēgla – lēglo (lēgla – lēglo je mlađi naglasak, vidi 1.5) te u aor. lēgoh – lēže¹²³.

¹¹⁹ Jedvaj 1956: 313.

¹²⁰ Za infinitiv je uzet glagol vřci zato što ima akut (za razliku od supletivnog *legtī).

¹²¹ Dakle, u psl. zapravo imamo *vǃrgti – *vǃrgq (a), *legtī – *lěgq (a-b) i *mogti – *mogq (b).

¹²² Ta je osnova u bednjanskom роорćена i u inf., što objašnjava neocirkumfleks u tom obliku.

¹²³ Usp. Daničić 1896: 54/Даничић 1925: 95.

1.9.2. n. p. b

PRASLAVENSKI	ŠTOK.	ČAK. (Orbanići)	KAJK. (V. Rakovica ¹²⁴)
*mogŭi	mòci ¹²⁵ (mòci)	môč	môči ¹²⁶
1. *mogŭ	mògu	mören	mörem
2. *mòžešь	mòžeš	möres	möres
3. *mòžetь	mòže	möre	
1. *mòžemo	mòžemo	möremo	
2. *mòžete	mòžete	mörete	
3. *mògŭtь	mògŭ/mògŭ	möro	

Glagol *moći* je po mnogo čemu poseban. Morfološki je to jedini stand. glagol (uz *hoću*) koji u 1^{jd} čuva stari nastavak *-u* (dijalektalno ih ima više, ali ne kod *e*-glagolâ). Uz stari nastavak, jedino *moći* i *htjeti* čuvaju stari slav. B-obrazac u prezentu s finalnim naglaskom u 1^{jd} i naglaskom na osnovi u ostalim licima (*mògu* ali *mòžeš*)¹²⁷. U govorima u kojima se ne čuva stari nastavak, nema ni starog naglasaka (usp. gore *mörem*, što je često i u Zštok.). Ovaj glagol je u Zštok. poseban i zato što je jedini (uz *hòćeš*) koji ima kratko *-e-* u n. p. B u svim govorima, što je bez ikakve sumnje arhaizam (koji se lijepo slaže s druga dva već spomenuta arhaizma)¹²⁸. Daničićevsko (1896: 54/1925: 96) *mòžēš* itd. s dužinom (Vuk u svom rječniku ima kračinu!¹²⁹), što se nerijetko citira u radovima iz povijesne akcentologije (i na čemu uvelike počiva tzv. „Stangov zakon”)¹³⁰, očita je inovacija¹³¹. Nije jasna Zštok. varijanta 3^{mn} *mògŭ* (prema naglasku na osnovi drugdje osim u 1^{jd})¹³² – možda je riječ o utjecaju 1^{jd} *mògu* (zbog formalne sličnosti, tj. istog nastavka osim što se tiče dužine) ili 3^{jd} *hòčē* (vidi 9.5) ili oboje.

¹²⁴ March 1981: 270.

¹²⁵ Usp. kod Kašića (1604: 156) stari naglasak inf. u okviru futura u <mocchi chiamo>. To je u Kašića prije štokavizam iz tadašnjeg dubrovačkog govora, u okolici kojeg se i danas javlja stariji naglasak u inf. (sâm Dubrovnik danas stariji naglasak tipa *mògla* čuva u GPR, ali ne i u inf.), nego jedini ostatak naglašenog inf. *-tŭ i čakavskom.

¹²⁶ Rakovički zabilježeni sup. *môč* s prividnim C-naglaskom je zacijelo artificijelan (upitno je koliko se taj glagol uopće može koristiti u supinu).

¹²⁷ Unatoč razlici *mògu* – *mòžeš*, u niječnom obliku može se javljati *ně mogu* umjesto *ne mògu* analogijom prema *ně možeš* i ostalim licima.

¹²⁸ Usp. Kapović 2015: 113³⁴⁸, 116³⁶⁰.

¹²⁹ Kračinu usp. npr. i u Uskocima u Crnoj Gori (Stanih 1982: 166).

¹³⁰ Iako je zapravo sâm Stang (1957: 118) već primijetio da u *mòže* i *hòće* zapravo nema dužine i da je vjerojatnije da je to arhaizam.

¹³¹ Usp. Kapović 2017a: 391²².

¹³² Usp. kod Kašića (1604: 155–156) prez. <mogŭ>, <mòxerc>, <mòxe>, mn. <mòxemo>, <mòxete> ali <mogŭ>. Daničić (1896: 54/1925: 96) ima samo *mògŭ* (tako i u Vuka).

Za imp. usp. *pomòzi(te)!* (od izvornog **ne_mozì* nastaje *nèmōj < nemōj*) – kod Kašića (1604: 156) ima i imp. *<mozi>*¹³³ bez prefiksa. Aor. je *mògoh – mòže*¹³⁴ – *mògosmo* itd. (ARj) (u *pòmogoh* i sl. se može ujednačiti mlađi naglasak inf. *pòmoci*), od kojih je samo 2/3^{id} morfološki izvorno (očekivalo bi se 1^{id} **mògъ* itd.). Impf. ima prez. naglasak, kao i obično u n. p. B: *mògāh – mògāše*¹³⁵ itd. U GPR je pravilno *mògao < *mòglъ* (bez pomaka naglasaka na slabi poluglas) prema *mòglo < *moglò* (→ ml. *mòglo*) itd.

Pridjev *mògūc(ī)* (izveden od GPS) se poklapa s prez. naglaskom (bar s varijantom *mògū*)¹³⁶. U neodr. pridj. *mògūc – mogúca – mogúce* (npr. ARj) vidimo drugačiji naglasak, koji je zacijelo mlađi od varijante *mògūc* (*mògūc* bi se dalo povezati s varijantom *mògū* u 3^{mn}, ali čini se da se njihova teritorijalna proširenost ne poklapa), koja se slaže s 3^{mn} prez. *mògū*. Naglasak u n. p. *b* se nije pomicao na sljedeći slog u **mògōt'i* kao ni u prez.¹³⁷ Ovdje je zacijelo riječ o promjeni naglasaka „u pridjevnoj službi”¹³⁸, tj. o tendenciji širenja starog C-naglasaka u pridjevima načinjenima od GPS (usp. i pridj. *vrúca – vrúce*)¹³⁹.

Stari se oblik GPP vidi kod Kašića (1604: 158–159): *<mòghrci>*, *<mòghrca>*, *<mòghrce>* < **mògšī*. Današnje *pomògāvši* (mlađe *pòmogāvši*) ima naglasak prema inf. *pomòci* (mlađe *pòmoci*).

¹³³ Zanimljiva je hipoteza (Белић 1905: 511–512; ARj VI (Tomo Maretić): 883–884; Maretić 1963: 246; Vaillant 1966: 165; Ivšić 1970: 269; Ивић, Бошњаковић & Драгин 1997: 208–209 [s literaturom]) da su štok. (uglavnom na istoku) *mož/moš* (kao u *ne mož da govori* te u složenici *mòžda*, usp. stčes. *móz*) i *hoć/hoš*, sa -š prema uobičajenim drugim licima (usp. *mōš* i *ōš* kao opće govorne *allegro*-oblike za ‘možeš’, ‘hoćeš’), arhaizmi, koji bi predstavljali stari imp. 2/3^{id} **možъ*, **xořъ*, a što se uspoređuje sa stsl. *ěždъ!* ‘jedi!’, *daždъ!* ‘daj!’, *věždъ!* ‘znaj!’. Tu postoji više problemā. Glagol *moći* i *htjeti* nisu toliko nalik drugim glagolima s imp. na -ъ (preciznije na -jъ – to što svi imaju osnovu na -d- je pak slučajnost). Sva ta tri glagola su u slav. izvorno atematska – *ěsti* i *dati* su atematski još od praie., a *věděti* je postalo atematskim u slav., pri čemu je atematsko *věmъ* zamijenilo starije *vědě* (što je praie. perfekt stativnog/prezentskog značenja – Kapović 2017c: 97–98). Imp. *viždb!* ‘vidi!’ nastaje pak zbog formalne (k tome i etimološke) sličnosti s *věždъ!* iako je riječ o *ě/a*-glagolu (slično kao što kasnije u našim govorima prema *vid!* nastaje i analoško *gled!* i sl.). Glagol *mošti* pak nije atematski glagol ni u slav., a ni u praie. (vidi LIV) – usp. ved. medijalno *ā mahe* i got. (i germ.) preteritoprezentsko (modalni prezenti koji morfološki nastaju od perfekatskih oblika) *mag* (eng. *may*, njem. *mag*). Glagol *xotěti* pak uopće nema izravnu ie. etimologiju i također nije atematski glagol (iako je „miješan” od različitih glagolskih vrsta). A ta atematičnost nije, pritom, nimalo nebitna za takve tvorbe jer nastavak -jъ u atematskom imp. nastaje upravo kombinacijom starog praie. atematskog optativa i atematskog imperativa (Kapović 2017c: 102–103) pa je teško zamisliti kako bi se pojavila u ‘moći’ i ‘htjeti’.

¹³⁴ Usp. *<moghō>* – *<moxē>* (Kašić 1604: 156).

¹³⁵ Posavski (Ivšić 1913/II: 92) impf. *mogāše* nastaje pod utjecajem inovativne n. p. C (vidi 4.3).

¹³⁶ Daničić (1896: 54/1925: 96) kao prilog bilježi samo *mògūci*.

¹³⁷ Usp. Дыбо 2000: 481–482, 546.

¹³⁸ Ivšić 1913/II: 105.

¹³⁹ Kašić (1604: 158) u priloškoj službi ima *<mògucchi>* ali u participskoj *<mogúcchi>* (isto i kod *budući*, vidi 9.1).

n. p. B: *m'oci, reć'i* (< C)

Jedini glagol n. p. *b* je *moći*. Sekundarno u štok. u n. p. B može prijeći i *reći* – prez. *rečēš* (no neki govori uopće nemaju taj oblik, nego ga zamjenjuju *ne-prez. reknēš* ili *kāžēš*). Za *leć'i* (A-B) vidi 1.9.1.

1.9.3. n. p. *c*

kratki korijen

PRASLAVENSKI	ŠTOK.	ČAK. (Matulji ¹⁴⁰)	KAJK. (V. Rakovica ¹⁴¹)
*pekti	<i>pěci (pěci)</i>	<i>pěć</i>	<i>rěči, sup. rěč</i>
1. *pěkq	<i>pěcem</i>	<i>pěčen</i>	<i>rečēm</i>
2. *pěčēš	<i>pěčeš</i>	<i>pěčēš</i>	<i>rečēš</i>
3. *pěčēť	<i>pěče</i>	<i>pěčē</i>	<i>rečē</i>
1. *pečemo	<i>pěčemo</i>	<i>pečemō</i>	<i>rečemū</i>
2. *pečete	<i>pěčete</i>	<i>pečetē</i>	<i>rečetē</i>
3. *pekqť	<i>pěkū</i>	<i>pečū</i>	<i>rečejū</i>

dugi korijen

PRASLAVENSKI	ŠTOK.	ČAK. (Dračevica ¹⁴²)	KAJK. (Gregurovec V. ¹⁴³)
*velkti	<i>vúci (vúci)</i>	<i>vūć</i>	<i>vľiěči, sup. vľiěč</i>
1. *vĕlkq	<i>vúcem</i>	<i>vūčēn</i>	<i>vľiečēm</i>
2. *vĕlčēš	<i>vúčeš</i>	<i>vūčēš</i>	
3. *vĕlčēť	<i>vúče</i>	<i>vūčē</i>	
1. *vĕlčemo	<i>vúčemo</i>		
2. *vĕlčete	<i>vúčete</i>		
3. *vĕlkqť	<i>vúkū</i>		

¹⁴⁰ Moji podaci (tako i drugi podaci iz Matulja u nastavku).

¹⁴¹ March 1981: 270.

¹⁴² Šimunović 2009. Svi citati iz Dračevice, pogotovo u ilustraciji paradigama, su iz ovog rječnika ako nema eksplicitne reference.

¹⁴³ Jembrih & Lončarić 1982-3: 47.

Imp. *pèci(te)!*, *vúci(te)!*, aor. (is)*pèkoh*, (iz)*vúkoh* (*ispekoh*, *izvúkoh* prema mlađem *ispeći* umj. *ispèći*, *izvúci* umj. *izvúci*), impf. *pèčāh*¹⁴⁴, *vúčāh*¹⁴⁵ itd., GPR (samo s B-tipom u konsonantskim osnovama) *pèkao* < **pèklъ* – *pèklo* < **pèklò* (→ ml. *pèklo*) i *vúkao* (< *vúkao* < **vèlklъ*) – *vúkla* (→ ml. *vúkla*), GPT *pèčen* – *pečeno*, *vùčen* – *vučeno*, GPS *pèkūci*¹⁴⁶ (← starije *pekūci*¹⁴⁷), *vúkūci* (← **vukūci*), GPP *ispèkāvši/ispekāvši* ima mlad i naglasak i oblik (naglasak kao u inf. *ispèći/ispeći*, psl. **pekъši*). U starijem jeziku i po dijalektima se mogu čuvati arhaičniji oblici – usp. za stari GPP **rekъši* Križanićevo *pekuii*, sln. dij. *rèkši* < **rekši*¹⁴⁸ i možda dubrovačko (19. stoljeće) *korèši*¹⁴⁹ < **kao rèkši*¹⁵⁰. Stari dočetni naglasak GI se čuva u poimeničenom *pečéne* ‘pečenka’, dok redovna GI ima mlađi naglasak *pèčéne* (prema *pèčen*)¹⁵¹. Za stari dočetni naglasak usp. i Pergošićevo¹⁵² *recheniee*, *techeniee* (dva vokala = dužina = naglasak) te čakavsko (Čižići na Krku¹⁵³) *tečenî*, *točenî* ‘tučnjava’, *vočenî* (od *vlić* ‘vući’), *vršenî* (od *vríc* ‘vršiti pšenicu’).

n. p. C(:) *lèč'i* ‘leći jaja’ (*lèžesh'*) *mač'i* (*ne-prez.*), *peč'i*, *-prèč'i* (*-preg-*, *ne-present*), *reč'i* (→ *rèč'i*, *rečesh'* → *r'ečesh* B¹⁵⁴), *-sèč'i* (*ne-prez.*), *strèč'i* ‘čuvati’

¹⁴⁴ Usp. dij. *pèčā* u Mostaru (Milas 1903: 71). Oblik *pècijāh* je sekundaran (usp. HG: 631) jer **ěахъ*, koje npr. u *plètijāh* daje *-ijāh*, mora uzrokovati prvu (a ne drugu) palatalizaciju (dakle, **pekěахъ* > **pečěахъ*), a onda **ě* iza postalveolara mora prijeći u **a* (**pečěахъ* > **pečāахъ* > **pečāхъ* > *pèčāh* – za analoški izostanak retrakcije kontrakcijskog neocirkumfleksa vidi 4.3 i 8.1).

¹⁴⁵ Usp. dij. *vúkā* – *vúkāše* u Mostaru (Milas 1903: 74).

¹⁴⁶ Tako već Budmani 1867: 79. Ovakav mlađi naglasak je vjerojatno dio iste tendencije nefonetskog povlačenja naglasaka s nastavka u n. p. C kao u inf. i GPR (vidi 1.4, 1.5), ali ne može se zacijelo zanemariti ni analoški utjecaj prezentskog 3^{mn} *pèkū*. U nekim su govorima eventualno mogli utjecati i skraćeni oblici kao *pèkūč* (gdje je nemoguće ***pekūč*), ali to teško da je vrlo bitan razlog s obzirom da mlađi naglasak ima mnoštvo govora koji imaju očuvano *-či* (slično stoji i za inf. tipa *pèci* prema starom **pečī*, gdje se takav mlađi naglasak često javlja i ondje gdje se *-či* uvijek čuva).

¹⁴⁷ Staro *nekūhu* uz mlađe *nekūhu* posvjedočeno je u Pivi i Drobnojaku (Вуковић 1940: 358). Supostojanje bi ovakvih oblika možda moglo navesti na pomisao da je ovdje prije riječ o analogiji prema 3^{mn} prez. *pèkū*, bar u ovom i sličnim govorima, negoli o nekim širim tendencijama, no treba reći da varijante supostoje u nekim govorima i kod oblika kao *pèklo/pèklo*.

¹⁴⁸ Дыбо 2000: 560.

¹⁴⁹ Problematično je što je Budmani dvije stranice dalje (1883: 176) zapisuje kao *rèši* (iako nije jasno upotrebljava li se i tako samostalno). Usp. u toj riječi u 20. stoljeću u Dubrovniku (Божанић & Тривунац 2002) naglasak *кòрешу* ‘tobože’ (koji bi trebao biti mlađi ako je Budmanijevo *korèši* točno).

¹⁵⁰ Budmani 1883: 174, Rešetar 1900: 181.

¹⁵¹ Za takvu konverziju uz naglasnu opreku vidi Babić 1991: 145 (iako su neki primjeri i naglasni čudni).

¹⁵² Дыбо 2000: 654.

¹⁵³ Turčić 2002 (sva daljnja građa iz Čižići u članku je također prema ovom rječniku).

¹⁵⁴ Za stari sigmatski aor. **rěхъ* usp. <*rīh*> /*rīh*/ kod Kašića (1604: 120). Dubrovački inf. *rijet* nastaje prema takvom starom aor. **rijev* (tj. **rijev*h).

(*střžeš'*), *tać'i* (*ne-presz.*), *teć'i*, *vrěć'i* (\rightarrow *vřć'i*, prez. *vřšeš'*)¹⁵⁵, *vūć'i* ($<$ *vlěć'i*), *žeć'i* (*žěžeš'*)

1.9.4. n. p. a-c

PRASLAVENSKI	ŠTOK.	ČAK. (Matulji)	KAJK. (V. Rakovica) ¹⁵⁶
*sěkti	<i>sjěći</i>	<i>sěć</i>	<i>sěći</i> , +sěč
1. *sěkq	<i>sijěčem</i>	<i>sěčēn</i>	+sěčēm
2. *sěčēsъ	<i>sijěčeš</i>	<i>sěčēš</i>	+sěčēš
3. *sěčētъ	<i>sijěče</i>	<i>sěčē</i>	
1. *sěčemō	<i>sijěčemo</i>	<i>sěčemō</i>	
2. *sěčetē	<i>sijěčete</i>	<i>sěčetē</i>	
3. *sěkqтъ	<i>sijěkū</i>	<i>sěčū</i>	

Prednaglasna duljina je izvorna u 2^{jd} i 3^{jd}, u mn. je ujednačena¹⁵⁷. Osim inf., GPR (*sjěkao – sjěkla – sjěklo*) i većina aor. (*pòsjekoh – pòsjekosmo*) imaju A-naglasak, dok ostali oblici idu po n. p. C.: imp. *sijěci(te)!*, aor. 2/3^{jd} *pòsijěče*, GPT *posjěčen – posječēna – posječēno*¹⁵⁸, GPS *sijěkūci*, GPP *pòsjekāvši*. Za staro mjesto naglasaka u GI usp. *sičenī* u Čižićima na Krku.

n. p. A-C: *s'ěći*, *str'ići* (*strīžeš'*)

1.10. m/n-razred

Za građu i rekonstrukciju *m/n-* i, sljedećeg, *r/l-* razreda usp. Дыбо 2000: 253–268.

¹⁵⁵ I-glagol *vřšiti* je mladi.

¹⁵⁶ March 1981: 270.

¹⁵⁷ Usp. Kapović 2015: 463, 500.

¹⁵⁸ Uz *pòsječen – pòsječēna* s A-naglasakom (usp. Stankiewicz 1993: 135), kao u inf/GPR. Iako više jezika upućuje na potonju akcentuaciju kao izvornu (Rešetar 1900: 177), Dibo (1981: 253) rekonstruirao naglasak *gryženā kao izvoran, što bi povijesno gledano imalo smisla ako se ne bi pretpostavio Hirtov zakon na akutirani slog s unutrašnjeg dominantnog *-en-.

1.10.1. n. p. *a-b*

PRASLAVENSKI	ŠTOK.	ČAK. (Vrgada)	KAJK. (V. Rakovica ¹⁵⁹)
*žęti	žęti	žęti	žęti, sup. +žęt
1. *žьнѣ	žāñēm		žęnem
2. *žьñešь	žāñeš	žęñeš	
3. *žьñetь	žāñē	žęñē	
1. *žьñemo	žāñēmo	žęñemo	
2. *žьñete	žāñēte	žęñete	
3. *žьñotь	žāñū	žęñū	

Stara n. p. *a* i *b* stoje u komplementarnoj distribuciji¹⁶⁰, što se lijepo vidi u ovoj „miješanoj” paradigmi. Korijen glagola je akutiran¹⁶¹ i u zatvorenom slogu (inf. *žęti, GPR *žęľь itd.) tu, jasno, nastaje stari akut (te su to zapravo *a*-oblici). U oblicima gdje se *-ьн- nalazi ispred vokala (ili *-ј-, kao u prez.), nema promjene u *ę, niti se razvija stari akut (koji ne može stajati na kratkim vokalima) te slog ima naglasak tipičan za n. p. *b* (koja je komplementarna n. p. *a* te se javlja na kratkim i neakutiranim slogovima).

Usp. imp. žāñi(te)!, aor. pōžeh – pōže (naglasak pōže je sek. C-oblik), GPT pōžęt (analoški C-naglasak, očekuje se *pōžet¹⁶², što je potvrđeno u šaptinovačkom¹⁶³ žęt, -a, -o i pōžet – pōžeta – pōžeto), GPS žāñūci, GPP pōžęvši.

n. p. B: -d'uti (n'a-dmeš), ž'eti (ž'añeš, p'ožñeš)

Prefigirano *nādmēš* (nastaje od *-dьmešь, s *b*-naglasakom na osnovi koji se retrahira kada poluglas ispada). Isto tako treba tumačiti i štok. pōžñeš. Sln. *nadmēš* nastaje analogijom prema neprefigiranom *dmēš, gdje je poluglas nestao u slabom položaju i naglasak se morao prebaciti na sljedeći slog te se tako izjednačio s n. p. C, gdje je naglasak otpočetak bio na kraju (ili je sâm oblik *dmēš* sekundarno načinjen prema C-oblicima s naglasakom na nastavku). U štok. žāñeš (i sln. žāñješ) se, kao što to često biva, vokalizira slabi poluglas s kratkim neoakutom¹⁶⁴ (dok u pōžñeš ipak nestaje). Rijetka varijanta žñeš nastaje ili kao sln. *dmēš* ili ponovnim izvođenjem prema pōžñeš.

¹⁵⁹ March 1981: 271.

¹⁶⁰ Usp. Kapović 2015: 96.

¹⁶¹ Iako je nejasno odakle akut u odrazu ie. *g^{wh}en-, iz kojeg se slav. *žę-/žьн- obično izvodi.

¹⁶² Дыбо 2000: 524.

¹⁶³ Ivšić 1907: 147.

¹⁶⁴ Brozović & Ivić 1988: 8.

1.10.2 n. p. *b-c*

U psl. je glagolskoj akcentuaciji od „miješanih” naglasnih paradigama uobičajena n. p. *a-b*, s obzirom da obje te naglasne paradigme potječu od jedne stare nepomične n. p., pri čemu je razlika jedino u akutiranosti osnove (pa od akutirane nepomične n. p. nastaje n. p. *a*, a od neakutirane n. p. *b*¹⁶⁵). N. p. *a-c*, kao u *sjěci – sijěčeš* (vidi 1.6.4, 1.9.4), nastaje zbog djelovanja Hirtova zakona unutar pomične naglasne paradigme. No osim toga, u *m/n*-razredu *e*-glagolâ, postoji i vrlo specifična n. p. *b-c*.

Pogledamo li *m/n*- (a i *r/l*-) razred, razlika je između n. p. *a-b* i *c* u sljedećem. N. p. *a-b* ima u prezentu naglasak na osnovi (osim u 1^{jd}, gdje se sekundarno i kasno pomakao na nastavak), npr. *žńěšъ (štok. *žānēš*), dok u *l-ptcp.* ima akut na osnovi, npr. *žělъ (štok. *žěo – žěla*). N. p. *c* pak ima stari pomični naglasak u prez., npr. 1^{jd} *рѣнѣ – 2^{jd} *рѣнѣшъ (sln. *pnēm* [Pleternik]), te isti takav pomični naglasak u *l-ptcp.*, npr. *рѣрѣлъ – *рѣрѣла – *рѣрѣло (štok. dij.¹⁶⁶ *pōpea – popēla – pōpēlo*). Kako vidimo, nepomična n. p. tu uvijek ima akut kod dugih slogova, dok kod pomične n. p. nema akuta (tj. nema Hirtova zakona kao u *sjěkla*¹⁶⁷).

No što je s potencijalno nepomičnom n. p. *b* koja nema akutiran korijen, koja bi bila ekvivalent imenskom *kōrlъ – gen^{id} *korlâ ili pridjevskom *bělъ – sr.r. *bělō? Pogledamo li tri *m/n*-glagola za koje, prema građi¹⁶⁸, možemo rekonstruirati n. p. *b*, tj. naglasak na osnovi, u prezentu¹⁶⁹, a da etimološki pritom nemaju akutiran korijen¹⁷⁰, ondje ćemo vidjeti zanimljiv razvoj. Riječ je o glagolima *-četi ‘početi’, *jeti (*-eti) ‘uzeti’ i *žeti ‘sažeti’. Kod svih njih u prezentu (i akt. ptcp. prošlom) nalazimo n. p. *b* (tj. izvorni naglasak na osnovi), a u ostalim oblicima n. p. *c*: prez. *-čьnešъ, akt. ptcp. prošli *čьnъ(ši) (*b*) ali inf. *-četi (sup. *-čētъ), *l-ptcp.* *-čēlъ (ž.r. *-čēlâ), *t-ptcp.* *-čētъ (ž.r. *-čētâ), aor. 1^{jd} *-čēsъ < *-čēsъ, 2/3^{jd} *-čētъ. Štok. pruža točne odraze ovoga (*pōčnēš* ali dij. *počēti*, dij. *pōčeo – počēla – pōčēlo*, dij. *pōčēt – počēta*, aor. *pōčēh – pōče*).

¹⁶⁵ Usp. Kapović 2015: 95–98.

¹⁶⁶ Prapatnice (Vrgorska krajina).

¹⁶⁷ Hirtov je zakon tu zacijelo analoški eliminiran ujednačavanjem uobičajenih *c*-oblika (usp. Kapović 2015: 179–183, pogotovo str. 179⁶⁴⁶) s obzirom na izvorni akut/laringal u mnogim glagolima n. p. *c m/n- i r/l*-razreda (vidi i Дыбо 2000: 538, 545).

¹⁶⁸ Građa je dana u Дыбо 2000: 253–268, 504–505.

¹⁶⁹ Kod akutiranih korijena poput *žē-, akut nestaje u prezentskoj prijevojnoj praznini (*žьn-), jer na kraćini stari akut ne može stajati. Gledamo li iz indoeuropeističke perspektive, akut u načelu najčešće potječe od praie. laringala (*H) (iako u ie. *g^{wh}en-, kako rekosmo, nije bilo laringala), što znači da će u *genH-těj > *žeti laringal (ili glotaliziranost ili kako već tumačiti na bsl. razini ovu pojavu) dati stari akut u zatvorenom slogu (pri prelasku *en > *e), dok će u prez. u praznini *ginHj- nestati i ispred *-j- (vidi 1.13.1 za *kō/ēš*) i ispred vokala (kao u *dumH-e- > *dъmešъ).

¹⁷⁰ Дыбо 1981: 247–251; 2000: 306, 544.

Što se tu dogodilo? U ova tri glagola bi se u ovim *c*-oblicima očekivala izvorna neakutirana nepomična *b*-paradigma. Međutim, ona je, izgleda, vrlo rano zamijenjena sekundarnom pomičnošću te izvorni oblici kao *l-ptcp*. ******-čēļ – ******-čēļā – ******-čēļō nisu potvrđeni¹⁷¹. Drugim riječima, neakutirane duge osnove n. p. *b* su zamijenjene sekundarnom n. p. *c*. Osnova su za to, osim poopćavanja n. p. *c* u vokalskim osnovama (kao u *l-ptcp*., vidi 1.1), vjerojatno bili oblici u kojima se naglasak u izvornoj n. p. *b* preklapao s onima u n. p. *c*. Tako se u inf. ******-čēti > *****-čēti (s pomakom naglasaka) (*b*) preklapilo s *****-čēti (*c*), gdje se očekuje izvorni naglasak na kraju, u *l-ptcp*. se u ž.r. ******-čēļa > *****-čēļā (s pomakom naglasaka) (*b*) preklapilo s *****-čēļā (*c*), gdje se očekuje izvorni naglasak na kraju (isto i u *t-ptcp*.), dok se u aor. *****-čēsъ (*b*), s nepomaknutim naglaskom na osnovi, preklapilo s *****-čēsъ (*c*), koje nastaje retrakcijom naglasaka sa završnog oslabijelog poluglasa (*****-čēsъ).

n. p. B-C/C¹⁷²: **-čēt'i** (*p'o-čneš* ali *počēlo*), **-ēt'i**¹⁷³ (*ot-meš*, *uzmeš* ali *otēlo*), **žēt'i** (*s'a-žmeš* ali *sažēlo*)

S obzirom na „miješanu” n. p. *b-c*, u kojoj su bila tri glagola ovog morfološkog tipa, i na samo jedan glagol (*****-pēti ‘penjati se’) u n. p. *c*, nije čudno da oblici ovog drugog često dobivaju novi B-naglasak u prezentu: odatle štok. *pōpnēš*, *zāpnēš* (analogijom prema *pōčnēš*, *nāčnēš* te *ūzmēš*, *sāzmēš* itd.¹⁷⁴). To se događa i drugdje – usp. u Novom Vinodolskom¹⁷⁵ *zāpnēn* analogijom prema *pōšmēn*, u Bednji¹⁷⁶ *nōpnam* prema *pēčmam*. U knjiž. sln. (Pleteršnik) vidimo pak obrnuto – ondje se *počnēm*, *načnēm* analoški ūglēdā na izvorno *popnēm*, ali se izvorni B-tip čuva u *zācnēm* (uz sekundarno *zācnēm*).

1.10.3. n. p. *c*

Ovdje ćemo, govoreći o dijalekatskim primjerima i razvoju, za n. p. *C* uzimati i *C*-oblike iz izvorne n. p. *b-c*, o kojoj smo upravo govorili.

¹⁷¹ Dibo (1981: 248⁷⁹) kao mogući arhaizam navodi Križanićeve oblike kao *wziatō*, mn. m.r. *najati*, *počēl* itd., no to bi u njega mogla biti i inovacija – usp. i Križanićevo sigurno inovativno nom^{mm} *okowanī*, *osmeianī* (Дыбо 1981: 229; 2000: 533).

¹⁷² Sinkronijski se npr. u štok., gdje u prez. ionako više nema izvornog *C*-tipa (ala sln. *popnēš*), nego je uvijek poopćen naglasak B-tipa (*pōpnēš* kao *pōčnēš*), naglasak prezenta u određivanju sinkronijske n. p. može i zanemariti pa se glagole kao *pōčēti* svrstava pod n. p. *C* (u opreci prema n. p. *B* kao u *pōžeti*), s obzirom na preskakanje u GPR (*pōčeo* – *zāpočeo* – *nūzapočeo*).

¹⁷³ Usp. neprefigirani oblik u Crikvenici (Ivančić Dusper & Bašić 2013) *jēt se* ‘prihvatiti se posla’. Isti je korijen i u glagolima poput *za-jāt'i* ‘uzeti’ (*z'a-jmeš*) u čak. i Zštok. govorima.

¹⁷⁴ Naglasak u ovim oblicima u knjiž. štok. (i većini govora) nije čelan: *zāpočnēš*, *izuzmēš* itd. (usp. to s *pōpijēš* dolje – 1.12.2). Usp. pak sekundarnu čeonost naglasaka u ovom tipu glagola u Pljevljima (Ружичић 1927: 151): *zāpnōcnēm*, *ōduzmēm* (drugdje obično *zāpočnēm*, *ōduzmēm*).

¹⁷⁵ Белић 2000: 171. Na Rabu (Kušar 1894: 40) se javlja neobično *nācnēm* ali *načmēmō*.

¹⁷⁶ Jedvaj 1956: 313. Usp. *pōčtem* i u Turopolju (Šojat 1982 – svi turopoljski citati bez reference u ostatku teksta su iz rječničkog dijela iz istog izvora).

PRASLAVENSKI	ŠTOK.	ČAK. (Vrgada ¹⁷⁷)	KAJK. (Gregurovec V. ¹⁷⁸)
*klěti	klěti (klěti)	klěti	klěti, sup. klět
1. *klǫnq	kùnem		kōnēm
2. *klǫněšь	kùneš	kuněš	
3. *klǫnětъ	kùne	kuně	
1. *klǫnemō	kùnemo	kunemō/kuněmo	
2. *klǫnetě	kùnete		
3. *klǫnqъ	kùnū	kunū	konō

Stari se naglasak inf. i kod prefigiranih oblika fakultativno čuva u Pocerini¹⁷⁹: st. *nočěmu* uz ml. *nòčěmu*, st. *oměmu* uz ml. *òměmu* (Vuk i Daničić¹⁸⁰ tu imaju samo mlađe oblike, što je redovno u inf. koji nemaju i neprefigirane oblike).

Za stari naglasak aorista¹⁸¹ usp. u dolini rijeke Fojnice¹⁸² *otěste – otěšē/otěšē, počěsmo – počěšē, zaklěsmo*. Već u vuk-daničićevskoj normi je ujednačen tip *zàklěsmo* (ali inf. *zaklěti* analogijom prema *klěti*) analogijom prema 1^{jd} *zàklěh*¹⁸³, dok se izvorni naglasak vidi u jednosložnom *klěsmo – klěste – klěše*¹⁸⁴. Prema mlađem inf. *klěti* i 1^{jd} *klěh* može doći i do mlađega *klěsmo*¹⁸⁵.

Kako u GPR nalazimo nazalni vokal, kao i kod svih *e*-glagola n. p. C s osnovom na vokal, i ovdje nalazimo pomičnost: usp. prapački (Vrgorska krajina) *pōčea – počěla – pōčělo – mn. pōčěli – pōčěle – počěla* (također usp. uobičajeno štok. preskakanje u *nǐ počeo* i sl.)¹⁸⁶. U knjiž. štok. (i mnogim govorima, a uvijek tako na istoku) umjesto staroga *počěla* nalazimo

¹⁷⁷ Jurišić 1966: 89.

¹⁷⁸ Jembrih & Lončarić 1982-3: 48.

¹⁷⁹ Московљевић 1927-8: 14–15.

¹⁸⁰ 1896: 71.

¹⁸¹ Usp. Дыбо 2000: 306, 491–493 za psl. rekonstrukciju i građu.

¹⁸² Brozović 2007: 142.

¹⁸³ Usp. Kapović 2015: 635²²⁹¹.

¹⁸⁴ Budmani 1867: 72. Za kračinu/dužinu 3^{mn} aor. -šē vidi 4.3, fusnota 424 (izvorno se očekuje *proklěšē* ali *klěše* pa onda dolazi do različitih ujednačavanja u dijalektima).

¹⁸⁵ Usp. Николић 1970: 115 za nešto dijalekatskih varijacija u (*za*)*klesmo*.

¹⁸⁶ U pomičnom GPR n. p. C izvorno uvijek jd. ž.r. i mn. sr.r. (koji zapravo imaju isti nastavak -a) imaju stari naglasak na kraju/nastavku ((*za*)*počělǎ* > (*za*)*počěla*), dok ostali oblici imaju čeonu naglasak (*pōčělo*, *zǎpōčělo* itd.). U ovom tekstu obično u takvim pomičnim GPR-ovima navodimo samo jd.

ujednačeno *pōčēla*. U jednosložnom *klēo*¹⁸⁷ – *klēla* – *klēlo* (C), što se često čuva u Žštok., pak ujednačavanje ide u suprotnom smjeru (kao kod pridjevâ *drāga* – *drāgo* (C) → *drāga* – *drāgo* (B))¹⁸⁸ pa dobivamo ujednačeno *klēla* – *klēlo* (vidi još 1.11.2, 1.12.2, 1.13.2, 1.14.2, 1.14.4 kod drugih *e*-glagola s osnovom na vokal). Izvornu pomičnost vidimo i u GPT: *prōklēt* – *proklēta* – *prōklēto* (C)¹⁸⁹ (knjiž. *prōklēta* je ujednačeno prema drugim oblicima).

U GPS je *kūnūci* s mlađim naglaskom (usp. prez. 3^{mn} *kūnū*). Stariji naglasak *кунѣћу* uz mlađu varijantu *кѣнѣћу* posvjedočen je npr. u Pivi i Drobnjaku u Crnoj Gori¹⁹⁰. GPP je *klēvši* (*zāklēvši*)¹⁹¹, što nije očekivan ni naglasak ni oblik (usp. psl. *кльнѣш¹⁹²) – naglasak je ujednačen zacijelo prema tipu *zvāvši* (< *zvāvѣši), prema kojem je ujednačen i morfološki.

n. p. C: *-klēt'i* (*kuneš'* → *kūneš'*), *-pēt'i* (*na-pneš'* → *n'a-pneš'*)

Za *nāpnēš* (s B-prezentom) vidi 1.10.2.

1.11. *r/l*-razred

Ovdje nalazimo morfološki raznorodne formacije, kojima je zajedničko tek da na kraju osnove imaju likvide. Svi glagoli n. p. *c* imaju u inf. *e*-prijevojni stupanj s metatezom likvidâ (npr. *mer-ti > *mrēti), u prez. prijevojnu prazninu (npr. *мър-ѡ), kao i u *l*-ptcp. (GPR) (npr. *мърлѣ). U n. p. *a-b* je takav glagol *terti > *trēti¹⁹³. Druga dva glagola u n. p. *a-b* imaju akutirano *el/ol u korijenu¹⁹⁴, što se očituje u *a*-oblicima u zatvorenom slogu s metatezom likvidâ (*kōlti – *kōllѣ, *mēlti – *mēllѣ), dok akut ispred *j* nestaje te ostaje *b*-naglasak (npr. u prezentu – štok. *kōļēš*, *mēļēš*). Tu se opet vidi komplementarna distribucija n. p. *a* i *b*.

¹⁸⁷ Dugi vokal se krati ispred drugog vokala (˘ > ˘˘) – usp. Kapović 2015: 744.

¹⁸⁸ Usp. Kapović 2011b: 353–354.

¹⁸⁹ Usp. npr. Ivšić 1913/II: 102.

¹⁹⁰ Вуковић 1940: 358.

¹⁹¹ Usp. Daničić 1896: 69/Даничић 1925: 112.

¹⁹² Muški rod je bio *klēnъ (usp. Дыбо 1981: 213). Od takvog oblika *čēnъ/rōčēnъ od *počēti nastaje kajk. (Varaždin) okamenjeni prilog *pōčam* ‘počevši od’ (sa sekundarnim *-m* umj. *-n* kao u *počmeš* umj. *počneš*), no varaždinski naglasak nije informativan (usp. ondje i *kōza* < *kozā).

¹⁹³ Usp. Зализняк 1985/2010: 136 za n. p. *b* u prez. u strus.

¹⁹⁴ Tj. ie. laringal (ie. *melH- i *kolH-), gdje laringal nestaje pred *y (u prezentu) – usp. Kapović 2008a: 246⁽³⁵⁷⁾.

1.11.1. n. p. a-b¹⁹⁵

PRASLAVENSKI	ŠTOK.	ČAK. (Vrgada)	KAJK. (V. Rakovica ¹⁹⁶)
*kòl̥ti	<i>klàti</i>	<i>klàti</i>	<i>klàti</i> , sup. <i>klàt</i>
1. *koḷq̇	<i>kòḷēm</i>		<i>kòlem</i>
2. *kòḷeš	<i>kòḷēš</i>	<i>kòḷeš</i>	
3. *kòḷet̥	<i>kòḷē</i>		
1. *kòḷemo	<i>kòḷēmo</i>		
2. *kòḷete	<i>kòḷēte</i>		
3. *kòḷqt̥	<i>kòḷū</i>		

Usp. imp. *kòḷi(te)!*, *mèḷi(te)!* (s pomakom naglasaka udesno u n. p. *b*); aor. *klāh* – *klā*, *mḷēh* – *mḷē* (ARj, tj. *zàkla* – *zàkla*, *sàmlēh* – *sàmlē*; čeonu naglasak u *zàkla*, *sàmlē* je mlađa generalizacija C-naglasaka); impf. *kòḷāh*, *mèḷāh* (ARj, usp. stsl. *koljaaxъ*, oblik *klāh* (ARj) je mlađi); GPR *klāla* – *klālo* < *kòlla – *kòllo, *mḷēla* – *mḷēlo* < *mēlla – *mēllo¹⁹⁷; GPS *kòḷūci*, *mèḷūci* (naglasak kao u prez.); GPP *klāvši*, *mḷēvši* (ARj, tj. *zàklāvši*, *sàmlēvši*).

GPT *klān* – *klāna/klāna* – *klāno/klāno* (*zàklān* – dij. i *zaklāna* po n. p. C uz *zàklāna* – *zàklāno*) je analogija prema tipu *slān*, *brān* (1.13.1–2) – u psl. je očekivan naglasak *kòln̥¹⁹⁸. Za *mḷeti* usp. posavski (Ivšić 1913/II: 102) *samljeto*, s čuvanjem stare n. p. (knjiž. *samljēven* je mlađe). U kajk. se, kako rekosmo, naglasak u supinu ne mijenja u n. p. A i B. Naglasak u GI *klāne* je sekundaran, tj. ujednačen prema naglasku jednosložnih osnova n. p. C (poput *brāne*) – usp. očekivano sln. (Pleteršnik) *klānje* < *kòln̥je.

n. p. B: *kl'ati*, *ml'ēti*¹⁹⁹ (*m'eješ*), *-t'rti*²⁰⁰ (*t'areš*), *zr'ēti* 'gledati' (sekundarno *n'a-zreš*²⁰¹)

¹⁹⁵ Pojednostavljeno se ovo može smatrati i samo n. p. *b*.

¹⁹⁶ March 1981: 271.

¹⁹⁷ Usp. Дыбо 2000: 503.

¹⁹⁸ Oblik *klan* se mora izvoditi iz *koln̥ (nekakvo **kol-an̥ je nemoguće s obzirom na odraz), a osnova *kol- onda mora zadržati svoj naglasak (usp. *znān̥ sa zadržavanjem naglasaka osnove – vidi 6.2).

¹⁹⁹ Tip *klati*, *mḷeti* se dijakronijski razlikuje od tipa *slati*, *srati* po tome što je u prvim riječima o *kòl-ti, *mèl-ti (l-птер. *kòl-l̥, *mèl-l̥) s naknadnom metatezom likvidā, gdje je -a- dio osnove. S druge strane, u *s̥yl-ā-ti, *s̥yr-ā-ti (l-птер. *s̥yl-ā-l̥, *s̥yr-ā-l̥) je -a- izvorno sufiks koji se dodaje na osnovu.

²⁰⁰ Već u stsl. postoji kolebanje: starije *trēti* i mlađe *trviti*.

²⁰¹ Izvorno je riječ o *ē/a*-razredu. Usp. stsl. *zbrēti* – prez. 2^{id} *zbrīši*.

Posavski²⁰² GPT *potr̃to*, *utr̃to* (analogijom i *pròstrto* u staroj n. p. c) ima A/B-naglasak (iako sekundaran nastavak), štok. varijanta *ùtr̃t* itd. je sekundarni C-oblik.

1.11.2. n. p. c

PRASLAVENSKI	ŠTOK.	ČAK. (Novi ²⁰³)	KAJK. (Gregurovec V. ²⁰⁴)
*merti	<i>mrijēti</i> (<i>mrijēti</i>)	<i>umrīt</i>	<i>hmriēti</i> , *hmriēt
1. *mьȓ	<i>mrēm</i>	<i>umrēn</i> ²⁰⁵	*hm̑rēm
2. *mьrěšь	<i>mrěš</i>		
3. *mьrětь	<i>mrē</i>	<i>umrě</i>	
1. *mьremō	<i>mrémo</i>	<i>umremō</i>	
2. *mьretē	<i>mréte</i>		
3. *mьȓtь	<i>mrū</i>	<i>umrū</i>	*hm̑rō

Stari se naglasak inf. i kod prefigiranih oblika fakultativno čuva u Pocerini²⁰⁶: st. *узѹмрѣти* uz ml. *узѹмрѣти* (Vuk i Daničić tu imaju samo mlađe oblike²⁰⁷). Štok. *mrěš* ima mlađu dužinu, analogijom prema oblicima kao *znâš*, *dâš*, *spîš*, koja se ujednačava u svim oblicima s praznom osnovom (CC-) u prezen-tu. Izvorna se kraćina vidi gore u novljanskom i rakovičkom obliku²⁰⁸ te u sln. *mrěš*²⁰⁹.

U štok. (i dijelu čak. i kajk.²¹⁰) se kod svih prefigiranih glagola s -(CC)CR- u osnovi poopcava mlađi B-tip naglasaka²¹¹, koji se onda povlači na prefiks: umje-sto izvornog *prod̑rěš se poopcava sekundarno *prod̑rēm od čega onda na-

²⁰² Ivšić 1913/II: 102.

²⁰³ Belić 2000: 170 (Беличъ 1909: 240).

²⁰⁴ Jembrih & Lončarić 1982-3: 48.

²⁰⁵ Usp. i *umrēn* na Rabu (Kušar 1894: 8).

²⁰⁶ Московљевић 1927-8: 14–15.

²⁰⁷ Daničić 1896: 67, 71/1925: 110, 114. Iako se inače stari naglasak tipa *zaklėti* čuva kada ga podupire neprefigirano *klėti*, u *izùmrijeti* (isto i *zàdrijeti*, *pròždrijeti*) toga nema iako Vuk i Daničić bilježe i neprefigirano *mrijēti* (tj. *mrijēti*). Može biti da je neprefigirani oblik već kod njih bio zastario ili knjiški. Za dijalekatske varijacije u nštok. usp. i Николић 1970: 114.

²⁰⁸ Kod Kašića (1604: 132) nalazimo <mrēm> /mrēm/ ali <vrēm> /vrēm/, što je možda prijelazna faza.

²⁰⁹ Usp. i Kapović 2015: 370.

²¹⁰ Usp. npr. mlađi naglasak u bednjanskom (Jedvaj 1956: 313) *zāpram*, *prāstram* – kao u štok. *pròstrēm* (usp. sln. *zaprēm*, *prostrēm* s izvornim naglaskom). Stariji se naglasak u čak. čuva uglavnom u sjevernijim govorima.

²¹¹ Kao što je uočio već Ivšić 1911: 168–169.

staje *pròdrěš* (isto smo vidjeli kod *-spati* u *p/b*-razredu, 1.8, te u *m/n*- razredu, 1.10.2-3, a slično vidi i u *i/u/ě*-razredu – 1.12.2). Moguće je da je tip *pròdrěš* tek dosta kasno zamijenio očekivano **prodrěš* te da praoblika s naglaskom na poluglasu (**proděreš*) zapravo nikad nije ni bilo, no inovacija ne može biti jako mlada s obzirom da se osim u štok. javlja i na jugu čak. i u mnogim kajk. govorima. Iako u samom *r/l*-razredu u n. p. B izvorno i očekivano imamo tek *sàtrěš* i druge oblike toga glagola, poopćavanje B-tipa se ipak može shvatiti povežemo li, što moramo, razvoj naglasaka u *r/l*-razredu s onim u *m/n*- i *a*-razredu, gdje imamo više takvih glagola izvorne n. p. B (*pòžněš*, *pòčněš*, *pòšlěš* itd.²¹²). Može biti da je takvo poopćavanje starog B-naglasaka u prefigiranim oblicima zrcalna posljedica ujednačavanja C-naglasaka u neprefigiranim oblicima bez vokala u korijenu: kako je u starom neprefigiranom *trémo* (B) (uz češće i izvorno *tàrěmo*), *dmémo* (B) (usp. ARj – danas je neprefigirani oblik zastario) ujednačen C-naglasak prema starom *mrémo* (C), *ždrémo* (C, ARj), tako se u prefigiranom *ùmrémo* (C), *pròždrémo* (C) poopćava naglasak iz tipa *sàtrémo* (B), *nàdmémo* (B). Kod dvostrukih prefiksa se u knjiž. štok. i većini govora javlja naglasak *nè* *prostrěš*, *ràsprostrěš* itd. – naglasak, dakle, nije čelan kao u *pòpijěš*, *ně* *popijěš*, *prìdobijěš* (vidi 1.12.2). Ipak, ima i govora sa sekundarnim preskakanjem, usp. u Pljevljima²¹³: *òbampēm* (inače *òbamrēm*).

U imp. je *ùmri(te)!*, u aor. *ùmrijēh* – *ùmrijē* (sa sekundarnom dužinom prema **mrījē* i 1^{id}) – *ùmrijēste* (očekivano **umrijēste*), u GPT imamo pomično *ùmra* – *umřla* (Prapatnice, knjiž. *umřla* je ujednačeno), GPP ima, kao i obično, infinitivni naglasak (*ùmrijěvši*). Supin u n. p. C, kao i obično, ima cirkumfleks: **mêrtъ*.

n. p. C²¹⁴: *drěťi* (*dreš'*, *pro-dreš'* → *pr'o-dreš*, i *d'ereš* B), *mrěťi* (*mreš'*, *u-mreš'* → *'u-mreš*, *'umřlo* → *'umrlo*), *-prěťi* (*u-preš'* → *'u-preš*), *strěťi* (*streš'*, *pro-streš'* → *pr'o-streš*), *ždrěťi* (*ždreš'*, *pro-ždreš'* → *pr'o-ždreš*)

1.12. *i/u/ě*-razred

Ovamo spadaju osnove koje završavaju na vokal (na *i/u/ě* na suvremenoj razini; na **i/u/ě/y* na općeslavenskoj razini; na laringal na indoeuropskoj razini –

²¹² Glagoli izvorne n. p. B (prema kojima prez. naglasak onda dobiva i n. p. C) su brojni i u glagolima na *-i-* (kao *šiti*, vidi 1.12.1), no primjeri poput *ušijěš* (i analoškog *pòpijěš*) su morfološki ipak dovoljno različiti (sa svojim *-ij-*) od glagola poput *pròstrěš* da bi se takav utjecaj mogao uzeti kao presudan (ako ikakav).

²¹³ Ружичић 1927: 151.

²¹⁴ Sinkronijski se n. p. C u štok. određuje po preskakanju (*pròstřlo* – *ràsprostřlo*) i eventualno pomičnosti (dij. *rasprostřla*) u GPR, dok je prezent za određivanje sinkronijske n. p. B nebitan jer je uvijek isti/ujednačen.

dakle, riječ je o sekundarno „vokalskim” osnovama) u infinitivu, a u prez. prije -e- dodaju još sufix -j- (kod glagolâ na -i- se to -i- u korijenu reducira u -b- u prezentu). Ovdje nalazimo objedinjenu n. p. *a-b* kod glagolâ na -i- (može se pojednostavljeno nazivati i samo n. p. *b*), n. p. *a* kod glagolâ na -u- i -ě- te n. p. *c*. Vidljiv suodnos n. p. *a* i *b* (koji praktički ovisi samo o vokalizmu²¹⁵) još jednom ukazuje na izvornu jedinstvenost nepomične n. p. (iz koje nastaju n. p. *a* i *b* u komplementarnoj distribuciji i međusobno često i dalje ostaju povezane). Za rekonstrukciju dvaju naglasnih obrazaca usp. Дыбо 2000: 251–252.

1.12.1. n. p. *a-b*

PRASLAVENSKI	ŠTOK.	ČAK. (Pitve/Zavala ²¹⁶)	KAJK. (V. Rakovica ²¹⁷)
*šiti	šiti	šit	šiti, sup. šit
1. *šijjċ	šijēm	šijen ²¹⁸	šijem
2. *šċješċ	šijēš	šijesh	
3. *šċjetċ	šijē	šijeh	
1. *šċjemo	šijēmo	šijemo	
2. *šċjete	šijēte	šijete	
3. *šċjotċ	šijū	šiju	

S obzirom da je i u prezentu -i- umjesto staroga *-ċ- (fonološkim procesom *-ċj- > -ij- i onda analoškom dužinom) i da više nema starog obrasca n. p. B (s naglaskom na kraju u 1^{id}), danas je to sinkronijski n. p. A. U južnim se štok. govorima kod prezenata na -je- (ovdje i u ova-glagolâ) čuva izvorna kračina tematskog vokala, npr. *čijjēš*, *šijjēš*²¹⁹. U prefigiranim se prezentima izvorni kratki neoakut u *-šċješċ očekivano prenosi na prefiks pa dobivamo naglaske poput *zāšijjēš*, *ūmijjēš* (s ujednačenim -i- – za varijantnost izvornog poluglasa ispred *j* usp. i glag. varijante *sjati/sijati* i stsl. *sbjati/sijati*, oblik *rođak* < *rodjak* uz dij. *rodijak*, sve od *rodċjakċ te npr. stand. hrv. *dječji* prema stand. srp. *dječiji* od sufixa *-ċjċjċ). Takav se prijenos naglasaka onda dalje analoški širi pa u nekim govorima dobivamo i oblike kao *nēzāšijjēš* s novostvorenim sinkronijskim pre-skakanjem naglasaka (u drugim govorima ostaje starije *nēzāšijjēš*).

²¹⁵ Na dugom *-i- se javlja akut tj. *a*-oblik, a na kratkom *-ċ- kratki neoakut tj. *b*-oblik.

²¹⁶ Barbić 2011: XLV.

²¹⁷ March 1981: 271.

²¹⁸ Govor nema zanaglasnih dužina u sistemu.

²¹⁹ Usp. Budmani 1867: 71^(a), 105–106, Maretić 1963: 239, Kašić 1995: 71 za Konavle, Kapović 2015: 292¹⁰⁸⁴ za primjere govorâ.

U imp. se naglasak dulji ispred *-j#*: *šij(te)!*, a u GPP ispred sonanta: *šivši* (ARj). GPR ima naglasak kao inf.: *šio – šila – šilo* itd. GPT je izvorno u ovom tipu imao vezani naglasak na drugom slogu (nastao pomakom naglaska udešno u n. p. *b* s prvog sloga): **šbjěnъ – *šbjěna – *šbjěno*, **mъvěnъ – *mъvěna – *mъvěno*²²⁰. Takvi oblici nisu očuvani ni naglasno ni morfološki, nego su zamijenjeni nizom inovativnih oblika. Zast. *švěn* (ARj, sa sekundarnim *-v-*) i još mlađe *šiven* imaju ujednačen dočetni naglasak (iz n. p. C): *(u)šivěna – ušivěno*²²¹. Impf. je *šijāh*, a aor. *ših* (ARj). Aorisno 2/3^{id} *uši* umjesto *uši* je analoški C-tip. Razlika n. p. A i C u 2/3^{id} aor. se fino vidi u *bī* (od *bīti* ‘tući’, A) i *bī* (od *bīti* ‘postojati’, C)²²². Naglasak u supinu u kajk. ostaje isti kao u inf. (kao i inače u n. p. A i B).

n. p. A:

b'iti ‘tući’ (*bīti), zast. *br'iti* (→ *brij'ati*), *kr'iti*, *m'iti*, *r'iti*, *š'iti*, *vap'iti* (→ *vāp'iti*, *v'apiti*)

č'uti, *ob'uti* (*ob'uješ* → *'obuješ*)

d'ėti (*ne*-prez., zast. *dědeš'* A-C²²³), *gr'ėti* (→ *gr'ējati*, prez. *gr'ėješ*), *sm'ėti*, *-sp'ėti* (*do-sp'ėješ* → *d'o-spėješ*), *um'ėti*, *zr'ėti* ‘sazrijevati’ (prez. *zr'ėješ* → sek. *zreš'*, *zrīš'*)

Kako u glagolima na **-u-* i **-ě-* nema redukcije vokala u prezentu, tu je posrijedi čista n. p. *a*: **čūti – *čūjo*, **směti – *smějō*. Naglasak *dōspijēš* i *ōbujēš* nastaje poopćavanjem tipa *ušijēš* (usp. starije *dōspijēš* u ARj i *obūjēm* u Ozrinićima²²⁴)²²⁵.

U aor. je značajna razlika aor. *čū* (A) prema *lī*, *pī*, *vī* (C)²²⁶. Naglasak u izvornim GI *čuvěne*, *dospijěce*, *umijěce* je sekundaran – riječ je o poopćenju starog C-tipa u riječima koje od GI postaju obične imenice.

²²⁰ Дыбо 2000: 482.

²²¹ Postoji i *šit* (ARj) sa sekundarnim nastavkom **-тъ* (koji se izvorno javljao samo u n. p. c). Varijanta *ušit* ima još i analoški C-naglasak.

²²² Maretić 1963: 254–255. Usp. također od oba glagola GPR *bīo* ali *bīla – bīlo* ‘tući’, A) prema *bīla – bīlo* ‘postojati’, C).

²²³ Usp. Budmani 1867: 87–88.

²²⁴ Rešetar 1900: 185.

²²⁵ Vukovo *ūzjēm* nije „pogrješka”, kako to misli Daničić (1896: 60³/1925: 102¹), nego stariji naglasak. Mlađeg čeonog naglaska tipa *ōbujēš – prēobujēš – nē obujēš* nema kod *čūjēš – nē čujēš – zāčujēš* (usp. i Stankiewicz 1993: 142).

²²⁶ Daničić 1896: 59.

1.12.2. n. p. c

PRASLAVENSKI	ŠTOK.	ČAK. (Vrgada)	KAJK. (V. Rakovica ²²⁷)
*pǫiti	pǫiti	pǫiti	vǫti, sup. vǫt
1. *pǫjǫ	pǫjēm		vǫjēm
2. *pǫjěš	pǫjěš	pǫjěš	
3. *pǫjět	pǫjē		
1. *pǫjemǫ	pǫjēmǫ		
2. *pǫjetē	pǫjēte		
3. *pǫjǫt	pǫjū		

Stara n. p. C se čuva u čak. i kajk. (iako ne u svim govorima), a u štok. se u prezentu uglavnom poopćava sinkronijski A-tip (*pǫjěš* kao *šǫjěš*). Iznimke su par govorâ u zapadnoj Posavini – usp. u Orubici *pǫjěš* (C) prema *šǫjěš* (A)²²⁸. U nekim južnoštokavskim govorima je pak poopćen stari C-tip – usp. u Ozrićima i Prčanju²²⁹ *pǫjēm* = *šǫjēm*²³⁰. Analoško *pǫpǫjěš (analogijom prema *vǫšǫjěš) umjesto očekivana *pǫpǫjěš (ili naprosto *pǫpǫjěš* prema *šǫšǫjěš*) nije teško razumjeti jer je broj glagolâ stare n. p. a-b i c podjednak, a ovdje, kao i u drugim razredima e-glagolâ, prevladava B-naglasak (tj. kratki neoakut povučen na prefiks). Osim toga, ako se ujednačava *pǫjěš* prema *šǫjěš*, onda je logično da se ujednači i *pǫpǫjěš* prema *šǫšǫjěš*. To novo preskakanje se iz očekivanog tipa *šǫšǫjěš* često kompletno poopćava pa se javlja i kod dvostrukih prijedloga te kod negacije, npr. *dǫbǫjěš* – *zǫdǫbǫjěš*, *šǫšǫjěš* – *ně šǫšǫjěš*, *pǫpǫjěš* – *ně pǫpǫjěš*²³¹. Kao djelomičan uzrok takvog novog preskakanja možda bi se moglo zamisliti i izvorno preskakanje u n. p. c poput *pǫpǫjǫ – *ně pǫpǫjǫ. To nije posve nemoguće, no nije jako vjerojatno s obzirom da su ostaci čeonog naglaska u 1^{jd} prez. n. p. C posve rijetki i da ih inače uopće nema u e-glagolâ

²²⁷ March 1981: 270.

²²⁸ Kapović 2009: 112, 119, usp. i Ivšić 1913/II: 77.

²²⁹ Rešetar 1900: 184.

²³⁰ Uglavnom se, kod čuvanja n. p. C, vokal duži, dok se, kod sekundarne n. p. A, čuva kraćina vokala (s *i* < *e* ispred *j*), usp. Stankiewicz 1993: 150¹⁵. Glas -*i*- koji bi nastao od starog *-*ь*-, naime, ostao bi isprva svejedno kratak. Može biti da je dužina osnove kod čuvanja n. p. C u *pǫjěš* (← *pǫjěš < *pǫjěš) umijeta po uzoru na *kǫjěš* (1.14.4), gdje se ona i očekuje (jer je riječ o izvornom *u).

²³¹ Usp. i Rešetar 1900: 185. Vukovo *nǫdǫvǫjēm*, dakle, nije greška kako to misli Daničić (1896: 60⁵/1925: 102³) – usp. tu i Ivšić 1913/II: 78², Stankiewicz 1993: 150¹⁶. Daničić (1896: 60/1925: 102) kod jednosložnog i jednog prefiksa bilježi tip *pǫpǫjěš*, dok kod dvosložnog ili dvostrukog prefiksa bilježi tip *ǫbǫvǫjěš* (umj. *ǫbǫvǫjěš*) i *pǫdǫbǫjěš* (umj. *pǫdǫbǫjěš* s poopćenim novim preskakanjem).

(vidi 3.3 za *vělu*). Pa ipak, zanimljivo je da se u mnogim govorima tip *rǎzbijěš* – *pǎrbijěš* javlja samo u ovom razredu (unatoč njegovim morfološkim posebitostima), dok inače imamo očekivano *ǔzměš* – *òduzměš*, *ǔmrě* – *òdumrě* i sl. u drugim razredima.

U aor. imamo *pǐh* (*pòpih*) – *pî* (*pǒpi*) (usp. u n. p. A *ši*)²³² – varijanta *pǒpî* s očekivanim kratkim *i* je starija, dok je *pǒpî* ujednačeno prema jednosložnom *pî*, gdje se dužina očekuje.

U GPR se izvorno čuva pomičan C-tip, usp. u Prapatnicama *pǐja* (*pǒpija*) – *pîla* (*popîla*) – *pîlo* (*pǒpîlo*) (u knjiž. štok. s ujednačenim *pǒpîla* te *pîlo* u klasičnom vuk-daničičevskom sistemu i mnogim govorima). U mnogim se govorima (i standardu) razlika *pîla* prema *šîla* dobro čuva unatoč ujednačenom prezentu (*pǐjěš* = *šǐjěš*) te se sinkronijska razlika između n. p. A i C čuva u GPR (dok je naglasak u prezentu nebitan za određivanje n. p. jer je ujednačen), uz druge oblike poput aorista (iako se tamo često ujednačuje C-tip). No u mnogim štok. govorima umjesto *pîla* – *pîlo* (ili mlađeg *pîlo*) nalazimo ujednačeno *pǐla* – *pǐlo* (isto u *vîla*, *lîla* → *vǐla*, *lǐla* itd.). Najlakše je objašnjenje da je to jednostavna analogija prema *šîla*, tj. sekundarno ujednačavanje prema B-obrascu (ali i prema m.r. *pǐo* s kraćenjem vokala pred vokalom nakon vokalizacije dočetnog -*l#*, dakle *pǐo* – *pîla* → *pǐo* – *pǐla* prema *šǐo* – *šîla*, te također prema inf. *pǐti* pa i ujednačenom prezentu *pǐjěš*), no teoretski bi to mogao biti odraz i starijih ujednačavanja²³³.

Izvorni pomični C-tip se očekuje i u GPT *pǒpît* – st/dij. *popîta* (ml. *pǒpîta*) – *pǒpîto*²³⁴ (sufiks u *popîjen* je sekundaran). U GPS je ujednačen naglasak prema inf., *pǒpǐvši* – usp. sln. dij. *pǐvši* < psl. **pǐvǐši*²³⁵. Izvorni se naglasak GI (zato što je riječ o jednosložnim osnovama) vidi u *píce* i *bíce*.

²³² Usp. Kapović 2015: 240, 550.

²³³ Vidi Kapović 2015: 182–183. Miješanje tipova može ići i u drugom smjeru, npr. *srǎla* (B) → *srála* (C) – usp. 1.13.1.

²³⁴ Daničić (1896: 59/1925: 101) ovdje ima *lît* – *lîta* (umj. starijeg *lîta*) – *lîto* s ujednačenim *î*, a ne *é* (u dvosložnim oblicima) kao što je to inače u vuk-daničičevskom sistemu u GPR (npr. *bila* – *bilo* umj. starijeg *bîlo*) i pridjevima (npr. *drága* – *drágo* umj. starijeg *drágo*). GPT se tu, kao što se vidi i po oblicima kao *brân*, -*a*, -*o* ponaša u tom pogledu drugačije od GPR i pridjevâ iz nekog razloga – za razloge za to vidi 1.13.1 kod *slân* (gdje je takav naglasak zacijelo izvoran pa onda poopćen na ostale GPT u Daničičevu sistemu).

²³⁵ Дыбо 2000: 515.

n. p. C:

b'iti ‘postojati’ (supl. prez. *b'udeš*, *jesam'*), *g'n'iti*, *kl'iti* ‘klijati’, *l'iti*, *p'iti*, *v'iti*, *ž'iti*²³⁶ (prez. *žīveš'*)

n. p. A-C:²³⁷

p'ėti ‘pjevati’ (*poješ'*, GPR *p'ěla*²³⁸), *pl'ėti* ‘plijeviti’ (*plīješ'*, i *plēveš'*, GPR *pl'ěla*, usp. stsl. prez. *plēveši*)

1.13. *a*-razred

Među izvornim glagolima ovog razreda nalazimo glagole koji u inf. najčešće imaju reduciranu osnovu (*sьl-, *zьv-, *bьr-) + sufiks *-a-, dok u prezentu imaju često punu osnovu (*zov-, *ber-) sa ili bez sufiksa *-j- (*sьlєšь ali *zovešь).

1.13.1. n. p. *b*

PRASLAVENSKI	ŠTOK.	ČAK. (Vrgada)	KAJK. (V. Rakovica ²³⁹)
*sьlāti	<i>slāti</i>	<i>slāti</i>	<i>poslāti</i> , sup. ⁺ poslāt
1. *sьlǫ	<i>šālēm</i>		⁺ posčlem
2. *sьlєšь	<i>šālєš</i>	<i>šālєš</i>	
3. *sьlєtь	<i>šālē</i>		
1. *sьlєmo	<i>šālēmo</i>		
2. *sьlєte	<i>šālēte</i>		
3. *sьlǫtь	<i>šālū</i>		

N. p. *b* karakterizira, kao i inače, naglasak na sufiksu u inf. *sьlāti, kao i *l-pter*. *sьlālъ (*slào – slāla – slālo*), te na osnovi u prez. U prez. imamo *šālēš* s uobičajenom vokalizacijom slabog poluglasa pod kratkim neoakutom (kao u

²³⁶ Ovaj glagol možemo uvjetno staviti u ovaj razred (iako je zapravo riječ o zasebnom *v*-razredu) po starom infinitivu koji se s ovim razredom formalno poklapa. U stsl. glagol glasi *žiti* (< *živti) – *živeši*. Prezent *živeš* se i danas čuva u štok. govorima, no stari infinitiv *žiti* (ARj) se zamjenjuje s preuređenim *živsti* (ARj i npr. Šurmin 1895: 204) (-s- analogijom prema glagolima tipa *grepsti* da bi se očuvalo -v- u inf.), a onda sa *živjeti* po *ě/a*-glagolima, što može supostojati sa starim *živeš* (usp. u Prapatnicama *živit* uz *živeš* kod starijih govornika), a može za sobom povući i novi prezentski oblik *živiš*.

²³⁷ S rasporedom A- i C-oblikâ kao kod *sjěci* i sl.

²³⁸ Usp. Budmani 1867: 79, Daničić 1896: 63/Даничић 1925: 104.

²³⁹ March 1981: 271.

već viđenom *tārēš*, *žāñēš*); ako nema vokalizacije (bili takvi oblici originalne varijante ili tek naknadne analogije), naglasak mora prijeći na sljedeći slog – zast. *šlēš* (ARj), u takvim oblicima nema druge opcije (vidi 1.12.2); u zast. *pōšlēš* (< *pōsǎlēš < *posǎlēš) vidimo uobičajen razvoj.

Dok se u GPR u C-tipu kao *zvāla* – *zvālo* (→ *zválo*) dešava ista vrsta ujednačavanja naglasaka (obično prelazak C → B, tj. *zvālo* → *zválo*, *zvāli* → *zváli* itd.) kao u jednosložnim pridjevima n. p. C (usp. *drāga* – *drāgo* (→ *drāgo*)), kod A/B-tipa nema takvih „pridjevskih” promjena, tj. *slāla* – *slālo* (B) (isto i *stāla* – *stālo* (A)²⁴⁰) se ne mijenja na način na koji se mijenja pridjevski tip *slāba* – *slābo* (A) (→ *slāba* – *slābo* (B) ili *slāba* – *slābo* (C)²⁴¹). U prefigiranim oblicima se događa proces *odustō* > *ōdustō* te analogijom prema tom m.r. i utjecaju C-tipa (vidi 8.1) može doći i do prelaska izvornog *razāslala* – *razāslalo* (B) u inovativno *rāzaslāla* – *rāzaslālo*²⁴² (isto tako i u *odūstala* – *odūstalo* (A) u *ōdustāla* – *ōdustālo*²⁴³). To se, jasno, događa samo u prefigiranim oblicima (usp. i *ūsrlāla*, *īzasrlāla*) jer u neprefigiranim u većini govorâ nema kontrakcije (*stāo*, *srāo* ostaje i ne steže se, bar ne u većini govorâ, u *stō*, *srō*), a u jednosložnim oblicima, logično, ni ne može biti retrakcije naglasaka. Sporadično i pojedini neprefigirani GPR mogu preći u drugi tip, npr. staro *srāla* – *srālo* može prijeći u *srāla* – *srālo*/*srālo*. To je vjerojatno ne toliko po pukoj analogiji po tipu *zvāla* – *zvālo* (C), nego možda više pod utjecajem mlađeg naglasaka kod prefigiranih osnova kao *ūsrlāla* – *ūsrlālo*, a koji se povodi za izvornim tipom *ūbrāla* (st. *ubrāla*) – *ūbrālo*, *ōprāla* (st. *oprāla*) – *ōprālo* (neprefigirano *brāla* – *brālo*, *prāla* – *prālo*), s obzirom da im je prez. isti: *sērēš* = *bērēš* = *pērēš* (za n. p. u *brāti* i *prāti* vidi u nastavku u 1.13.2, a za *pōsrō* – *pōsrālo* vidi još fusnotu 565 u 8.1).

Imp. je *šāli(te)!*, aor. *pōslah* – *pōslasmo* (izvorni naglasak 2/3^{jd} je *pōsla*²⁴⁴, a lik *pōsla* nastaje širenjem C-tipa kod glagolâ na -a- kratke osnove, usp. očekivano *pōzva*), GPS ima naglasak kao i prez. (*šālūci*), a GPP kao inf. (*pōslāvši* < *pōsǎlǎvši).

U GPT u nštok. nalazimo tipove *slân* – *slāna* – *slāno*, *slân* – *slāna* – *slāno* ili *slân* – *slāna* – *slāno* (što se može izvesti iz prethodnog tipa). Za izvorni se tip može pretpostaviti *slân – *slāna – *slāno < *sǎlǎnъ (s pomakom naglasaka

²⁴⁰ Iako izgledaju isto u GPR, *slāla* je n. p. B (*sl-āla*, usp. prez. *šāl-ēš*, imp. *šāl-i!* s vokalom u osnovi u drugim oblicima i promijenjenim naglaskom), dok je *stāla* n. p. A (*stā-la*, usp. supl. prez. *stā-nēš*, imp. *stā-n-i!* uvijek s istim naglaskom).

²⁴¹ Usp. Kapović 2011b: 106–112 za pridjeve.

²⁴² Usp. npr. Драгичевић 2008: 174.

²⁴³ Ipak, kako se stari likovi kao *pōstala*, *prēstala*, *pōslala* uglavnom čuvaju, i u m.r. se uglavnom javlja *pōstō*, *prēstō*, *pōslō*.

²⁴⁴ Usp. Daničić 1896: 133/Даничић 1925: 181.

udesno nakon slabljenja poluglasa u prvom slogu) < *sʰlanʰ²⁴⁵. U Daničićevu sistemu nalazimo tip *slān* – *slāna* – *slāno* (i kod stare n. p. *b* i kod stare n. p. *c*) s poopćenim *ˆ* u svim oblicima u GPT (i na *-n* i na *-t*), iako je od starog C-tipa inače u GPR i pridjevima ujednačen sekundarni (neakutirani) B-tip naglasaka (*zvāla* – *zvālo* ← *zvālo*, *drāga* – *drāgo* ← *drāgo*)²⁴⁶ – to se može objasniti ujednačavanjem izvornog tipa *slān – *slāna – *slāno. Takvog tipa sa stalnim dugim neoakutom nije bilo u GPR i pridjevima pa je i logična razlika Daničićeva *zvālo* i *drāgo* prema *slāno* (a onda analogijom i *brāno*, *līto* itd.). Pomicanje naglasaka udesno u *sʰlanʰ valja tumačiti isto kao u *dʰva > *dvā*²⁴⁷ samo što je rezultat pomicanja kratkog neoakuta s oslabjelog poluglasa na unutrašnju neakutiranu dužinu bio (dugi) neoakut²⁴⁸, što je, uostalom, bila i jedina moguća opcija. Unutar n. p. *b* se nije mogao razviti čeon cirkumfleks (koji se javljao samo u n. p. *c*²⁴⁹), niti je stari akut mogao nastati na neakutiranoj dužini. Naglasak je u *sʰlanʰ bio nepomaknut ispred unutrašnje neakutirane dužine na isti način kao u *čēsānʰ i *pīśānʰ²⁵⁰ > štok. *čěšān*, *pīsān* < *pīsān*. U prefigiranim je oblicima poput *posʰlanʰ primat imala retrakcija naglasaka s naglašenog slabog poluglasa – usp. *sātrēš* < *sʰtʰrēš < *sʰtʰrēš (oblik *sātarēš* je mlađa analogija prema *tārēš*), dok je sln. *nadměš* ← *nadʰmēš zacijslo nastalo analoški prema *dʰmēš > *dměš. Dakle, ako nije bilo kakve analogije, naglasak se s oslabjelog poluglasa²⁵¹ pomicao na prethodni slog ako ga je bilo, a na slog nakon slabog poluglasa samo ako nije bilo drugog izbora. Stoga prefigirani oblici poput *pōslān* – *pōslāna* – *pōslāno* nastaju od *pōsʰlanʰ – *pōsʰlanʰ – *pōsʰlanʰ²⁵² < *posʰlanʰ – *posʰlana – *posʰlano. Taj se obrazac, naravno, lako stapa s onim iz n. p. C: *pōzvān* – st. *pozvāna* (ujednačeno *pōzvāna*) – *pōzvāno*. Tu je ujednačen stari obrazac iz n. p. C, što se vidi po preskakanju naglasaka: usp. *pōsrān* (što može biti od *pōsʰranʰ, ali i prema *pōzʰvanʰ) ali *īzasrān*, gdje se vidi da je riječ o (ujednačenom) C-naglasaku (vidi još 8.2).

²⁴⁵ Usp. Дыбо 1981: 213; 2000: 482.

²⁴⁶ Usp. u Mostaru (Milas 1903: 73) *brān* – *brāna* – *brāno* (uz *brō* – *brāla* – *brālo* u GPR).

²⁴⁷ Kapović 2015: 233–238.

²⁴⁸ Za neoakut koji nastaje pri ranijem pomicanju naglasaka udesno na neakutiranu dužinu u n. p. *b* vidi Kapović 2015: 112; 2017a: 395.

²⁴⁹ Osim u posebnom slučaju vokativā, gdje se valjda javljao i u n. p. *b* (npr. *kōnu! > *kōnu!* prema gen^{id} *kōna*).

²⁵⁰ Usp. Дыбо, Замјатина & Николаев 1990: 112, Kapović 2015: 120.

²⁵¹ Tu je riječ uvijek o neoakutu jer stari akut ne može stajati na poluglasu tj. kratkom slogu (osim u okviru diftongā *ʰr, *ʰl, *ʰr, *ʰl), a cirkumfleks ionako ide na apsolutni početak.

²⁵² Sln. oblici *poslān* – *poslāna*, *posrān* – *posrāna* imaju zacijslo od staroga *posʰlānʰ < *posʰlanʰ, gdje se kratki neoakut (za razliku od razvoja u kajk/čak/štok.), različitim dijalekatskim razvojem u psl., pomakao na sljedeći slog – usp. i naglasak *čēsān*, *kopān* u drugim glagolskim vrstama prema kajk/čak/štok. *čěšān*, *kōpān* (uz iznimku nekih čak. govora, vidi fusnotu 583 pod 8.2).

Naglasak u GI *sláne*, *sráne*, *stáne*, *tkáne* je ujednačen prema C-tipu. Za izvorni naglasak usp. sln. (Pleteršnik) *poslânje*, *srânje* < *sŕǎnje²⁵³ prema *pránje* < *pŕǎnje (c)²⁵⁴.

n. p. B: *gn'ati* (ž'eneš), *sl'ati* (š'aješ, zast. p'ošješ), *sr'ati*, *st'ati* (supl. ne-prez.), *tk'ati* (češ' → tkeš' → tkāš²⁵⁵)

Glagol *znāti – prez. *znāješ nakon stezanja u *znāš²⁵⁶ sinkronijski prelazi u *a-ā*-glagole (5.2).

1.13.2. n. p. c

PRASLAVENSKI	ŠTOK.	ČAK. (Vrgada ²⁵⁷)	KAJK. (V. Rakovica ²⁵⁸)
*zъvāti	zvāti	zvāti	zvāti, +zvāt
1. *zòvq	zòvem	zovĕn	zovĕm
2. *zověšb	zòveš	zověš	
3. *zovětъ	zòve	zově	
1. *zovemò	zòvemo	zovemò	
2. *zovetè	zòvete		
3. *zovqťъ	zòvū	zovŭ	

Kajk. ima očekivani cirkumfleks *zvāt* u supinu (psl. *zъvatъ). Imp. je *zòvi(te)!*. Aor. je *pòzvah* – *pòzva* (*zvà*²⁵⁹ < *zъva – dužina u varijanti *pòzvā* nastaje analogijom prema *zvà* jer se recesivne dužine u otvorenim zadnjim slogovima pravilno krata²⁶⁰) – *pòzvasmo* – *pòzvaste* – *pòzvašĕ*.

²⁵³ Sudeći po sln. odrazu neocirkumfleksa, u *sŕǎ-nje treba pretpostaviti akut iz *sŕǎ-ti.

²⁵⁴ Usp. Дыбо 2000: 657–659.

²⁵⁵ U prez. od *tkāti se nikad pod kratkim neoakutom u prez. (*tĕčeš) ne vokalizira poluglasa (za razliku od *tārēš*, *žānēš* i sl.), možda jer nakon poluglasa slijedi okluziv, pa naglasak prelazi na sljedeći slog. S prefiksom je naglasak uobičajen: *sātkām*. Usp. još u Šaptinovcima (Iv-šić 1907: 151) *pōtkem* (uz sekundarno *potkēm* analogijom prema neprefigiranom *tkēm*). Izvorna kračina se vidi u kajk. <Tkēm> u Belostenčevu rječniku, dok se u štok. javlja uobičajena sekundarna dužina (usp. *mrēš*) – npr. <tčēm> u della Bellinu rječniku (ARj). Tā dužina se javlja poopćavanjem dužine u oblicima s CC- u prezentu prema primjerima kao *dāš*, *znāš*, *spīš* gdje se ona očekuje (usp. Kapović 2015: 370).

²⁵⁶ Vidi Kapović 2015: 346–347.

²⁵⁷ Jurišić 1966: 89.

²⁵⁸ March 1981: 271.

²⁵⁹ Usp. kod Daničića (1896: 135/1925: 184) aor. *brā*, *prā* (B-C < c), *zvà* (C) prema *tkā* (B).

²⁶⁰ Usp. Kapović 2015: 549–550.

Impf. je *zvâh* – *zvâše* – *zvâsmo* – *zvâste* – *zvâhu* (isto i *brâh* itd.)²⁶¹ od psl. *zъvāaxъ²⁶².

GPR je pomičan: *zvāo* (pōzvao) – *zvála* (dij. *pozvála* → ml/knjiž. *pōzvāla*) – *zvālo* (→ ml. *zválo*; pōzvālo). Ista je stvar u GPT: *zvân* (pōzvân) – *zvána* – *zvāno* (uz različite kasnije razvoje iz toga: *zvāna* – *zvāno*²⁶³ i *zvána* – *zvāno*). GPS je *zōvūci*²⁶⁴ (← st. nagl. *zovūci*²⁶⁵). GPP ima, kao i obično, naglasak ujednačen prema infinitivu: *pōzvāvši* (s duljinom od predsonantskog duženja) – usp. psl. *zъvavъši²⁶⁶. U GI se u jednosložnim imenicama čuva stari naglasak (poopćen i na n. p. B, kako vidjesmo): *bráne*, *práne*, *zváne*. Usp. još kod Pergošića²⁶⁷ *oraniee*.

n. p. C: *br'ati* (*bereš'* i *b'ereš*), *-drět'i* (*-dreš*, i *dr'ati*²⁶⁸ → *der'ati*, prez. *de-reš'* → *d'ereš*), *or'ati* (*oreš'* → *'oreš*)²⁶⁹, *pr'ati* (*pereš'* i *p'ereš*), *rev'ati*²⁷⁰, *rv'ati*, *sc'ati* 'pišati' (supl. prez. *ščtš'*), *sp'ati* (supl. prez. *spīš'*), *zv'ati* (rijetko i B), *-ždrět'i* (*-ždres'*²⁷¹, i sek. *žder'ati* – sek. *žd'ereš* B)²⁷², *-žg'ati* (*-žgeš*, sek. *žgāš'*, vidi *žec'i*)

Tipično je za prez. *bereš/pereš* da su u štok. negdje n. p. C (*bèrěš/pèrěš*), negdje n. p. B (*běrěš/pěrěš*), a B-tip se rjeđe javlja i u nekim drugim glagolima od ovih (ne samo kod nas)²⁷³. Kao i kod glagola na *-i-* kao *piti* (1.12.2) postoji velika dijalekatska varijacija u tipovima poput *brála* – *brālo* (→ ml. *brálo*) (C) i *brāla* – *brālo* (B)²⁷⁴, obje se varijante mogu javljati i u istom govoru, a naglasak se GPR ne mora nužno slagati s naglaskom prez. (*bèreš* (C), *běrěš* (B)), tj. npr. pomično *brála* –

²⁶¹ Daničić 1896: 135.

²⁶² Sekundaran pljevaljski C-naglasak *ôpâz* – *ôpâue* itd. (Ружичић 1927: 158) nastaje isto kao u *i*-glag. (4.3), uz utjecaj aoristâ poput *klêh* – *klêsmo*, ali i prezenata tipa *dâm* – *dâmo*. Ista se vrsta analoškog naglasaka vidi i u samo jednom glagolu u impf. u vuk-daničičevskom sistemu (koji, k tome, pripada n. p. B): *ščâh* 'htijah' – *ščâše* – *ščâsmo* – *ščâste* – *ščâhu* (Daničić 1896: 87).

²⁶³ Takav Daničičev naglasak nastaje analogijom prema *slân*, *-a*, *-o* – vidi 1.13.1 za objašnjenje.

²⁶⁴ Tako i kod Daničića (1896: 135/1925: 184) iako on istovremeno ima stariji naglasak u tipu *drěci* (isto, : 85/129).

²⁶⁵ Usp. u Pivi i Drobnojaku (Вуковић 1940: 358) stari naglasak *zovūhu* uz mlađi *zōvūhu*.

²⁶⁶ Дыбо 2000: 482.

²⁶⁷ Дыбо 2000: 657.

²⁶⁸ Usp. stsl. *dbrati* – *dereši*.

²⁶⁹ Usp. n. p. C u strus. Зализняк 1985/2010: 139.

²⁷⁰ Usp. stsl. *rjuti* za izvorni inf.

²⁷¹ Usp. n. p. C u strus. Зализняк 1985/2010: 139.

²⁷² Dibo (1981: 204, 235–236, 251) ipak *bъrati, *derti/dbrati, *pъrati, *žerti/žbrati, *orati tradicionalno rekonstruira kao psl. n. p. c (te oblike kao *běrěš* smatra jednostavno sekundarnima).

²⁷³ Kapović 2015: 411.

²⁷⁴ Tradicionalno se uzima da je *brála* (C) starije, no ukoliko je točno nagađanje o starom miješanju tipova *b* i *c* (o čemu se govori u nastavku), i naglasak *brāla* (B) bi mogao biti star.

brâlo može ići s prez. *bêrêš*, što bi bila „miješana” n. p. B-C²⁷⁵. Moskovska akcentološka škola²⁷⁶ smatra da bi ovakva miješanja (tipa B-prez. s C-l-ptep.) mogla biti posljedicom n. p. *b*₂ (varijante n. p. *b* u kojoj se naglasak miče na sljedeći slog: **bêreš* > **berêš*) koja se onda miješa s n. p. *c* (gdje **berêš* nastaje od starijeg **bereš*)²⁷⁷.

Pomičnost se u GPR n. p. C u novoštok. uvijek izvorno javlja kod glagolâ s osnovom CC- (*brâla* – *brâlo*, *prâla* – *prâlo*, dij. *zaspâla* – *zâspâlo*²⁷⁸, *zvâla* – *zvâlo*). Kod glagolâ s osnovom (C)VC- (kao *rev-*, *rv-*, *or-*) u štok. nalazimo oblike poput *rêvao* – *rêvâla* – *rêvâla*, *rvao* – *rvâla* – *rvâlo* i *ôrao* – *ôrâla* – *ôrâlo*²⁷⁹ (što bi mogao biti ostatak n. p. C iako je glagol u štok. prešao u prez. u n. p. B: *ôrêš*²⁸⁰) iako oni, prema uzoru na druge glagolske vrste s *-a-*, u GPR imaju i varijante *rêvao* – *rêvala* – *rêvao*, *rvao* – *rvâla* – *rvâlo* (dok se *ôrao* – *ôrala* – *ôralo* zapravo poklapa s prez. *ôrêš*). U nštok. govorima u Dalmatinskoj zagori, koji inače imaju naglasak tipa *pozvâla* nikad nema naglasak tipa ***revâla*, ***rvâla*, ***orâla* (tip *pozvâla* se čuva samo kad je poduprt tipom *zvâla*²⁸¹ i kod glagolâ koji su dvosložni u ž/sr.r. u neprefigiranim oblicima GPR), nego u tom tipu tamo imamo uvijek *rêvala*, *rvâla*, *ôrâla* (ili sekundarno *rêvâla* itd. preko m.r. *rêvâ* – vidi 8.1). Ivšić (1913/II: 98) bilježi za Davor *orâla* – *ôrâle*²⁸², što je vjerojatno arhaizam (u čemu bi se čuvao trag stare n. p. C toga glagola) iako bi tu zapravo trebala biti riječ o **orâla* a ne ***orâla*²⁸³, kao i drugdje na zapadu Posavine (u „orubičko-sičanskom” tipu govorâ)²⁸⁴.

U GPT nalazimo pomičan C-tip: *brân* – *brâna* – *brâno* (→ ml. *brâno*), isto tako i *ûbrân*, *nêizabrân* (dij/st. *ubrâna* → knjiž/ml. *ûbrâna*) itd. Oblik *ûzorân* ima ili ujednačen sekundarni C-naglasak (kao i oblici n. p. B poput *slân/pòslân/îzasrân*) ili čuva stari naglasak s obzirom da je riječ o glagolu stare n. p. *c*²⁸⁵.

²⁷⁵ Usp. u Biteliću (Ćurković 2014: 252) n. p. B/C u *bêrên* (C) (tako i svi od 2^{jd} do 2^{mn}) ali *nê berên* (B), *bêrû* (B) (isto tako i *prât*, *srât*, osim što zadnji ima i varijantu *sêrên*). Zanimljivo je i to što tu n. p. C ima dugo *-ê-* (inače je tamo kratko, npr. *zòven*). To može biti ili zato što je *bêrên* (C) sekundarno nastalo od **bêrên* (B) ili zato što je ujednačena dužina prema *nê berên*.

²⁷⁶ Preciznije Sergej Lj. Nikolajev u Дыбо, Замятина & Николаев 1993: 51.

²⁷⁷ No usp. i Дыбо 2000: 337¹⁵³, gdje Dibo ipak opet optira za običnu psl. n. p. *c* za ove glagole.

²⁷⁸ Npr. u Praputnicama (Vrgorska krajina) *zâspâ* – *zaspâla* – *zâspâlo* – mn. *zâspâli* – *zâspâle* – *zaspâla*.

²⁷⁹ Takav naglasak npr. u ARj.

²⁸⁰ Sinkronijski je u štok. to zapravo *a-je*-glagol.

²⁸¹ To je tipološki slično čuvanju vukovskog inf. kao *proklêti* samo kad je poduprt tipom *klêti* (usp. samo *pòsûti* kod Vuka i Daničića jer ne postoji samostalno **sûti*).

²⁸² Za pomičnost usp. kajk. *ôral* – *urâla* – *ôraļi* (Gudek 2013: 103), *ôral* – *orâla* – *ôrale* (Jembrih & Lončarić 1982-3: 51) te Дыбо 2000: 507 za strus.

²⁸³ Usp. Kapović 2009: 118–119.

²⁸⁴ Prema takvom izvornom naglasku bi onda nastajalo i posavsko sekundarno *držâla*, *bježâla* (3.3).

²⁸⁵ Usp. u Novom Vinodolskom (Belić 2000: 171) *ôrân* – *orânâ* – *ôrâno* (i sekundarno *zorânâ*), ali uz mlađi naglasak u GPR *orâl* – *orâla*. U kajk. je obrnuto, uz staru pomičnost u GPR (vidi fusnotu 282 gore), u GPT se javlja neobičan neoakut na sufiks: *zurân* – *zurâna* – *zurânê* (Gudek 2013: 103), (*z*)*orân* – (*z*)*orâna* – (*z*)*orânê* (Jembrih & Lončarić 1982-3: 51). Za takav naglasak vidi fusnotu 585 pod 8.2.

1.14. *j/va*-razred

Ovamo pripadaju glagoli s *-j-a-* ili *-v-a-* u inf., a *-j-e-* u prezentu. Prvo navodimo glagole s *-a-* u prez/inf. osnovi (usp. Дыбо 2000: 252 za naglasne tipove), a onda one s *-u-*.

1.14.1. n. p. *a*

PRASLAVENSKI	ŠTOK.	ČAK. (Vrgada)	KAJK. (V. Rakovica ²⁸⁶)
*lǎjati	<i>lǎjati</i>	<i>lǎjati</i>	<i>lǎjati</i> , ⁺ <i>lǎjat</i>
1. *lǎjǫ	<i>lǎjēm</i>		⁺ <i>lǎjem</i>
2. *lǎješъ	<i>lǎjēš</i>	<i>lǎješ</i>	
3. *lǎjetъ	<i>lǎjē</i>	<i>lǎjē</i>	
1. *lǎjemo	<i>lǎjēmo</i>		
2. *lǎjete	<i>lǎjēte</i>		
3. *lǎjǫtъ	<i>lǎjū</i>		

I u ovom razredu južni štok. govori imaju kratko *-e-* (1.2). Naglasak je uvijek „s prenošenjem u nštok. (*zǎlajēš*, *zǎlajao*, *ǔgrijān*).

n. p. **A**:

b'ajati, *h'ajati*, *k'ajati*, *l'ajati*, *st'ajati*, *tr'ajati*²⁸⁷
gr'ējati, *s'ējati*

1.14.2. n. p. *c*

PRASLAVENSKI	ŠTOK.	ČAK. (Orbanići)	KAJK.
*davǎti	<i>dávati</i>	<i>dāvāt</i>	<i>dāōvōti</i> (Bednja ²⁸⁸)
1. *dājǫ	<i>dájem</i>	<i>dājēn</i>	
2. *dajěšъ	<i>dájēs</i>		
3. *dajětъ	<i>dáje</i>	<i>dājē</i>	
1. *dajemǫ	<i>dájemo</i>		
2. *dajetě	<i>dájete</i>	<i>dājēte</i>	
3. *dajǫtъ	<i>dájū</i>	<i>dājūō</i>	<i>prodajū</i> (Trebarjevo ²⁸⁹)

²⁸⁶ March 1981: 272.

²⁸⁷ Dibo (1981: 205, 234, 236) glagole *xajǎti, *stajǎti, *trajǎti rekonstruirao kao n. p. *c*.

²⁸⁸ Jedvaj 1956: 318.

²⁸⁹ Citirano prema Дыбо 2000: 299.

n. p. C: *dāv'ati* (*dāješ'* → *dā'ješ*)²⁹⁰, *směj'ati* (→ *směj'ati*, *směješ'* → *směješ'*/*směj'ješ*), sek. inf. *poj'ati* ²⁹¹ (*poješ'* → *p'oješ*)

Od psl. *smъjāti – *smějěšь očekuje se *smijati se* – *smíješ se* (ERj), što se može ujednačavati pa se npr. dobije ili mlađe *smijati se* – *smijēm se* (Vuk, ARj) ili, obrnuto, *smijati se* – *smíješ se*. Najstariji je naglasak u GPR odraz stare pomičnosti: *smījao* (*nāsmijao*) – *smījāla* (*nāsmijāla*, izvorno *smijāla) – *smījālo* (*nāsmijālo*)²⁹² (mlađi naglasci: *smíjao*, *smijao*, analogijom prema naglasku prez/inf.). U GPT je *nāsmijān* najstariji oblik (izvorno pomičan). Kod *dāvati* je potvrđen stariji naglasak *dāješ* (uz mlađe *dājěš*), ali u GPR samo sekundarno *dávao* (očekivalo bi se ***dājao* – ***dajāla*).

1.14.3. n. p. *a-b*

Ovdje nalazimo dva glagola koja su, kao i neki glagoli u već razmotrenim razredima, imali reducirani vokal u osnovi inf., ali puni u osnovi prez. No razlika je od stsl. tipa *zъvati* – *zoveši* u tome što je ovdje vokal u osnovi prezenta dug: stsl. *blъvati* – *bljueši*, *plъvati* – *pljueši*. Kako je riječ o nepomičnoj paradigmi i izvornom akutu (usp. lit. *bliáuti*, *spiáuti*), inf. je formalno *b*-oblik zbog praznine osnove (s pomakom naglaska na sufiks), dok je prez. *a*-oblik (sa starim akutom na dugoj osnovi). Za psl. naglasnu rekonstrukciju i građu usp. Дыбо 2000: 247–251.

PRASLAVENSKI	ŠTOK.	ČAK. (Orbanići)	KAJK. (Gregurovec V. ²⁹³)
*bļvāti	<i>bļūvati</i>	<i>bļūvat</i>	<i>pļuvāti</i> , sup. <i>pļuvāt</i>
1. *bļūjq	<i>bļūjēm</i>		<i>pļūjēm</i>
2. *bļūješь	<i>bļūjěš</i>		
3. *bļūjetь	<i>bļūjē</i>	<i>bļūje</i> ²⁹⁴	
1. *bļūjemo	<i>bļūjēmo</i>		
2. *bļūjete	<i>bļūjēte</i>		
3. *bļūjqть	<i>bļūjū</i>		<i>pļūjēju</i>

²⁹⁰ Glas -v- je sekundaran (prema iterativima na -avati) umjesto starijeg *dajāti (usp. i dij/ml. prez. *dāvāš*). Usp. stsl. *dajati* (<daēti>) – *dajo*.

²⁹¹ Usp. stsl. inf. *pěti*.

²⁹² Usp. u kajk. (Gudek 2013: 105) *smějāl* – *smejāla* – *smějālę*.

²⁹³ Jembrih & Lončarić 1982-3: 52.

²⁹⁴ Sčak. neocirkumfleks.

n. p. A-B: *bļuv'ati* (> *bļ'uvati*), *pļuv'ati* (> *pļ'uvati*)²⁹⁵

sek. inf. *brij'ati* (> *br'ijati*, vidi 1.12.1)

Kako se prezentski vokalizam ujednačuje i u inf., tako se može ujednačiti i prez. naglasak pa dobivamo n. p. A (*pļūvati* – *pļūvala* umj. starijeg *pļuvati* – *pļūvala*), kao što vidimo gore u Orbanicima²⁹⁶.

1.14.4. n. p. c

PRASLAVENSKI	ŠTOK.	ČAK. (Novi ²⁹⁷)	KAJK. (Gregurovec V. ²⁹⁸)
*kovāti	<i>kòvati</i>	<i>kovàt</i>	<i>kovāti</i> , sup. <i>kòvat</i>
1. *kūjq	<i>kūjēm</i>	<i>kŭjēn</i>	<i>kūjēm</i>
2. *kujěšь	<i>kūjěš</i>	<i>kŭjěš</i>	
3. *kujětь	<i>kūjē</i>		
1. *kujemó	<i>kūjēmo</i>	<i>kŭjemō</i>	
2. *kujetě	<i>kūjēte</i>		
3. *kujōtь	<i>kūjū</i>	<i>kŭjŭ</i>	

n. p. C: *darov'ati*, *kļuv'ati* (> A), *kov'ati*, *rov'ati*, *snov'ati* ‘osnivati’, *trov'ati*²⁹⁹

Stara n. p. C s dočetnim naglaskom i prednaglasnom dužinom (*kūjěš*) nerijetko je očuvana u kajk. i u nekim čak. govorima. U štok. je pak ona u najvećem broju govorâ potpuno eliminirana i u svim je starim C-glagolima prevladao novi naglasak poput *trŭjěš*. Takav naglasak je nastao zacijelo analogijom prema tipu *pļŭjěš*, ali više prema mnogobrojnim *ova*-glagolima (7.2) po-

²⁹⁵ Dibo (2000: 247, 293, 330, 534) špekulira da bi *pļvati izvorno moglo biti n. p. a, a *bļvati n. p. c – usp. latv. *splāūt* ali *bļāūt* te Valjavčeve kajkavske podatke *pļūju/pļūju* ali *bļūje* (Dibo nagađa da bi ovaj zadnji oblik mogao biti varaždinski, ali Lipiljin ondje bilježi *bļuvati* – *bļūjem*, tj. n. p. A). To je sasvim moguće, ali ne mijenja puno, s obzirom da se ionako očekuje da bi se ova dva glagola nakon toga ujednačavala po naglasku.

²⁹⁶ Tako npr. ARj i NHKJ imaju starije *pļuvati*, *bļuvati*, dok ERj uz starije *bļuvati* ima mlađe *pļuvati*. U nekim govorima se mogu javljati obje inačice.

²⁹⁷ Беличъ 1909: 205, 244/Belić 2000: 123. Langston (2006: 218) napominje da je, izgleda, danas u Novom taj glagol prešao u n. p. A.

²⁹⁸ Jembrih & Lončarić 1982-3: 52.

²⁹⁹ Zadnja 4 glagola uz prez. tip *kujěš* imaju i rjeđi tip *koveš'* – usp. Дыбо 2000: 287 za varijantni prez. *kōvq.

put *psùjēš*, *snùjēš* (u značenju ‘snivaš’, ne ‘osnivaš’³⁰⁰)³⁰¹ i *u*-glagolima (1.14.2) poput *čùjēš*. Iznimaka od toga ujednačavanja nema puno. Jedna je iznimka Dubrovnik, gdje se stari naglasak vidi u *kùjem* i *darùjem*³⁰² (tako oba bilježi Pero Budmani u ARj³⁰³). Druga su iznimka rijetki zapadni štštok. govori slavonskog dijalekta – usp. u podravskim Šljivoševcima³⁰⁴ gotovo savršeno očuvanu razliku između starih tipova *plùje* i *kùje* (iznimka je mlađi naglasak u *rùje*), dok se u više posavskih sela čuva stari tip *kùjēš*, ali s tendencijom poopćavanja i u tipu *plùjēš*³⁰⁵, gdje se ne očekuje takav naglasak (tu se, dakle, čuva inače neuobičajen C-tip naglasaka, ali ne nužno i stara opreka među naglasnim tipovima).

Kod ovih se glagola neizravan odraz stare n. p. C još može vidjeti u GPR (čak i u govorima s inovativnim naglascima poput *kùjēš*). Usp. *dãrovao* – *dãrovãla* – *dãrovãlo*, *kõvao* (ĩskovao) – *kõvãla* (ĩskovãla) – *kõvãlo* (ĩskovãlo), *řvao* – *řvãla* – *řvãlo* (ARj) (staro *darovãla, *kovãla, *rvãla se ne čuva u nštok. govorima³⁰⁶). Takav je naglasak s jedne strane u mnogim govorima analoški prodro u *ě/a*-glagole (one s *a*-), *a-je*-, *a-ã*- i *ova*-glagole pa se govori mlađe *kùpovãlo* – *põkupovãlo* (ovakav je tip naglasaka iznimno proširen) umjesto izvornog *kupòvalo* ili čak mlađe *bjěžãla* (ovakav je tip razmjerno rijedak) umjesto izvornog *bjěžala*. S druge strane, pod utjecajem tih istih *ě/a*- i *ova*-glagola (tj. oblika poput *bjěžao*, *kupòvao*) nastaju i novi likovi *kòvao* – *kòvala* – *kòvalo* itd. U takvom je ujednačavanju ulogu odigrala i kontrakcija i reakcija tipa *psovão > *psovõ > *psõvõ* (*ova*-glagol, vidi 7.2), čime se novo *psõvõ* izjednačava u m.r. sa starim *kõvõ* (vidi 8.1). Sinkronijski se novi tip *kùjēš* može pot-

³⁰⁰ Glagol *snòvati* ‘osnivati’ (stari nagl. *snùješ*) < *snovãti (druga varijanta *snùti > češ. *snouti*) ima korijen *snov-/snu- (ie. *sne/owH-, nema veze s pridj. *novъ*) na koji se dodaje *-a- u (sekundarnom) inf. i *-j-e- u prezentu. Glagol *snòvati* ‘sanjati’ (izvorni nagl. *snùjēš*) < *sъn-ov-ã-ti izvodi se od korijena *sъn-ъ ‘san’ (< *sъp-nъ, ie. *supnos ~ slav. *sъp-ati ‘spavati’) sufiksom *-ov-a- u inf. i *-u-j-e- (pri čemu je *-u- samo monoftongizirano *-ow- koje je dalo i *-ov- u inf.) u prez. Usp. za *sъnovãti i glagol *pъs-ov-ã-ti od *pъsъ ‘pas’ kao istu vrstu tvorbe.

³⁰¹ Utjecaj može ići, ali rijetko, i u suprotnom smjeru – usp. u Korčuli (Kalogjera, Fattorini Svoboda & Josipović Smojver 2008) očito sekundaran naglasak *obukùjen* u prez. od *obukòvati* (to je izvorno *ova*-glagol).

³⁰² Ovakav se naglasak u *darovãti može tumačiti time što to nije *dar-ov-ã-ti (osnova + sufiks *-ov-, tj. *ova*-glagol), nego izvorno *darov-ã-ti, pri čemu je osnova *darov- varijanta od izvorno *u*-osnove *dãrъ – gen^{id} *daru (c). Kako je *darov- dio osnove, on se ponaša isto kao *kov- u *kovãti (u *-ow- iz imenskih *u*-osnova nema čak ni laringala/akuta, za razliku od ie. *kowh₂-, gdje recesivni akut daje pravilno cirkumfleks u 1^{id} prez. *kùjъ – usp. lit. *kãuti*, latv. *kaût* za izvorni akut). Nije vjerojatno da bi naglasak tipa *darùjem* bio sekundaran prema *kùjem*.

³⁰³ Na takav naglasak u prez. ukazuju i kasnije zabilježeni dubrovački imperativi (Божанић & Тривунац 2002: 15) *кùју*, *трùју*, *рùју*, *снùју*.

³⁰⁴ Kapović 2009: 111.

³⁰⁵ Ivšić 1913/II: 87–88, Kapović 2009: 112, 115–117, 119.

³⁰⁶ Toga nema ni u Dalmatinskoj zagori, gdje su inače normalni naglasci poput *udãla*, *zapãla*, *počãla* itd.

puno stopiti s *psŭjēš*³⁰⁷ te se i *kovati* u takvim govorima može svrstavati pod *ova*-glagole. Sinkronijski, jasno, ako govor ima *kōvālo*, *bjēžālo*, *mōtālo*, nema previše smisla govoriti gdje je taj naglasak očekivan, a gdje ne s obzirom da su se izvorni obrasci očito isprepleli.

Pomičnost u GPR se u štok. još čuva u Orubici u zapadnoj Posavini³⁰⁸, gdje nalazimo *kōvo* – *kovāla* (< psl. *kovaľá³⁰⁹) – *kōvālo* i *ōsnovo* – *osnovāla*. Takav je naglasak u zapadnoj Posavini još jedna od vezā tih isturenih posavskih govora s kajkavskim, gdje je takav naglasak normalan: usp. u Gregurovcu Veterničkom *kōval* – *kovāla* – *kōvāle*³¹⁰. U čakavskom staru pomičnost u ovom tipu nalazimo, malko preoblikovanu, u Kukljici na Ugljanu³¹¹ u tipu *otrōvo*³¹² – *otrovāla* < *otrovāla³¹³ (sek. *otrōvola* analogijom prema m.r.) (tako i *rovāti*, *kovāti* i više njihovih izvedenica, ali i analogijom *covāti* ‘psovati’, *štovāti*)³¹⁴.

Izvorno je pomičan naglasak i u GPT: čak. (Novi Vinodolski³¹⁵) *skōvān* – *skovānā* – *skōvāno*³¹⁶, kajk (Gregurovec Veternički³¹⁷) *kōvan* – *kovāna* – *kōvanē*. U knjiž. štok. imamo *kōvān* – *kōvāna* (ujednačen naglasak umjesto *kovāna) – *kōvāno* (također *iskovān*, *něiskovān* s preskakanjem), *dārovān*, *ōtrovān*, *ōsnovān* itd. Treba pretpostaviti da je upravo iz ovog izvornog C-tipa takav, čeon i gdje gdje je pomičan, naglasak ujednačen u mnogim štok. govorima u svim glagolima sa sufiksom *-a-* (vidi 8.2). U aor. nalazimo *iskōvah* – *iskova* – *iskōvasmo* itd. Tu je čeon naglasak u 2/3^{id} izvoran, a prema takvim se slučajevima već u Daničićevu sistemu poopcāva na velik broj glagolā *a*-međurazreda, tj. glagolā raznih vrsta koji su završavali na *-a* u 2/3^{id} aorista (tipa *dřžā* umj. *dřža* u *ě/a*-glag.³¹⁸). U GI nalazimo samo mlađi naglasak inf.: *kōvāne*.

³⁰⁷ Osim možda tvorbena na dosta apstraktan način jer *k-* samo po sebi nema značenja, a *ps-* iz nom^{mn} *ps-i* ima.

³⁰⁸ Kapović 2009: 112.

³⁰⁹ Usp. Дыбо 2000: 511–512.

³¹⁰ Jembrih & Lončarić 1982-3: 52.

³¹¹ Benić 2014: 413.

³¹² Analogijom prema *trōvo, tj. ograničavanje pomičnosti na osnovu (bez prefiksa) u dužim oblicima.

³¹³ Za *otrovāla umjesto *otrovalā vidi 1.5.

³¹⁴ U Blatu na Korčuli (Milat Panža [2014]: 24) vjerojatno nalazimo na neizravan odraz stare n. p. C u GPR. U *kōvā* – *kōvāla* – *kōvāle* je ujednačen čeon naglasak (možda s nezapisanom ili nestalom varijantom *kovāľā?), ali u *sōvā* – *sovāľā* – *sōvāli* nalazimo pravi pomični C-naglasak koji mora biti analoški prema izvornom obrascu glagola *kovāt*.

³¹⁵ Belić 2000: 173 (ali uz sekundaran naglasak u GPR: *kovāl* – *kovāla*). Za GPT usp. i kuklički (Benić 2014: 413) tip *otrōvon* – *otrovāna* (sek. *otrōvona*), gdje malo promijenjen tip pomičnosti treba tumačiti kao u GPR u istom govoru, o čemu je već bilo riječi.

³¹⁶ Vidi i Дыбо 1981: 228.

³¹⁷ Jembrih & Lončarić 1982-3: 52.

³¹⁸ U Pivi i Drobnojaku (Буковий 1940: 175–186) djeluje pak obrnuta tendencija pa ondje nalazimo inovativno *kōva* (umj. *kōvā*) analogijom prema izvornom naglasku tipa *dřža*.

1.15. Prefiksalni naglasak

U *e*-glagolima u knjiž. štok. (i u mnogim štok. govorima te, čini se, uvijek u čak. i kajk.) naglasak n. p. *C* ostaje nepromijenjen pri dodavanju prefiksa. Tako je naglasak isti u *zòveš* i *pozòveš*, tj. u *e*-glagolima u knjiž. štok. nema fenomena tzv. prefiksnog naglasaka (rus. *полуметность*³¹⁹), kao što ga ima u knjiž. štok. *i*-glagolima (npr. *lòvīš* ali *ùlovīš*) – vidi 3.4 i 4.4. Naglasak tipa *dòneseš* nije tipičan za Zštok., no može se čuti se po govorima u BiH. Rešetar³²⁰ za Dubrovnik bilježi oba tipa – i *dònesēm* i *donèsēm*³²¹. Takav je naglasak općenito tipičan za južne štok. govore iako se javlja i na istoku³²². Usp. za Crnu Goru u Ozrinićima³²³ *grebēm* – *ogrēbēm* (u svim glagolima tako), u Pljevljima³²⁴ *ònīmēm* (u svim glagolima tako), u Uskocima³²⁵ *ùsnečēm*, *ùnesēm*, *ùzbòdēm* (u svim glagolima tako), i u stštok. Piperima³²⁶ *nečēm* – *onēčēm* (u svim glagolima tako)³²⁷.

2. *ne*-glagoli

U psl. su *ne*-glagoli mogli imati sve tri naglasne paradigme³²⁸. No kada se pogleda njihova distribucija, uočljivo je da se u n. p. *c* nalaze isključivo vokalske osnove (dakle, glagoli tipa *CV-nqti), dok su sve konsonantske osnove (dakle, glagoli tipa *CVC-nqti) u n. p. *a* ili *b*. To je očito povezano s činjenicom da i u *e*-glagolima pomičnost u *l*-participu u n. p. *c* vidimo isključivo kod vokalskih osnova (tipa *pīlъ – *pilā – *pīlo), dok je kod konsonantskih osnova nema. Očito se i kod *ne*-glagolâ u konsonantskim osnovama (tj. oblicima na *CVC-ne-) u psl. dogodila ista vrsta metatonije kao u *bōdlъ > *bōdlъ³²⁹. Zbog te je metatonije (ispred *-C-n-) stara pomična n. p. očuvana samo kod glagolâ tipa *minqti, kojima je osnovala završavala na vokal (*mi-), dok je u izvorno

³¹⁹ Usp. Дыбо, Замятина & Николаев 1993: 43–51.

³²⁰ 1900: 186–187.

³²¹ Daničić (1896: 53¹/1925: 94³) napominje da Vuk samo kod baš ovog primjera spominje takvu dvostrukost. Usp. još npr. u Konavlima (Kašić 1995: 71) *zàzovēš*, *zàzovē* (knjiž. štok. *zazòveš*, *zazòve*).

³²² Stankiewicz 1993: 149¹³, usp. i Николић 1970: 116–117.

³²³ Rešetar 1900: 187.

³²⁴ Ружичић 1927: 151.

³²⁵ Станић 1982: 166.

³²⁶ Стевановић 1940: 151–152.

³²⁷ Tek bi trebalo detaljno istražiti u kojim se točno govorima takav prefiksni naglasak javlja, a u kojima ne (i gdje je možda samo fakultativan), te provjeriti javlja li se u pojedinom govoru takav naglasak u svim primjerima ili samo u određenim glagolima (idealno bi bilo napraviti i karte s tim izoglosama).

³²⁸ Za rekonstrukciju i građu usp. Дыбо 2000: 313–329, 396–411, 644–648.

³²⁹ Vidi 1.1. i Kapović 2015: 183–184.

pomičnim osnovama na suglasnik *tâ* pomičnost rečenom metatonijom uklonjena. Tri su stare n. p. u pravilu očuvane u kajk., ali ne i u štok/čak., gdje je stara n. p. *c* u potpunosti eliminirana (ti su glagoli prešli u n. p. B:), a što se može smatrati daljnjim poopćavanjem već psl. tendencije koja ih je, kako vidjesmo, ograničila samo na vokalske osnove (i time malen broj primjerâ).

Morfološki gledano, u inf. i GPR je česta (fakultativna) supletivnost s *e*-glagolima – usp. *đignuti/đići*, *đignula/đigla* (ali samo *đigneš*).

2.1. n. p. *a*

PRASLAVENSKI	ŠTOK.	ČAK. (Vrgada)	KAJK. (Bednja ³³⁰)
*dvígnŏti	<i>đignuti</i>	<i>đignuti</i>	<i>dêignuti</i>
1. *dvígnŏ	<i>đignēm</i>		<i>dêignam</i>
2. *dvígnešŭ	<i>đigneš</i>	<i>đigneš</i>	
3. *dvígnestŭ	<i>đignē</i>	<i>đignē</i>	
1. *dvígnemo	<i>đignēmō</i>		
2. *dvígnete	<i>đignēte</i>		
3. *dvígnŏtŭ	<i>đignū</i>		

U štok/čak. svi oblici imaju nepromijenjeni " na osnovi, kao i obično u n. p. A (u kajk. uz alternaciju s neocirkumfleksnim *ĕ*). Naglasak u imenicama koje su postanjem GI poput *puknúće* je posljedica poopćavanja starog C-tipa u takvim primjerima, slično kao i čeonu nagl. u aor. 2/3^{id} kao *pŏginu*³³¹.

n. p. A: *br'inuti*, *c'rknuti*, *č'učnuti*, *d'ěnuti*, *d'ignuti*, *g'asnuti*, *g'inuti* (*gybnŏti), *g'urnuti* (→ B:), *-g'usnuti*, *-k'inuti* (*kydnŏti), *k'isnuti*, *kl'eknuti*, *kl'epnuti*, *kľ'unuti*, *m'etnuti*, *m'ignuti*, *-m'rknuti*, *m'rznuti*, *n'iknuti*, *p'isnuti*, *pľ'unuti*, *pľ'usnuti*, *poč'inuti*, *p'rđnuti*, *p'uknuti*, *r'inuti*, *sm'rknuti*, *st'ignuti*, *st'isnuti*, *-tv'rđnuti*, *s'unuti* (→ B:), *t'ihnuti* (> B:), *-t'isnuti*, *tr'epnuti*, *tr'esnuti*, *t'rgnuti*, *-t'rnuti*, *tr'unuti*, *v'enuti* (→ B:), **vędnŏti*, *-v'iknuti* (~ *navikavati*), *zg'usnuti*, *z'inuti*

U n. p. A spadaju i mnoge *ne*-izvedenice od osnovâ izvorne n. p. *c*, usp. štok. *gásiti* – *zgàsnuti*, *gúst* – *zgùsnuti*, *kléčati* – *klèknuti*, *mírzjeti* – *òmrznuti*, *tvŕđ* – *stvŕđnuti se* itd.³³²

³³⁰ Jedvaj 1956: 313.

³³¹ Tako već Daničić 1896: 79, ali sa sekundarnom zanaglasnom dužinom (*pŏginū*).

³³² Uz ovo idu i sinkronijski neprozirne promjene n. p. *c* (kao u *topŕiti – *topŕišŭ) u n. p. *b* (u *to(p)nŏti – *tŏ(p)nešŭ), usp. Дыбо 1981: 259–260. Ovakva sekundarna imobilizacija naglasaka (*c* > *a/b*), kako već rekosmo, zacijelo nastaje istom vrstom metatonije ispred -CR- kao u *l-ptec*. n. p. *c* konsonantskih *e*-glagola (vidi 1.1 i Kapović 2015: 183–184).

2.2. n. p. *b*

kratki korijen

PRASLAVENSKI	ŠTOK.	ČAK. (Vrgada)	KAJK. (V. Rakovica ³³³)
*topnŏti	<i>tònuti</i>	<i>taknŭti</i>	<i>meknŭti</i>
1. *topnŏ	<i>tònēm</i>		<i>mèknem</i>
2. *tòpnešъ	<i>tòněš</i>	<i>tākneš</i>	
3. *tòpnetъ	<i>tònē</i>		
1. *topnemo	<i>tònēmo</i>		
2. *tòpnete	<i>tònēte</i>		
3. *tòpnŏtъ	<i>tònŭ</i>	<i>tākŭ</i>	

dugi korijen

PRASLAVENSKI	ŠTOK.	ČAK. (Vrgada)	KAJK. (Bednja ³³⁴)
*vyknŏti	<i>vīknuti</i>	<i>vīknŭti</i>	<i>petāgnŭti (petāgnuti)</i>
1. *vyknŏ	<i>vīknēm</i>		<i>petāgnam</i>
2. *vŷknešъ	<i>vīkněš</i>	<i>vīkneš</i>	
3. *vŷknetъ	<i>vīknē</i>		
1. *vŷknemo	<i>vīknēmo</i>		
2. *vŷknete	<i>vīknēte</i>		
3. *vŷknŏtъ	<i>vīknŭ</i>		

U štok. je u *ne*-glagolima uvijek ujednačeno sekundarno dugo *-ē-* (usp. izvornu kraćinu u vrgadinskom). B-prezenti, kao i uvijek, imaju neoakut na osnovi u svim licima (osim izvorno u 1^{jd}) – u nštok., naravno, *vīkněš* > *vīknēš*. Imp. je *mākni(te)!*, *vīkni(te)!*.

U aor. se stari naglasak na nastavku u vuk-daničićevskom sistemu³³⁵ čuva kod dugih osnova kao *vīknuh* – *vīknu*, no u kratkima umjesto *māknuh* – **māknu* (supl. *mākoh* – *māče*) već nalazimo inovativni C-oblik *mākŭ* (ARj), kao i u n. p. A. Kasnije se i *vīknu* može zamijeniti mlađim C-oblikom *vīkŭ*³³⁶. Tu se

³³³ March 1981: 274.

³³⁴ Jedvaj 1956: 314 ('potegnuti').

³³⁵ Daničić 1896: 73–79/Даничић 1925: 116–122.

³³⁶ Usp. Николић 1970: 114.

vidi djelovanje šire tendencije postupnog unošenja C-naglasaka u 2/3^{id} aor. čak i u onim glagolskim vrstama koje više uopće nemaju n. p. C kao *ne*-glagoli³³⁷.

Impf. je *tòñāh*³³⁸. GPR je *màknuo* (supl. *màkao* – *màkla* → ml. *màkla*), *víknuo*; GPT *màknūt* – *màknūta* – *màknūto*; GPS *tònūci* (naglasak kao u prez.), *třnūci* (mlađi naglasak umjesto očekivana *třnūci – analogijom prema *i*-glagolima, vidi 4.2 za opoziciju *nòsēci* prema *hválēci*); GPP *màknūvši* (naglasak kao u inf.). Naglasak u izvornim GI poput *ganūće*, *prsnūće*, *svanūće*, *potonūće* je posljedica ujednačavanja starog C-tipa (usp. i *puknūće* od n. p. A gore).

n. p. B: *būkn'uti*, *cīkn'uti*, *dahn'uti* (> B:), *gan'uti* (*gъbnqti ~ *gybati), *-gn'uti* (*na-*, *sa-*, *po-*), *ka(p)n'uti* (i A), *kīhn'uti*, *korākn'uti*, *krēn'uti* (*krętnqti ~ *krętati), *lan'uti*, *māhn'uti*, *makn'uti*, *-mūkn'uti* (i A), *mūn'uti*, *nabrēkn'uti*, *plan'uti* (psl. *a*), *-prēgn'uti*, *přhn'uti*, *přsn'uti*, *pūhn'uti*, *sahn'uti*, *sēgn'uti*, *sēkn'uti*, *-slūhn'uti*, *sřkn'uti*, *svan'uti* (*svъtnqti ~ *svitati), *štīpn'uti*, *takn'uti*, *-tēgn'uti*, *ton'uti* (*topnqti ~ *topiti, prez. sek. C), *ustūkn'uti*, *vāgn'uti* (i A), *vīkn'uti*, *vrīsn'uti*, *-vrñn'uti*

2.3. n. p. c

PRASLAVENSKI	ŠTOK.	ČAK. (Vrgada)	KAJK. (Bednja ³³⁹)
*minqti	<i>mínuti</i>	<i>spomēnūti</i>	<i>minūti</i>
1. *mīnq	<i>mīnēm</i>		⁺ <i>mēīnām</i>
2. *minēšb	<i>mīnēš</i>	<i>spomēneš</i>	
3. *minētb	<i>mīnē</i>		
1. *minemo	<i>mīnēmo</i>		
2. *minetē	<i>mīnēte</i>		
3. *minqtb	<i>mīnū</i>		

n. p. C: *-grnūt'i* (> *-gřn'uti* B:), *manūt'i* (> *mān'uti* B:), *minūt'i* (> *mīn'uti* B:), *plinūt'i* (> *přln'uti* B:), *spomenūt'i* (> *spomēn'uti* B:), *-vinūt'i* (> *-vīn'uti* B:)

³³⁷ Takvo je širenje, pa i potpuno ili skoro potpuno ujednačavanje, čeonog naglasaka u 2/3^{id} aor. tipično npr. za Zštok., ali i druge štok., govore (za razliku od Daničićeva sistema iz 19. st., gdje se stari aorisni B-naglasak u dosta slučajevâ čuva, osim u *a*-međurazredu i još nekim vrstama gdje često prevladava sekundarni C-naglasak). Usp. za takve sekundarne C-naglaske npr. Rešetar 1900: 164–165 (Ozrinici), Peco 1961: 46 (Ortiješ), Драгичевић 2008: 172 (Lapac). Pregled javljanja i širenja C-naglasaka u 2/3^{id} aor. u knjiž. nštok. daje Stankiewicz 1993: 145–147.

³³⁸ Usp. Milas 1903: 72 za dij. *tòñā*.

³³⁹ Jedvaj 1956: 314.

U štok/čak. su svi stari *ne*-glagoli n. p. *c* prešli u n. p. B: . U kajk. se n. p. C čuva u arhaičnijim govorima (ali ne u svima – npr. u V. Rakovici je nema³⁴⁰).

3. *ě/a*-glagoli

U ovu vrstu ulaze glagoli koji u inf. i *l*-ptcp. imaju sufiks *-ě-* (npr. *letěti*), koji iza *č*, *ž*, *š*, *j* prelazi pravilno u *-a-* (npr. *běžati*), dok u prez. imaju *-i-* (kao i *i*-glagoli): *letite*, *běžite*. Iako im je prezent isti kao kod *i*-glagolâ, naglasno se od njih potpuno razlikuju – među ostalim, skoro svi *ě/a*-glagoli su bili, čini se, ili n. p. *a* ili n. p. *c* (dok su *i*-glagoli imali i brojnu n. p. *b*), a *l*-ptcp. je i u n. p. *c* u *ě/a*-glagolâ uvijek nepomičan za razliku od n. p. *c* u *i*-glagolâ (usp. kajk. *letěl* – *letěla* – *letělo* ali *rođil* – *rođila* – *rođilo*). U štok/čak. često dolazi do prelaske *ě-* u *i*-glagole³⁴¹.

3.1. n. p. *a*

PRASLAVENSKI	ŠTOK.	ČAK. (Vrgada)	KAJK. (Bednja ³⁴²)
*víděti	vǐdjeti	vǐditi	vǐditi
1. *víd'q	vǐdīm	vǐdīn	vêidim
2. *vǐdišb	vǐdīš	vǐdīš	vêidiš
3. *vǐditb	vǐdī	vǐdī	vêidi
1. *vǐdimο	vǐdīmo		vêidima
2. *vǐdite	vǐdīte		vêidita
3. *vǐdētb	vǐdē		vêida

Dijalektalno je, i u starijem knjiž. jeziku, posvjedočeno staro 1^{jd} prez. *vǐđu*. Naglasak " u štok/čak. ostaje nepromijenjen na osnovi u svim oblicima. GI je *vǐdēne*, *stārēne* (C-tip naglasaka je sekundarno unesen u pozdrav *doviděna*, kao i u *mogúće*, *noséca* i u sličnim slučajevima konverzije glagolskih oblika u ne-glagolske pridjeve/imenice).

n. p. A: *-m'ilěti*, *v'iděti* (*v'idīš* > *vidīš'*), *v'isěti*, *sl'aběti*, *st'arěti*, *-zdr'avěti* (→ *-zdr'aviti*)³⁴³

³⁴⁰ Usp. March 1981: 274–275 za isti razvoj kao u štok/čak.

³⁴¹ Usp. Stankiewicz 1993: 149⁶, Kapović 2015: 490.

³⁴² Jedvaj 1956: 314.

³⁴³ Usp. još Stankiewicz 1993: 149⁷ za knjiške odimenske/otpridjevske *ě*-izvedenice n. p. A poput *gr̥bavjeti* (od *gr̥ba*).

Izuzmemo li nekoliko deadjektivnih glagola (*òmiļeti*, *slàbjeti*, *stàrjeti*, *òzdravjeti*), samo su dva n. p. *a* glagola (uz prefiksalne izvedenice kao *závi-djeti* i sl.).

3.2. n. p. B

U psl. iz nekog razloga, čini se, nije bilo n. p. B *ě/a*-glagolâ. Jedna mogućnost je da su svi stari n. p. *b* primjeri u neko doba u psl. prešli u n. p. *c*³⁴⁴. Nikolajev³⁴⁵ je iznio hipotezu da se po odrazima dužine u slav. dijalektima/jezicima može rekonstruirati izvorna n. p. *b*₂ (u kojoj bi se čuvali odrazi dužine) i n. p. *c* (gdje bi odrazi bili kratki), no problem je u tome što se ti odrazi često ne poklapaju pa brojne razlike postoje već i u štok., gdje postoje varijante tipa *vrìštati* i *vrìštati* ili *vrtjeti* i *vrtjeti*, ovisno o govoru i glagolu³⁴⁶. Sinkronijski u štok/čak. u kratkoj n. p. B postoji glagol *volěti* (izveden od imenice *vòļa):

ŠTOK.	ČAK. (Vrgada)	KAJK. (Turopolje)
<i>vòleti</i>	<i>voľiti</i>	<i>zavolěti</i>
1. <i>vòlīm</i> ³⁴⁷	<i>vòlīn</i>	<i>zavòlim</i>
2. <i>vòliš</i>	<i>vòliš</i>	
3. <i>vòlī</i>	<i>vòlī</i>	
1. <i>vòlīmo</i>		
2. <i>vòlīte</i>		
3. <i>vòlē</i>	<i>vòlū</i>	

U čak. se u nekim govorima i glagolima javlja nova n. p. B: koja nastaje od starije n. p. C: zbog tendencije da se naglasak (morfonološki) povuče na dužine – usp. bračko³⁴⁸ *stídīn se* prema štok. *stídīm se*³⁴⁹.

³⁴⁴ Odatle i opreka u klasičnom knjiž. nštok. između prijelaznih *i*-glagola s očekivanom n. p. B kao *deběliti* (koga) – *dèbeliš* (koga) i neprelaznih *ě/a*-glagola s nužnom (poopćenom) n. p. C kao *deběleti se* ('postajati debelim') – *debělīš se* (usp. Stankiewicz 1993: 149⁶). Ovakva se opreka sve više gubi s obzirom na miješanje dviju vrsta i zastarjelost takvih prijelaznih *i*-glagola.

³⁴⁵ Дыбо, Замятина & Николаев 1993: 31–43.

³⁴⁶ Kapović 2015: 491–492.

³⁴⁷ Daničić (1896: 87) ima C-naglasak u *privòlīm* (usp. i Stankiewicz 1993: 136). Stariji se oblik I^{jd} *vòļu* (Maretić 1963: 266) obično navodi s ujednačenim naglaskom (u n. p. B bi se u I^{jd} očekivalo *vòļu, kao u *mògu* i *hòću*).

³⁴⁸ Šimunović 2009.

³⁴⁹ Vidi i Kapović 2015: 494.

3.3. n. p. c

kratki korijen

PRASLAVENSKI	ŠTOK.	ČAK. (Vrgada)	KAJK. (Bednja ³⁵⁰)
*letěti	<i>lètjeti</i>	<i>letiti</i>	<i>letèti</i>
1. *lěťq	<i>lètīm</i>		<i>letīm</i>
2. *letīšь	<i>lètīš</i>	<i>letīš</i>	<i>letīš</i>
3. *letītь	<i>lètī</i>	<i>letī</i>	<i>letī</i>
1. *letimó	<i>lètīmo</i>		<i>letēīmà</i>
2. *letitě	<i>lètīte</i>		<i>letēītā</i> ³⁵¹
3. *letětь	<i>lètē</i>	<i>letū</i>	<i>letā</i>

pokraćeni korijen

PRASLAVENSKI	ŠTOK.	ČAK. (Vrgada)	KAJK. (V. Rakovica ³⁵²)
*sěděti	<i>sjèditi</i>	<i>siditi</i>	<i>sedèti</i>
1. *sědq	<i>sjèdīm</i>		⁺ sedīm
2. *sědīšь	<i>sjèdīš</i>	<i>sidīš</i>	
3. *sědītь	<i>sjèdī</i>		
1. *sědimó	<i>sjèdīmo</i>		
2. *sědite	<i>sjèdīte</i>	<i>sidītē</i>	
3. *sědětь	<i>sjèdē</i>	<i>sidū</i>	

dugi korijen

PRASLAVENSKI	ŠTOK.	ČAK. (Orbanići)	KAJK(V. Rakovica ³⁵³)
*kypěti	<i>kípjeti</i>	<i>kīpět</i>	<i>kīpěti</i> , sup. ⁺ kīpět
1. *kȳpļq	<i>kípīm</i>		⁺ kīpīm
2. *kypīšь	<i>kípīš</i>		
3. *kypītь	<i>kípī</i>	<i>kīpī</i>	
1. *kypimó	<i>kípīmo</i>		
2. *kypite	<i>kípīte</i>		
3. *kypětь	<i>kípē</i>		

³⁵⁰ Jedvaj 1956: 314.

³⁵¹ Kod Jedvaja greškom piše *letēītā*.

³⁵² March 1981: 274.

³⁵³ March 1981: 274.

Mnogi govori čuvaju stari oblik 1^{jd} prez. *věľu* (prema *věľš*)³⁵⁴, inače zamijenjen analoškim *-īm* uz analoški naglasak prema drugim licima. Usp. još i staro *žěľu*³⁵⁵. Izvorni naglasci u množini su *letīmo/kipīmo* – *letīte/kipīte* (tj. *letīmō/kipīmō* – *letītē/kipītē* s arhaičnijom fonetikom), dok su *lētīmo/kipīmo* – *lētīte/kipīte* (tj. dijalektalno *letīmo/kipīmo* – *letīte/kipīte*) ujednačeni prema *lētš* – *lētī* (tj. dij. *leťš* – *leťī*). Kod dugih se osnova takav inovativni naglasak lakše ujednačava (*kipīmo/kipīmo*) jer se tako ujednačava i dužina osnove³⁵⁶, koja se kod izvornog naglasaka (*kipīmo/kipīmō*)³⁵⁷ krati³⁵⁸ iako ima i štok/čak. govorâ s tipom *kipīmō* > *kipīmo* s unesenom sekundarnom dužinom u prvi slog³⁵⁹. Naglasak se *letīmo*, kod kratkih osnova, dobro čuva na istoku i jugu štok.³⁶⁰, dok se na zapadu uglavnom ujednačava novije *lētīmo* (što se onda uzima i za hrv. stand.).

Imp. je *lėti(te)!*, *šúti(te)!*³⁶¹. Aor. (u 2/3^{jd} nema čeonog naglasaka³⁶²) je *polětjeh* – *polětje* – *polětjesmo*, *zašútjeh* – *zašútje* – *zašútjesmo* (naglasak *pōletje*, *zāšútje* je analoški prema C-tipu iz drugih glagolskih vrsta). Kod glagolâ na *-a-* kratke osnove prema *pobōjah* – *pobōjasmo* izvorno takav naglasak imamo i u 2/3^{jd}: *pobōja*, *razbjěža* itd.³⁶³ Već u Daničićevu sistemu se unosi čeonni naglasak poput *pōboja*³⁶⁴ analogijom prema oblicima kao *pōzva*, *zāreva* (*a*-razred *e*-glagolâ) ili *iskova* (*j/va*-razred *e*-glagolâ), gdje se takav C-naglasak očekuje, a koji zbog *-a-*

³⁵⁴ Npr. Kašić 1995: 94, Milković 2009: 572. Za još referenci usp. Vermeer 1984: 347¹⁵.

³⁵⁵ Vidović 2013: 162.

³⁵⁶ Usp. kod Daničića (1896: 84–85) stari naglasak kod kratkih osnova u *želīmo*, *držīmo*, ali ujednačen naglasak kod dugih osnova u *živīmo*.

³⁵⁷ Usp. u Dubrovniku (Rešetar 1900: 191) arhaično *klēcīm* – *klećīmo*, *rěžīm* – *režīmo* itd.

³⁵⁸ Kapović 2015: 463.

³⁵⁹ Usp. u Ozrinićima (Rešetar 1900: 191) *klēcīmo* itd. sa sekundarno unesenom dužinom u korijen.

³⁶⁰ Usp. Николић 1970: 116.

³⁶¹ Za sekundarno *bjěži(te)!*, *dřži(te)!*, *sjědi(te)!* (ponegdje i *třči(te)!*) uz starije *bjěži(te)!*, *dřži(te)!*, *sjědi(te)!* (i *třči(te)!*) vidi Kapović 2015: 689²⁵¹⁶. U Zštok. je Daničićev (1896: 86/1925: 129) naglasak tipa *pōdrži(te)!* (prema *dřži(te)!*) potpuno neobičan. U prefiranim se primjerima poput *razbjěžite se!*, *podržite!*, *posjědite!* u Zštok. u pravilu čuva stari naglasak (unatoč čestom neprefiranim *bjěži(te)!*, *dřži(te)!*, *sjědi(te)!*). Usp. i Matešić 1970: 222.

³⁶² Sufiks **-ě-* je dominantan i ne dopušta ni ovdje, kao ni u GPR, čeonni naglasak, tj. pomičnost naglasaka, već uvijek veže iktus uza se.

³⁶³ Za takav izvorni naglasak usp. Pivu i Drobnjak (Буковин 1940: 360). No tamo se takav naglasak sekundarno javlja i u tipu (*za*)*kōva* (*isto*, : 185), gdje se to ne bi očekivalo (iako se n. p. C u ovom glagolu ionako rijetko gdje čuva tako da je naglasak *kōva* zapravo u skladu s novom n. p. tog glagola). Stari se dočetni naglasak vidi i u Piperima (Стевановић 1940: 167) *држā*.

³⁶⁴ Usp. Budmani 1867: 91, Daničić 1896: 85–86/Даничић 1925: 129–130 i ARJ 2/3^{jd} aor. *bjěžā*, *bōjā* s mlađim naglaskom (za sekundarnu dužinu u ovakvim oblicima usp. Kapović 2015: 549–550). Za gotovo potpuno jednačenje čeonog naglasaka u 2/3^{jd} aor. u *a*-međurazredu usp. Stankiewicz 1993: 146.

nalikuje na *a*-razred *ě/a*-glagolâ³⁶⁵. Da je riječ o sekundarnom ujednačavanju C-naglasaka, jasno je po tom što toga u Daničića i sličnim sistemima nema u *ě*-razredu (usp. *polětje*) iako je sufiks *-a- povijesno nastao upravo od *-ě- pravilnom promjenom iza postalveolarâ i palatalâ. Takav se očekivani naglasak bolje čuva kod dugih osnova (što također potvrđuje izvornost takvog dočetnog naglasaka): *zaškripah* – *zaškripa*. Tu nije bilo formalne jednakosti tipa *pobòjah* = *iskòvah* (≠ *zaškripah*) pa analogija nije mogla djelovati (vidi pod 6.2 aor. *začàra* u *a-ā*-glagolâ). Za impf. usp. *gòrāh* – *gòrāše*, *držāh* – *držāše*³⁶⁶. Za pljevaljsko³⁶⁷ *òржѣаг* < *držāh vidi 8.1, a za inovativni tip *òржѣаг* – *òржѣаше* vidi 4.3.

GPR je *lètio* – *lètjela* – *lètjelo*, *šútio* – *šútjela* – *šútjelo*. U *a*-tipu kao *bjèžao* – *bjèžala* – *bjèžao* se može javiti i sekundarni naglasak *bjèžāla* (dij. i *bježāla*³⁶⁸) – *bjèžālo*, *ràzbježālo* (usp. *bjèžao* – *bjèžāla* u ARj³⁶⁹) analogijom prema tipu *kòvao*, *ìskovao* (1.14.4) i zbog fonetske retrakcije tipa *(raz)bježāo > *(raz)bježō > *bjèžō*, *ràzbježō*. Naglasak poput *bjèžāla* mora biti najstariji jer odgovara naglasku *lètjela*, a, kako rekosmo, *-a- i *-ě- u *ě/a*-glagolima su genetski istovjetni. Dakle, naglasak poput *bjèžāla* mora biti sekundaran, nastao kasnije zbog nove formalne jednakosti s oblicima GPR drugoga postanja te zbog retrakcije u m.r. (vidi detaljnije u 8.1).

U GPT kod *ě*-razreda imamo *žèljen*³⁷⁰, *izgoren*, *òmržen*, što je zacijelo analogijom prema ujednačenom B-naglasku u *i*-glagolâ³⁷¹ (vidi u nastavku) s obzirom da je n. p. B u *ě/a*-glagolima inovativna i iznimna (usp. samo *vòljen*, što teško da je moglo utjecati na sve oblike GPT u n. p. C). Stari se dočetni naglasak čuva(o) u Dubrovniku³⁷²: (*iz*)*gòrjen* – *gorjèna* – *izgorjèno* (*gòren* – *gorèna* – *gorèno*³⁷³).

Kako vidimo kod *ě*-razreda, dominantni sufiks *-ě-, koji privlači naglasak nakon recesivne osnove u n. p. C (odatle *lètjeti* – *lètjela* – aor. *zalètje*³⁷⁴), u GPT nestaje ispred sufiksa *-en- (**gor-ě-ti* > **gor-енъ*). Moglo bi se, slično tome, uzeti

³⁶⁵ Stankiewicz (1993: 144) bilježi obje varijante u aor. *bjèža/bjèžā* i *čita/čitā*, ali ne i u svim drugim vrstama. U kasnijim se varijantama normativnog nštok. naglasaka općenito dopušta dvojnost B- i C-naglasaka u 2/3^{id} aor. u svim slučajevima gdje može doći do kolebanja ili miješanja – usp. Matešić 1970: 215.

³⁶⁶ Usp. npr. takav naglasak u Milas 1903: 72, 75. Nikšićko (Rešetar 1900: 201) 3^{mn} *ležāhu* je sekundarno umj. *ležāhu* (vidi 4.3).

³⁶⁷ Ружичић 1927: 157.

³⁶⁸ Usp. u Posavini *bježāla*, *držāla* (Ivšić 1913/II: 98), u Konavlima *uzdržāla* (Kašić 1995: 99).

³⁶⁹ Također i Daničić 1896: 86/Даничић 1925: 129.

³⁷⁰ Daničić (1896: 85/1925: 129) navodi *žèljen* – *želèna* – *želèno* (ali uz „mislim da je tako” za zadnja dva oblika), što je zacijelo artificijelan naglasak, dok Budmani (1867: 88) ima *žèljen* (s uobičajenim ujednačenim B-naglaskom).

³⁷¹ Treba dodati da se naglasak poput *izgoren* (a GPT se vrlo često tvori od prefigiranih glagola) poklapa s prefikslnim naglaskom *izgoriš* (prema *gòrīš*).

³⁷² Budmani 1867: 109, Rešetar 1900: 180.

³⁷³ Budmani ovaj oblik bilježi i u ARj kao književni, očito prema dubrovačkom.

³⁷⁴ Usp. u Konavlima (Kašić 1995: 96) *izlèće*.

da nestaje i njegova sufiksalsna varijanta *-a- (*drž-a-ti > *drž-anъ) te da se u *-an- radi o sufiksu i da je čeonim naglasak poput *zadržān* – *zadržāna* – *zadržāno* izvoran. Međutim, da to nije tako pokazuju nam (rijetki) primjeri s dugim slogom poput *òdzvīždān* < *odzvīždān*, gdje se vidi da je tu riječ o starom neoakutu pa da prema *zvīzd'anъ treba pretpostaviti i *držžanъ (iako je prez. po n. p. c). Takav bi neoakut bio možda odražen u ozriničkom (Rešetar 1900: 181) *zadržžān*³⁷⁵, dok bi *zadržžān* s čeonim naglaskom bilo sekundarno prema tipu *zākovān* (1.14.4).

GPS je *lètēci* (od starijeg *letēci*³⁷⁶), *klēcēci* (od starijeg *klečēci*³⁷⁷) (u popridjevljenom jednosložnom *vrūc* – *vrūca* – *vrūce* se vidi još stari naglasak). Trag se starog naglasaka GPS u općem jeziku vidi u priložima *ležēcki*, *sjedēcki*, *stojēcki*. GPP ima naglasak kao i inf.: *prolētjēvši*.

U GI vidimo isti obrazac kao kod *e*-glagolâ, stari C-tip je očuvan kod glagolâ bez vokala u osnovi (npr. *zv-āne* kod *e*-glagolâ), a mlađi tip (sa starim naglaskom na -en-) se javlja kod glagolâ s vokalom u osnovi (npr. *rēv-āne*), usp. *bdijēne*, *prēne*, *vrēne* s izvornim naglaskom, ali *bōjāne*, *lētēne* itd. sa sekundarnim. Isto fiksiranje naglasaka se dogodilo u GPS: usp. (pridj/pril. < GPS) *vrūce*, *vrēne* ali *lètēci*, *lētēne*. Za stari dočetni naglasak GI usp. u Čičićima na Krku: *blijenī* 'blejanje', *blišćenī* 'bliještanje', *trpjenī*, *vrćenī*.

n. p. C (kratki): *bazd'ēti* (→ C:), *bd'ēti*, *boj'ati se*, *bol'ēti*, *gor'ēti*, *grm'ēti* (→ C:, *gr̥mēti), *kopn'ēti*, *let'ēti*, *lež'ati*, *pr'ēti* 'prepirati se'³⁷⁸, *stoj'ati* (→ *staj'ati*/ *st'ajati*), *veliš'*, *vr'ēti* (*vrīš'*, sek. *vr'ēješ*³⁷⁹), *žel'ēti* (izvorni prez. na *-ēje-³⁸⁰)

n. p. C (svugdje pokraćeni): *drž'ati*, *sēd'ēti* (→ *sēd'iti*)

n. p. C(i) (kratki u jednim/dugim u drugim govorima)³⁸¹: *běž'ati* (daleko najčešće, *běž'ati* – čak/kajk., Stulli), *blěšt'ati* (kajk.)/*blěšt'ati*, *buč'ati* (Posavina)/*būč'ati*, *cvrč'ati*/*cvrč'ati*, *krěšt'ati*/*krěšt'ati*, *krič'ati*/*krīč'ati*, *muč'ati*/*mūč'ati*, *pišt'ati* (Posavina)/*pīšt'ati*, *prd'ēti*/*přd'ēti*, *smrd'ēti*/*smřd'ēti*, *svrb'ēti*/*svřb'ēti*,

³⁷⁵ Iako su ovakvi ozrinički primjeri nepouzđani s obzirom na takav naglasak i u očito sekundarnom GPR kao *zadōbio*, *ponāpio* (isto, : 170).

³⁷⁶ Usp. *držēci* (Budmani 1867: 91) iako kod *e*-glagolâ ima mlađi naglasak.

³⁷⁷ U Dubrovniku se (Rešetar 1900: 199) stari naglasak čuvao i kod kratkih (*letēci*, *držēci*, *ležēci* uz *lētēc*, *lěžēc* kad nema dočelnog -i) i kod dugih osnova (*klečēci*, *trpēci* uz mlađe *živēci*, *trpēci*) – usp. i kasnije Bojanih & Тривунац 2002: 15 (*лєжēhu* uz *лєжēhu*). Fakultativno se stari naglasak čuva i u uskočkom govoru (Stanih 1982: 173) *čēdēhu* uz *čēdēhu* (ali i sekundarno *vuđēhu* uz izvorno *vūđēhu* u n. p. A). Daničić (1896: 84–85/1925: 127, 129) bilježi stari naglasak kod kratkih osnova (*držēci*), a mlađi naglasak kod dugih (*živēci*), što je tipičan obrazac (usp. Stankiewicz 1993: 142), dok kod *i*-glagolâ iz nekog razloga uvijek ima mlađi naglasak (vidi 4.3).

³⁷⁸ Usp. stsl. *pvrēti* – *pvrīši*.

³⁷⁹ Usp. stsl. *vvrēti* – *vvrīši*.

³⁸⁰ Usp. stsl. *želēti* – *želējši*.

³⁸¹ Usp. Kapović 2015: 489.

škip'ati (Posavina)/*škrīp'ati*, *trč'ati*/trč'ati (dužina kod prelaska u *a*-je-glagole), *trp'ėti* (kajk., Posavina)/trp'ėti, *vrišt'ati*/vrišt'ati, *vrt'ėti*/vrt'ėti, *zvižd'ati* (Posavina)/zvižd'ati

n. p. C: (svugdje dugi): *blēj'ati*, *brīd'ėti*, *cūr'ėti* (> *cūr'iti*), *cvīl'ėti*, *čūč'ati*, *ćūt'ėti*, *drēžd'ati*, *glēd'ėti*, *gūd'ėti*, *hrūp'ėti* 'bučati', *jēc'ati*, *klēc'ati*, *kīp'ėti*, *křc'ati*, *mīl'ėti*, *mřz'ėti* (> *mřz'iti*), *pļūšt'ati*, *přšt'ati*, *rēj'ati*, *rūd'ėti*, *sīp'iti* (< *sīpėti), *skřb'iti* (< *skrbėti), *stīd'ėti*, *štēd'ėti*, *šūm'ėti*, *šūt'ėti*, *tīšt'ati*, *trēšt'ati*, *vrēd'ėti* (> *vrēd'iti*), *zvēc'ati*, *zvūč'ati*, *živ'ėti* (sek.), *žmīr'ėti* (> *žmīr'iti*), *žūd'ėti*

U jednim se pozicijama izvorno očekuje kraćenje (npr. u inf. *vrištati*), a u drugim čuvanje dužine (npr. u imp. *vrišti!*). Tako bi se u svakom glagolu s izvornom dužinom korijena očekivala kompleksna smjena kraćine i dužine u osnovi, što se onda u većini govora rješava tako da se u pojedinim glagolima ujednači ili kraćina (rjeđe) ili dužina (češće). U štok je n. p. C: (tipa *kīpi*) potpuno normalna, u čak. je rjeđa (jer se nerijetko javlja sekundarna n. p. B:, npr. na Braču *kīpi*), a u kajk. se dužina, čini se, javlja samo u inf./GPR a u prez. ne (usp. gore V. Rakovicu). U čak/kajk. se javlja takav poludugi obrazac s dužinom u jednim oblicima, a kraćinom u drugima (ali ne prema onome kako bi se to očekivalo), dok toga u štok., izgleda, nema³⁸². Za kraćenje i ujednačavanje dužine u *ě/a*-glagolima vidi Kapović 2015: 492–495.

n. p. C(ı) (*-ěje-): *běl'ėti* (Vrgada C), *blēd'ėti*, *cěl'ėti*, *cřn'ėti*, *crven'ėti*, *magl'ėti*, *modrėti*, *slěp'ėti*, *plāv'ėti*, *sīv'ėti*, *tūst'ėti*, *zelen'ėti*, *žel'ėti*

Stari, uglavnom deadjektivni, glagolski razred na *-ě/*-ě-je- (npr. stsl. *blēdėti* – prez. *blēdějo*) prešao je u mnogim govorima (a u štok. potpuno) u *ě*-glagole, no stari se obrazac još čuva u nekim čak/kajk. govorima. Usp. u G. Kojščini³⁸³ prez. *črlěneješ se*.

3.4. Prefiksadni naglasak kod *ě/a*-glagolâ

Što se tiče prefiksalnog vezanja naglasaka, ono je tipično za zapadni štokavski (pa tako i za stand. hrv. kodifikaciju naglasaka), dok na istoku (i u vuk-daničevićskoj „klasičnoj” novoštokavštini i u suvremenoj srpskoj kodifikaciji) to izostaje: usp. *polētīm* (ARj) ali *pōlētīm* (ERj) prema neprefigiranom *lētīm*. U govorima distribucija može biti leksička – npr. u stštok. posavskoj Velikoj Kopanici³⁸⁴ *izgōri* prema *gōrī*, ali *pobojī* prema *bōjī*. S druge strane, u crnogorskom stštok. govoru Piperâ³⁸⁵ se prefiksadni naglasak javlja samo kod kratkih osnova (*желїмѡ* –

³⁸² Kapović 2015: 491.

³⁸³ Gudek 2013: 109–110.

³⁸⁴ Kapović 2015: 492¹⁷⁶⁹.

³⁸⁵ Стевановић 1940: 167–168.

ужѣлѣмо), dok kod dugih izostaje (засмѣдѣмъ)³⁸⁶. Prefiksalni naglasak izostaje u kajk. – usp. u Varaždinu *zabolīm, poletīm, pregorīm* itd., *preletīm, zakipīm* itd. u Turopolju. Može izostajati i u čak. – usp. na Braču *zagrīm, priletīm, prigorīm* se itd. No neki ga čak. govori ipak imaju – usp. na Vrgadi *zabōlī* (prema *bolī*), *zagōrī* (prema *gorī*), *zalētiš se* (prema *lefiš*) itd. Točnu distribuciju prefiksalnog naglaska po dijalektima u ovoj glagolskoj vrsti tek treba detaljnije istražiti i analizirati.

4. *i*-glagoli

I-glagoli imaju uobičajene tri paradigme, s tim da se n. p. *b* mora podijeliti na n. p. *b*₁ i n. p. *b*₂³⁸⁷.

4.1. n. p. *a*

PRASLAVENSKI	ŠTOK.	ČAK. (Vrgada)	KAJK. (Varaždin)
*mýsliti	mīsliti	mīsliti	mīsliti
1. *mýslq	mīslīm	mīslīn	mīslīm
2. *mýsliš	mīslīš	mīslīš	mīslīš
3. *mýslitъ	mīslī		
1. *mýslimo	mīslīmo		
2. *mýslite	mīslīte		
3. *mýslētъ	mīslē		mīsliju

³⁸⁶ Pešikan (1963-4: 255) navodi kako se u starocrnogorskim govorima prefiksalni naglasak javlja u svim prezentskim oksitonama osim u tipu *čitām*, no navodi samo *e-* i *ě/a*-glagole među primjerima.

³⁸⁷ Kako kod *i*-glagolâ, zbog brojnosti i kompleksne dijakronije i sinkronije, ima dosta varijacije (usp. građu u Kapović 2011a) u popisima glagolâ se uglavnom navode samo neke od najrasprostranjenijih promjena. Nisu navođene posve lokalne promjene i promjene iz govora u kojima postoji opsežnije miješanje dviju paradigama, tj. opsežniji prelazak glagola iz jedne n. p. u drugu, što nije rijetkost. Neki su glagoli svrstani u jednu paradigmu vrlo uvjetno, s obzirom na veliko kolebanje koje postoji u različitim govorima. Za mnoge je govore ovakva dijakronijska podjela irelevantna zbog kasnijih masovnih prelazaka u druge paradigme (npr. skraćenih n. p. C → n. p. B: u štok/čak. ili kratkih n. p. C → n. p. B u nekim govorima) i nepostojanja nekih obrazaca (npr. n. p. C: u čak.). Posve specifične lokalne promjene uglavnom nisu bilježene u zagrada. Čest prelazak skraćenih n. p. C > n. p. B: je ipak bilježen, zato što nije općenit u svim glagolima (npr. *učiti*). U nekim je slučajevima podjela (npr. između B/C i C) sasvim uvjetna ili povijesna. Izvorni pokraćeni glagoli n. p. C (prije masovnog prelaska u B: u štok/čak.) rekonstruiraju se prema zapadnopoljskom (Siće/Magić Mala), kajkavskom i nekim čakavskim govorima (npr. Kukljica). Naravno, ne treba *a priori* pretpostavljati da će se n. p. štok., čak. i kajk. međusobno slagati više nego što se mogu slagati primjerice sa slovenskim ili s drugim slavenskim jezicima (dapače, kajk. se po čuvanju n. p. C najbolje slaže, osim sa zapadnopoljskim stštok., sa slovenskim).

Naglasak " se ne mijenja nigdje (osim u kajk. u neocirkumfleks u nekim oblicima). Čeoni naglasak u 2/3^{id} aor. poput *očisti* – *ně očisti* je (rana) analogija prema n. p. C³⁸⁸.

n. p. A: *b'aviti, bes'ěditi, běl'ěžiti, bl'atiti, bog'atiti, bor'aviti, br'atiti, c'eriti se, č'istiti, č'uditi, d'esiti* (← B, psl. *b/c*), *d'imiti, g'aditi, g'aziti, gl'aditi, got'oviti, gr'abiti, g'rbiti, g'rliti, h'ititi, h'rliti, -hv'atiti, 'iskriti* (← B, psl. *b₂/c*), *j'ańiti, j'ariti, -k'ameniti* (→ B, C), *k'iseliti* (i B i C), *k'ititi, kor'istiti* (→ *kor'ist'iti* B:, *korist'iti* B), *k'uditi* (i B:), *k'upiti, -k'usiti, kv'ačiti, kv'asiti* (i B:, psl. *a/c*), *l'akomiti* (→ B, C), *-l'aziti, l'upiti, m'ěriti, -m'ěstiti, m'iliti, m'isliti, m'rviti* (→ B), *m'učiti, n'uditi, ob'ěsiti, p'amtiti*³⁸⁹, *p'ariti* (→ B:), *p'aziti, p'ěniti* (→ B → C), *pl'ašiti, pl'aziti* (i B:), *pr'atiti, pr'aviti, prot'iviti* (→ B:), *p'rtiti, pr'užiti, p'ržiti, p'uniti, pūst'ošiti* (→ C), *p'ušiti, r'aniti, r'ušiti, s'ětiti, s'iliti, s'iriti, sl'aviti, (s)l'ičiti, sl'initi, st'aviti, str'ašiti, sv'aditi, š'aliti* (i B:), *št'etiti, t'ěšiti, tl'ačiti, tov'ariti, tr'apiti* (i B:, C:), *tr'atiti* (→ B:), *t'rsiti* (i C), *t'ržiti* (i B: i C, psl. *b₂*), *ud'ariti, -uđiti, v'aditi, v'ěsiti, v'ětriti, vl'ažiti, ž'aliti*

4.2. n. p. b

n. p. b₁

kratki korijen

PRASLAVENSKI	ŠTOK.	ČAK. (Vrgada)	KAJK. (G. Konjščina ³⁹⁰)
*vozĭti	vòziti	vozĭti	vujzĭti, sup. vòzit < *vozĭt
1. *vozĭ	vòzīm		vòjzim
2. *vòzišb	vòzĩš	vòzĩš	vòjziš
3. *vòzityb	vòzĩ	vòzĩ	vòjzi
1. *vòzimo	vòzĩmo		vòjzime
2. *vòzite	vòzĩte		vòjzite
3. *vòzetyb	vòzē		vòjziju

Za staro 1^{id} prez. usp. u Studencima u Dalmatinskoj zagori³⁹¹ *mòľu* uz mlađe *mòľin* (usp. rus. *молю* – *мóлюшъ* te u štok. u drugim vrstama *mòľu* – *mòžes̃*,

³⁸⁸ U stsrp. rukopisima iz 15. st. toga još nema u n. p. A (Дыбо 2000: 577–579).

³⁸⁹ Štok. *pāmtiti* ima nepomičan *ˆ* (sinkronijska n. p. A:) nastao predsonantskim duženjem. Takvi su još i glagoli poput *bāncĭti, cřncĭti, dōkrājĭti* (s povučenim naglaskom) itd.

³⁹⁰ Gudek 2013: 113.

³⁹¹ Babić 2008.

hòću – hòćeš). U većini je govorâ staro *mòļu* zamijenjeno mlađim *mòlīm* s analoškim *-īm* i naglaskom prema drugim licima.

n. p. b₁

dugi korijen

PRASLAVENSKI	ŠTOK.	ČAK. (Dračevica)	KAJK. (Varaždin)
*bornīti	<i>brāniti</i>	<i>brōnīt</i>	<i>brāniti</i> < *brānīti
1. *bornŭ	<i>brānīm</i>	<i>brōnin</i>	<i>brānim</i>
2. *bōrnišb	<i>brānīš</i>		<i>brāniš</i>
3. *bōrniť	<i>brānī</i>	<i>brōni</i>	
1. *bōrnimo	<i>brānīmo</i>		
2. *bōrnite	<i>brānīte</i>		
3. *bōrnetъ	<i>brānē</i>		<i>brāniju</i>

N. p. B u prezentu, kao i uvijek, tipizira neoakut na osnovi (osim izvorno u 1^{jd}), s tim da u nštok. neoakut daje *ˆ* (*brānīš* > *brānīš*), tj. prelazi na prefiks (*prèvoziš*, *òbrānīš*). Imp. je *vòzi(te)!*, *brāni(te)!* (< *vozi(te)!*, *brāni(te)!*), aor. *oženih/obránih – òženi/òbrāni* (naglasak ranom analogijom prema izvornoj n. p. C³⁹²), impf. *vòžāh/brānāh* (ARj), GPR *vòzio/brānio – vòzila/brānila – vòzilo/brānilo* (< *st/dij. vozila/brānila – vozilo/brānilo* itd.), GPT *vòžen/brānen* (< *st/dij. brānen*)³⁹³.

Kod *e*-glagolâ n. p. B GPS ima naglasak kao 3^{mn} prez., npr. 3^{mn} prez. *sèrū – GPS sèrūci*. U vuk-daničičevskom sistemu se takav stari naglasak čuva kod kratke n. p. B i u *i*-glagolima, sup. 3^{mn} *nòsē – GPS nòsēci*³⁹⁴. Takva se stara razlika između n. p. B i C u GPS vidi i u Kašičevoj gramatici³⁹⁵, gdje imamo <vòdecchi> (B) ali <ucécchi> (C)³⁹⁶. No kod duge n. p. B: se, kao i u dru-

³⁹² U *i*-glagolima se ne čuva izvorni *b*-naglasak na nastavku kao u nekim oblicima drugih glagolskih vrsta. Kao što kaže Rešetar (1900: 167), to je zacijelo zato što bi očekivani aor. n. p. B bio jednak imp. pa onda umjesto očekivana aor. *zabrāni – imp. *zabrāni! dobivamo aor. *zābrāni* (s ujednačenim C-naglasakom) – imp. *zabrāni!* U dva stsrp. rukopisa iz 15. st. (Дыбо 2000: 583–587) u 2/3^{jd} aor. vidimo u n. p. B već tada unijet analoški čeon naglasak kod dugih osnova (kod kratkih osnova nalazimo nekad čeon naglasak, a nekad naglasak na osnovi, što je možda utjecaj prežentskog naglasaka). Usp. još u stakjk. kod Petrečića (Дыбо 2000: 587–588) aor. *ozdrāvi* (A), *priztūpi* (B), *pógubi* (C) (danas štok. aor. *òzdravi = pristūpi = pògubi*).

³⁹³ Naglasak je ovdje u n. p. *b* bio nepomaknut s osnove (usp. Дыбо 2000: 564; Kapović 2017a: 390²¹).

³⁹⁴ Daničić 1896: 98/Даничић 1925: 143. U *noséca* ‘trudna žena’ (ARj, Šimundić 1971: 160 itd., usp. za čak. npr. u Čižićima *nosēčā*) je uzet stari C-tip kao i uvijek kad glagolski oblici prelaze u prave imenice/pridjeve/prilog (usp. i sekundarno *mogúće, potonúće* i sl.).

³⁹⁵ 1604: 121.

³⁹⁶ Za naglasak na korijenu usp. još kod Križanića *mólec, chválec se* (B) ali *lovéc* (C), kod Pergošića *hódecsi, hválecfi* (B) ali *cfínecsi* (C) (Дыбо 2000: 564–565).

gim glagolskim vrstama (usp. *čěšūci* ali *pīšūci* i *tōnūci* ali *tṛnūci*³⁹⁷), ujednačava mlađi C:-naglasak kao *tájěci*, tako da u n. p. B: dobivamo *hválěci*³⁹⁸ prema *hvālē* (kasnije se takav inovativni naglasak može poopćiti i u kratkim osnovama pa dobivamo sekundarno *nōsěci* umj. *nōsēci*³⁹⁹). Nije jasno zašto se stari naglasak duže čuva kod kratkih osnova. Ujednačeni pak naglasak kod dugih osnova zacijelo nastaje zbog tendencije da se naglasak n. p. B i C (i kod *i*-glagolâ i u drugim vrstama) ujednači osim u prez/impf.⁴⁰⁰ Kod inf., GPR, imp. i aor. (uključujući i 2/3^{id}, gdje je naknadno ujednačen C-naglasak) situacija je već otprije ista (*brániti* u B kao *tájiti* u C; *bránio* u B kao *tájio* u C; *bráni!* u B kao *táji!* u C; *zabránih* u B kao *zatájih* u C, C-naglasak se poopćava i u 2/3^{id} aor. *zàbrāni* prema *zātāji*). Kod GPT se i kod kratkih i dugih osnova poopćava B-oblik u većini govora (*lōvlen/ūlovlen*, *zātājen* u C prema *žěnen/ōženēn*, *zàbrānen* u B). Očito se radi o tendenciji da se naglasak n. p. B i C *i*-glagolâ ujednači u svim oblicima osim u prez/impf., a onda ujednačavanje negdje (u GPT) ide po starim B-, a negdje (u GPS dugih osnova, u 2/3^{id} aor. i GI, za koje vidi u nastavku) po starim C-oblicima. Sekundarno nastali obrazac *nōsěci* – *hválěci* (umj. **hválěci*) je zacijelo analoški prenesen na *ne*-glag. (2.2) i *a-je*-glag. (5.2) s obzirom da ondje uopće nema n. p. C(:) po kojoj bi se mogao ujednačiti naglasak u GPS n. p. B:.

Na isti je način, prema mlađem C-tipu, ujednačen i naglasak GI: *gōñēne*, *bránēne* (usp. *lōvlēne*, *tájēne* u C). Za izvorni neoakut na osnovi usp. čak. (Čižići na Krku) *hvājenī*, *rějenī* ‘ređenje’, *sūjenī* ‘suđenje’ te kajk. (Pergošić⁴⁰¹) *braanenia*, *noffenie* (dvostruko –šš- upućuje na naglašenost sloga, kao i dvostruki/dug vokal). GPP ima naglasak ujednačen prema inf. – *oženīvši/obránīvši*.

n. p. B (< psl. *b₁*) (kratki)⁴⁰²: *gon'iti* (→ C), *hod'iti* (→ C), *klon'iti* (psl. *b₂/c*), *mol'iti*, *nos'iti*, *pros'iti* (→ C), *skoč'iti* (→ C), *vod'iti*, *voz'iti*, *žen'iti* (→ C)

n. p. B/C (< psl. *b₂*) (kratki): *bor'iti* (ili C?), *cakl'iti*, *dvor'iti*, *kol'iti*, *kor'iti*, *kos'iti*, *kot'iti*, *krst'iti*, *lož'iti*, *moč'iti* (psl. *b₁/b₂*), *noć'iti* (psl. *b₂/c*), *plod'iti*, *pop'iti*, *post'iti*, *pot'iti*, *papr'iti* (→ A), *ron'iti*, *sel'iti*, *suz'iti* (→ A, C:), *svědoč'iti*, *tel'iti*, *toč'iti* (i B-C, psl. *b₁/b₂*)

³⁹⁷ Usp. Stankiewicz 1993: 145.

³⁹⁸ Budmani 1867: 70, 90, Daničić 1896: 88/Даничић 1925: 132. Usp. u stštok. Piperima (Стевановић 1940: 169–170) istovjetan obrazac: *nōcěhu* ali *fālěhu*. U NHKJ: 149 naglasak *hválěci* (i *skāčūci*) neobično nazivaju „sporadičnim” (te tipičnim za govore „npr. Sinja, Makarske i dijelova Slavonije”), a kao prvi navode obrazac *pīlēci* (prema 3^{mm} *pīlē* – primjer nije najsigurniji jer je ovdje čest C:-prezent *pīlē*).

³⁹⁹ Usp. npr. u Pocerini (Московљевић 1927-8: 57) izvorno *nōcěhu* uz sekundarno *nōcěhu/ nocěhu* analogijom prema n. p. C (u kojoj imamo varijante *lōměhu/loměhu*).

⁴⁰⁰ Neće biti da naglasak tipa *vōzěci/brānēcī* u n. p. B može ikako biti prema psl. m.r. **vōzě/*borně* a ne prema psl. ž.r. **vōzēti/bōrneti* (vidi Дыбо 2000: 563 za rekonstrukciju).

⁴⁰¹ Дыбо 2000: 656.

⁴⁰² Psl. rekonstrukcija n. p. *b₁* i *b₂* po radnim materijalima Moskovske akcentološke škole.

n. p. B: (dugi): *bāc'iti* (i A), *bēl'iti* (psl. *b₂*), *blūd'iti*, *brān'iti* (psl. *b₂*), *brāzd'iti* (psl. *b₂*), *brūj'iti*, *brūs'iti* (psl. *b₂*), *būn'iti*, *būš'iti* (i A, psl. *a*), *cēl'iti* (psl. *c*), *cēp'iti* (psl. *b₂*), *cīn'iti* (psl. *b₂*), *-dāl'iti*, *dāv'iti*, *dīč'iti* (< C: < C, psl. *c*), *dīv'iti* (< C, psl. *c*), *drāž'iti* (psl. *c*), *drūž'iti* (psl. *c*), *glās'iti* (psl. *c*), *glāv'iti* (i C, psl. *b₂/c*), *gnēzd'iti* (i C:; psl. *b₂*), *ghāv'iti*, *gospodār'iti* (psl. *b₂*), *gīd'iti* (psl. *b₂/c*), *gūl'iti*, *hrābr'iti*, *hrān'iti* (psl. *b₂*), *hūl'iti* (psl. *b₂*), *hvāl'iti* (psl. *b₂*), *-jār'iti*, *-jedīn'iti*, *jēzd'iti*, *kān'iti*, *klāt'iti* (i A, psl. *b₂/b₁*), *-klūč'iti* (psl. *b₂*), *-korāč'iti* (psl. *b₂*), *krās'iti* (psl. *c*), *krēp'iti* (< C:; psl. *c*), *krēs'iti* (psl. *b₂*), *-krīž'iti* (psl. *b₂*), *krūl'iti*, *krūž'iti* (psl. *b₂*), *krvār'iti*, *(do)kūč'iti*, *kūp'iti* (psl. *b₂*), *kūr'iti* (i A i C:; psl. *b₂*), *kvār'iti*, *lēč'iti* (psl. *b₂*), *-lēn'iti*, *līb'iti*, *liš'iti* (psl. *b₂*), *-lūč'iti*, *lūb'iti*, *lūt'iti* (psl. *b₂*), *mām'iti*, *mār'iti*, *mēs'iti*, *mūt'iti* (psl. *b₂*), *mlāt'iti*, *mrāč'iti* (psl. *b₂*), *mīšt'iti*, *mīrs'iti* (psl. *b₂*), *mūr'iti* (psl. *b₂*), *pāl'iti* (psl. *b₂*), *plēn'iti* (psl. *b₂*), *prāš'iti* (Pos. C, psl. *b₂*), *prēc'iti*, *-prēm'iti* (psl. *b₂*?), *prēt'iti* (psl. *b₂*), *-pūt'iti*, *rād'iti* (psl. *b₂*), *rēd'iti* (psl. *b₂*), *rēs'iti* (psl. *b₂*), *rūb'iti*, *slūž'iti*, *snāž'iti*, *snūb'iti* (psl. *b₂/b₁*), *sprēm'iti* (i A), *srām'iti* (psl. *b₂*), *sīd'iti* (psl. *b₂*), *stūp'iti*, *sūd'iti*, *svēt'iti*, *šīr'iti* (psl. *b₂*), *trāž'iti*, *trēb'iti* (psl. *b₂*), *trūb'iti* (psl. *b₂*), *trūs'iti* (psl. *b₂*), *trūd'iti* (psl. *b₂*), *tumāč'iti* (i *tum'ačiti* A), *tūž'iti* (psl. *b₂*), *tvīd'iti* (psl. *b₂*), *vāb'iti*, *-vlāč'iti*, *vrāt'iti* (psl. *b₂*)

U *i*-glagolima se u početku⁴⁰³ rekonstruirala samo jedna n. p. *b*. No situacija se mijenja nakon 1988, kada Moskovska akcentološka škola uočava nekoliko problemâ s rekonstrukcijom jedinstvene n. p. *b* kod *i*-glagolâ⁴⁰⁴. Kao prvo, u nekim slučajevima se u određenim odimenskim *i*-glagolima javljala n. p. C (npr. štok. *sēlī*, *trúbī*) umjesto očekivane n. p. B (usp. štok. *sēlo*, *trúba* – oboje n. p. B). Kao drugo, kod nekih se glagola gdje se rekonstruirala n. p. *b* (npr. *nositi, *sqditi) uvijek kao odraz javljala n. p. B, dok se u drugima koji su se rekonstruirali kao n. p. *b* (npr. *ložiti, *xvaliti) u nekim govorima javljala n. p. B a u drugima n. p. C, što je katkad ovisilo i o dužini osnove⁴⁰⁵ – usp. npr. kod nas u dijalektima negdje *lōžīš* a drugdje *lōžīš/ložīš*. Moskovljani su glagole koji su redovno imali n. p. B kao odraz (i koji su uglavnom bili iterativi) nazvali n. p. *b₁*, dok su glagole čiji je odraz bio ili n. p. B ili n. p. C (uglavnom kauzative i denominative) klasificirali kao n. p. *b₂*. Njihova je pretpostavka bila da se prezentski sufiks *-i- zapravo razlikovao u te dvije klase glagolâ (iterativi su imali jedan sufiks, a denominativi/kauzativi drugi⁴⁰⁶) te da je mogao biti dominantan (u n. p. *b₁*) pri čemu je naglasak onda ostajao svugdje nepomaknut (*nōsišb), dok je u slučaju kada je bio recesivan

⁴⁰³ Stang 1957: 108–109.

⁴⁰⁴ Usp. Дыбо, Замятина & Николаев 1990: 112–121; Kapović 2011a: 112–113; 2015: 116, 121.

⁴⁰⁵ Дыбо, Замятина & Николаев 1990: 112; Kapović 2015: 121.

⁴⁰⁶ Usp. npr. tipološki u današnjem štok. nastavak -ina za uvećanice i sl. (*sòmina*, *trùtina*, *nòsina*), a nastavak -ina za apstraktne imenice i sl. (*visina*, *dubina*, *množina*).

(u n. p. b_2) iktus u nekim dijalektima bio pomican (*dvorišb) a u drugima ne (*dvorišb). Tâ se nova n. p. b s pomaknutim naglaskom (*dvorišb) onda redovno izjednačavala sa starom n. p. c (gdje je *lovīšb nastajalo od starijega *lovišb). Takvi b_2 -glagoli su mogli utjecati na prefiksarno vezanje naglaska i ujednačavanje dužine u n. p. C (vidi u nastavku za oboje).

Odrazi n. p. b_2 u i -glagolima u (nekim) našim dijalekatskim grupama su⁴⁰⁷:

n. p. b_2	tip *sēlīš	tip *hrānīš	tip *selīš	tip *hrānīš
nštok. ⁴⁰⁸	+ (s prefiksom)	+ (s prefiksom) ¹⁰⁹	+	+
Posavina	+ (?)	+ ⁴¹⁰	–	–
kajk.	+	+	–	–
čak. ⁴¹¹	+ (?)	(+) ⁴¹²	+ (?)	+ (?)

Tablica je samo grub nacrt za neke dijalekatske grupe (s tim da rezultati za čakavštinu uopće nisu jasni, no to je vjerojatno tek rezultat njezine genetske heterogenosti). Potrebno je još dosta detaljnijih dijalektoloških istraživanja, kao i građe, koja je često nepotpuna (npr. za mnoge govore nemamo posvjedočen dovoljan broj glagolâ, znaju nedostajati informacije o prefigiranim oblicima itd.).

Nije potpuno jasno kako nastaju štok. B-C-parovi po prijelaznosti kao *ròdī* (žena djeteta) – *ròdī* (žito), *žûrīm* (požurujem nekoga) – *žûrīm* (se), *tûžīm* (koga) – *tûžīm* (‘tužan sam’) itd.⁴¹³; može biti da to ima veze s prijelaznim parovima glagolâ na *ě-* i *i-* kao neprelazno *bijēletī se* (*bijēlī se*) – prijelazno *bijēliti* (*bijēlī*). Poopćavanje bi B-varijante kod prijelaznih parnjaka moglo objašnjavati i sekundarnu n. p. B od stare n. p. c kratkih osnova kao *tròšīm* umj. *tròšīm* u nekim štok. govorima⁴¹⁴.

⁴⁰⁷ Kapović 2011a: 211–220; 2015: 125–133.

⁴⁰⁸ Novoštokavski ne čini grupu samo po naknadnim (fonetskim) inovacijama u naglasku (novoštokavske retrakcije) i morfologiji (npr. sinkretizirani dat/lok/instr^{mn}), nego i po izboru starih naglasnih tipova (koji su se očito ujednačavali zajedno s drugim nštok. inovacijama) – usp. Kapović 2015: 127³⁹⁵.

⁴⁰⁹ Nštok. ima tip *sēlī* – *prēsēlī* i *trúbī* – *pòtrúbī*.

⁴¹⁰ Ovo vrijedi, čini se, za većinu posavskih govora. Bosanski Svilaj (u bosanskoj Posavini) ima, kao nštok., n. p. C : kod nekih glagola stare n. p. b_2 , što je vjerojatan izvorni odraz (Kapović 2015: 126³⁹³ – na ovom mjestu omaškom u 3. i 4. retku fusnote stoji „B:” umjesto „C:”).

⁴¹¹ Pitanje je ima li uopće smisla govoriti o „čakavskom” kao jednom tipu što se tiče n. p. b_2 .

⁴¹² U velikom broju čak. govorâ imamo uvijek n. p. B:, no takav je uglavnom odraz i za staru dugu n. p. c pa to nije jako relevantno.

⁴¹³ Daničić 1896: 93/Даничић 1925: 138.

⁴¹⁴ Usp. za sve Stankiewicz 1993: 149^{9, 14}.

4.3. n. p. c

kratki korijen

PRASLAVENSKI	ŠTOK.	ČAK. (Vrgada)	KAJK. (Varaždin)
*lovĭti	<i>lòviti</i>	<i>lovĭti</i>	<i>lovĭti</i> , sup. <i>lòvit</i>
1. *lòvĭq	<i>lòvīm</i>		<i>lovīm</i>
2. *lovĩšb	<i>lòvĩš</i>	<i>lovĩš</i>	
3. *lovĩt̃b	<i>lòvĩ</i>		
1. *lovimò	<i>lòvĩmo</i>		
2. *lovitẽ	<i>lòvĩte</i>		
3. *lovęt̃b	<i>lòvē</i>	<i>lovũ</i>	<i>lovĭju</i>

(pokraćeni) dugi korijen

PRASLAVENSKI	ŠTOK.	ČAK. (Pitve)	KAJK. (Varaždin)
*učĭti	<i>ùčiti</i>	<i>učĭt</i>	<i>vučĭti</i> , sup. <i>vũčit</i>
1. *ûčq	<i>ùčīm</i>	<i>učĭn</i>	<i>vučīm</i>
2. *učĩšb	<i>ùčĩš</i>	<i>učĩš</i>	
3. *učĭt̃b	<i>ùčĭ</i>		
1. *učimò	<i>ùčĩmo</i>		
2. *učitẽ	<i>ùčĩte</i>		
3. *učęt̃b	<i>ùčē</i>		

U štok. i u nekim čak. govorima⁴¹⁵ postoji i n. p. C:, npr. *tájiti* – prez. *tájĩš* (naglasno istovjetni n. p. C: kod *ě/a*-glagolâ). Sinkronijski su izvorno kratki glagoli poput *lòviti* i oni malobrojni u kojima je korijen pokraćen poput *ùčiti* u potpunosti identični.

U svim je govorima danas (u n. p. C *i*-glagolâ) u 1^{id} prez. ujednačen mlađi naglasak i nastavak kao *lòvīm* < *lovīm* (analogijom prema *lòvĩš* – *lòvĩ* < *lovĩš* – *lovĩ*). Ipak, u starijim tekstovima ima nešto ostataka. Kod Hektorovića⁴¹⁶ se u 16. stoljeću čuva staro <cinĭu> [čĭńu] tj. *čĭńu (< psl. *čĭńq) i to u opreci prema dužini u drugim licima (prez. 3^{id} <cinĭ>, 2^{mn} <cinĭte>, 3^{mn} <ciné>). Stari se čeonci naglasak čuva i kod Kašića (1604: 122) kao <gòvoru> [gòvoru]⁴¹⁷ < psl. *gòvorq.

⁴¹⁵ Usp. Kapović 2011a: 225–226.

⁴¹⁶ Vermeer 1998: 511–512.

⁴¹⁷ Taj je glagol izvorno bio n. p. C iako je danas u štok/čak. n. p. B.

Stariji naglasak u množini je *lovímo* – *lovíte* (< *lovīmō* – *lovītē*), dok je *lòvimo* – *lòvite* (dij. *lovímo* – *lovíte*) ujednačeno prema *lòvīm* – *lòvīš* – *lòvī* (dij. *lovīm* – *lovīš* – *lovī*). Naglasak *lovímo* se bolje čuva na istoku i jugu štok., dok se na zapadu uglavnom ujednačava novije *lòvimo* (što se onda uzima i za hrv. stand.). Imp. je *lòvi(te)!*, *táji(te)!* (< *lovī(te)!*, *tāji(te)!*), aor. je *ulòvih*, *zatájih* – *ùlovi* (*ně ulovi*), *zātāji* (*ně zatāji*)⁴¹⁸.

Impf. u knjiž. štok. je *lòvlāh* – *lòvlāše* – *lòvlāsmo* – *lòvlāste* – *lòvlāhu*⁴¹⁹. To treba izvoditi iz starijega **lovlāh*⁴²⁰ < **lovlāah* < **lovjčaxъ* – usp. za naglasak *plètijāh* < **pletěaxъ* (*-āh* i *-ijāh* se izvode iz istog nastavka, ali prvi s pravilnom promjenom *-jě* > *-ja*- i onda stezanjem *-jaa* > *-jā*-, a drugi umetanjem *-j-* u *-ěa*- i onda pravilnom promjenom *-ěja* > *-ija*-⁴²¹). U govoru crnogorskih Pljevalja⁴²² pak, umjesto očekivana *čīñāše* – *čīñāsmo* – *čīñāste* – *čīñāhu*, nalazimo sljedeću paradigmu: *чиñāг* – *чиñāше* – *чиñāсмо* – *чиñāсте* – *чиñāгу* (takav se tip naglasaka javlja u n. p. C i u svim drugim glag. vrstama). Tu se nikako ne može raditi o nekakvoj staroj dočetnosti u imperfektu n. p. C, kao što bi se moglo pomisliti. U 2/3^{id} impf. *-āše* < **-āšē* nastavak nikako ne može biti dominantan (tj. privlačiti naglasak u pomičnoj n. p.) jer je to očito isti nastavak (od praie. *-et) kao u aoristu, a ondje je sigurno recesivan (što se vidi po čeonom naglasku⁴²³ u n. p. C u aor. *īspeče*, *ūteče* i sl.). Množinski nastavci zacijelo jesu bili dominantni u impf. s obzirom da su *-mo, *-te, *-e/ǫ(ъ) dominantni⁴²⁴ i u prez/aor. (riječ je o genetski istim nastavcima), usp. u prez. dij. *čīñīmō*

⁴¹⁸ Za sekundarnu dužinu posljednjeg vokala u aor. vidi Kapović 2015: 549–550.

⁴¹⁹ Usp. Budmani 1867: 90, Daničić 1896: 98/Даничић 1925: 144.

⁴²⁰ U ovom bi se obliku, sudeći po tipu *lōpāt*, *kōpā* i *kōpō* (vidi 8.1) očekivala retrakcija naglasaka na prvi slog (dakle **lōvlāh*) s obzirom na neocirkumfleks u zadnjem slogu i kratku osnovu (Kapović 2015: 343–354). Razumno je pretpostaviti da bi takav naglasak teško mogao opstati uz neocirkumfleks u središnjem slogu (iz kojeg se ne očekuje retrakcija) u svim ostalim licima. Dakle, naglasak **lovlāh* bi bio ujednačen prema **lovlāše* itd. Međutim, upravo se takva očekivana retrakcija vidi u pljevaljskim glagolima *a*-međurazreda (tj. svih vrsta koje završavaju na *-a*-), usp. pljevaljsko (Ружичић 1927: 157) *држѣг* (vidi 8.1).

⁴²¹ Usp. HG: 631.

⁴²² Ружичић 1927: 156.

⁴²³ Čeoni (apsolutni početni) naglasak se javlja kad su svi morfemi u riječi recesivni.

⁴²⁴ Dužina zadnjeg sloga u pljevaljskom *-āzŷ* je zacijelo izvorna (unatoč mlađem naglasku). Nastavak *-xǫ u 3^{mn} impf. genetski odgovara nastavku *-ǫ i *-šē u 3^{mn} aor. Kako je taj nastavak u aoristu dominantan, što znamo po dij. oblicima kao *počēšē*, on je morao biti dominantan i u impf. (iako je u impf. uvijek nenaglašen zbog dominantnosti stegnutoga sloga ispred nastavka). Ti se nastavci izvode iz ie. *-ont (usp. Kapović 2017c: 97) te se kod njih očekuje izvorni dočetni naglasak *-ǫ, *-šē u oblicima n. p. *c* bez prethodnih dominantnih morfema jer nema razloga za stvaranje akuta (u Kapović 2015: 549 se greškom rekonstruira izvorni akut na tom nastavku). Prema pravilima kraćenja zadnjih otvorenih slogova (Kapović 2015: 531) i neoakut i akut u zadnjem otvorenom slogu se izvorno odražavaju jednako – kao neoakut/dužina u tro- i višesložnim oblicima (npr. 3^{mn} **proklēšē*, *(u)*lòvišē*, **pōpišē*), a kao akut/kračina u dvosložnim oblicima (npr. 3^{mn} **klēše*, **piše*). Dugo aorisno *-šē* se onda u nekim govorima ujednačava prema izvornom tro-

– *čīnītē* – *činē* i u aor. *klésmo* – *kléste* – *kléšē* (1.10.3). No ta dominantnost je bila irelevantna s obzirom na gore iznesen razvoj **-jâh* < **-jâah* < **-jěaxъ*⁴²⁵, tj. na dominantnost novostegnutoga **-ā-* u impf. prije nastavaka. Kako je onda nastao taj dočetni naglasak u impf. n. p. C? Odgovor je jednostavan – sâm Ružičić je primijetio da je naglasak impf. tu jednak naglasku prez., tj. da impf. *čīñāg* (< *čīñāh*) – *čīñāsmo* jako lijepo odgovara prezentu *čīñīm* – *čīñimo* (gdje se takav naglasak očekuje). Dakle, novi je dočetni naglasak u impf. rezultat analoškog utjecaja prezenta, tj. poopćavanja alternacije *˘ – ˘* općenito (s tim da u impf. ovaj drugi naglasni obrazac imaju svi oblici osim 1^{jd} jer su svi trosložni osim njega, a za razliku od prezenta gdje ga imaju samo množinski oblici jer su samo oni trosložni). Osim toga, nedvojbeno je utjecao i aor. tipa *zākľēx* – *zākľésmo* – *zākľéste* – *zākľéušē*⁴²⁶, gdje se vidi ista alternacija. Takav naglasak u impf. nije tipičan samo za Pljevlja⁴²⁷, nego se javlja i puno šire, ali je obično posvjedočen samo pojedinačnim oblicima⁴²⁸. Za sekundarno *bijáše* vidi 9.1. Isti se sekundaran C-naglasak vidi i u impf. kao *bpâz* – *bpáuue*⁴²⁹, vidi 1.13.2.

složnom tipu **prokléšē*, u drugima se generalizira kratko *-še* prema dvosložnom tipu **kléše*, a u trećima mogu ostati očuvane obje varijante (naravno, zacijelo fakultativno, tj. bez čuvanje izvorne alternacije po broju slogova). U impf. se izvorna kračina, jednako tako, očekuje u dvosložnim oblicima tipa **brâhu*, a čuvanje dužine u tro- i višesložnim oblicima poput **čīñāhū*, prema čemu se onda u jednim govorima poopćava *-hu* a u drugima *-hū* ili ostaju obje varijante (u prezentu je *-ē*, *-ū* u 3^{mn} očuvano uvijek zato što je izvorno bilo zatvoreno, tj. **-ęъ*, **-qtъ*).

⁴²⁵ Što se tiče čakavskog, Hamm (1963: 117, 120) navodi u primjerima drugih glagolskih vrsta za Vidase na Pagu 3^{mn} *rekâhu* ili *držâhu*, za Susak 3^{jd} *lečâse*, 1^{mn} *pojīdâhomo*, *obalcâhomo* itd. Takvi neoakuti bi se možda mogli objašnjavati slično pljevaljskom *-âše*, *-âsmo*, *-âgū* (neoakut bi teoretski mogao biti sekundaran i poopćen prema primjerima tipa **proklēh*), no primjerâ je malo, a susački neoakuti su jako nepouzdati. Houtzagers (1987: 85) citira više paških impf. oblika kao 3^{jd} *rekâše*, 1^{mn} *rekâhomo*, 3^{mn} *rekâhu*, 1^{jd} *ponesâh*, 3^{mn} *donesâhu* itd. – ti govori nemaju tonske opreke, ali oblici svejedno ukazuju na to da naglasak nije na nastavku (a ni povučen na prvi slog).

⁴²⁶ Ружичић 1927: 162.

⁴²⁷ Za *-âše* u Crnoj Gori usp. još u drugim vrstama pipersko *šijáše* (očito sekundarno s obzirom da je riječ o glagolu n. p. A) i nikšićko *pijáše* (C), *ležâhu* (C) (Rešetar 1900: 201).

⁴²⁸ Usp. posavsko *govorâše* (Ivšić 1913/II: 92), što bi mogla biti n. p. C (s obzirom na GPS *govoréci* – iako je *govoriti* inače u štok. prešao u n. p. B). Posavsko *mogâše* (Ivšić 1913/II: 92) ne može biti izvorni C-oblik (*moći* je n. p. B), a isto vrijedi i za sarajevsko *mišlâše* (Šurmin 1895: 205), što je n. p. A. Ivšić navodi i Brličevo *kopâše* (gdje bi naglasak mogao biti prema prez. sekundarnom naglasku u prez. *kopâte*). Moglo bi se pomisliti da dano objašnjenje (**-âše* → *-âše*) dobro funkcionira samo sa štok. govorima u kojima je nestao neoakut (kao u Crnoj Gori) jer se ondje *čīñāh* lakše može povesti za *čīñīš* (< *čīñīš*) pa da analogijom prema *čīñimo* nastane i *čīñāsmo*. No to funkcionira i u Posavini iako se ondje neoakut čuva. Usporedi paralelan primjer gdje se, iako posavski često čuva razliku *dām* prema *znām* (Ivšić 1913/II: 83–84), u nekim govorima ti tipovi ipak miješaju. Među ostalim, miješaju se baš u govoru Doline (usp. ondje sekundarno *nē dā* analogijom prema *nē znā* umjesto izvornog *ne dā*) – upravo tamo gdje je Ivšić zabilježio rečeno *govorâše*.

⁴²⁹ Ружичић 1927: 158.

U psl. je *l*-particip *i*-glagolâ n. p. *c* bio pomičan. To se očuvalo u kajk., usp. npr. u G. Konjščini⁴³⁰ *tròšil* (*pòtrošil*) – (*pu*)*trušila* – *tròšiļę* (*pòtrušiļę*) prema štok. *tròšio* – *tròšila* – *tròšilo*. Pomičnost se čuva i u sjevernočakavskom, usp. npr. u Novom Vinodolskom⁴³¹ *ròdīl*⁴³² – *rodīlā* – *ròdīlo*⁴³³ (usp. štok. *ròdio* – *ròdila* – *ròdilo*), no tamo ne sustavno kao u većini kajk. govorâ, nego obično u ostacima⁴³⁴, često fakultativno. Tragovi se stare pomičnosti čuvaju, čini se, i na srednjočakavskom Ižu⁴³⁵. Takav naglasak u štokavskom i ostatku čakavskog najlakše je objasniti jednostavno analogijom prema n. p. B – dakle, *tròšila*/*ròdila* (C) analogijom prema *nòšila*/*vòzila* (B). Takav se razvoj, uostalom, vidi i u Sčak. (usp. u Novom Vinodolskom izvorno *òslobodīl* uz mlađe B-oblike *oslobodīl* – *oslobodīla*) te u nekim kajk. govorima (usp. u Varaždinu izvorni C-oblik *trošila* uz sekundarni B-oblik *trošīl*⁴³⁶). Teoretski bi se, doduše, mogao pretpostaviti i eventualni utjecaj starijih procesa povezanih uz analogije vezane s Hirtovim zakonom⁴³⁷.

U knjiž. štok. je naglasak GPT ujednačen prema n. p. B pa tako imamo *lòvļen* (*ùlovļen*) – *lòvļena* – *lòvļeno* (unutar n. p. C) analogijom prema *nòšen* (*ùnošen*) – *nòšena* – *nòšeno* (B)⁴³⁸. No arhaičniji štok. govori ipak čuvaju stari dočetni naglasak u n. p. C⁴³⁹. Stariji se obrazac čuva(o) kod nekih glagola u Dubrovniku⁴⁴⁰: *učīnen* – *učīnèno*, *izgūbļen* – *izgubļèno*, *uzgòjen* – *uzgojèno* (uz mla-

⁴³⁰ Gudek 2013: 115–116.

⁴³¹ Белић 2000: 176.

⁴³² Za širenje čeonog naglasaka u Novom Vinodolskom i u m.r. GPR glagolâ *a*-međurazreda vidi 8.1.

⁴³³ C-pomičnost se u *i*-glagolima sve više gubi – usp. u Novom Vinodolskom izvorne oblike još samo u *zvònil* – *zvonīlā* – *zvònilo*, uz to još i *zbròjīli* (drugi oblici GPR se ne navode), dok svi ostali glagoli imaju čeonu naglasak samo u m.r., bilo kao jedini oblik (*pòkropīl*), bilo varijantno (starije *gòstīl* uz mlađe *gostīl*), bilo u novom obliku (*osòdīl* umjesto *òsolīl analogijom prema *sòlīl, usp. varijantu *òslobodīl*).

⁴³⁴ U Matuljima (Kapović 2011a: 184–186) kao trag stare pomičnosti u GPR n. p. C ostaje čeonu naglasak tipa *ròdīl* (*pòrodīl*), ali samo u m.r., te nedosljedno i raširen sekundarno i na GPR n. p. A i B. U Orbanicima (Kalsbeek 1998: 246) je stari C-tip skoro pa nestao, javlja se samo ujednačeni čeonu naglasak u GPR *stòri* – *stòrila* – *stòrilo*, dok svi ostali glagoli imaju naglasak kao n. p. B.

⁴³⁵ Vidi Benić 2014: 359, 369, Kapović 2015: 478¹⁷²⁸.

⁴³⁶ Varaždinski oblik *tròšil* može biti i od izvornog *tròšil i od mlađeg *trošīl (s uobičajenom lokalnom fonetskom retrakcijom).

⁴³⁷ Kapović 2015: 183⁶⁶⁷.

⁴³⁸ Slična se tendencija ujednačavanja naglasaka n. p. C i B može vidjeti i izvan štok. – usp. u kajk. (Gudek 2013: 115–116) izvorno *putrušēna* – *putrušēņę* (< *potrošenā – *potrošenō) uz mlađe B-naglaske *putròšēna* – *putròšēņę* te u čak. u Novom Vinodolskom (Belić 2000: 176) izvorno *rojēn* – mn. *rojēni* uz mlađu varijantu *ròjēn*, a u Orbanicima (Kalsbeek 1998: 245) ostatak starog naglasaka samo u *načīnīēn* (uz mlađe *načīnēn*, kako je u svim drugim glagolima), s tim da je to prema m.r. poopćen novi naglasak u mn. *načīnēni* (umj. očekivana *načīnēnī).

⁴³⁹ Usp. Дыбо 2000: 564 za psl. rekonstrukciju.

⁴⁴⁰ Rešetar 1900: 180.

đe *ùzgojeno*)⁴⁴¹ itd. ali ipak sekundarno *skròjen*, *ùlovljen* itd. Takav se naglasak čuva i po Posavini⁴⁴², npr. *namìrèna*, *pozlācèno* (od starih glagola n. p. C s kraćenjem), ali se širi i na izvorne B-glagole kao *suđenò* (pored običnoga *sūđeno*), *rāñèno* ‘hranjeno’ itd. Usp. i kod Kašića (1604: 169) <ucèn, ucenà, ucenò>.

Knjiž. štok. GPS *lòvèci/tájèci* ima inovativni naglasak, kao i GPS kod ostalih glagolskih vrsta. To je zacijelo rezultat slične tendencije uklanjanja izvornog naglasaka s nastavka (u n. p. C) koju vidimo i u inf. tipa *pòčèti* (← st. *počèti*) i u GPR tipa *trēsla* (umj. *trēsla*) – vidi 1.4, 1.5⁴⁴³. Činjenica da mlađi tip *lòvèci/tájèci* nalazimo i u vuk-daničičevskom sistemu⁴⁴⁴, u kojem se čuva tip (*po*)*trēsla*, nije argument protiv toga, s obzirom da se i ondje javlja tip *pòčèti*, dok stari inf. naglasak kao *proklèti* nalazimo samo onda kada je poduprt neprefigiranim *klèti* (ali i tad ne kod svih glagola, usp. vuk-daničičevsko *mrijèti* – *ùmrijeti* a ne **umrijèti*). Dakle, očekivano je da će se ondje *lòvèci* ponašati jednako kao *pòčèti*. Naravno, ni banalan utjecaj prezentskog 3^{mn} *lòvè/tájè* nikako ne treba odbacivati. Stari se naglasak GPS čuva(o) u Dubrovniku⁴⁴⁵: *gubéci*, *lovéci*, *učéci*⁴⁴⁶. Takav se izvorni naglasak, čini se, očuvao i u obliku *govoréci* (inače je običan GPS *gòvorèci* → *govòrèci* kao u svim glagolima n. p. B) u frazama kao *pràvo/poštèno govoreci* i sl. iako je taj izvorno *c*-glagol u štok. prešao u n. p. B (*gòvorīš*)⁴⁴⁷. GPP ima, kao i obično, naglasak kao i inf. (*ulòvīvši/zatájīvši* kao *ulòviti/zatájiti*).

U GI je naglasak izvorno bio na kraju. To se čuva samo u primjerima s konverzijom značenja u konkretne imenice, npr. *prošténe*, *rodéne* (no taj se tip uopćava i na druge n. p.), dok se u običnim GI ujednačava mlađi oblik tipa

⁴⁴¹ Rešetar za Dubrovnik navodi kao primjer i *blagoslòvlen* – *blagoslovlēno*, kod kojeg se takav naglasak može i šire čuti – za takav naglasak samo u tom primjeru kod *i*-glagolâ usp. Šimunović 1971: 159 (*blagosovlēno* uz *blagòsovļeno*). No čuvanje naglasaka -èna, -èno u tom primjeru (bar izvan Dubrovnika, npr. u Imotskoj krajini) neće biti i čuvanje starog naglasaka GPT *i*-glagolâ n. p. C (to je ionako sinkronijski zapravo n. p. B s obzirom da je riječ o složenici, *blagòslovīš*, iako je **sloviti* izvorno n. p. *c*) nego naglasak uzet iz paralelnog oblika *blagoslòven* – *blagoslovèna* – *blagoslovèno* iz *e*-glagolâ (~ stsl. *sluti* – *slovq* te stsl. *blagoslovenŭ* uz *blagoslovlenŭ*), gdje se takav naglasak i očekuje i dobro čuva (usp. *pečèna* – *pečèno* i sl.). Daničić (1896: 105³) bilježi uobičajen GPT *i*-vrste *blagòsovļen* (kao *ùlovļen*) prema *blagòslovīš* (B, ali bilo bi isto i prema C), ali navodi i „običnije staro: *blagoslòven*, *blagoslovèna*, koje ne ide megu glagole četvrte vrste.” Slični u Moskvičević (1927-8: 39), usput krivo citirajući Daničića, kao GPT *i*-glagola za Pocerinu navodi *благосовлен*, -a, dok kao pridjev (od starog GPT *e*-glagolâ) ima *благосовен* – *благосовèna*.

⁴⁴² Ivšić 1913/II: 103.

⁴⁴³ I Kapović 2015: 634–638.

⁴⁴⁴ Daničić 1896: 92, 97/Даничић 1925: 137, 144.

⁴⁴⁵ Rešetar 1900: 199.

⁴⁴⁶ Usp. i fakultativno čuvanje starog naglasaka u Pivi i Drobnojaku (Вуковић 1940: 358) i Uskocima (Станић 1982: 173): *ломèhu* uz mlađe *ломèhu*.

⁴⁴⁷ Za to usp. Kašićevo (1604: 122) 1^{jd} prez. <gòvoru> (C) uz <govorīm> [govòrīm] (B).

dròbljēne, dòjēne, slično kao u GPS *dròbēci, dòjēci*. Za stari dočetni naglasak u GI usp. još u kajk. (Pergošić⁴⁴⁸) *chineniē* (ē = dužina = naglasak) te u čak. (Čičići) *drobjenî, gojenî, krojenî, lovjenî, rojenî*.

n. p. C (kratki): *broj'iti* (psl. *b₂*), *brst'iti*, *crven'iti*, *čast'iti* (→ C: → B:), *drob'iti*, *doj'iti*, *dvoj'iti*, *glob'iti*, *gnoj'iti*, *god'iti* (→ B), *goj'iti*, *gost'iti*, *govor'iti* (→ B → B:), *groz'iti* (→ B:), *kasn'iti* (→ B → A), *kroj'iti*, *krot'iti*, *led'iti*, *loj'iti*, *lom'iti* (psl. *b₁*), *lov'iti*, *magl'iti* (psl. *b₂*), *mor'iti* (→ B), *motr'iti* (psl. *b₁/b₂*), *oslobod'iti* (→ B), *oštr'iti* (B/B-C/C, psl. *b₂/c*), *plod'iti* (psl. *b₂*), *plov'iti*, *poj'iti*, *prost'iti* (→ B), *rod'iti* (→ B-C → B), *roj'iti*, *sol'iti* (i B, psl. *c/b₂*), *sramot'iti*, *škop'iti*, *škrop'iti*, *top'iti*, *tov'iti*, *troš'iti* (psl. *b₂*), *vesel'iti*, *znoj'iti* (psl. *b₂/c*), *zvon'iti* (i B-C, psl. *b₂*), *žalost'iti* (< *A)

n. p. C (pokraćeni)⁴⁴⁹: *bistr'iti* (i A), *bud'iti* (→ B:), *céd'iti* (→ C: → B:), *cén'iti* (→ B:), *čin'iti*, *dělj'iti* (→ B:), *dur'iti* (→ B:, i A), *duš'iti* (→ B:), *-duž'iti* (→ B:), *gas'iti* (→ B:), *-gluš'iti* (→ B:), *graditi* (→ B:), *grěš'iti* (→ B:), *gub'iti*, *guš'iti* (→ B:), *gust'iti* (→ B:), *hlad'iti* (→ B:, psl. *b₂/c*), *-jasniti* (→ B:), *jav'iti* (→ B:, Posavina i B), *kad'iti* (→ B:), *kal'iti* (→ B:), *krat'iti* (→ B:), *kriv'iti* (→ B:, psl. *b₂/c*), *krut'iti* (→ B:), *lěnj'iti* (→ B:), *lěpiti* (→ B:), *mast'iti* (→ B:), *-měn'iti* (→ B:), *mir'iti* (→ B:), *mlad'iti* (→ B:), *oblač'iti* (→ B:, ~ *òblāk*), *plat'iti* (→ B:), *plav'iti* (→ B:, i A, psl. *a/c*), *pras'iti* (→ B:), *pust'iti* (→ B → A, → B:), *rěd'iti* (→ B:, psl. *b₂/c*), *-ruč'iti* (→ B:), *sad'iti* (→ B:), *slad'iti* (→ B:), *slěp'iti* (→ B:), *strěl'iti* (→ B:), *suš'iti* (→ B:), *svet'iti* (→ C: → B:), *taj'iti* (→ C: → B:, → *B → A), *tup'iti* (→ B:-C:, i B:, psl. *b₂/c*), *tuš'iti* (→ B:, psl. *b₂*), *uč'iti* (→ B:), *-val'iti* (→ B:), *var'iti* (→ B:), *zlat'iti* (→ B:-C: → B:), *ždrěb'iti* (→ B:), *žur'iti* (→ C: → B:)

n. p. C: (dugi)⁴⁵⁰: *brŭj'iti*, *bŭlj'iti*, *cŕp'iti* (starije *cŕpst'i*), *cŭr'iti* (i C, i *ě*-glag.), *cvil'iti* (i *ě*-glag.), *dŭb'iti* (starije *dŭpst'i*), *gāj'iti* (→ B:, psl. *b₂*), *glŭm'iti* (→ B:,

⁴⁴⁸ Дыбо 2000: 653.

⁴⁴⁹ Pokraćena n. p. C se rekonstruira prema zapadnopoljskom, kajkavskom i nekim čakavskim govorima (Kukljica na Ugljanu), gdje se ona čuva u svim ili većini glagolâ. U većini štok/čak. dijalekata umjesto takve pokraćene n. p. C imamo mlađu n. p. B: procesom koji se opisuje u nastavku teksta. Tu nije doslovno riječ o prelasku C → B: nego o staroj n. p. C-C: (naglasnoj paradigmi u kojoj se čuvala više-manje izvorna distribucija pokraćene i duge osnove) u kojoj se ili sve skraćuje i čuva se n. p. C ili se poopćava dužina uz analoški prelazak u n. p. B.

⁴⁵⁰ Kao kategorija ovakvi glagoli (dugi n. p. C:) postoje samo u štokavskom i nekim čakavskim govorima. U većini čak. govorâ su uklonjeni prelaskom u n. p. B:, a u kajk. ih uopće nema (jer n. p. C u pravilu ujednačava kraćinu). Sinkronijski u ovu paradigmu u nštok. idu i ekspresivni glagoli *bŭlj*, *krŭlj/krŭlj*, *škŭlj*, *tŭlj*, *zŭr* (možda i *žmŭr*), što neće biti slučajno (kao ni to što svi imaju u korijenu visoke vokale – *u* ili rjeđe *i* – te što na kraju osnove imaju likvidu – *l*/) rjeđe *r*). Ovamo idu i ekspresivni/dječji izvedeni glagoli *piškŭ* (prema osnovnom *pišŭ*), *sérkŭ* (prema osnovnom *sêrŭ*), *kákŭ* (uz izvorno *kākŭ* – usp. *kākati* i *kākica* za izvornu n. p. A). Takav naglasak može funkcionirati kao odmički – usp. *pápŭ* odmičja prema neutralnom dječjem *păpŭ*.

psl. *b₂*), *hlād'iti* (B:-C:), *hlāp'iti*, *hūl'iti* (→ B:, psl. *b₂*), *jūr'iti*, *kṛč'iti* (A/B:/C/C:, psl. *b₂*), *krūl'iti*, *nāgl'iti* (→ B:, psl. *b₂*), *pīl'iti* (→ B:, psl. *b₂*), *pīr'iti*, *sīp'iti*, *sjāj'iti*, *slěd'iti* (→ B:, i C, psl. *b₂*), *směš'iti* (→ B:, psl. *b₂*), *sněž'iti*, *srām'iti* (→ B:, psl. *b₂*), *světl'iti* (→ B:, psl. *c*), *sněž'iti* (→ B:, psl. *c*), *svīr'iti*, *škīl'iti*, *štūt'iti* (→ B:, i A, psl. *b₂*), *těž'iti*, *trūb'iti* (i C, psl. *b₂*), *tūl'iti*, *vīr'iti*, *vrěd'iti* (i ě-glag., psl. *b₂*), *zjāp'iti*, *znāč'iti* (→ B:, psl. *b₂*), *zūr'iti*, *žār'iti* (psl. *b₂*), *žmīr'iti*

U psl. *i*-glagolima n. p. *c* s izvorno dugim vokalom u osnovi u nekim se oblicima fonetski očekuje čuvanje izvorne dužine (npr. u imp. **sūši!*), dok se u drugima očekuje kraćenje (npr. u inf. **sušiti*). Takva situacija – kračina u jednom primjerima, a dužina u drugima – očuvala se samo djelomično u nekim kajk. i čak. govorima⁴⁵¹, ⁴⁵². U većini se govorâ poopćila ili kračina ili dužina u svim oblicima. Kračina je (zajedno sa starom n. p. C) ujednačena u kajkavskom, nekim srednjočakavskim govorima i zapadnopošavskom (u selima Siče i Magić Mala). U ostatku štok. je ujednačena kračina (i n. p. C) uglavnom posvjedočena samo u 4 glagola (*čīniti*, *gūbiti*, *ūčiti*, *pūstiti* – s tim da posljednji uglavnom sekundarno prelazi u n. p. B), u nešto glagolâ se poopćava dužina, ali ostaje n. p. C: (npr. u *tājiti*)⁴⁵³, dok se u većini glagolâ ujednačuje dužina u svim oblicima⁴⁵⁴, ali zajedno s masovnim prelaskom u sekundarnu n. p. B:, npr. u štok. *sāditi*⁴⁵⁵. U čak. je sekundarni prelazak u n. p. B: još jači nego u štok., a n. p. C: (bilo da nastaje od stare n. p. *c* ili n. p. *b₂*) je u čak. puno rjeđa nego u štok. i postoji samo u govorima bliskima štok.⁴⁵⁶ Za detalje o kompleksnom ujedna-

⁴⁵¹ Usp. Kapović 2011a: 230–231; 2015: 479–481.

⁴⁵² Jedan sitan novopronađeni primjer je iz Blata na Korčuli (Kapović 2017d: 326), gdje uz uobičajeno *načīnīn* (kračina i u svim drugim oblicima) dužinu iznimno nalazimo u GPR *načīnēn* – *načīnenā* itd. Dužina bi se pravilnim glasovnim razvojem očekivala samo u *načīnēn* (predsonantsko duženje je kasnije) pa je onda iz njega ujednačena u čitavom GPR. Donekle je sličan primjer iz Novog Vinodolskog (Belić 2000: 176, s dopunom i potvrdama u Vermeer 2017: 689–690) gdje uz inovativnu n. p. B: (tipičnu za čak.) u *načīnīt* – prez. *načīnī* – GPR *načīnīl* (mlađi oblik) – *načīnīla* nalazimo i arhaičnu C-varijantu *nāčīnīl* s pokraćenom osnovom (tako i starije *zgūbīl* uz mlađe *zgūbīl*, no i analoško *kūpīl* uz izvorno *kūpīl* od stare n. p. *b*), koju uvijek vidimo u GPT: *načīnēn* – *načīnenā* – *načīnenō*. Kvantitativna razlika u glagolu *čīniti* između dužine u imp. (kod Kašića i aor.) i kračine u prez. (i drugim oblicima) čuva se u Hektorovića, Kašića i Bernardina Splićanina (Vermeer 1998: 511–513; 2015: 5–6), a za čakavštinu je i danas potvrduju podaci iz Filipjakova (Kapović 2008b: 17–18). Kako zaključuje i Vermeer, očito je da kvantitativno ujednačavanje u staroj n. p. C (a onda i naknadni prelazak u n. p. B:) nije proces stariji od nekoliko stoljeća.

⁴⁵³ U štok. kod stare duge n. p. *b₂* (poput *trūbī*) nalazimo uvijek n. p. C: (s dužinom), dok kratke n. p. C od n. p. *b₂* uglavnom nema – za detalje vidi Kapović 2015: 486–487.

⁴⁵⁴ Uvijek se može naći ponešto iznimaka u pokojem govoru. Npr. u stštok. Ozrinićima (Rešetar 1900: 180) uz novu n. p. B: u prez. *vārīt* – *vārīm* nalazimo kračinu u GPT *varēn* – *varēna* (← **varenā*).

⁴⁵⁵ Usp. za to već Ivšić 1911: 171, citirajući Leskiena.

⁴⁵⁶ Kapović 2011a: 218–219, 226.

čavanju kračinâ i dužinâ u *i*-glagolima vidi Kapović 2011a: 228–231 i Kapović 2015: 477–488.

4.4. Prefiksalni naglasak kod *i*-glagolâ

Knjiž. štok., kao i, čini se, svi današnji štok. govori, kod *i*-glagolâ n. p. C uvijek imaju prefiksalni vezani naglasak. Usp. *lòvīš* ali *ùlovīš* (kod negacije toga nema: *nē lòvīš*). Takav obrazac zacijelo potječe izvorno iz n. p. *b*₂ glagolâ (4.2), gdje bismo imali *lòžīš* < *ložīš*⁴⁵⁷ (s pomakom naglaska udesno iz prvoga sloga) ali *nàlòžīš* < *nalòžīš* (bez pomaka naglaska udesno iz središnjega sloga)⁴⁵⁸. U kajk. (kao ni sln.) nema vezanja naglaska za osnovu kod prefigiranih glagola n. p. C – usp. npr. u Gornjoj Konjščini⁴⁵⁹ *dugudī se*, *vmurīš* itd. To je lako objašnjivo time što n. p. *b*₂ u kajk. daje n. p. B⁴⁶⁰ tako da je tip *lòžīš* – *polòžīš* (B < *b*₂) ostao potpuno različit od *lovīš* – *vlovīš* (C), za razliku od nštok. gdje je došlo do djelomičnog preklapanja između *lòžīš* – *pòložīš* (C-B < *b*₂) i izvornog *lòvīš* – **ulòvīš* (C)⁴⁶¹ pa je došlo do popćavanja prefiksalnog naglaska i u tipu *pòložīš* (*b*₂) i u tipu *ùlovīš* (*c*). U čak. je situacija s prefikslnim naglaskom raznorodna⁴⁶² – neki govori ga uvijek imaju⁴⁶³, neki ga nikad nemaju⁴⁶⁴, neki ga imaju u pojedinim primjerima⁴⁶⁵.

⁴⁵⁷ N. p. *b*₂ glagoli u nštok. u pravilu daju n. p. C (Kapović 2011a: 211, 215–216).

⁴⁵⁸ Detaljnije vidi u Kapović 2015: 128^{403, 404}.

⁴⁵⁹ Gudek 2013: 116–117.

⁴⁶⁰ Kapović 2011a: 214–215, 219–220.

⁴⁶¹ Takvo je razlikovanje stvarno i potvrđeno u stsrp. rukopisu iz 15. st. – usp. Николаев 2014 (vidi i Kapović 2015: 128⁴⁰⁴).

⁴⁶² Situacija s n. p. *b*₂ glagolima je tamo najmanje jasna (Kapović 2011a: 213–214).

⁴⁶³ Usp. u Senju (Moguš 1966: 96) *solīš* – *posòliš* (tako u svim glagolima) i na Vrgadi *lovīš* – *ulòvīš*, *trošīš* – *potròšīš*.

⁴⁶⁴ Usp. Orbanice (Kalsbeek 1998: 245), Grobnik (Lukežić & Zubčić 2007) (*po*)*kosīš*, *ulovīš* itd. ili Matulje (Kapović 2011a: 186), npr. (*po*)*zvonī*. Takav naglasak je i očekivan u Sčak., s obzirom da prefiksalnog naglaska nema ni u sln., s kojim Sčak. i inače dijeli mnoge izoglose. Prefikslni naglasak može izostajati i na krajnjem čak. jugu – usp. Pitve na Hvaru, gdje on uglavnom izostaje prema Kapović 2011a: 177 (prema *umòrin* ondje Barbić 2011 navodi *umorīn*, dok drugih dvaju mogućih primjera s prefikslnim naglaskom ne navodi u rječniku).

⁴⁶⁵ Kompleksan je primjer Dračevica na Braču (Šimunović 2009), gdje prefikslni naglasak izostaje npr. u (*na*)*brojīn*, (*na*)*činīn*, (*na*)*dojīn*, ali se javlja u *gnojīn* – *zagnojīn*, *lovīn* – *ulòvin*, *sramoīn* – *osramòtin* (*se*) (s druge strane u obližnjim Pučišćima na Braču svi glagoli imaju prefikslni naglasak – usp. Kapović 2011a: 174). U *plovīn* – *isplovīn*/*isplòvin* u Dračevici imamo kolebanje, u *krstīn* (*se*) – *pokrīstīn* *se* ali *pokrītīn* (koga) pak prefikslni naglasak ovisi o prijelaznosti (n. p. B i C u nekim čak/štok. govorima znaju razlikovati i neprefigirani glagoli, ali s obrnutim obrascem od ovog dračevičkog – usp. u Dračevici još, isto tako obrnuto, od psl. n. p. *b*₂ i *koī* (prijelazno) ali *koī se* & *se kòtidu*). Također, dosta starih glagola n. p. *c* kratke osnove je u Dračevici prešlo u n. p. B i kad nemaju prefiksa (*dròbin*, *kròjin*, *škròpin*), što je i inače tipično za dosta čak. govorâ (usp. Kapović 2011a: 221–222). Takvo *c* > B (kod kratkih osnova) bi mogla biti posljedica poopćavanja izvornog prefiksalnog naglaska (u primjerima poput dračevičkog *nadròbin* koje se sad slaže s *dròbin*, ali je prije možda išlo uz **nadrobīn*). Ovdje je potrebno još istraživanjâ.

5. *a-je*-glagoli

Ova je glagolska vrsta u psl. imala samo n. p. *a* i *b*⁴⁶⁶. To je zacijelo bila posljedica već spominjane psl. metatonične imobilizacije naglasaka (prelaska pomičnog u nepomični tip) ispred suglasničke skupine -CR- (suglasnik + sonant/poluvokal) koja se događala u *-je-prezentu⁴⁶⁷, a čime su neutralizirane stare pomične osnove (prešavši u nepomične). Istovremeno, dominantnost sufiksa *-a- u *l*-participu nije omogućavala pomičnost ni u tom obliku.

5.1. n. p. *a*

PRASLAVENSKI	ŠTOK.	ČAK. (Vrgada)	KAJK. (Varaždin)
*mázati	màzati	màzati	màzati
1. *mážq	mážēm		mâžēm
2. *mážešъ	mážēš	mážeš	mâžēš
3. *mážetъ	mážē		mâžē
1. *mážemo	mážēmo		
2. *mážete	mážēte		
3. *mážqtъ	mážū		

Naglasak je nepromjenjiv u svim oblicima (izuzev neocirkumfleksa u kajk.), a u nštok. vidimo prenošenje gdje se može ostvariti (*nàmažēš*, *nàmazao*, *nàmazān*⁴⁶⁸). Kračina -e- u vrgadinskom je izvorna. Čeon i nagl. u aor. poput *nàmaza* postaje analoškim širenjem čeonog C-naglasaka.

n. p. A: -*b'irati* (iter.⁴⁶⁹), *br'isati* (→ B:), -*d'irati* (iter.), *d'izati* (iter.), *gm'izati*, *hr'amati* (i B:), -*i'mati* (iter., i -ā-), *j'ahati*, *k'asati*, *k'ašlati* (→ B), *kl'esati*, *kl'icati*, *kl'iktati*, *m'azati*, *m'icati* (iter.), -*p'iñati* (iter.), -*p'irati* (iter.), *pl'akati*, *pl'ěskati* (i B:), -*pr'etati*, *pr'ezati* ('ustručavati se', i *prēz'ati*), *r'ězati*,

⁴⁶⁶ Usp. Дыбо 1981: 209–210.

⁴⁶⁷ Izgleda da takve metatonije nije bilo u *-je-prezentima *e*-glagolâ (vidi 1.10 i 1.11) jer tamo kod njih nalazimo i n. p. *b* i n. p. *c* – prvi član (suglasnik) u skupini -CR- ispred koje se događala metatonija očito nije mogao biti sonant (što ima smisla s obzirom na *-rj- > *-f-, *-nj- > *-ń-, -lj- > *-l-, što je možda prethodilo metatoniji, te na tautosilabičnost skupine *-mj- > *-mł-).

⁴⁶⁸ Ova informacija nije nebitna jer se tu vidi sinkronijska razlika od tipa B/C – *māzān* (A) u neprefigiranom obliku izgleda isto kao *kōpān* (B/C), ali se razlika vidi s prefiksom, gdje imamo *rāzmāzān* ali *ōkopān* (analogijom prema tipu *ōkovān* iz *e*-glagolâ).

⁴⁶⁹ Oznaku iter. za iterative ne stavljamo na sve glagole koji su povijesno iterativi, nego uglavnom na sinkronijski prozirne/plodne iterative.

-r'icati (→ B:⁴⁷⁰, iter.), 'rzati, s'ipati (i -ā-), s'isati (i -ā-)⁴⁷¹, sr'etati, -st'izati (iter.), -t'ěcati (iter.), t'epati, -t'icati (iter.), -v'irati (iter.), -z'irati (iter.)

5.2. n. p. b

kratki korijen

PRASLAVENSKI	ŠTOK.	ČAK. (Orbanići)	KAJK. (V. Rakovica)
*tesāti	tēsati	tesāt	tesāti
1. *tešq̑	těšēm	těšen	+těšem
2. *těšešb	těšēš		
3. *těšetb	těšē	utěše	
1. *těšemo	těšēmo	těšemo	
2. *těšete	těšēte		
3. *těšetb	těšū		

dugi korijen

PRASLAVENSKI	ŠTOK.	ČAK. (Vrgada)	KAJK. (V. Rakovica)
*p̑sāti	pīsati	pīsati	pīsāti ⁴⁷²
1. *pišq̑	pīšēm		pīšem
2. *pīšešb	pīšēš	pīšeš	
3. *pīšetb	pīšē		
1. *pīšemo	pīšēmo		
2. *pīšete	pīšēte		
3. *pīšetb	pīšū		

N. p. B, kao i obično, ima neoakut na osnovi u jednom, a naglasak na nastavku u drugim oblicima. Vrgadinska kračina -e- je izvorna.

U nštok. se u prefigiranim oblicima naglasak, jasno, pomiče: čěšēš – pòčēšēš, vīčēš – zàvīčēš, pòmāžēš itd. Imp. je glòdi(te)!, pīši(te)!. Aor. je dopísah – dopísa – dopísmo (ARj), gdje se čuva stalni izvorni naglasak na sufiksu (dōpīsa je mlađi oblik nastao širenjem čeonog naglasaka u 2/3^{id} aor.). No u kratkim osnovama, uz (o)glòdah – (o)glòdasmu umjesto očekivana oglòda⁴⁷³ nalazimo ujed-

⁴⁷⁰ Usp. *izricati* (uz mlađe *izrícati*) ali samo *srícati*.

⁴⁷¹ Stariji je oblik *sāti* – *sēš* (vidi ARj) i usp. stsl. *sъsati* – *sъsēši*.

⁴⁷² Vokalizam je ujednačen prema prezentu.

⁴⁷³ Usp. u Pivi i Drobnojaku (Вуковић 1940: 361, 185) *лòка* (B) prema Daničićevu *lòkā* (mlađe C), no zato Vuković ima mlađe *kòva* (B) umjesto starijeg Daničićeva *kòvā*. Tu je zapravo riječ o jednačenju bilo u smjeru starog B- ili starog C-naglasaka.

načeno *ògloda* već u vukovsko-daničićevskom sistemu (usp. aor. *glòdā* u ARj s uobičajenom sekundarnom dužinom⁴⁷⁴), što nastaje, kao i kod nekih drugih glagola kratkih osnova sa sufiksom *-a-*, analogijom prema izvornim C-oblicima kao *òpozva*, *òkova*, *dàrova*.

Impf. je *glòdāh*, *pīsāh* (< *pīsāh), GPR *glòdao* – *glòdala* – *glòdalo* (naglasak *glòdao* – *glòdāla* – *glòdālo*⁴⁷⁵ je analoški prema tipu *kòvao* iz *e*-glagolā, gdje se očekuje, i prema stezanju *glodāo > *glodō > *glòdō*, za što vidi 8.2), *pīsao* – *pīsala* – *pīsalo*, GPT *glòdān* (usp. očekivano *izglodān* u Dubrovniku⁴⁷⁶ s obzirom na početno *glòdanъ, dok je *izglodān* s čeonim naglaskom analoški prema tipu *iskovān* kod *e*-glagolā, gdje se takav naglasak očekuje – 1.14.4) – *glòdāna* – *glòdāno* (vidi još 8.2), *pīsān* (*nàpīsān*) – *pīsāna* – *pīsāno* (< *pīsān*) (naglasak je u n. p. *b* ostao na prvom slogu pred unutrašnjom neakutiranom dužinom: *glòdanъ⁴⁷⁷, *pīsānъ), GPS *glòdūci*/*blèbečūci*⁴⁷⁸, *pīšūci*/*kokodāčūci*⁴⁷⁹ (kod dugih slogova se javlja sekundarni naglasak analogijom prema odnosu *nòsēci* – *hválēci* u *i*-glagolima, vidi 4.2), GPP *oglòdāvši*, *napīsāvši*⁴⁸⁰. U GI imamo naglasak kao u *plètēne* (*e*-glag.), *dòjēne* (*i*-glag.): *glòdāne*, *pīsāne*, što je očito ujednačeno (prema naglasku GPT bi se očekivalo *glòdāne, *pīsāne).

n. p. B (kratak korijen): *blebet'ati*, *cvokot'ati*, *cvrkut'ati*, *čes'ati*, *daht'ati*, *drht'ati*, *glod'ati*, *isk'ati* (i A, i *-ā-*), *kos'ati* (kajk.), *klepet'ati*, *kreket'ati*, *lag'ati*, *lok'ati*, *met'ati* (→ A), *peñ'ati*, *skakut'ati*, *srkut'ati*, *steñ'ati* (→ A), *šapt'ati*, *tes'ati* (→ A), *zob'ati* (→ B:), *zveket'ati*, *žder'ati* (vidi *ždrēti* pod 1.11.2)

n. p. B: (dug korijen): *dīh'ati* (*dīs'ati*, dij. i *-ā-*), *drēm'ati* (i *-ā-*), *gīb'ati* (i *-ā-*), *hrīp'ati*, *hřk'ati*, *hūk'ati*, *jaūk'ati*, *kāz'ati*, *kīh'ati*, *kokodāk'ati*, *krēt'ati* (i

⁴⁷⁴ Ova je analogija kod Daničića (1896: 129–130/1925: 178) nedosljedna, usp. izvorno (*s*)*lāga*, ali inovativno *dòlagā* (kao i u GPR, sekundarni čeon naglasak kod njega lakše prodiere u duže, tj. prefigirane, oblike). Kako precizno tumači Stankiewicz (1993: 146), C-naglasak u *a*-međurazredu (glagolima koji imaju 2/3^{id} aor. na *-a* koje god da su glagolske vrste) u Daničićevu sistemu imaju svi glagoli kratke osnove (usp. duge osnove kao *poznāva*, *klēča* s čuvanjem starog B-naglasaka) osim dvosložnih neprefigiranih *a-je-* i *a-ā-* glagola s *i* ili *a* u korijenu (npr. *igra*, *lāga*) i, uglavnom onomatopejskih, izvedenica na *-k/-t-* (npr. *grākta*, *hūkta*, *blebēta*). Usp. i Nikolić 1970: 114–115. U stštok. govoru Piperā (Стевановић 1940: 158, 161, 164, 167) svi glagoli na *-a-* n. p. B i C čuvaju stari naglasak (*држā*; *читā*; *искā*, *вєзā*) iako se u drugim grupama glagolā često širi C-naglasak, npr. u *крєну* (B:), *пòгину* (A), *їзударā* (A), *зāмаза* (A) itd.

⁴⁷⁵ Tako npr. u ARj.

⁴⁷⁶ Rešetar 1900: 181.

⁴⁷⁷ Usp. sln. *česān* – *česāna*, *tesān* – *tesāna* s dijalekatski drugačijim pomakom udesno (< *česānъ < *čēsānъ).

⁴⁷⁸ Usp. za *glòdūc* Milas 1903: 76. Budmani (1883: 176) za Dubrovnik navodi *lāžūci*/*pīšūci* (prema *ležēci*, *trčēci* u *ě/a*-vrsti) s ujednačenim uzlaznim naglaskom i kod kratkih i kod dugih osnova, no Rešetar (1900: 198¹) tvrdi da je Budmanijevo *lāžūci* greška i da treba biti *lāžūci*.

⁴⁷⁹ Tako i u Daničić 1896: 127–131/Даничић 1925: 175–180.

⁴⁸⁰ Za psl. rekonstrukcije, iz kojih se rečeni oblici uglavnom daju izravno izvesti, usp. Дыбо 2000: 546–547.

A), *kukurik'ati*, *-lāg'ati* (iter., i A), *lēg'ati*, *lē'tati* (i *-ā-*), *līz'ati*, *-māg'ati* (iter.), *māh'ati*, *-mākati* (iter., i A), *mjaūk'ati*, *mūk'ati*, *nīz'ati*, *nīh'ati*, *pīs'ati*, *plēs'ati*, *prēz'ati* (iter., 'vezati konja'), *pūz'ati*, *-sēz'ati* (iter.), *skāk'ati* (iter.), *skūt'ati*, *srk'ati*, *sūk'ati*, *strūg'ati*, *šet'ati* (i *-ā-*), *-tēz'ati* (iter.), *tīc'ati*, *vēz'ati*, *vīk'ati*, *zīb'ati* (i *-ā-*), *-zīd'ati* (i *-ā-*), *-zīv'ati* (i *-ā-*, iter.)

6. *a-ā*-glagoli

Ova je glagolska vrsta inf. tvorila sufiksom **-a-*, dok je u prez. još dodavala **-je-* na taj sufiks. Naglasak je u psl. bio ili na osnovi (n. p. *a*) ili na sufiksu **-a-* (n. p. *b*), dok pomična n. p. nije postojala (jer je sufiks **-a-* bio dominantan i uvijek je privlačio naglasak ako je osnova bila recesivna). U većini slav. jezika se **-aje-* u prezentu steglo u **-ā-* čime vrsta dobiva novi izgled i morfološki i naglasno. Neki dijalekti dobivaju i novu sinkronijsku n. p. C (po naglasku u prezentu koji je na nastavku/sufiksu, tj. po uzlaznom naglasku na osnovi – npr. *motāš* tj. *mōtāš*), no ona nema nikakve veze sa sinkronijskom n. p. c, niti i sinkronijski ima ikakva druga obilježja n. p. C osim naglaska u prezentu (nema ni pomičnosti ni preskakanja naglaska u GPR – ali to nemaju ni sve glagolske vrste s naslijeđenom n. p. C).

6.1. n. p. *a*

PRASLAVENSKI	ŠTOK.	ČAK. (Vrgada)	KAJK. (Varaždin)
*vōrt'ati	<i>vrācati</i>	<i>vrācati</i>	<i>vrāčati</i>
1. *vōrt'ajq	<i>vrācām</i>		<i>vrāčam</i>
2. *vōrt'aješ	<i>vrācāš</i>	<i>vrāc°āš</i>	
3. *vōrt'ajet	<i>vrācā</i>		
1. *vōrt'ajemo	<i>vrācāmo</i>		
2. *vōrt'ajete	<i>vrācāte</i>		
3. *vōrt'ajqet	<i>vrācājū</i>		

Svi oblici imaju " (u kajk. i neocirkumfleks), a u nštok. vidimo i prenošenje naglaska (*nē vračāš*, *pōsjedali*, *pōkidān*).

n. p. A: *br'igati*, *br'izgati*, *č'ekati*, *d'ēlati*, *g'izdati* (→ B), *gl'edati*, *h'apati*, *h'uškati*, *hv'astati*, *hv'atati*, *j'adati*, *k'apati* (i *-je-*), *k'asati*, *k'idati*, *k'imati*, *kl'imati*, *kr'esati*, *k'ucati*, *k'uhati*, *kv'ocati* (dij. i *-je-*), *l'ecati se*, *m'rdati*, *m'ucati*, *p'adati*, *p'ēvati*, *p'itati*, *pl'avati*, *pl'ivati*, *pr'avdati*, *pr'edati* (~ *pr'enuti*),

-pr'ematī (i B:, spr'ematī/sprēm'ati), p'ucati, -p'utati, rab'otati (→ C), r'igati, r'idati (i B:), r'itati (i B:, dij. i -je-), s'ědati, s'ipati (i -je-), s'isati (i B/C, i -je-), sl'ušati, st'arati, š'ibati, št'ucati, t'ěrati, t'iskati, tr'ěbati (→ B:), t'rgati, t'rkati, t'rzati, -tv'arati (i B:, iter.), 'ufati, v'arati, večer'ati, vr'aćati

6.2. n. p. b

U n. p. b svrstavamo glagole koji izvorno u psl. imaju nepomični akut na drugom slogu, tj. na nastavku *-a- u svim oblicima, a koji se onda u prezentu, nakon stezanja, može pomaći na osnovu u nekim slav. dijalektima.

kratak korijen

PRASLAVENSKI	ŠTOK.	ČAK. (Vrgada)	KAJK. (Bednja ⁴⁸¹)
*kopǎti	kòpati	kopǎti	kepǒti
1. *kopǎjǫ	kòpām		kěpom
2. *kopǎješъ	kòpāš ⁴⁸²	kǝp°āš	kěpoš
3. *kopǎjetъ	kòpā	kǝp°ā	kěpo
1. *kopǎjemo	kòpāmo	kǝp°āmo	kěpoma
2. *kopǎjete	kòpāte		kěpota
3. *kopǎjotъ	kòpajū	kǝpajū	kěpoju

U glagolima n. p. b s kratkom osnovom u prez. dolazi do stezanja: *kopǎješъ > *kopāšъ. No razliku od glagolâ s dugom osnovom (poput *stǫpǎješъ > *stǫpāšъ), gdje je nakon stezanja dolazilo do retrakcije svugdje u slavenskom svijetu osim na krajnjem istoku u rus. i ostalim Islav. jezicima (vidi u nastavku), u *kopāšъ u nekim govorima kod nas nalazimo nepomaknuto kopāš (tj. nštok. kòpāš), dok u drugima vidimo pomaknuto kǝpāš. Rezultati su vrlo raznoliki – neki govori imaju samo jedan od tipova, a neki imaju i miješane odraze (neke glagole po jednom, a druge po drugom tipu). Takva se situacija razvila iz toga što se u štok. i na čakavskom jugu kontrakcijski neocirkumfleks fonetski povukao na kratak slog iz zadnjeg sloga (*kopā > kǝpā) ali ne i iz unutrašnjeg (*kopāmo – *kopāte ostaje očuvano), dok se na čakavskom sjeveru to dogodilo iz unutrašnjih slogova (*kopāmo > kǝpāmo) ali ne i iz zadnjeg (*kopāš

⁴⁸¹ Jedvaj 1956: 316.

⁴⁸² Zanimljivo je da Vuk bilježi kǝnām (C), ali da u ARj, u kojem se naglasak inače skoro uvijek poklapa s Vukovim, ima kǝpām. To je očito dubrovački naglasak urednika Pera Budmanija (za Dubrovnik uspr. Бојанић & Тривунац 2002 i opasku u Kapović 2015: 343¹²⁶⁶).

– *kopâ ostaje nepomaknuto)⁴⁸³. Nakon tih retrakcija u štok. i na čak. jugu dobivamo obrazac *kõpā – *kopāmo a na čak. sjeveru *kopā – *kõpāmo, ali je ujednačavanje išlo na isti način – prema tim izvornim obrascima se zatim ujednačava ili samo jedan tip u cijelom govoru (s naglaskom na osnovi kao *kõpā* ili na nastavku kao *kõpā/kopā*) ili se ujednačavaju različiti tipovi ovisno o glagolu (npr. *kõpā* ali *mõtā/motā*). Detaljnije o ovim procesima vidi u Kapović 2015: 343–347, 351–354.

dug korijen

PRASLAVENSKI	ŠTOK.	ČAK. (Vrgada)	KAJK. (G. Konjščina ⁴⁸⁴)
*pytāti	<i>pītati</i>	<i>pītāti</i>	<i>pītāti</i>
1. *pytājȑ	<i>pītām</i>		+pītam
2. *pytāješb	<i>pītāš</i>	<i>pītāš</i>	+pītaš
3. *pytājety	<i>pītā</i>		+pīta
1. *pytājemo	<i>pītāmo</i>		+pītamę
2. *pytājete	<i>pītāte</i>		+pītate
3. *pytājoty	<i>pītajū</i>	<i>pītajū</i>	+pītaju

U n. p. *b* s dugim korijenom također je došlo do stezanja naglašenog sloga, nakon čega u većini slavenskih dijalekata dolazi do retrakcije naglasaka: *stopājašb > *stopāšb > *stõpāšb⁴⁸⁵, usp. st. štok/čak/kajk. *stūpāš*, sln. *pītaš*, češ. *stoupāš*, slč. *stūpāš*, polj. *stapasz*.

U prezentu kod kratkih osnova u štok., kako rekosmo, nalazimo tip *kõpāš* ili *kõpāš* (ovisno o govoru i primjeru), a takva se razlika očituje u još nekim oblicima. Kod dugih osnova u nštok. imamo u prez. tip *pītāš* (s prefiksom *rāspītāš*). 3^{mn} prema *kõpāš* je isto *kõpajū* (kao i od *kõpāš*), osim ako nije ujednačeno prema drugim licima – isto kako imamo *pītajū* prema *pītāš* jer u 3^{mn} nema stezanja pa naglasak ostaje na mjestu: *kopājoty, *pytājoty. Naglasak tipa dij/ml. *pītajū* umj. *pītajū* nastaje analogijom prema drugim licima (isto tako i *kõpajū* umj. izvornog *kõpajū* u govorima s tipom *kõpāmo*)⁴⁸⁶. No stari se naglasak u obliku *pītajū* u nštok. u pravilu dobro čuva (u čak. je, a pogotovo u kajk., analoški naglasak *pītajū* češći nego u štok.).

⁴⁸³ Ovi se procesi mogu shvatiti samo iz šire analize procesâ retrakcije neocirkumfleksa.

⁴⁸⁴ Gudek 2013: 123.

⁴⁸⁵ Vidi Kapović 2015: 342–343.

⁴⁸⁶ Usp. u Šapatinovcima (Ivšić 1907: 150) analoški naglasak *kõpaju*, *čūvaju*.

Naglasak tipa *bàcāš* – *bàcā* ali *bacámo* – *bacáte* (tako u ARj⁴⁸⁷) umjesto *bàcāmo* – *bàcāte* nastaje analogijom prema glagolskim vrstama gdje se takav naglasak u mn. očekuje, npr. *lètīš* – *lètī* ali st. *letímo* – *letíte* (ě/a-glagoli) i *lòvīš* – *lòvī* ali st. *lovímo* – *lovíte* (i-glagoli) (izvorno se **bacāmo* i **letīmō*/*lovīmō* razlikuje). Tip *bacámo* se u pravilu javlja na štok. istoku i jugu⁴⁸⁸, gdje se inače čuva stariji naglasak kao *pletémo*, *lovímo* u drugim vrstama, koji je onda i mogao utjecati na sekundarni tip *kopámo*. Na štok. zapadu (pa onda i u stand. hrv.), gdje se javlja uglavnom mlađi tip *plètemo*, *lòvīmo*, shodno tome imamo i nepromijenjen tip *bàcāmo*⁴⁸⁹.

Imp. je *kòpāj(te)!* ili *kòpāj(te)!* (od prez. tipa *kòpāš*), *pītāj(te)!* U imp. se izvorni nastavak *-āji > *-āji pokratio te u zamjenu za gubljenje jednog sloga produžio u *-āj, gdje se onda naglasak povukao, čime se dobiva neoakut na osnovi u *pītāj!* pred dugim -ā- jednako kao i u prez. *pītāš* (i GPT *pītān*). Na isti se način udešava i naglasak u kratkim osnovama – ako je prez. *kòpāš* imamo i *kòpāj!*, ako je prez. *kòpāš*, analogijom ostaje *kòpāj!* u imp. (ali ipak GPT *kòpān*).

U aor. se očekivani naglasak n. p. B (naglasak dosljedno vezan za sufiks *-a-) dobro čuva kod dugih osnova: (*ras*)*pítah* – (*ras*)*píta* – (*ras*)*pítasmo*⁴⁹⁰ (oblik 2/3^{id} *ràs-píta* je posljedica općeg širenja čeonog naglasaka iz n. p. C iz drugih glagolskih vrsta). Kod kratkih se osnova izvorni naglasak čuva u *iskòpah* – *iskòpasmō* – *iskòpaste*, ali se u 2/3^{id} već u Daničićevu sistemu ujednačava čeonu naglasak kao *bàcā*, *čēsā*, *kòpā* (ARj)⁴⁹¹ (umjesto očekivana *bāca*, *čěsa*, *kòpa*⁴⁹²) analogijom prema glagolima n. p. C iz *e*-vrste kao *pòzva*, *kòva*, *prèkova*⁴⁹³ (tj. *pòzvā*, *kòvā*, *prèkovā* u njihovu sistemu⁴⁹⁴). Kod dugih se osnova poput aor.

⁴⁸⁷ Usp. i Daničić 1896: 119/Даничић 1925: 166.

⁴⁸⁸ Usp. Николић 1970: 116.

⁴⁸⁹ Moglo bi se pomisliti da je na zapadu nštok. tip *bàcāmo* izravno i utjecao na stvaranje novog tipa *lòvīmo* (umj. *lovímo*), no to neće biti – u štštok. Posavini (Ivšić 1913/II: 79–81, 85) se u pravilu poopćava mlađe *letímo*, *trošímo* iako je to skroz različito od tipa *čepřkāmo*, a svakako tip *bàcāmo* teško da je mogao utjecati na stvaranje mlađega *plètemo* (gdje na zapadu u pravilu nema dužine).

⁴⁹⁰ Usp. Daničić 1896: 112.

⁴⁹¹ Usp. aor. *vjēnčā*, *đružā* – *nāoružā* (Daničić 1896: 119, 122/Даничић 1925: 166, 169). Za izvorno (*pas*)*bāca* (B) vidi Буковић 1940: 182, 185, no ondje je takav tip sekundarno ujednačen i u tipu *kòva* (B ← C), gdje Daničić (1896: 137/1925: 186) ima zacijelo izvorno *kòvā* (C). U jednom se dijalektu, dakle, javljala tendencija širenja B- a u drugom C-tipa u 2/3^{id} aorista.

⁴⁹² Usp. u štštok. Piperima (Стевановић 1940: 161) stari dočetni naglasak u tipu *čumā*.

⁴⁹³ Pretpostavi li se da naglasak GPR *kòvālo* i GPT *kòvāno* očuvan iz izvornog *c*-obrasca (unatoč eliminaciji C-naglasaka u prez. u većini govorâ), onda se to može pretpostaviti i za 2/3^{id} aor., tim više što to objašnjava zašto se sekundarna čeonost u Daničićevu sistemu javlja sâmo kod kratkih osnova u *a*-međurazredu.

⁴⁹⁴ S uobičajenom sekundarnom zanaglasnom dužinom (Kapović 2015: 549–550).

(*ras*)*píta* takvo jednačenje u vuk-daničićevskom sistemu ne događa jer nema formalne jednakosti kao u *iskôpah* = *iskôvah* (*raspítah* je različito od njih), no općim širenjem čeonog naglasaka u 2/3^{id} aorista, tipičnim za Zštok., i tu dolazi do sekundarnog oblika *râspîta*. Impf. je *kôpāh* (od tipa *kôpāš* bi bio *kôpāh*), *pîtāh* (impf. izvorno uvijek ima naglasak kao prez.).

GPR je (*is*)*kôpao* – *kôpala* – *kôpalo*. Naglasak *kôpō* (*iskopō*) – *kôpāla* (*iskopāla*) – *kôpālo* (*iskopālo*)⁴⁹⁵, koji se javlja samo kod kratkih osnova, jednim je dijelom zacijelo analoški prema izvornom C-tipu u *kôvao*, *iskovao* (1.14.4), ali ujedno i posljedica povlačenja naglasaka u **kopāo* > **kopō* > *kôpō*, vidi 8.1). Kod dugih osnova kao *pítao* – *pítala* – *pítalo* ne može doći ni do kakve analogije ili retrakcije (jer nema retrakcije na dugi slog) pa ostaje samo stari naglasak.

U GPT naglasak *kôpān* – *kôpāna* – *kôpāno* treba izvoditi od izvornog **kôpanъ*⁴⁹⁶, **pŭtanъ* (vidi 5.2 za isti slučaj u **tēsanъ*, **pīsanъ* kod *a-je*-glagolâ). Da je tu bila riječ o izvorno kratkom neoakutu vidi se po dubrovačkom *zâkopān*, *ôčešlān*, *zâmotān*, *opêrušān*⁴⁹⁷. Do sekundarne čeonosti naglasaka (*zâkopān*, *ôčešlān*, *zâmotān*, *ôperušān*) dolazi poopćavanjem takvog naglasaka iz oblika poput *iskovān*, *ôtrovān*, *dârovān* iz *e*-vrste (1.14.4), gdje se takav naglasak očekuje (na to je mogao dodatno utjecati i tip *pôzvān*, *ôpozvān*, unatoč tome što je morfološki bio nešto drugačiji). Dakle, oblici kao *ôglodān* (n. p. B, *a-je*-vrsta) i *iskopān* (n. p. B, *a-ā*-vrsta) nastaju širenjem naglasnog tipa iz *iskovān* (izvorna n. p. C, *e*-vrsta, *j/va*-razred). U GPT *pîtān* < *pītān* (kao ni u *a-je*-glagolâ u *pīsān* < *pīšān*) nema takve sekundarne čeonosti (usp. *ûpītān*) jer *pītān* nema po čemu analogijom postati sinkronijski čeonni naglasak (izvorno *[^] bi se u takvoj riječi pokratilo uⁿ ⁴⁹⁸), kao što se ni u **pītō* mogla dogoditi retrakcija s obzirom na dug slog. S druge strane, *kôpān* (< **kôpanъ*) je izgledalo isto kao *kôvān* (< **kôvanъ*) pa je onda *iskopān* moglo lako nastati analogijom prema *iskovān*, dok kod tipa *pītān* takve analogije nije moglo biti pa je izostalo i bilo kakvo sekundarno preskakanje. Za sve vidi 8.2.

GPS je *kôpajūci* (od obaju tipova prezenta), *pítajūci* (prema 3^{mn} prez.), dok GPP, kao i obično, ima naglasak infinitiva: *iskôpāvši*, *upítāvši*. GI ima ujednačen naglasak kao i u drugim razredima (*kôpāne*, *pítāne*), a koji se ne poklapa s naglaskom GPT (izvorno bi se valjda očekivalo **kôpāne*, **pītāne*, sudeći

⁴⁹⁵ Usp. Daničić 1896: 129–130/Даничић 1925: 166. U ARj npr. pored *čēsao* – *čēsāla* (Daničić) stoji i *kôpao* (ARj, Budmani).

⁴⁹⁶ Usp. sln. *kopán* – *kopāna* s dijalekatski drugačijim pomakom udesno (< **kopānъ* < **kôpanъ*).

⁴⁹⁷ Rešetar 1900: 181. Odmah na jug od Dubrovnika, u Konavlima, Kašić (1995: 99) bilježi *ûskopāna* (kao i *ûzorāna*).

⁴⁹⁸ Usp. Kapović 2015: 248.

po naglasku GPT). Naglasak tipa *vjenčánie* je poopćavanje naglaska kod konverzije (riječ više ne znači ‘vjenčavanje’ kao čista glagolska imenica nego postaje prava samostalna imenica u smislu ‘udaja/ženidba’) prema C-tipu *pečénie*, *rodénie* itd.

n. p. (B)/C (kratak korijen)⁴⁹⁹: *česl'ati* (i B), *čit'ati* (i B:), *debl'ati*, *gut'ati*, *igr'ati* (i B → A), *im'ati* (B/C, izvorno „polu-atematski” glagol), *koleb'ati*, *kop'ati* (i B), *kopč'ati* (i B), *krc'ati* (tal.), *mot'ati* (i B), *olaks'ati*, *omeks'ati*, *pač'ati* (tal.), *peľ'ati* (i B), *petľ'ati*, *saň'ati* (→ B:), *sedl'ati*, *vesl'ati*, *voň'ati* (i B, B:)

prazna osnova: *s(i)j'ati*, *zj'ati*⁵⁰⁰, *zn'ati*

Sigurno se zna da postoje štok/čak/kajk. govori koji, kod izvorno kratkih osnova, imaju samo n. p. C (tip *kopâš* > *kòpāš*), zna se da postoje i mješoviti odrazi (s nekim glagolima po tipu *kopâš* > *kòpāš*, s drugima po tipu *kòpāš*), zna se i da postoje čak/kajk. govori koji imaju samo tip *kòpāš* (B), no nije sasvim sigurno postoje li i štok. govori koji bi imali samo tip *kòpāš*⁵⁰¹.

Glagol *znāti* ima praznu osnovu (*zn-*) pa je prezent nužno naglašen na kraju (*znāš* < **znāšъ* < **znāješъ*). Kao i kod **kopāšъ*, i tu se javljaju dvije opcije u govorima (koje katkad idu i zajedno u istom govoru kao varijante): retrakcija (*ně znāš*⁵⁰², *pòznāš*) ili njen izostanak (*ně znāš*, *pòznāš*). To u štok. proizlazi iz izvornoga **ně znāš* – **ně znāmo*, što se onda ujednačava, ovisno o govoru, u jednom ili drugom smjeru⁵⁰³. U prez. je izvorni naglasak *znāmo* – *znāte* (od **znājemo* – **znājete*) – *znājū* (od **znājotъ* bez stezanja). Obrazac *znāmo* – *znāte* – *znājū* nastaje analogijom prema izvorno atematskom *dāmo* – *dāte* – *dājū* (C) (< **damò* – **dasté*, vidi 9.2). Ti se, izvorno potpuno različiti oblici (usp. **znājemo* i **damò*)⁵⁰⁴ sinkronijski u prez. najčešće u potpunosti stapaju. Imp. *znāj(te)!* ima predsonantsko duženje tj. duženje u naknadu zbog izgubljenog *-i u **znāji!*. U aor. imamo *dòznah* – *dòznasmo* – *dòznaste* (s naglaskom kao u inf.), dok se umjesto očekivana *dòzna*⁵⁰⁵ ujednačava sekundarno čeonu *dòzna* već u vuk-daničičevskom akcenatskom sistemu (uobičajeno tamo kod glagolâ kratke osnove sa sufiksom -a- koje god vrste, a u mnogim govorima općenito u 2/3^{id}). Impf. je

⁴⁹⁹ Tip *mòtām* smatramo sinkronijski n. p. C, a tip *mòtām* n. p. B.

⁵⁰⁰ Za **съјати* i **ъјати* vidi Дыбо 1981: 246.

⁵⁰¹ Usp. Kapović 2015: 343–346.

⁵⁰² Ovdje može doći do pojave sekundarnog čeonog naglaska kao *ně znām* – *ně ne znām*, kao u tipu *nāpijēmo* – *pōnāpijēmo* (1.12.2).

⁵⁰³ Detaljnije vidi u Kapović 2015: 346–347, 351–354.

⁵⁰⁴ Usp. već Ivšić 1913/II: 84.

⁵⁰⁵ Usp. u Pivi i Drobñjaku (Вуковић 1940: 334–335) izvorno *pòzna*, ali i mlađe *прѣзва* analogijom prema tome.

znāh – *znāše*⁵⁰⁶. U GPR je naglasak očekivano nepomičan (*znāo* – *znāla* – *znālo* – mn. *znāli* – *znāle* – *znāla*). Međutim, u slučaju prefiksa *se*, kao *dōznao* – *dōznala* – *dōznalo*, može javiti i sekundarno *dōznao* – *dōznāla* – *dōznālo* analogijom prema *dōzvao* – *dōzvāla* – *dōzvālo* (C, 1.13.2), tj. zbog fonetske retrakcije u **doznō* > *dōznō* (vidi 8.1). Ipak, stari se naglasak u *sāznala* itd. dobro drži pod utjecajem neprefigiranog *znāla* (koje se nikad ne mijenja). U GPT **znānъ* bi se možda moglo očekivati i ***znānъ* ako je riječ o **zn-anъ* a ne o **zna-nъ* (usp. **drž-anъ*, gdje je sufiks, izgleda, **-an-* a ne samo **-n-* pa se prenose i naglasne karakteristike tog sufiksa), no Križanićevo⁵⁰⁷ <*znán*> [*znān*] – <*znāna*> – mn. <*znāni*>, novljansko⁵⁰⁸ *znāt* (uz sekundarno *pōznāt* po C-tipu), Vukovo *знѧн*, kao i imotska⁵⁰⁹ varijanta *znān* uz *znān* (ali samo *dān*) upućuju na staro **znānъ*. Uobičajeni GPT *znān* – *znāna/znāna* – *znāno/znāno*⁵¹⁰ zacijelo nastaje analogijom prema *brān/slān* (1.13). U *pōznāt* – *prēpoznāt* (gdje je sufiks **-t-* pa je riječ o **-a-* iz **zn-a-ti*) bi se očekivalo **pōznat*⁵¹¹ (iako je taj sufiks tu sekundaran), ali je naglasak ujednačen prema tipu *dōdāt* (C). GPS je *znājūci* (prema izvornom *znājū*) i mlađe *znājūci* (prema sekundarnom *znājū*), dok GPP ima naglasak kao inf. (*dōznāvši*).

Glagol *imati* u štok. danas spada sinkronijski u *a-ā*-glagole, ali izvorno je imao – navodimo, pritom, stsl. oblike – inf. *imēti* i *l-ptcp. imēlъ* (očuvano u nekim čak/kajk. govorima), a u prez. 1^{id} *imamъ* s atematskim nastavkom, ali tematske nastavke u ostalim oblicima (koji su se dodavali na neobično vezno **-a-*). Nakon stezanja oblik **kopaješ* > **kopāš* postaje istovjetan s izvornim **imaš* itd. U štok. je posvjedočeno *īmām* (B) i *imām* (C)⁵¹², isto tako i *nēmām* (< *nēmām*) (B:) i *nēmām* (C:)⁵¹³ (ti oblici mogu čak i supostojati u istom govo-

⁵⁰⁶ Vidi npr. Milas 1903: 76. Očekivalo bi se **nē znāh* (vidi 8.1) ali **nē znāše* (i tako u svim drugim licima), isto kao u prezentu, s obzirom da i ovdje dolazi do stezanja (**znāxъ* < **znāaxъ*). Očekivana retrakcija se vidi u pljevaljskom (Ружичић 1927: 158) *nē, uñāg* – usp. aor. *ščāh* < **hčāh* < **хѣāхъ* < **хѣāахъ* < **хѣāјахъ* (usp. *hōtjeti* kao *ē/a*-glagol). Maretic (1963: 290) bilježi *nē, ščāh*, što je analogija prema izvornim množinskim oblicima (kao i u *nē znām*).

⁵⁰⁷ Дыбо 1981: 223; 2000: 542²⁰⁷.

⁵⁰⁸ Белић 2000: 174.

⁵⁰⁹ Šimundić 1971: 157.

⁵¹⁰ Daničić (1896: 63/1925: 105), kao i uvijek u GPT, ima ujednačen ^.

⁵¹¹ Tome odgovara šaptinovačko (Ivšić 1907: 151) *pōznat*, ali ne i *poznāta* – *poznāto* (tako i *prōdat*). Tu je očito riječ o miješanju izvornih tipova *pōznat* – **poznāta* – **poznāto* i **prōdat* – *prōdāta* – **prōdato*. Vidi još fusnotu 580 za GPT u Šaptinovcima.

⁵¹² U Dubrovniku (Rešetar 1900: 189) vidimo B-naglasak u jednini (*īmām* itd.), ali u mn. uz fakultativni mlađi C-naglasak (*īmāmo* uz *imāmo*). Da *imāmo* može biti sekundarno, vidi se po dubrovačkom *nē znāte* (uz *nē znāte*) prema *nē znāš*. Stangovo (1957: 128) nagađanje o neakvom mobilnom naglasaku u *imamъ* je potpuno proizvoljno.

⁵¹³ Ovakva sinkronijska n. p. C: ne postoji kod izvornih *a/ā*-glagolâ (osim iznimno kod npr. *sūmnāš* → *sūmnāš* analogijom prema imenici *sūmnā* ili eventualno kasnim predsonantskim duženjem kojeg u drugim takvim glagolima nema), a u *nēmāš* se možda baš iz tog razloga (što inače nema C-tipa) zanaglasna dužina u mnogim govorima krati (dakle *nēmāš* – *nēmā* itd.).

ru, pogotovo zaniijekani). Strus.⁵¹⁴ i srbug.⁵¹⁵ ukazuju na izvornu n. p. *b*. Promjenu *B > C* u prezentu (*īmām* → *imām*) nije teško razumjeti s obzirom na čitavu situaciju s tipovima *kòpām/kòpām*, pogotovo u govorima koji imaju isključivo ili pretežno tip *kòpām* (usp. isto tako i sln. *imām*). Za aor. usp. Kašičevo (1604: 134, 138–139) <imàh>, <imà> (usp. u ARj sekundarno daničićevo *imā* analogijom prema C-čeonosti u glagolima na *-a*) prema impf. <immáh> / *imāh*/, što se sve slaže s B-prezentom (<imam>). Ostali oblici imaju iste naglaske kao *kòpāš/kòpāš*.

n. p. C (pokraćen korijen)⁵¹⁶: *bac'ati* (i A, B, B:), *batin'ati*, *blist'ati*, *brbl'ati* (i A), *brz'ati*, *cvět'ati*, *čepk'ati* (i B), *čup'ati* (i A, B), *divl'ati*, *glas'ati* (čak. i B:), *gomil'ati*, *gran'ati*, *jač'ati*, *juriš'ati*, *ključ'ati*, *komad'ati*, *korač'ati*, *krivud'ati*, *list'ati*, *mrmļ'ati*, *nabas'ati*, *obeć'ati*, *operuš'ati*, *oruž'ati*, *pač'ati* (talijanizam), *piš'ati*, *račun'ati*, *rešet'ati*, *riv'ati* (i A, B:), *stas'ati* (i A), *škakļ'ati* (prez. i na *-je-*), *-tiš'ati* (i A), *val'ati* (neg. i *n'e valā*), *vijug'ati*, *věšč'ati* (i B)

U nekim glagolima izvorno duge osnove ne razvija se rana retrakcija u prez. i n. p. B: kao u dij. *pītāš*, nego se korijen krati pa dobivamo sinkronijsku n. p. C kao *divlāš < divlāš* (što sekundarno može prijeći u n. p. B *divlāš* u govorima u kojima se takav tip poopćava). Iako nije sve potpuno jasno, takav se tip naglaske javlja kod starijih tvorbi sa suglasničkim skupinama (usp. *-vļ-* u *divlāš*) te kod mnogih mlađih tvorbi – detalje vidi u Kapović 2015: 347–349.

Prefiksadni naglasak u *a-ā*-glagolima, izgleda, nije učestao (usp. knjiž. štok. *kòpāš – pokòpāš*). Međutim, on se ipak bar povremeno javlja. Tako Vuk ima zabilježeno ⁺*kòpām* ali *ùckonām*, dok npr. u Lovčićima u Posavini⁵¹⁷ nalazimo naglasak poput *čēšļā – pòčēšļā* samo u nekim glagolima. U ovoj glagolskoj vrsti takav vezani naglasak iza prefiksâ teško da će biti povezan, za razliku od *i*-glagolâ, s nekakvim n. p. *b*₁ i *b*₂, već je vjerojatnije da je i tu riječ o različitom ujednačavanju od izvorno **kòpā – *kopāmo* ili obrnuto (vidi gore).

n. p. B: (dug korijen): *-bād'ati* (iter., i A⁵¹⁸), *-bīj'ati* (iter.), *bīr'ati*, *bīv'ati*, *břk'ati* (i C), *čēp'ati*, *čār'ati*, *čūv'ati*, *dīr'ati*, *drāp'ati*, *drēm'ati* (i *-je-*), *-gāj'ati* (iter.), *-gān'ati* (iter.), *-gār'ati* (iter.), *gāt'ati*, *gīb'ati*, *glāb'ati* (i A), *-glēd'ati* (iter.), *gūr'ati*, *hāb'ati*, *-hār'ati*, *-jāvl'ati*, *-(j)ēd'ati* (iter.), *kāl'ati*, *-kāp'ati* (iter.), *kār'ati*, *-klāp'ati*, *-krāj'ati* (iter.), *krīž'ati*, *kūp'ati*, *kūs'ati*, *-lām'ati*, *lēm'ati*, *lēt'ati* (i *-je-*), *lēv'ati* (iter.), *lūp'ati*, *māh'ati*, *mēn'ati* (iter.), *mēš'ati* (iter.), *-mīv'ati*,

⁵¹⁴ Зализняк 1985/2010: 136.

⁵¹⁵ Stang 1957: 128.

⁵¹⁶ Neki od ovih glagola u štok. mogu biti B, ali nije sigurno ima li govorâ gdje bi svi bili n. p. B. Za štok. bi trebalo više dijalekatske građe što se tiče *a-ā*-glagolâ.

⁵¹⁷ Kapović 2015: 344¹²⁶⁸.

⁵¹⁸ Imam potvrđeno s Ravče (Vrgorska krajina) *bādat* (iterativ od *bōst*).

mōr'ati (čak. i A:, B i C), *mūl'ati*, *-pāj'ati* (iter.), *pār'ati*, *pūt'ati*, *plāc'ati* (iter.), *-prēm'ati* (*priprēm'ati*), *prīc'ati*, *pripovēd'ati*, *přsk'ati*, *prūž'ati* (iter.), *pūšt'ati* (i B, C, iter.), *rād'ati* (iter.), *rēd'ati*, *rīb'ati* (i A), *rūc'ati*, *rūg'ati*, *-sēc'ati* (iter.), *skīd'ati*, *skīt'ati* (i -je-), *-slān'ati* (iter.), *spāv'ati*, *strād'ati*, *strěj'ati* (iter.), *svīd'ati*, *šār'ati*, *šēt'ati* (i -je-), *šīš'ati*, *šīv'ati*, *štīp'ati* (dij. i -je-), *šūl'ati*, *-tīsk'ati* (iter.), *třl'ati* (i C), *vāl'ati*, *vīd'ati* (iter.), *vlād'ati*, *-povēd'ati* (iter.), *vrāc'ati*, *-vij'ati* (iter.), *zēv'ati*, *zīd'ati* (i -je-), *zvēr'ati* (i A)

7. ova-glagoli

Ova glagolska vrsta ima u inf. sufiks *-ov- na koji se još dodaje *-a-, a u prez. dominantno akutirano *-u- (pedsuglasničku varijantu od *-ov- iz infinitiva) i sufiks *-j- plus tematski vokal *-e-.

7.1. n. p. a

PRASLAVENSKI	ŠTOK.	ČAK. (Orlec ⁵¹⁹)	KAJK. (Bednja ⁵²⁰)
*věrovati	<i>vjěrovati</i>	<i>věrovat</i>	<i>věrvoti</i>
1. *věrujō	<i>vjěrujēm</i>	<i>věrujen</i> ⁵²¹	<i>věryjam</i>
2. *věruješь	<i>vjěrujěš</i>		
3. *věrujetь	<i>vjěrujē</i>		
1. *věrujemo	<i>vjěrujēmo</i>		
2. *věrujete	<i>vjěrujēte</i>		
3. *věrujotь	<i>vjěrujū</i>		

Svi oblici imaju „a u nštok. vidimo i prenošenje naglaska (*ně vjerujěš*, *ōbradovao*, *pòmilovān*).

n. p. A: *b'ičevati* (→ B), *bož'ičevati*, *c'arevati*, *dj'elovati*, *'imenovati* (i *imenov'ati* B), *jad'ikovati*, *k'amenovati*, *m'ačevati* (i B), *m'ilovati*, *n'ěgovati*, *p'ametovati*, *p'rstenovati*, *r'adovati*, *v'ěrovati*, *ž'alovati*

7.2. n. p. c

Sinkronijski ovamo u mnogim govorima ulaze i glagoli poput *kòvati*, *tròvati* itd. (1.14.4) u kojima je -ov- (koje je također u prez. bilo smjenjivano s -u- + -je-)

⁵¹⁹ Houtzagers 1985.

⁵²⁰ Jedvaj 1956: 319.

⁵²¹ U ovom govoru pravilno od *věrovat, *věrujem.

bilo dio osnove a ne sufiks (*kov-a-ti prema *pъs-ov-a-ti). U ovu vrstu kao podtip ide i suvremeni iterativni tip na -īv'a- kao *raspītīvati*, koji u knjiž. štok. ima prez. *raspītujēš* (kao *kupòvati* – *kùpujēš*), dok dijalektalno mogu ići i po a-ā-vrsti (prez. *raspītīvāš* kao *raspītati* – *ràspītāš*).

PRASLAVENSKI	ŠTOK.	ČAK. (Vrgada) KAJK.	(V. Rakovica ⁵²²)
*kupovāti	<i>kupòvati</i>	<i>kupovāti</i>	<i>kupuvāti</i>
1. *kupújq	<i>kùpujēm</i>		<i>kupũjem</i>
2. *kupúješb	<i>kùpujēš</i>	<i>kupũješ</i>	
3. *kupújetb	<i>kùpujē</i>		
1. *kupújemo	<i>kùpujēmo</i>		
2. *kupújete	<i>kùpujēte</i>		
3. *kupújqtb	<i>kùpujū</i>		

n. p. C⁵²³: *blagov'ati*, *bolov'ati* (→ *b'olovati* A), *darov'ati* (izvorno *j/va*-glag., st. prez. *darūješ'*, C, → *d'arovati* A, psl. c), *gladov'ati* (→ *gl'adovati* A), *gostov'ati* (→ *g'ostovati* A), *kumov'ati* (→ *k'umovati* A), *kupov'ati*, *ludov'ati*, *mirov'ati*, *psov'ati*, *putov'ati*, *samov'ati*, *snov'ati* (*sъnovati), *stanov'ati*, *strahov'ati* (→ *str'ahovati* A), *štov'ati* (*poštov'ati* → *p'oštovati* A), *trgov'ati* (→ *t'rgovati* A), *tugov'ati*, *vojev'ati*, *zimov'ati* (→ *z'imovati* A)

Dibo (1981: 201) daje, zacijelo uvelike formalnu, rekonstrukciju ove glagolske vrste te rekonstruira za n. p. c *zimovāti – prez. *zimújetb (dvoji je li to možda zapravo *zimujētb (?) – *zimovālb (ili možda *zīmovalb (?)). Takva bi se naglasna paradigma očekivala od recesivnih osnova, tj. kod glagolâ izvedenih od riječi koje i same pripadaju n. p. c – npr. *blagòvati* (~ *blāgo*), *bolòvati* (~ *bôl*), *gladòvati* (~ *glâd*), *gostòvati* (~ *gôst*), *kumòvati* (~ *kûm*), *ludòvati* (~ *lûd*), *miròvati* (~ *mîr*, što je dij. još uvijek n. p. C), *samòvati* (~ *sâm*), *stanòvati* (~ *stân*), *trgòvati* (~ *třg*), *vojèvati* (~ ak^{jd} *vôjsku*), *zimòvati* (~ ak^{jd} *zîmu*). No također, vjerojatno samo strukturalno, rekonstruira i izvornu n. p. c *dvoròvati – prez. *dvorújetb – *dvoròvalb, no i sâm napominje da *dvoròvati → *dvorovāti, *dvoròvalb → *dvorovālb. Takvu bi izvornu paradigmu imali glagoli izvedeni od dominantnih osnova, tj. od riječi koje su pripadale n. p. b – to su *kupòvati* (~ *kûpīš*), *psòvati* (~ gen^{jd} *psā*), *putòvati* (~ gen^{jd} *pūta*), *snòvati* (~ gen^{jd} *snā*), *tugòvati* (~ ak^{jd} *túgu*). No takva se razlika više ne vidi nego se svi ti glagoli isto ponašaju.

⁵²² March 1981: 275.

⁵²³ Sinkronijski bi se ovo moglo smatrati i n. p. B, no zbog čeonog naglaska u GPT ovu n. p. možemo smatrati n. p. C, što je i dijakronijski točno.

Imp. je *kùpūj(te)!*. Aor. je *pokupòvah – pokupòvasmo*, ali je u 2/3^{id}, kao i obično kod glagolâ s *-a-*, već u vukovsko-daničičevskoj akcentuaciji ujednačen čeonu naglasak *pòkupova* umjesto očekivana **pokupòva* (usp. aor. *kùpovā, bðlovā* s uobičajenom sekundarnom dužinom u ARj). Stari se naglasak aor. vidi kod Kašića (1604: 144): <potuyevāh> – <potuyevā> (~ *tud-*). Impf. je *kùpovāh* (usp. <kupòvāh> /kupòvāh/, <potuyèvāh> /potujèvāh/ u Kašić 1604: 122, 144).

GPR bi izvorno trebao biti *kupòvao – kupòvala – kupòvalo* (ako se pretpostavi izvorno **-āl̥*), pri čemu bi *kùpovō – kùpovāla – kùpovālo* (tako i ARj) bila analogija prema tipu *dārovao* (što bi izvorno bio *e*-glagol), *iskovao*⁵²⁴ i zbog kontrakcije i retrakcije u **kupovāo > *kupovō > kùpovō* (vidi 8.1). Očekivani naglasak GPT n. p. B nalazimo u Ozrinićima i Prčanju⁵²⁵ u obliku *kupòvāno* (pa onda i *daròvāno* analogijom). Naglasak *kùpovāno* je plod analogije prema tipu *dārovāno* (izvorno *e*-glag.) te možda prema tipu *stānovāno* (*ova*-glagol stare n. p. c) ako je taj tip imao izvorno pomični naglasak. Takav se čeonu naglasak u GPT i općenito jednaci u većini štok. (usp. 8.2).

GPS je *kùpujūci*, a GPP *nakupòvāvši*. GI je *psòvāne, kupòvāne*, s ujednačenim naglaskom u ne-A paradigmama kao i kod drugih glagolskih vrsta. Kao i drugdje, ako je GI prešla u konkretnu imenicu, poopcava se C-tip (iz primjerâ kao *pečéne, prošténe*) pa imamo GI *putòvāne* ali imenicu *putováne*.

8. Razvoj naglaska u GPR i GPT glagola sa sufiksom *-a-* svih glagolskih vrsta

Ovdje se potrebno osvrnuti na poseban razvoj, analogije i određene naglasne promjene koje se događaju u GPR i GPT glagolâ s veznim vokalom *-a-*. Riječ je o (sekundarnim čeonim) naglascima poput *pòkupovālo* i *pòkupovāno*. Fenomeni na prvi pogled izgledaju isto, no zapravo su poprilično različite naravi i postanja iako nije isključeno da su, bar u nekim govorima, naglasak GPR i GPT utjecali jedan na drugi. Ovdje se prije svega radi o promjenama koje se događaju u štok. i na čak. jugu. Slični ograničeni fenomeni kod GPR na čak. sjeveru su vjerojatno nepovezani s onima na jugu i imaju drugačije postanje, a kajk. je općenito imao svoj različit razvoj i u GPR i u GPT (iako uz neke stare dijalekatske sličnosti kod naglaska u GPT u n. p. B).

⁵²⁴ Ako bi izvorni tip bio **zīmovaľ* (?) u n. p. C, kako špekulira Dibo, onda bi i tu čeonu naglasak bio izvoran.

⁵²⁵ Rešetar 1900: 181.

8.1. Glagolski pridjev radni na *-a-*

U štok. (a štok. utjecajem i na čak. jugu) se na poseban način razvija naglasak GPR glagolâ n. p. B i C (i n. p. A kod jednosložnih osnova) kod glagolâ s kratkom osnovom u *a*-međurazredu, tj. u svim glagolima koji su imali vezni vokal **-a-* ovog ili onog postanja⁵²⁶. Riječ je o ovim glagolskim vrstama i razredima:

	n. p.	psl.	štokavski	
			izvorni naglasak	sekundarni naglasak
<i>e</i> -glag., <i>a</i> -razred	<i>b</i>	*poslâlalo	<i>pòslalo/poslâlalo</i>	<i>pòslâlo</i>
	<i>c</i>	*òralo	<i>òrâlo</i>	<i>òralo/orâlo</i>
<i>e</i> -glag., <i>j/va</i> -razred	<i>c</i>	*kòvalo	<i>kòvâlo</i>	<i>kòvalo/kovâlo</i>
<i>ě/a</i> -glag., <i>a</i> -razred	<i>c</i>	*držâlalo *glodâlalo	<i>dřžalo/dřžâlalo</i> <i>glòdalo/glodâlalo</i>	<i>dřžâlalo</i> <i>glòdâlalo</i>
<i>a-je</i> -glag.	<i>b</i>	*kopâlalo	<i>kòpalo/kopâlalo</i>	<i>kòpâlalo</i>
<i>a-â</i> -glag.	<i>b</i>	*bolovâlalo	<i>bolòvalo/ bolovâlalo</i>	<i>bòlovâlalo</i>
<i>ova</i> -glag.	<i>c</i>			

Svi ti navedeni glagoli na *-a-* dijakronijski pripadaju različitim vrstama/razredima i različitim naglasnim obrascima, no sinkronijski se kasnije, s obzirom da svi imaju **-alъ* u *l*-ptep., u mnogim govorima ili djelomično ili potpuno naglasno ujednačavaju te međusobno utječu jedni na druge⁵²⁷. To se događa isključivo kod glagolâ s kratkom osnovom jer, kao što ćemo vidjeti, samo su se oni mogli analoški povezati sa starom n. p. C i samo se kod njih mogla događati retrakcija kontrakcijskog *^* na kračinu u nom^{id} m.r. GPR. Mlađi naglasak se širio primarno kod glagolâ n. p. B i C sa starim naglaskom na **-âl* – **-âla* – **-âlo*⁵²⁸.

⁵²⁶ U kajk. toga nema – tamo na naglasak utječu samo razlike u javljanju neocirkumfleksa, njegove retrakcije i različita ujednačavanja drugog tipa (Kapović 2015: 312–317) koja nisu tipična samo za glagole s **-a-* prije nastavka.

⁵²⁷ Kao primjer govora sa znatnim, ali ne potpuno dosljednim, širenjem naglaska tipa *bijěžâla* (pogotovo u prefigiranim oblicima) vidi govor Pive i Drobnjaka (Буковић 1940: 359–370). Za nešto dijalekatskih varijacija vidi Николић 1970: 115.

⁵²⁸ U n. p. A se to moglo dogoditi u vokalskim jednosložnim osnovama tipa **(odu)stâl* (koje su bile površinski istovjetne osnovama kao **poslâl*, **držâl*, **glodâl*, **kopâl*, iako je **-â-* u **stâl* bilo dio osnove a ne sufiks, vidi 1.13.1).

U GPR su na djelu bile dvije pojave. Jedna je ujednačavanje različitih psl. tipova. U n. p. *c* dvaju razredâ *e*-glagolâ se očekuje (i u nekim je govorima i posvjedočen) stari pomični C-tip: **òralъ* (također **řòzъvalъ*, što je morfološki manje slično ostalima, ali se puno bolje čuva) i **kòvalъ*⁵²⁹ (1.13.2 i 1.14.4). S druge strane, u svim ostalim vrstama/razredima očekuje se naglasak *-*ālъ*. Kako se stare razlike gube, logično je da među tim tipovima dolazi do miješanja i analogijâ pa dobivamo *glòdalo* → *glòdālo* analogijom prema *kòvālo*⁵³⁰ ili *kòvālo* → *kòvalo* analogijom prema *glòdalo*, ovisno o govoru (a nerijetko i obje varijante u istom govoru⁵³¹), uz razmjerno veliku dijalekatsku varijaciju u detaljima⁵³². Tek treba detaljno istražiti koji se sve tipovi i gdje javljaju (isključivo ili fakultativno, u prefigiranim i neprefigiranim oblicima, ovisno o glagolskim vrstama i razredima, gdje koji naglasni tip preteže...), zajedno s dijalektološkim kartama.

U čitavom procesu nastanka mlađih naglasaka poput *mòtālo* (umjesto *mòtalo*) i sl. nije djelovala samo analogija prema naglasku tipa *kòvālo* (gdje se on očekuje). Takva analogija sigurno nije bila nebitna i nema razloga u nju sumnjati znamo li da je u *e*-glagolima pomičan naglasak posvjedočen i u samom štokavskom – usp. već citirano orubičko (1.14.4) *kòvo* – *kovāla* (< psl. **kovalā*) – *kòvālo* i *òsnovo* – *osnovāla* (< psl. **osnovalā*) iz arhaične zapadne Posavine. Da je bila samo riječ o glagolima tipa *kòvālo* nije vjerojatno da bi se mlađi oblici poput *mòtālo* toliko raširili. Ali još je bitnije to da mnogi govori upućuju na to da, što se tiče mlađeg naglasaka poput *mòtālo*, nisu svi oblici isti. Naime, u više govora nalazimo situaciju da se mlađi čeonni naglasak u glagolima na *-a-* javlja ili isključivo u m.r. (*lěžō*, *mòtō*, *kòpō* i sl.) ili je ondje takav naglasak obavezan ili frekventniji, dok se u drugim oblicima javlja fakultativno/varijantno/rjeđe (*lěžāla* uz *lěžala/ležāla*, *mòtāla* uz *mòtala/motāla*, *kòpāla* uz *kòpala/kopāla*). To je uočio već Ivšić (1913/II: 101) za Posavinu: „Naš se akcenat kao *dřžao* mogao razviti najprije u m., jer se danas u Posavini dosta često čuje *dřžālo* (*dřžalo*) i *dřžāla* (*dřžala*)⁵³³ pored *dřžō*. Tako sam zabilježio i *nāpupō* pored *napūpala* (Živike).”

⁵²⁹ Kao što već rekosmo, Dibo (1981: 201) špekulira da je možda i kod *ova*-glagolâ izvorno bio naglasak tipa **bòlovalъ* (a ne **bolovālъ*), što nije potpuno nemoguće.

⁵³⁰ Već Ivšić (1913/II: 101) govori o tome da *igrālo*, *kūpovālo* treba tumačiti (i) prema starom tipu u *pròdālo*.

⁵³¹ Nije potpuno nezamislivo da bi se u nekom govoru stara razlika čuvala frekvencijski, u smislu da bi staro *kòvālo* bilo češće od sekundarnog *kòvalo*, a da bi staro *glòdalo* bilo frekventnije od inovativnog *glòdālo*, no zasad za to nema pouzdanih indikacija.

⁵³² Stankiewicz (1993: 147) precizno tumači gdje u vuk-daničičevskom sistemu izostaje čeonni naglasak u *a*-međurazredu (opis dajemo u nešto prerađenu obliku): u neprefigiranim *a-*je- i *a-ā*-glagolima s vokalima *i* i *a* (katkad i *e*) u osnovi (kao *lipsala*, *lāgala*, *čēsala*) te u glagolima izvedenima sufiksom *-t/-k-* (*blebēta*la).

⁵³³ No Ivšić je (1913/II: 98) ipak u Posavini bilježio i likove kao *dřžāli*, *kūpovāli*, *kòpāla* itd.

Otprilike takvu situaciju Budmani⁵³⁴ opisuje za Dubrovnik: *kòvō – kòvala – kòvalo, glòdō – glòdala – glòdalo, kùmovō – kumòvala*, s tim da uz *kùmovō* navodi i varijantu *kumòvō* te da u ž.r. ima i analoški C-naglasak *glodála* i *kumovála* (teško da je ovo zadnje arhaizam)⁵³⁵. Najčistija se situacija vidi u govorima poput prapačkoga (Vrgorska krajina), gdje se čeonu naglasak javlja isključivo i samo u m.r., dok svi ostali oblici imaju naglasak poput infinitiva: *kòvā – kòvala – kòvalo, dŕžā – dŕžala – dŕžalo*⁵³⁶. Premda nije potpuno nemoguća pretpostavka da oblik m.r. *kòvā* u takvim slučajevima čuva izvorni psl. naglasak, analogija tipa *kòvā → dŕžā* samo u muškom rodu (uz ujednačavanje tipa *dŕžala – dŕžalo* u ostalim oblicima) nije nimalo vjerojatna. Početni naglasak u m.r. očito ne može biti samo stvar izvornih C-oblika. Milas (1903: 72–73) za Mostar, istočno od Vrgorca, bilježi *dŕžō – dŕžala – dŕžalo* (uz ujednačeno *kùpovō – kùpovála – kùpovālo*). Opsežniji su podaci iz Ortiješa kraj Mostara, gdje Peco (1961: 50) bilježi razmjerno dosljedno početni naglasak u m.r. (početni se naglasak javlja isključivo u m.r. – ako igdje) prema naglasku infinitiva u drugim oblicima: *glòdō – glòdala – glòdalo* (tako i *òglodō, kòpō, ũskopō, kòvō, òrō, kùpovō, pòkupovō, pròkľuvō* itd.). U nekim oblicima m.r. ima i analoški uzlazni naglasak (*pròšaptō/prošaptō, zàiskō/zaiskō, nàlagō/nalagō*), a u nekim je takav analoški naglasak jedini (*šaptō, zvèktō*). No najzanimljiviji su podaci gdje Peco bilježi naglasak infinitiva kod nestegnutih oblika na *-ao* (koji u tom govoru, čini se, ne mora uvijek biti stegnut⁵³⁷), a čeonu naglasak kod stegnutoga *-ō*! Tako on ima *dŕžao* ali *dŕžō, bjèžao* ali *bjèžō, tŕčao* ali *tŕčō, iskao* ali *iskō, lāgao* ali *lāgō*.

⁵³⁴ 1867: 109⁽⁴⁷⁾, (48); 1883: 177.

⁵³⁵ Rešetar (1900: 174–176) za Dubrovnik opisuje malo drugačiju situaciju, koja vjerojatno odražava kasniji razvoj ovih naglasnih tipova u Dubrovniku (Budmani je rođen 1835, a Rešetar 1860). Rešetar za Dubrovnik (ali i za štštok. Ozriniće i Prčanj koje također opisuje) kaže da mogu uvijek imati naglasak kao u inf. (dakle, *lèžō – lèžalo*), a da se početni naglasak (npr. *lèžā – lèžalo* u Ozrinićima) javlja uz njih rjeđe, ali u Dubrovniku samo u m.r. (npr. *glòdō* uz *glòdō*). U tome se Rešetar zapravo slaže s Budmanijem, osim što je početni naglasak u m.r. u njegovoj generaciji postao fakultativan. Također, Rešetar kaže da nikad nije čuo Budmanijeve naglaske *glodála, kumovála*. To je očito bila ranija tendencija u Dubrovniku koja je u međuvremenu zatrta.

⁵³⁶ Usp. još *iskovā – iskòvala – iskòvalo, òtrovā – otròvala – otròvalo, òrā – òrala – òralo; zàdŕžā – zadŕžala – zadŕžalo; glòdā – glòdala – glòdalo; mòtā – mòtala – mòtalo, zàmòtā – zamòtala – zamòtalo; glàdovā – glàdòvala – glàdòvalo, kùpovā – kupòvala – kupòvalo*. Takav je organski tip naglasaka u *a*-međurazredu u NHKJ: 150–151 naveden i kao standardni (s tim da je, naravno, stegnuti vokal knjiški uklonjen pa onda imamo artifičijelno *čitao, pròčitao* prema (*pro*) *čitala – (pro)čitalo* unatoč nestegnutoj nastavku, a ne *čitao, pošòvao*, što bi se očekivalo u organski nestegnutoj, a ne restituiranoj, obliku), dok za dublete kao *pròčitao – pròčitāla – pròčitālo* (zanimljivo, tu navode samo prefigirane glagole) kažu da ih ostvaruju „govoritelji hrvatskoga književnog jezika iz Slavonije” (takav naglasak doista jest tipičan za Slavoniju).

⁵³⁷ Iako se ne može zanemariti mogućnost da su oblici kao *bjèžao* knjiški/artifičijelni a ne organski oblici. Štokavci u govoru često organsko *bjèžō* restituiraju u knjiško *bjèžao* (prema *bjèžala*) – uzlazni naglasak i sinkronijski ide lakše s nestegnutim *-ao* jer stezanje vrlo često „po osjećaju” sa sobom samo povlači i naglasak na početak. Peco u većini oblika bilježi samo *-ō*, a u nekim (bez eksplicitnog objašnjenja) i *-ao* i *-ō*.

Uglavnom je razmjerno jasna i situacija u govorima južno i sjeverno od Vrgorske krajine. Južno u slivanjskim govorima⁵³⁸ nalazimo uglavnom situaciju kao u Prapatnicama: *rěvō – rěvala – rěvalo* (tako i *lăgō, mōtō, kŭpovō*)⁵³⁹. Šimundić (1971: 156) za Imotsku krajinu i Bekiju, sjeverno od Vrgorca, za m.r. navodi isključivo početne naglaske poput *držā, mōtā, dānovā* uz varijantan naglasak u drugim oblicima (*držala i držāla, mōtala i mōtāla, dānovāla i danōvala*). Sjeverno od Imotske krajine, u Sinjskoj krajini⁵⁴⁰, javljaju se sve moguće opcije, ovisno o vrsti, glagolu i prefigiranosti, ali među njima i *ōnā* u kojoj sāmō m.r. ima početni naglasak: *ōrā – ōrala – ōralo, kōpā – kōpala – kōpalo*⁵⁴¹. Za razliku od zapadnijih govora, gdje se povučeni naglasak javlja često samo ili izrazito u m.r. (zbog retrakcije), na štokavskom istoku su čeonī naglasci obično prošireni – iako je situacija daleko od ujednačene⁵⁴².

S rečenom situacijom u Dalmatinskoj zagori slažu se neki južniji čak. govori. Na čakavskoj Vrgadi⁵⁴³ nalazimo uglavnom situaciju tipa *držōā – držāla – držālo* s povučenim naglaskom samo u m.r.⁵⁴⁴ U nekim je čak. govorima

⁵³⁸ Vukša Nahod 2017: 231, 235, 242–243, 247, 249.

⁵³⁹ Kao iznimka izgleda sāmō stari *a*-razred *ě/a*-vrste, gdje se bilježi *držō – držala – držalo* bez početnog naglasaka. Ipak, bilježi se i *bōjāla* (u jednom mjestu) te *kŭpovāli* (bez dužine!) uz *kupōvale – kupōvala*.

⁵⁴⁰ Prema Ćurković 2014: 260–262, 265, 268, 270.

⁵⁴¹ Usp. još bez ikakvog pomaka *bižā – bižala – bižalo* (tako i *rěvā, lăgā*), s pomakom u svim oblicima *izdržā – izdržāla – izdržālo, iskopā – iskopāla* (rjeđe *iskopala*) i varijantno u svim oblicima: *kupōvā – kupōvala – kupōvalo* i *kŭpovā – kŭpovāla – kŭpovālo* (tako npr. i *darōvat*).

⁵⁴² Usp. za Ištok. u Banatu (Ивић, Бошњакoвић & Драгин 1997: 226, 230–231, 242–243, 256–257) očekivani izostanak početnog naglasaka u *посло, -ала, -али*; skoro sāmō čeonī naglasak u *a*-je-vrsti (*глѡђо, глѡђāла, љзглођале, здркхо* itd.) osim *ѡкћали* (ali uz *ѡкћāла*); sāmō *чѡшāла, чѡшāли (a-ā/je-)*; u *a-ā* sāmō izvorni naglasak u *цѡгали* ‘igrali’, *-але (nx)*, *-ала*; a u *a*-razredu *ě/a*-glagola sāmō mlađi početni naglasak (*бѡјāли, љзбројāли, држѡ, здржѡ* itd.). U istočnoj Šumadiji (Бошњакoвић 2012: 205–206, 249, 251, 255, 262–263) nalazimo *ѡрали* (2x, što može biti i staro) ali *орāла; чупāли, ваљāло* (2x), *имāла, -у* sa starim naglaskom, *ц(ѡ)етāла, прецветāла* ali *пāцетала*, sāmō stari naglasak u *(с)игрāли* (5x), *игрāло; метāо* (4x)/*мѡћāо* bez stezanja (!) i bez retrakcije (u drugim oblicima mn. *метāли* (4x), ali obje mogućnosti u *метāла/мѡтāла, мѡтāло/мѡтāло*); u *a*-razredu *ě/a*-glagola skoro sāmō mlađi čeonī naglasak (*бѡјѡ, -али* (3x), *стѡјѡ, -ала, -ало* (2x), *-али* (2x), *-але*) i sāmō jednom *стојāло*. U Valjevskoj Podgorini (Радовановић 2014: 294, 297–298) nalazimo samo stari naglasak u *имāла* itd. (nx) (u *имāла* se često dobro drži stariji naglasak), ali u *a*-razredu *ě/a*-glagola i u ovom govoru samo tip *бѡјѡли* (3x), doduše s malo primjerā. Proširenost bi ovih obrazaca općenito u štok. trebalo detaljnije istražiti.

⁵⁴³ Jurišić 1966: 94; 1973.

⁵⁴⁴ Tako i *lěžā – ležāla, kŭpovā, -āla, nālagōā – nālagāla – nālagālo*. Rijetka je iznimka m.r. *kopōā*, s tim da u njemu vidimo sekundarni neoakut od predsonantskog duženja (ispred kojeg se na Vrgadi razvija neoakut) ispred *-l#* (*kopāl > *kopāl > kopōā), a ne vokalizacijom toga *-l#* i onda stezanjem (*kopāl > *kopāa > *kopā > *kōpōā). Moguće da je takav sekundarni naglasak nastao kako bi se GPR razlikovao od prez. *kōpōā*. Svakako je takav neoakut u GPR teško smatrati izvornim odrazom jer bi se tako teško mogli objasniti vrgadinski oblici s retrakcijom poput *lěžōā*.

situacija daleko manje jasna, ali svejedno bar rubno upućuje na posebnost m.r.⁵⁴⁵.

Kako, dakle, objasniti tu posebnost m.r. (tj. činjenicu da se ondje najčešće nalazi čeoní naglasak)? Očito je da se ona ne može objasniti analogijom prema starom *kǫvalъ (c). Tu je, naime, riječ o fonetskom povlačenju novog silaznog naglasaka koji nastaje u GPR muškog roda nakon stezanja -ǎl > -ǎo/-ǎa > -ǫ/-ǎ (rezultat vokalizacije pa onda i stezanja ovisi o govoru). Dakle, *glodǎl > *glodǎo > *glodǫ > glǫdǫ ili *pokupovǎl > *pokupovǎo > *pokupovǫ > pǫkupovǫ. Takvo rješenje predlaže već Rešetar 1900: 176⁵⁴⁶, ali *ad hoc* i bez detaljnijeg objašnjenja. Slično nešto kasnije i Ivšić (1913/II: 101): „Akcentat se u m. mogao premjestiti gdje gdje i skakañem akcenta ^, na pr. držǫ > dǫžǫ.”

Dotično se stezanje očito dogodilo nakon vokalizacije završnoga -l# > -o⁵⁴⁷ i nakon stezanja -ǎo > -ǫ, ali prije gubitka neoakuta u novoštokavskom (jer nika kvog povlačenja naglasaka nema u primjerima kao 3^{id} prez. *lovĩ*, gen^{id} *ženĩ* i sl.) i prije opće novoštokavske retrakcije ^ na prethodni slog⁵⁴⁸ (promjena *glodǫ > glǫdǫ je jasna, ali glǫdǫ > glǫdǫ se ne može objasniti retrakcijom). Ova je promjena zacijelo bila mlađa (možda i pola tisućljeća mlađa) od povlačenja cirkumfleksa u tipovima gen^{mn} *lopǎt i prez. *kopǎ⁵⁴⁹, no nema sumnje da je to u osnovi isti proces, tj. da je to posljedica tonotaktičke zabrane postojanja dugih silaznih prozodema u zadnjem slogu⁵⁵⁰ koja je u doba povlačenja naglasaka u tipu *pokupovǫ > pǫkupovǫ još uvijek bila aktivna. Kako i ovdje djeluje u zadnjem slogu kao u *kopǎ⁵⁵¹ nema smisla pretpostavljati da je riječ o potpu-

⁵⁴⁵ Na Braču (Šimunović 2009: 55 i rječnik) nalazimo i *kupovǫ(l)* – *kupovǎla* – *kupovǎlo* i *kǫpovo(l)* – *kǫpovǎla* – *kǫpovǎlo*. S druge strane, za m.r. se u *okomotǎ*, *zakolutǫ*, *uzorǎ* bilježi samo naglasak na kraju, no u glagolu *kovǎt* je zapisan početni naglasak samo u m.r.: Nerežišća *skǫvo*, Dračevica *pǫkovo* prema *skovǎla*, *okopǎli*, *zakopǎli* (gdje ^ < ^ kasnom lokalnom promjenom).

⁵⁴⁶ Rešetar se čak pita može li naglasak biti na prvom slogu u m.r. ako nastavak nije stegnut. Na to je teško pouzdano odgovoriti, no vjerojatno može, ali teško samo u m.r. i teško u svim vrstama. Dakle, *kǫvao* – *kǫvǎla* – *kǫvǎlo* nije nezamislivo i bez stezanja -ao jer je to čeoní naglasak koji se očekuje (a analogijom se može prenijeti i na *psǫvao* itd.), no npr. *glǫdao* – *glǫdala* – *glǫdalo* je teško očekivati bez stezanja jer bi to značilo da bi naglasak morao biti analoški prema *kǫvao* samo u m.r., što je dosta teško zamislivo. Usp. Kašićevo (1604: 121) <lexǎo>, <lexǎl> prema inf. <lexǎtti>, aor. <lexǎ>, no njegovo -ao je vjerojatno artificijelan oblik.

⁵⁴⁷ Rešetar (1952: 49) prvu vokalizaciju za Dubrovnik bilježi 1414. godine. U bosanskim se ispravama to događa već u 14. st. (Jurišić 1992: 72–73).

⁵⁴⁸ ^ je tada već možda i mogao biti povučen (bar u nekim govorima i pozicijama), kao što je to npr. u istočnohercegovačkom (ali sa staroštokavskom akcentuacijom) govoru Žumberka (Brozović & Ivić 1988: 59).

⁵⁴⁹ Vidi Kapović 2015: 343–351.

⁵⁵⁰ Za C-tip određenih pridjeva vidi Kapović 2011b: 357–360 i Kapović 2015: 353–354.

⁵⁵¹ Kapović 2015: 351–354.

no različitim procesima⁵⁵², premda se nisu događali u isto vrijeme⁵⁵³. Još jedna stvar povezuje retrakciju u tipu *gl̥d̥d̥o* s onom u tipu prezentskog *k̥p̥ā* – u oba se slučaja retrakcija događa samo na kratku osnovu. U *a*-međurazredu se kod stezanja kod glagolâ dugih osnova naglasak u GPR nikad ne retrahira (uvijek ostaje *pītō > pītō*, *pīsō > písō*), dok je kod prezentskog tipa **kopā* retrakcija na duge slogove provedena ili u općeslavensko vrijeme (kao u prezentskom tipu *pītā*) ili je kasnije dužina pokraćena (kao u tipu *br̥b̥l̥ā*) (vidi 6.2). U gen^{mn} n. p. A retrakciju u većini štok. govora i knjiž. štok. vidimo samo kod kračine (npr. gen^{mn} *l̥p̥ātā*, *p̥ōt̥ōkā* prema nom^{id} *l̥p̥ata*, *p̥ōtok* ali gen^{mn} *p̥ústīnā*, *nārōdā* prema nom^{id} *p̥ústiina*, *nārod*), što se s time slaže. No u crnogorskim govorima nalazimo i gen^{mn} poput *nārōdā*, što je ili analogija prema tipu *p̥ōt̥ōkā* ili arhaizam (što bi značilo da se tu naglasak povlačio i na dužinu). Genitive mn. tipa *pr̥l̥tkā* i *situācijā* s promjenom naglasaka zabilježio sam i u Gabeli (Hercegovina).

Još jedna karakteristika retrakcije cirkumfleksa u m.r. GPR pokazuje da je njezina narav ipak bila nešto različita od one u povlačenju kod tipa **kopā* i **lopāt* (uz to što je posljednji tip možda izvorno imao povlačenje i na dugi slog ako je spomenuti dijalekatski tip gen^{mn} *nārōdā* arhaičan). Naime, u povlačenju u GPR naglasak ide na apsolutni početak – npr. **pokupovō > p̥ōkupovō* ili **zadržō > z̥adržō*. S druge strane, u prethodnom povlačenju to, izgleda, nije bio slučaj – usp. dijalektalno *k̥p̥ā* i *p̥ōkopā/pok̥p̥ā* (a ne ***p̥ōkopā*) i gen^{mn} *gol̥bīcā* od *gol̥bica* (a ne ***gol̥bīcā*). Naravno, moglo bi se nagađati i da je tip *p̥ōkupovō* sekundaran razvoj (slično kao u GPT *p̥ōkupovān* ili u tipu *p̥ōnapijēš*) ili da je na njega utjecao izvorni C-tip u primjerima kao *īskovō*, *z̥ātrovō* i sl., no to ne mijenja puno na stvari.

Također je jasno i zašto početni naglasak u m.r. GPR nalazimo baš na čakavskom jugu⁵⁵⁴ – osim što se on i inače više slaže sa štokavštinom, to je područje gdje i u čakavskom imamo vokalizaciju *-I#* (ili njegov gubitak) u GPR. U

⁵⁵² Iako se ništa bitno ne mijenja pretpostavi li se da nije riječ o istom procesu, nego da se dva puta u 500-tinjak godina dogodio tipološki isti proces ali bez izravne veze.

⁵⁵³ Što se tiče dugotrajnosti takvih procesa, usp. npr. novoštokavsku retrakciju koja je počela djelovati prije možda i 600 godina (usp. Kapović 2015: 691), ali je još uvijek riječ o donekle živu procesu, bar u nekim govorima, što se vidi po njezinu djelovanju ne samo u sinkronijskim odnosima (u tipu *kūču – n̥ā kūču*) nego i u prilagodbi i najnovijih posuđenica (npr. *panādōn < panadōn* i sl., gdje se nštok. naglasak u nekim govorima češće javlja u posuđenicama koje se frekventnije i duže upotrebljavaju, a manje u najnovijim ili rijetkim tuđicama – naravno, to može i varirati u nštok. jer se tolerancija prema naglasku na kraju u posuđenicama razlikuje od govora do govora).

⁵⁵⁴ Retrakciju naglasaka u m.r. GPR nalazimo i u preseljeničkim čakavsko-štokavskim govorima JZ Istre. David Mandić (usmeno) potvrđuje za Rakalj (a slično je i u drugim govorima) GPR *k̥p̥ā – kop̥ālī* ali *dr̥žā – dr̥žālī* (isto i *imā*). Rakaljsko *k̥v̥ā – uk̥v̥ā*, *dar̥v̥ā* (od izvorne n. p. c) ukazuje da naglasak nije čelan (tj. da je ujednačen prema neprefigiranim oblicima), no Mandić za premanturske govore navodi i GPR m.r. *z̥āmota* s pomakom na prvi slog (također i *d̥ārova* pa čak i *n̥āpisa*).

nekim je čak. govorima to mogla biti i kasnija promjena⁵⁵⁵, uz koju je onda, zajedno s vokalizacijom (ili gubitkom) -l# moglo ići i povlačenje naglasaka, tim više što su čak. govori daleko duže očuvali neoakut od štokavskih. No čini se da naglasak poput bračkog *kŭpovo(l)* (uz *kupovô(l)*)⁵⁵⁶ nije mogao biti tek čista fonetska retrakcija kao u štok. jer nije jasno kako bi takvu fonetsku retrakciju cirkumfleksa izbjegli slučajevi⁵⁵⁷ predsonantskog duženja kao *tovâr*, *tujîn* ‘tùdin’, slučajevi staroga duženja ispred zvučnih suglasnika⁵⁵⁸ kao *obrôz*, *prohôd* i dužina zbog ispadanja starog poluglasa u sufiksima kao *kumstvô* ili *lozjê*, a to je problem i za tip *kopâ i *lopât na čakavskom jugu⁵⁵⁹ (sjevernije u čak., gdje se u ovim tipovima javljao neoakut⁵⁶⁰ ili takvih duženja u nekim tipovima, kao u *obraz*, nije ni bilo, to nije problem). Bit će da se u tim svim slučajevima u čakavštini zapravo nije radilo o širenju fonetskih promjena, nego o štokavskom morfonološkom utjecaju ograničenu na određene oblike (gen^{mn} *lopât, prez. *kopâ i kasnije GPR *kupovô)⁵⁶¹. Dakle, ovi bi procesi retrakcije novog cirkumfleksa na kratak slog izvorno bili ograničeni na štokavštinu (i možda dio juga čakavštine), dok su se na jug čakavskog širili uglavnom posredno (bar u neke dijelove), zajedno s drugim utjecajima. S obzirom da nikakve retrakcije kod novog cirkumfleksa od predsonantskog duženja nema ni u štok. govorima koji ga imaju, kod njih bi trebalo uzeti da je predsonantsko duženje poput posavskog *gotôv* mlađe od ovih retrakcija ili da se u drugim govorima u primjerima kao *gòtôv*⁵⁶² događalo tek nakon povlačenja naglasaka (dakle *gòtov* > *gòtôv* a ne *gotôv > *gotôv > *gòtôv*). To bi, dakle, riješilo pitanje je li u takvim pozicijama predsonantsko duženje staro ili mlado⁵⁶³, tj. dokazivalo bi nam da, bar u tim položajima, nije riječ o starom duženju (u doba ispadanja poluglasâ).

Ovo se povlačenje najčešće događalo u oblicima n. p. B kao *glodô, tj. u n. p. C s izvornim naglaskom na sufiksu u GPR kao u *držô, no ono se nužno javljalo i kod stare n. p. a kod prefigiranih jednosložnih osnova – usp. dij. *òdustô* prema knjiž. *odustao* ili *sàznô* prema *sàznao* (isto i u staroj n. p. b: *zàklô* pre-

⁵⁵⁵ Usp. Šimunović 2009: 25 za usporedne primjere *rêka/rêko* i *stêkal* i sl. S druge strane, Jurišić (1966: 37) primjere s vokalizacijom bilježi već krajem 17. stoljeća.

⁵⁵⁶ Šimunović 2009: 55.

⁵⁵⁷ Šimunović 2009: 38–39.

⁵⁵⁸ Kapović 2015: 584–587.

⁵⁵⁹ Nekakvo igranje relativnim kronologijama ovdje teško da bi moglo biti uvjerljivo iako nije problem npr. pretpostaviti da je predsonantsko duženje bilo kasnije.

⁵⁶⁰ Vidi kartu u Kapović 2015: 592.

⁵⁶¹ To bi bio proces sličan širenju neocirkumfleksa u prez. i odr. pridjevima u Sčak., kao i nekim drugim starim naglasnim izoglosama tog tipa – usp. Kapović 2017e: 614–615.

⁵⁶² Za takvo predsonantsko duženje u štok. usp. Kapović 2015: 571–574.

⁵⁶³ Usp. Kapović 2015: 562–563.

ma *zàklao*⁵⁶⁴). U tipovima se *pòstala*, *odùstala*, *prìstala*, *prìznala* (a isto tako i analogijom u *pòstō*, *prìstō*, *odùstō* uz *òdustō*, *prìznō* uz *prìznō*) i sl. (isto je i za *pòslō* prema *pòslala*, *zàklō* prema *zàklala* u staroj n. p. b) ipak nešto rjeđe, bar u nekim govorima, javlja mlađi početni naglasak jer to sprječava jak analoški utjecaj neprefigiranoga *stàla*, *znàla*, *slàla*, *klàla* (takvog utjecaja kod osnovâ tipa CVC- kao *kopati*, *čēšati*, *kupovati* i sl. ne može biti)⁵⁶⁵.

Čini se, kako već rekosmo, sasvim osnovano povezati ovu fonetsku retrakciju dugog cirkumfleksa iz zadnjeg sloga s izvornom pomičnošću tipa *kòvao* (pogotovo u svjetlu novootkrivenih zapadnopoljskih oblika poput već spominjanih *kòvo* – *kovàla* i *òsnovo* – *osnovàla*, koji takav naglasak potvrđuju i za štokavski) te tako, pomoću tih dviju silnica, doći do tolikog širenja sekundarnih naglasaka tipa *mòtālo*, *lěžālo* širom štok. (i na jugu čak.)⁵⁶⁶. Jasno, u nekim su govorima ove tendencije mogle biti poništene širenjem izvornog naglasaka iz tipova *mòtala/motāla* – *mòtalo/motālo*. Pitanje je ima li među štokavskim govorima onih u kojima više uopće ne bi bilo (uglavnom sekundarnog) početnog naglasaka u *a*-međurazredu. Ako i ima, to je zacijelo sekundarno, naknadnim ujednačavanjem nepočetnoga naglasaka (kao varijantno u Rešetarovu Dubrovniku), jer za sve štok. govore valja pretpostaviti fonetsku retrakciju **glodō* > *glōdō* (pri čemu to *glōdō* naknadno opet može postati *glōdō* analogijom prema *glōdala*, kao što i *glōdala* može postati *glōdāla* analogijom prema *glōdō* i izvorno C-tipu *kòvō*)⁵⁶⁷.

⁵⁶⁴ Sinkronijski se tu historijski tipovi *a* i *b* ionako više ne razlikuju jer je u suvremenim govorima nebitno gdje je izvorno bio kratki neakut (kao u *kòlěš*) a gdje akut (kao u *stānēš*) ili gdje je *-a*- izvorni dio osnove (kao u *stāla*), a gdje sufiks (kao u *tkāla*).

⁵⁶⁵ Lik je *pòsrō* (izvorno n. p. b) pak uobičajen, kao i *pòsrāla* – *pòsrālo* (umjesto očekivanog *pòsrāla* – *pòsrālo*) zato što se *sěreš* lako miješa s ionako miješanom sinkronijskom n. p. u *běreš* (B) ali *brāla* – *brālo* (C) pa onda i umjesto *srāla* – *srālo* može doći do sekundarnog *srāla* – *srālo* (ali još češće se to događa u prefigiranim oblicima). Vidi 1.13.1.

⁵⁶⁶ U Kukuljici na Ugljanu (Benić 2014: 368, 387, 410–411, 413, 417 i Benić [usmeno]) vidimo uglavnom oblike bez početnog naglasaka kao *pokupovā* – *pokupovāla* (ova-glag.), *iskopā* – *iskopāla* (a-ā-glag.), *pozobā* – *pozobāla* (manji broj *a-je*-glag., sa, ovdje ispravljenim, tipfelekom u ž.r. u samom tekstu). U *a-je*-glagolima uz uobičajeni naglasak na nastavku nalazimo pomak samo u (i)šćepřko (uz (i)šćepřkā) – i)šćepřkāla, dok *čēšo* – *čēšāla* < *čēšāla uz *čēšola* ima i sekundarni C-tip (Benić 2014: 410⁸³⁰). Takvu sekundarnu C-pomičnost vidimo i u *a*-razredu *ē/a*-glag. kao *dřžo* – *dřžāla/dřžōla* analogijom prema staroj pomičnosti u glagolima tipa *orāti*, *kovāti* i vjerojatno prema staroj C-mobilnosti u *i*-glagolima (s kojima *ē/a*-glag. dijele prezent), koja je, kako upozorava Benić (2014: 369), vjerojatno vrlo kasno nestala na Ugljanu (s obzirom da tragovali još postoje na Ižu). Kukuljički, dakle, ne pokazuje pouzdano prisutnost nekakve retrakcije u m.r. GPR. iako bi njezino izvorno postojanje zacijelo itekako olakšalo širenje sekundarnog C-obrasca.

⁵⁶⁷ Neobičan je razvoj u podravskim šapatinovcima kraj Našića (Ivšić 1907: 144–145, 148, 150–152), gdje je većina glagolâ udesila naglasak prema, izgleda, izvornom C-obrascu *òbro* – *òbrāla* < *òbrāla – *òbrālo* (u obližnjim Bokšićima je *òbrāla* u ž.r. – neće biti da šapatinovačko *òbrāla* postaje specijalnim lokalnim duženjem ispred sonanta i u nezatvorenim slogu jer bi se to onda dogodilo i u sr.r.). Tako ondje još izvorno *dòzvo*, *smějo* ‘smijao’, vjerojatno i *kòvo*, možda i *děro*, *stěro*, *žděro* (s mlađim

Što se tiče čakavštine, tamo svakako ima govora koji uopće nemaju početnog naglasaka u *a*-međurazredu – neki od njih (na jugu) su takav naglasak zacijelo naknadno izgubili (ili je on samo djelomično u njih prodro s obzirom da se nije širio kao fonetska izoglosa)⁵⁶⁸, a oni sjeverniji ga nikad nisu ni imali⁵⁶⁹. Na sjeveru pak čakavštine ima i primjerâ gdje se također javlja vrlo sličan fenomen sekundarnog čeonog naglasaka (uglavnom) u m.r. *a*-međurazreda, no to je nedvojbeno posljedica ponešto drugačijeg razvoja – tu nije bilo nikakve ni kontrakcije ni retrakcije u GPR m.r., nego se radi o tendenciji širenja čeonog naglasaka u GPR m.r. iz starih *i*-glagola n. p. C⁵⁷⁰ (u sklopu generalnog nestanka stare pomičnosti u n. p. C *i*-glagolâ, vidi 4.3).

osnovama), a sekundarno i *zâklo*, *bľivo*, *dřžo*, *pđčešľo*, *nâmoto*, *kôpo*, *těso*, *glôdo*, *kûpovo*. S druge strane imamo u Bokšićima (šaptinovački oblici imaju sekundarno *motâla* – *motâlo* sa specijalnim lokalnim duženjem ispred sonanta i u nezatvorenom slogu) *motô* – *motâla* – *motâlo* (tako i *bacô*, *čeprkô*, *nadjacô*, *iskô*). Svakako je u jednačenju C-obrasca u većini oblikâ utjecaj imala i izvorna fonetska retrakcija u **namotô* > *nâmoto*, čime se taj tip izjednačio u m.r. s tipom *ôbro*, *dôzvo* iz n. p. C.

⁵⁶⁸ Izostanak bilo kakvog početnog naglasaka u *a*-međurazredu nalazimo u dvama suvremenim govorima na Braču – u Selcima (Šprljan 2015: 306–307, 324, 332), gdje nalazimo isključivo tip *orâ* – *orâla* – *orâlo* (tako i *kovâ*, *trovâ*, *darovâ*, *držâ*, *glodâ*, *igrâ*), i u Pučišćima (Domagoj Vidović – privatna komunikacija), gdje isto tako nalazimo samo tip *kovô* – *kovâla* – *kovâlo* (tako i *iskovô*, *prikovô*, *okovô*, *otrovô*, *orô*, *priorô*, *držô*, *motô*, *zamatô*, *darovô*, *gladovô*, *kupovô*). To bi moglo biti i sekundarno jer u praktički svim drugim srodnim govorima južnodalmatinskih otoka (Brača/Hvara/Visa) nalazimo primjere (uglavnom sekundarnog) početnog naglasaka u *a*-međurazredu. Usp. u Ložišćima na Braču (Hraste 1940: 57–58, 60–61) *kôvo/kovô* – *kovâla* – *kôvalo/kovâlo* (tako i *sôvo*, ali *putovô* itd.), *kupovô* – *kupovâla* i *kupovôla* (sekundarni C-oblik s izvornim dočetnim naglaskom) – *kupovâlo* uz nepomaknuto *bižô*, *igrô*. Barbić (2011: XLVI–XLIX) ima **sedľo* – **sedľâla* – **sedľâlo* ali i *štôval* – *štôvala* – *štôvalo* (tako i *kovât*, *kupovât* i svi na -*ovât*). U Brusju na Hvaru Hraste (1935: 41, 43–45) bilježi *bîžo(l)* – *bižôla* – *bižolo* (tako i *lěza*, *bđja* i *zđbo(l)*, *nâzobol* iz *a-â*-glagolâ) s punim pomičnim C-obrascem (!) (u Vrbanju *bîža* – *bižâla* – *bižâlo* s početnim naglaskom samo u m.r., što je manje inovativno), slično i *kûpovol* – *kûpovola/kupovôla* – *kûpovolo* (tako i *darovât*, *kovât*), uz ujednačen početni naglasak u *ôro(l)* – *ôrola* – *ôrolo* i samo izvorno mjesto naglasaka u *imô(l)* – *imâla* – *imâlo* (tako i *igrô(l)*, *iskô(l)*). Na Visu (Hraste 1937: 153) nalazimo *bîžo* – *bižâla* – *bižâlo/bižalo* (isto i *lěžo*) ali *dôržô* – *daržâla* – *daržâlo*. U Blatu na Korčuli (Milat Panža [2014]: 24), koja ne pripada u poddijalekt Brača/Hvara/Visa, ali je u susjedstvu, nalazimo *a-je*-glagol *hrôkâ* – *hrokâla* (ali *kresâ* – *kresâla*). Tamošnje *kôvâ* – *kôvâla* – *kôvâle* je zasigurno ostatak stare n. p. C (analoški i u *sôvâ* – *sovâlâ* – *sôvâlî*).

⁵⁶⁹ Tako je u Senju (Moguš 1966: 99, 101) gdje, bez ikakvih početnih naglasaka i s očuvanim dočetnim -*ľ*, nalazimo *tesâľ* – *tesâla* – *tesâlo* (tako i tipovi *krepâľ* i *darovâľ*).

⁵⁷⁰ Tako u Novom Vinodolskom (Белић 2000: 173–176, Vermeer 2017: 689) nalazimo u više glagolskih vrsta *a*-međurazreda varijantan čeonni naglasak samo u m.r. (analogijom prema *i*-glagolima poput *ôgľobil* uz *ogľobil*): *kopâľ* (i *igrâľ*) ali i *zâkopâľ* uz *zakopâľ*, *pripeľâl* uz *pripeľâl*, *kupovâľ* i *kûpovâľ*, *putovâľ* i *pûtovâľ* (ovdje iznimno uz *putovâla* nalazimo i *pûtovâla*, dok je u drugim svim oblicima samo -*âla*). Nisu zabilježene sekundarne varijante u tipovima *glodâľ*, *držâľ*. Kao što primjećuje Vermeer, očito je da se čeonni naglasak posebno lako uvodi u prefigirane oblike (ili one s višesložnim osnovama kao *kûpovâľ*), što je tipološki slično razvoju u nekim štok. govorima (tip *igrâla* ali *izigrâla*, tj. veća frekvencija inovativnog naglasaka u prefigiranim oblicima). U tipu *kupovâľ/kûpovâľ* (a onda i općenito) je veliku ulogu odigrao i zacijelo arhaizam *ôtrovâľ/otrovâľ* (gdje se čeonni naglasak i očekuje), no općenito je ovaj fenomen varijantnosti u *a*-međurazredu nemoguće odvojiti od varijantnosti u m.r. *i*-glagolâ n. p. C (što u štok. nije

Retrakciju koju vidimo u *(o)glodô (osim što je vidimo i u gen^{mn} *lopât i prez. *kopâ) vidimo još i u impf. *a*-međurazreda u crnogorskom pljevaljskom govoru⁵⁷¹. Ondje uz inovativni *C*-naglasak *ðṛǰcāz* – *ðṛǰcāue* kao u impf. *i*-glagolâ (za koji vidi 4.3), kod glagolâ s osnovom koja završava na *-a*- nalazimo i varijantnu paradigmu: *ðṛǰcāz* – *ðṛǰcāue* – *ðṛǰcāsmo* – *ðṛǰcāste* – *ðṛǰcāzŭ*. Takav varijantni impf. mogu imati i: *čŭtmāz*, *ðṛyǰcāz* (*a-ā-*); *mŭrucāz* (*a-je-*); *kŭnovāz* (*ova-*). Vrlo poznato, sve glagoli *a*-međurazreda s kratkom osnovom! Očito je da se i tu radi o pravilnoj fonetskoj retrakciji *ðṛǰcāz* < *držâh, a koja je u Pljevljima (i možda još gdje) varijantno zadržana u 1^{id} (i onda iz 1^{id} fakultativno poopćena u svim licima u impf.), vjerovatno zato što je podržana paralelnim čeonim naglaskom u GPR *dṛžō* i GPT *dṛžān*, *kŭpovān*, čega u *i*-glagolima nema pa se zato ondje u Pljevljima javlja isključivo tip *čŭh̃āz*⁵⁷², s naglaskom ujednačenim prema svim ostalim licima imperfekta (vidi 4.3). Naravno, imperfekatski bi se oblici kao *čŭnāh, *dṛžāh fonetski očekivali u svim govorima, no nije teško zamisliti da su u većini zatrti analogijom prema svim ostalim licima u kojima je *-ā- bilo u unutrašnjem slogu (*-āše, *-āsmo, *-āste, *-āhū) pa se retrakcija nije dogodila, dakle *dṛžāh → *držâh analogijom prema *držāše itd. Na čakavskom sjeveru ima nešto sličnih odraza sa sjevernom retrakcijom stegnutog neocirkumfleksa iz unutrašnjih slogova⁵⁷³, koji zbog dekontekstualiziranosti nisu uvijek potpuno pozudani, no neće biti da svi nastaju na neki drugi način⁵⁷⁴.

I završno, može li se posumnjati u tezu o povezanosti stezanja *-ăo > *-ô i retrakcije naglaska u m.r. GPR *a*-međurazreda, onako kako smo je ovdje iznijeli? U sve se može posumnjati, ali za to u ovom slučaju ne postoje valjani razlozi. Sažmimo ovdje glavne indikatore za iznjetu tezu. Kao prvo, retrakcija tipa *glōdō* javlja se u načelu samo ondje gdje ima vokalizacije *-#* i posljedične kontrakcije

bio nikakav faktor). Trebalo bi tek istražiti koliko je ovakav naglasak u *a*-međurazredu proširen drugdje na čak. sjeveru (također i čuva li se još gdje izvorna pomičnost u glagolima tipa *kova-ti/trovati*). U Sčak. primjerima kao što je *kovā* < *kovāl u Orbanićima ne radi se o stezanju nego o otpadanju dočetnoga *-l* u GPR nakon predsonantskog duženja kojim nastaje neoakut, a koji se onda može proširiti analoški i na druge oblike: inf. *kovāt* (umj. *kovāt), GPR mn. *kovāli* (umj. *kovāli). U govorima poput orbanićkog se nije ni mogao proširiti naknadno čeonim naglasnim tip iz n. p. *C i*-glagolâ jer je i on sâm skoro pa potpuno nestao.

⁵⁷¹ Ружичић 1927: 157, 159–161.

⁵⁷² Ружичић 1927: 156.

⁵⁷³ Kapović 2015: 349–354.

⁵⁷⁴ Na Pagu bi *živlāše* (Hamn 1963: 117) moglo biti pravilno od *živlāše (s retrakcijom unutrašnjeg cirkumfleksa očekivanom za sjever čakavštine), *učŭnāše* (Houtzagers 1987: 85) bi moglo biti analogijom prema *čŭnāše a to s retrakcijom od *čŭnāše. Retrakciju bi mogli imati i primjeri *kōpahu* (doduše, usp. i prez. *kōpa*), *gōjaše*, *-ahu* (Houtzarepc 1991: 78–79, Vranić 2011: 149, 187–189) te *rōdjaše* (Houtzarepc 1991: 79). Brojniji bi primjeri kao *rekāhu*, *donesāhu* (s nepovučenim neocirkumfleksom od kontrakcije u sredini) itd. onda morali biti analogijom prema 1^{id} kao *ponesāh* (gdje retrakcije ne bi bilo iz zadnjeg sloga, kao ni u gen^{mn} *lopât* u tim dijalektima) i prema glagolima gdje se stezanje dogodilo u prvom slogu, kao *zvāhomo*, *stāhomo*, *stāhu* (sve u Houtzagers 1987: 85).

*-ão > *-ô (prividne je protuprimjere poput novljanskog lako objasniti) – u štok. i na čak. jugu (premda je na čak. jugu ta promjena vjerojatno, kako rekosmo, bar u nekim područjima posljedica ograničenog štok. kategorijalnog utjecaja⁵⁷⁵, a ne širenja same fonetske izoglose retrakcije). Drugo, ne može biti slučajno da se povučeni naglasak javlja isključivo u glagolima na *-a-* (gdje ima i stezanja), npr. u *držô, a da ga nikad nema u *letô, gdje nema stezanja (iako je to zapravo ista glagolska vrsta). Treće, postojanje govora u kojima se čeon naglasak javlja isključivo u oblicima sa stezanjem (tj. u m.r.), npr. *kûpovâ* – *kupòvala* – *kupòvalo*, teško da može biti slučajno⁵⁷⁶. Očito je da je dotični m.r. „poseban”, a jasno je i zašto – jer jedini ima stezanje. Četvrto, usporedimo li retrakciju poput *glodô > *glòdô* s onom u *kopâ > *kòpâ*, nemoguće je ne vidjeti da se kod obje retrakcija događa isključivo na kračinu (i zato je nikad nema u tipu *klěčô* > *klěčô*).

Na kraju tablično prikazujemo kako u *a*-međurazredu dolazi prvo do vokalizacije *-l#*, onda do stezanja i povlačenja naglasaka i onda, u nekim govorima i oblicima, do ujednačavanja mjesta naglasaka prema drugim oblicima (npr. *kòpô* umj. *kòpô* analogijom prema *kòpala* – *kòpalo*). Tablica ne prikazuje utjecaj m.r. na druge oblike kao ni utjecaj izvornog C-tipa (tipa *kòvālo*) na druge oblike.

psl.	prije vokalizacije <i>-l#</i>	nakon vokalizacije <i>-l#</i>	nakon stezanja	nakon retrakcije	nakon analogije
*poslāl̥	*poslāl	*poslão	*poslô	<i>pòslô</i>	<i>pòslô</i>
*òral̥	*òrāl	*òrão	*òrô	<i>òrô</i>	<i>òrô</i>
*kòval̥	*kòvāl	*kòvão	*kòvô	<i>kòvô</i>	<i>kòvô</i>
*držāl̥	*držāl	*držão	*držô	<i>dřžô</i>	<i>dřžô</i>
*glodāl̥	*glodāl	*glodão	*glodô	<i>glòdô</i>	<i>glòdô</i>
*kopāl̥	*kopāl	*kopão	*kopô	<i>kòpô</i>	<i>kòpô</i>
*bolovāl̥	*bolovāl	*bolovão	*bolovô	<i>bòlovô</i>	<i>bolòvô</i>

⁵⁷⁵ Širenja određenog naglasnog tipa u određenim kategorijama, tj. novog početnog naglasaka u GPR na *-a-*.

⁵⁷⁶ Zanimljivo je da se odnos sličan onome u *okòpao* : *òkopô* javlja u nekim govorima i pri sekundarnom širenju čeonog naglasaka (iz izvorne n. p. C) u n. p. A i B u 2/3rd aorista – npr. *òbrisa* → *òbrisa*, *òčúva* → *òčúvâ*, *okòpa* → *òkopâ*, *úši* → sek. *úšî*, *dòču* → *dòčû* itd. (usp. Matešić 1970: 215). Na ovakvo su širenje inovativne dočetne dužine u 2/3rd aor. zacijelo primarno utjecali primjeri kao *dòda* → *dòdâ* (analogijom prema *dâ*), *pòpi* → *pòpî* (analogijom prema neprefigiranom *pî*), *pròkle* → *pròklê* (prema *klê* i *pròklêsmo*), *dòčû* prema *čû* (što je pak analogijom prema *dâ*, *pî*) itd. – usp. i Kapović 2015: 549–550. No nije nemoguće da je na neke primjere, kao *okòpa* → *òkopâ*, utjecao i naglasni odnos iz GPR *okòpao* → *òkopô*, tj. da se apstraktno povezala čeonost naglasaka s dočetnom dužinom, tim više što su se takvi oblici javljali u istim glagolima (GPR *zàdržô*, *ìskopô*, aor. *zàdržâ*, *ìskopâ* itd.).

8.2. Glagolski pridjev trpni na -a-

U GPT *a*-međurazreda u štok. i dijelu čak. dolazi do fonetskog izjednačavanja različitih psl. naglasnih likova (npr. *posòlano > *pòslano, *kòvano i *kòpano)⁵⁷⁷. Razvoj u kajk. samo donekle (u smislu izvornog naglasaka u n. p. *b* u GPT) nalikuje na onaj u štok. Dajemo tablični pregled:

	n. p.	psl.	štokavski
<i>e</i>-glag., <i>a</i>-razred	<i>b</i>	*posòlano	<i>pòslāno</i>
	<i>c</i>	*òrano	<i>òrāno</i>
<i>e</i>-glag., <i>j/va</i>-razred	<i>c</i>	*kòvano	<i>kòvāno</i>
ě/<i>a</i>-glag., <i>a</i>-razred	<i>c</i>	*drìžano	<i>dřžāno</i>
<i>a</i>-je-glag.	<i>b</i>	*glòdano	<i>glòdāno</i>
<i>a</i>-ā-glag.	<i>b</i>	*kòpano	<i>kòpāno</i>
<i>ova</i>-glag.	<i>b</i>	*kupòvano	→ <i>kùpovāno</i>

spojene kućice – ista vrsta naglasaka

→ sekundarni prelazak u

Početni naglasak se u mnogim govorima izjednačuje s čeonim naglaskom izvorno iz n. p. C⁵⁷⁸, tj. s naglaskom koji preskače na prefiks: npr. *kùpovān* – *pòkupovān*, *mòtān* – *zàmotān*⁵⁷⁹. No to nije tako u svim govorima⁵⁸⁰ – usp. npr.

⁵⁷⁷ Za ujednačavanje čeonog naglasaka u štok. usp. i Дыбо 1981: 225³⁵.

⁵⁷⁸ Čeoni se naglasak na sličan način ujednačavao i u vukovsko-daničičevskom 2/3^{id} aorista kod svih glagola kratke osnove sa sufiksom -a- bilo koje vrste – iako je tendencija ujednačavanja C-naglasaka u 2/3^{id} aorista zapravo šira od *a*-međurazreda (usp. Stankiewicz 1993: 145–147).

⁵⁷⁹ Puni (uglavnom sekundarno) pomični naglasak je rjeđi, ali usp. takve varijante *držāna*, *gledāna* (u n. p. A), *dugovāna*, *kovāna (Šimundić 1971: 158). Ivšić (1913/II: 104) za Posavinu, uz izvorno *prodāna* i možda arhaično *okovāna*, *poorāna* (no to bi moglo biti i naknadna pomičnost nakon što je prvotna bila izgubljena u ovim glagolima) bilježi i sigurno sekundarno *držāna*, *čitāna*, *kupovāna* itd., a analogijom prema ž.r. u nekim govorima onda i *pokopāno*, *kupovāno* itd.

⁵⁸⁰ Neobičan je razvoj u podravskom Šapatinovcima kraj Našića (Ivšić 1907: 140, 145, 148, 150–153), gdje u GPT nalazimo u svim glagolima naglasni obrazac (*o*)brān – (*o*)brāna – (*o*)brāno. Tako i (*do*)zvān, *prodān*, (*na*)žgān (C), *kovān*, *derān* (vjerojatno stara C), ali i *zакlān*, (*po*)tkān, *držān*, *dopeļān*, *počešlān*, *kopān*, *tesān*, *glodān*, *iskān*, (*pro*)klūvān. Nije jasno što je tu točno ujednačeno. U jednosložnim C-oblicima nalazimo, izgleda (opis je malo nejasan), *brān*, -a, -o (usp. *pīo* – *pīla* – *pīlo* uz *pōpio* – *popīla* – *pōpīlo* u GPR ali *sūv* – *sūva* – *sūvo* u pridj.). Do poopcenog obrasca *držān* – *držāna* – *držāno* se može doći od izvornog C-obrasca *pròdan – *prodāna* – *pròdano poopcavanjem naglasaka ž.r. u sr.r. i onda analoškim *prodān* da bi se dobio potpuni oksitonski tip ili bi se, što je manje vjerojatno (jer bi se razlikovalo od svih drugih štok. govora), moglo nagađati o preoblici nekakvog izvornog *kopān – *kopāna – *kopān (s pomakom ude-

dubrovački tip *zàkopān* a ne *zàkopān*⁵⁸¹. U čak. uz tip *kòpān*⁵⁸², koji se javlja i u štok/kajk., u više govora nalazimo i potpuno drugačije tipove naglasaka⁵⁸³. U kajk. nalazimo isti početni naglasak kod n. p. B⁵⁸⁴, ali je razvoj u n. p. C obično drugačiji nego u štok/čak.⁵⁸⁵

sno na dužinu od psl. **kòpanъ*) i onda sekundarnim **kopānā* – **kopānō*. Očekivani štok. obrazac (bez poopćavanja sekundarnog preskakanja) se možda vidi u *zaključan*, *potrpan*, *pročitān*, *počūpan*, a onda bi u tim glagolima sekundarna n. p. A (inf. *zaključat(i)*, prez. *zaključam*) bila generalizirana upravo prema takvom GPT.

⁵⁸¹ U n. p. A nikad nema preskakanja: *nāmazān*, *pòsisān*, *pòmilovān*.

⁵⁸² Takav naglasak može biti B-tipa, s čuvanjem na mjestu, ili C-tipa, s preskakanjem. Za B-tip usp. u Senju (Moguš 1966: 99, 101) (*is*)*těsan*, *darōvan* i u tipu *iskōpon* u Kukljici (Benić 2014: 417). Za čeonost usp. u Selcima na Braču (Šprljan 2015: 306–307, 324, 332) *ūzorān* (tako i *ōtrovān*, *zāigrān*, *ōglođān*, *dārovān*), *zadržān*, *ōkovān*. U Novom Vinodolskom (Belić 2000: 173–175) nalazimo B-tip (*stěsāno*, *pozōbāno*, *zadržān*), ali često uz sekundarnu (varijantnu) C-pomičnost: *oglōdān* – (sekundarno) *oglodānā* – *oglōdāno*, *zāklān* – *zaklānā*, *pōslān* – *poslānā* – *pōslāno*, (s)*kōpān* – *skōpāna*/*skopānā* – *raskōpāno*.

⁵⁸³ Neobične likove, koje povijesno nije uvijek lako objasniti, nalazimo na Braču, Hvaru i Ugljanu, a zacijelo i u drugim govorima. Kao prvo, u Dračevici na Braču (Šimunović 2009: 55) i Brusju na Hvaru (Hraste 1935: 45) nalazimo oksitonski tip *kupovōn* – *kupovōnā* – *kupovōnō* (taj naglasak potvrđuje i Hraste 1940: 60 za Ložišća na Braču) uz štokavoidnu varijantu *kūpovon* – *kūpovona* – *kūpovono* (zacijelo prema starom C-tipu **dārovān*). Neoakut bi se mogao objasniti pomakom u n. p. b (**kupōvanъ* > **kupovānъ*) pa onda analoškim premještanjem naglasaka na kraj izvan m.r., ali nije jasno odakle takav naglasak u tom tipu kad inače u istim govorima nalazimo naglasak očuvan na osnovi, kao u *osēdlon* – *osēdlana* u Dračevici (što i u Brusju postoji kao varijanta). U Ložišćima na Braču (Hraste 1940: 60) nalazimo uobičajeno *okōpon*, ali s neuobičajenim drugim oblicima: *okopōnā* – *okōpono*/*okopōnō*. Oni se mogu protumačiti kao u *kupovōnā* ili eventualno utjecajem C-tipa pa širenjem dočetnog naglasaka, ali su ipak neobični. Još su neobičniji oblici *okopōn*, -a, -o koji u Brusju i drugdje na Hvaru (Hraste 1935: 44) postoje uz obično *okōpan*, -a, -o (tako i *osedlōn*/*osedlon*). Takav naglasak za Dračevicu potvrđuje i Šimunović 2009: 53 u **držōn* – **držōna* – **držōno*, a na nj se možda može svesti i kukljičko (Benić 2014: 413) *pokupovān*, -a na Ugljanu. Ti bi se naglasci dali izvesti iz kakvog **kopān* – **kopāna* s infinitivnim akutom, koji bi se produžio pred sonantom u **kopān* pa bi se taj naglasak poopćio u svim oblicima, ali i to je objašnjenje samo formalno zadovoljavajuće. U Pučišćima na Braču (Domagoj Vidović – privatna komunikacija) nalazimo dosta dvostrukih pa i trostrukih mogućnosti u tipovima *osedlōn* – *osedlōna*/*osedlōnā* – *osedlōno*/*osedlōnō* (isto i *priorōn*, *otrovōn*, *kupovōn*, *iskovōn*, *prikovōn* uz moguće varijante *iskovon* i *prikovon*) i *zamotoñ*/*zamōton* – *zamotoñā*/*zamotoñā*/*zamōtona* – *zamotoño*/*zamotoñono*. U svakom slučaju, naglasak GPT-a u čak. treba detaljnije istražiti.

⁵⁸⁴ Kajk. u n. p. B ima uvijek u svim oblicima naglasak na osnovi (kao i štok. i većina čak.) – usp. *zèt kun* ‘satkan’, *kè pun* ‘kopan’, *lò gun* ‘lagan’, *glò dŷvun* (Jedvaj 1956: 316, 318–319), *dě rzan*, *kò pan*, (z)*lā gan* (Jembrih & Lončarić 1982-3: 50–51), *pō slan*, *zās ran*, *uglō dan*, *skō pan* (Gudek 2013: 102–103, 118, 124). U Turopolju (Šojat 1982: 417–418) nalazimo također *zakō pani*, *počēsana*, kao i drugdje (uz *zà kopana*, *pō česana*, što nastaje analogijom prema n. p. A s turopoljskom retrakcijom neocirkumfleksa, usp. *rā skuvana*, *pō cicana*), dok u *dřžan* i *kupū van* nalazimo i varijantni pomični naglasak u ž.r.: *dřžana*/*dřžāna*, *kupū vana*/*kupuvāna*.

⁵⁸⁵ U GPT n. p. C bi se u kajk. očekivao pomičan naglasak. I to stvarno nalazimo u Turopolju (Šojat 1982: 418) u prefigiranim oblicima *prē bran* – *prebrāna* (tako i *ō pran*, *otkāna*, *prežgāna*) te fakultativno u jednom primjeru u Bednji, gdje Jedvaj (1956: 317) bilježi *vŷžgun* – *vyžgūno* (uz sekundarno (vy)*žgūn*). No u pravilu je, iako se u kajk. u GPR (od tih istih glagola) inače jako dobro čuva pomičan naglasak, u GPT poopćen neobičan neoakut na osnovi u svim oblicima. Za to usp. (vy)*žgūn*, (no)*smejūn*, *dūn*, *tkūn*, *brūn* (Jedvaj 1956: 317–319), *brān* < **brān* – *brāna* –

9. atematski i ostali glagoli

Ovdje ćemo pogledati izvorne atematske glagole (od kojih su neki danas sinkronijski „nepravilni”), nešto oblikâ s njima povezanih i „miješani” pomoćni/modalni glagol *htjeti* (za supletivni glagol *ići* vidi 1.6.2, a za *imati* 6.2).

9.1. Glagol *biti*

PRASLAVENSKI	ŠTOK.	ČAK. (Dračevica)	KAJK. (G. Konjščina ⁵⁸⁶)
*bŭiti	<i>bīti</i>	<i>bīti</i>	<i>bīti</i>
1. *jěsmь	<i>jěsam</i>	<i>jesôn</i>	<i>jěsam</i> ⁵⁸⁷
2. *jesi	<i>jěsi</i>	<i>jesī</i>	<i>jěsi</i>
3. *jěstь	<i>jěst</i>	<i>jě</i>	<i>jě</i>
1. *jesmò	<i>jěsmo</i>	<i>jesmō</i>	<i>jěsmę</i>
2. *jestě	<i>jěste</i>	<i>jestě</i>	<i>jěstę</i>
3. *sōtь	<i>jěsu</i>	<i>jesū</i>	<i>jěsu</i> ⁵⁸⁸

Atematski prezent glagola *biti* (tvoren atematski od osnove *h₁es- već u prae.) pripada n. p. *c*, koja je kod atematskih glagola, zbog naravi njihovih nastavaka, imala u psl. izvornu oksitonezu u svim licima. Štok. *jěsam* (od *jěsmь bi se očekivalo *jěsam) ima naglasak analogijom prema *jěsi*, *jěsmo* itd. Neki kajk. govori⁵⁸⁹ imaju poopćen " u čitavom prezentu analogijom prema

brāno (Šojat 1982: 418), *brān* – *brāna* – *brāne* (tako i *zvāti* i *tkāti*) (Jembrih & Lončarić 1982-3: 51), *pubrān* – *pubrāna* – *pubrāne*, *nasmejān* – *nasmejāna* – *nasmejāno* (Gudek 2013: 103, 105). Formalno se ovakav naglasak može objasniti poopćavanjem naglaska ž.r. *(po)brāna ili možda analogijom prema starom B-tipu *slān, ali nije jasno zašto bi se takav naglasak generalizirao umjesto stare pomične n. p. *C* i to u tolikom broju govora. Dibo (1981: 224–225; 2000: 528–529) u svom objašnjenju, sličnom ovdje iznijetom, nije svjestan toga da se takav naglasak ne javlja samo u rubnim kajk. govorima poput bednjanskog koji imaju progresivni pomak cirkumfleksa. Još inovativniji izgleda ozaljski (Težak 1981: 284, 287–291) naglasak. Tamo kod n. p. *B* nalazimo uglavnom varijantno naglasak kao i drugdje u kajk. (*pōslan*, *zāklan*, *tēsān*, *glōdan*, *sātkan*), ali i analoški naglasak prema n. p. *C* (*glodān* – *glodāna*, tako i *poslān*, *zaklān*, *tesān*, *zaležān*, *kopān*, *sātkāna*), gdje nalazimo ne neoakut na osnovi kao drugdje, nego stari dočetni naglasak u svim oblicima osim u m.r. (*orān* < *orān, *orāna* < *orānā, tako i *kovān*), što mora biti sekundarno. Dok kod GPT na *-t* tamo vidimo pomičnost (*prēvzet* – *prevzēta* < *prevzētā, *prēklet* – *preklēta*), kod GPT na *-n* je ona samo posredno ponegdje očuvana (*pospān* – *pospāna* i *pōspan*, *-a*, *-o* umjesto očekivana *pōspan* – *pospāna* – *pōspano*). Valja primijetiti da u tipu *preklēta* < *preklētā u n. p. *C* u GPT vidimo izvorni dočetni naglasak, za razliku od GPR gdje imamo *pōbral* – *pobrāla* < *pobrāla (vidi 1.5).

⁵⁸⁶ Gudek 2013: 126.

⁵⁸⁷ Neoakut u cijeloj paradigmi nastaje povlačenjem naglaska sa zadnjeg sloga.

⁵⁸⁸ Naglasak analogijom prema ostalim licima.

⁵⁸⁹ Usp. Jedvaj 1956: 310 (*jās̑ym* itd.), Jembrih & Lončarić 1982-3: 52.

tom izvornom *jěsem*⁵⁹⁰ (i *jěst*). Izvorna dužina u 3^{mn} (usp. na Kolubari izvorno *jěcy*⁵⁹¹) je u većini štok. govora pokraćena zacijelo analogijom prema nenaglašenom *su*⁵⁹². Duljina je u skraćenom 3^{id} *jê* (tako u govornom štok.) < *jê* nastala kroz sekundarno naglašavanje izvorno nenaglašena *je*. Dugo *nijésam*⁵⁹³ i tome slično slijedi naglaskom *jěsam* (sa svim analogijama i promjenama⁵⁹⁴), samo što ima dužinu (**něsmь* < **ne-esmь*).

PRASLAVENSKI	ŠTOK.	ČAK. (Vrgada)	KAJK. (V. Rakovica ⁵⁹⁵)
1. *bǫdǫ	<i>bǫdēm</i>	<i>bǫden</i>	<i>bǫdem</i>
2. *bǫdešь	<i>bǫdēš</i>	<i>bǫdeš</i>	
3. *bǫdetь	<i>bǫdē</i>	<i>bǫdē</i>	
1. *bǫdemo	<i>bǫdēmo</i>	<i>bǫdemo</i>	
2. *bǫdete	<i>bǫdēte</i>	<i>bǫdete</i>	
3. *bǫdqtь	<i>bǫdū</i>	<i>bǫdū</i>	

Tematski prezent glagola *biti* *bǫdǫ (n. p. *a*) (od *bǫti) je na razini slaven-skog supletivan (na ie. razini je riječ o korijenu *b^{uh}₂-, do čega nastaje i *byti*, kojem se dodaje prezentski nazalni infiks *-n-) – slično kao i prez. *sědǫ prema *sěsti. Staro 1^{id} prez. je potvrđeno kod Kašića (1604: 129): <bǫdu> /bǫdu/. Vezno -e- je izvorno kratko, kao na Vrgadi, gdje je originalna dužina iz 3^{mn} analoški prenesena u 3^{id}.

Imp. je *bǫdi(te)!*, aor. je (sekundarno upotrebljavan i za kondicional osim 3^{mn}) *bǫh – bǫ – bǫsmo – bǫste – bǫše*, dok impf. ima dva oblika: *bǫjāh – bǫjāše*⁵⁹⁶ < *bějāхъ < *běахъ bez stezanja (naglasak *bǫjāše* mora biti sekundaran⁵⁹⁷, vidi 4.3)

⁵⁹⁰ Poluglas u *jesam je sekundaran. Izvorno *jěsm bez njega vidi se u kajk. *jěs* s otpadanjem -m (npr. Težak 1981: 292).

⁵⁹¹ Николић 1970: 106.

⁵⁹² Ivšić 1913/II: 88.

⁵⁹³ Mlađe *nísam* umjesto *nijésam* (od *něsmь) nastaje analogijom prema *nije*, koje pravilno nastaje od *něje (koje pak nastaje analogijom prema *něsam – *něsi – *něsmo itd. umjesto očekivana *ně < *ne je, gdje se naknadno *ně- shvaća kao prefiks koji se dodaje pred nenaglašene glagolske oblike, usp. ARJ IV: 607) uobičajenom promjenom jata u *i* ispred *j* (usp. i jekavsko *grijati* prema ekavskom *grejati*).

⁵⁹⁴ Naglasak *nije* (npr. Šurmin 1895: 205, Milas 1903: 76) umjesto *nije* vjerojatno nastaje predvokalskim kraćenjem (kao *bǫ* < *bǫo) jer se -j- može izgubiti između vokala u izgovoru (*nije* > *nie* > *nie*), tj. općenito se u takvom položaju javlja automatski i teško je reći je li *j* u toj poziciji fonem ili nije.

⁵⁹⁵ March 1981: 271.

⁵⁹⁶ Na zapadu se (u štok/čak.), gdje je još živ, impf. koristi uglavnom modalno – iz Prapatnicâ imam potvrđeno *ně bijāše piti* ‘nije [ti] trebalo piti’.

⁵⁹⁷ Usp. već kod Kašića (1604: 89) <biah>, <biarce>, <biahomo>, <biahote>, <biahu>.

i *bjèh* – *bjèše*⁵⁹⁸ < *bĕxъ⁵⁹⁹ < *bĕaxъ. GPR ide po tipu glagolâ kao *piti* (1.12.2): *bĭo* (dij. *bĭl*) – *bĭla* – *bĭlo* (→ ml. *bĭlo*) – mn. *bĭli* (→ ml. *bĭli*) – *bĭle* (→ ml. *bĭle*) – *bĭla*⁶⁰⁰ < *bĭlъ – *bĭlâ – *bĭlâ – mn. *bĭli – *bĭly – *bĭlâ (n. p. c). Ovakav se naglasak nikad ne mijenja kao *pĭla* – *pĭlo/pĭlo* → *pĭla* – *pĭlo*, ne zato što bi tako došlo do jednačenja s *bĭo* – *bĭla* – *bĭlo* < *bĭlъ – *bĭlâ – *bĭlo ‘tući’ (*bĭti* – *râzbiti* – *ùbiti* itd., 1.12.1), koji bez prefiksa ionako nije svuda čest, nego vjerojatno zbog frekventnosti samog glagola *biti* ‘postojati’, što pogoduje čuvanju starog naglasaka. No do promjene može doći u prefigiranom *dòbiti*, koje se više semantički ne povezuje s *bŷti, a morfološki je izgubio stare oblike (*dòbudēš* → *dòbijēš*, *dòbudi!* → *dòbŷj!*). Iz tog razloga imamo, primjerice, u Prapatnica-ma *dòbija* – *dòbila* – *dòbilo* (A) iako se čuva neprefigirano *bĭja* – *bĭla* – *bĭlo*⁶⁰¹ te tip *pòpĭja* – *popĭla* – *pòpĭlo*. U Dubrovniku (Budmani, ARj) je (bilo) potvrđeno *dòbio* – *dòbila* – *dòbĭlo*⁶⁰².

GPS se slabo upotrebljava priloški (osim u vezniku *bùdŷći da*), ali je pridjev *bùdŷći* čest. Takav naglasak nikako ne može biti izvoran (očekuje se *bùdŷći* prema 3^{id} *bùdŷ*)⁶⁰³ – usp. <bùducchi> kao prilog⁶⁰⁴ kod Kašića (1604: 96), *bùdŷći* i *bùdŷći* u Imotskoj krajini i Bekiji⁶⁰⁵ te dubrovački prilog *bùdŷći*⁶⁰⁶. GPP *dòbŷši* (također i pridjev *bŷŷi*) ima naglasak ujednačen, kao i obično, prema inf. (s predsonantskim duženjem) – izvorno bi se očekivao naglasak *bŷvŷši u n. p. c.

⁵⁹⁸ Za oba oblika s takvim naglaskom usp. npr. Milas 1903: 77. Raguž (1997: 207) bilježi i *bijāše* (kao varijantu) i *bjēše*. U priručnicima stand. jezika bi to mogli biti i umjetni naglasci (pri izgovaranju oblika koji se više obično ne koriste organski), no postoje i u organskim govorima – usp. u Nikšiću (Rešetar 1900: 201) *bijāše* uz *bĭjāše*, u Beogradu *bēše* i u Dubrovniku (Божанић & Тривунац 2002: 15) modalno *òjéuē*. Vidi još 4.3 za takvo sekundarno -āše.

⁵⁹⁹ Izgleda da se ovdje *-a- u *bĕ(a)xъ nekako samo izgubilo s obzirom da je rezultat kratko *bjèh*. Od pravog bi se stezanja očekivalo dugo ***bijèh*, usp. staro *pletijeh* < *pletĕaxъ sa stezanjem ili *znâ(j)ješъ > *znâš*.

⁶⁰⁰ Rjeđe se može ujednačavati tip *bĭla* – *bĭlo* itd., a nekad svi oblici mogu supostojati: *bĭla* / *bĭla* – *bĭlo* / *bĭlo* itd.

⁶⁰¹ Uz tendenciju širenja tipa *bĭlo* u široj krajini.

⁶⁰² U novije je vrijeme u Dubrovniku poopćen naglasak tipa *počĕlo* i u sr.r. u ovom tipu (bar kod sredovječnih govornika).

⁶⁰³ Daničićevo (1896: 62/1925: 104) *budŷći* je sekundarno (i neobično).

⁶⁰⁴ Uz sekundarno <Budŷchi> kao particip.

⁶⁰⁵ Šimundić 1971: 160.

⁶⁰⁶ Budmani 1883: 174, Rešetar 1900: 199. Ivšić (1913/II: 105) je dobro primijetio da se akcentat može promijeniti „u pridjevnoj službi”.

9.2. Glagol *dati*

PRASLAVENSKI	ŠTOK.	ČAK. (Novi V. ⁶⁰⁷)	KAJK. (Bednja ⁶⁰⁸)
* <i>dāti</i>	<i>dāti</i>	⁺ <i>dāt</i>	⁺ <i>dōti</i>
1. * <i>dāmь</i>	<i>dām</i>	<i>dān</i>	<i>dūm</i>
2. * <i>daśi</i>	<i>dāš</i>	<i>dāš</i>	<i>dōš</i>
3. * <i>dāstь</i>	<i>dā</i>	<i>dā</i>	<i>dō</i>
1. * <i>damò</i>	<i>dámo</i>	<i>dāmō</i>	<i>dāūmā</i>
2. * <i>dastè</i>	<i>dáte</i>	<i>dā(s)tè</i>	<i>dāōtā</i> ⁶⁰⁹
3. * <i>dadětь</i> ⁶¹⁰	<i>dājū</i>	<i>dajū</i>	<i>dodū</i>

Izvorni atematski nastavci (istovjetni onima u *jesam*) uglavnom nestaju (2^{mn} *daste* u Sčak. je ostatak) i zamjenjuju se običnima. Paradigma s novim nastavcima se miješa s onom izvornoga **znajq* – **znaješ* nakon stezanja, s **jьmamь* i, naravno, s glagolima tipa **kopajq* – **kopaješ* nakon stezanja (sve 6.2). Kao i **jesmь*, i **damь* itd. ima izvorni naglasak na kraju u svim licima (tipično za atematske osnove n. p. c)⁶¹¹.

Izvorno *dámo* – *dáte* se miješa s izvornim *znāmo* – *znāte* (6.2) pa dobivamo ujednačeno *dámo/znāmo*, *dāmo/znāmo* ili varijantno *dámo/dāmo*⁶¹² i *znāmo/znāmo*. Starije *dodāmo* (analogijom i *doznāmo*) se zamjenjuje mlađim *dòdāmo* analogijom prema *dòdām* itd. (tj. tu se ujednačava izvorni naglasak iz *dòznāmo*), kao i kod mlađih oblika *pèčemo*, *ùčimo* umjesto starijih *pečemo*, *učimo*. Oblik *dājū* je sekundaran (morfološkom, ali ne i naglasnom, analogijom prema *a-ā*-glag.), stariji je oblik 3^{mn} *dádū*⁶¹³ (izvorna je kračina u tom obliku, koja odgovara bednjanskom obliku, posvjedočena u Biteliću⁶¹⁴: *dādū*). Osnova se *dad-* iz 3^{mn} mogla proširiti i na ostala lica pa tako dobivamo *dádeš* itd. i na druge glagole pa tako dobivamo *znádū*, *imádū* (a onda i *znádeš*, *imádeš*, dijalektalno i u drugim glagolima⁶¹⁵). Od iste se osnove tvori i *ne*-prez. *dādnēš*.

⁶⁰⁷ Belić 2000: 178.

⁶⁰⁸ Jedvaj 1956: 317.

⁶⁰⁹ Ana-Maria Starek [usmeno] mi za samu Bednju (središnje naselje) potvrđuje stariji oblik sa *-s-* (*dāostā*) – *sām* Jedvaj je zapravo bio iz Šaše (manjeg sela kraj Bednje).

⁶¹⁰ Izvorno atematsko *-ētь (< ie. *-enti) se sekundarno zamjenjuje tematskim *-qtь (< ie. *-onti).

⁶¹¹ Usp. Stang 1957: 125–127.

⁶¹² Posavsko (Ivšić 1913/II: 84) mlađe *dāmo* (uz starije *dāmō*) nastaje analogijom prema *dām*, isto kao i *lovīmo* prema *lovīm*.

⁶¹³ Usp. npr. Budmani 1883: 176 za Dubrovnik. Isto tako i 3^{mn} *jédū* prema starom 2^{mn} *jéte* itd. (Rešetar 1900: 184), a što se onda također može poopćiti na cijeli prezent.

⁶¹⁴ Čurković 2014: 249.

⁶¹⁵ Usp. npr. iz Vrgorske krajine *smīden* ‘smijem’ (usp. i Maretić 1963: 257; Rešetar 1900: 184 ima *smijèmo* uz sekundarno *smijèdū*).

Imp. je inovativno *dāj(te)!* (i *dádi(te)!*). Aor. je *dāh* (sekundarno i *dādoh*) – *dā* (*dōda*)⁶¹⁶ – *dāsmo* – *dāste* – *dāššē*. GPR ima C-naglasak (kao npr. *zvāti*): *dāo* – *dāla* (st/dij. *dodāla*, knjiž. ujednačeno *dōdāla*) – *dālo* (→ ml. *dālo*, *dōdālo* – *nādodālo*). Sekundarno se javlja i B-tip *dāla* – *dālo* (vidi 1.13.2), pogotovo kod prefigiranog *dōdala*⁶¹⁷ i sl. C-naglasak je izvorno i u *dān* (*dāt*, *dōdān*/*dōdāt*) – *dāna* – *dāno* (→ ml. *dāno*)⁶¹⁸. GPP je *dāvši* (naglasak kao u inf. umjesto izvornog **đavšī*).

9.3. Glagol *jesti*

PRASLAVENSKI ŠTOK. (Dubrovnik⁶¹⁹) ČAK. (Novi V.⁶²⁰) KAJK. (Gregurovec V.⁶²¹)

* <i>ěsti</i>	<i>jěsti</i> ⁶²²	<i>jīst</i>	<i>jěsti</i> , sup. <i>jīest</i>
1. * <i>ěmь</i>	<i>ijem</i> ⁶²³	<i>jīn</i>	(<i>j</i>) <i>iēm</i>
2. * <i>esi</i>	<i>iješ</i>	<i>jīš</i>	(<i>j</i>) <i>iēš</i>
3. * <i>ěstь</i>	<i>ije</i> ⁶²⁴	<i>jī</i>	(<i>j</i>) <i>iē</i>
1. * <i>emo</i>	<i>ijemo</i>	<i>jīmō</i>	(<i>j</i>) <i>iemě</i>
2. * <i>estē</i>	<i>ijete</i>	<i>jī(s)tě</i>	(<i>j</i>) <i>ietě</i>
3. * <i>edětь</i>	<i>jēdū</i> ⁶²⁵	<i>jidū</i> ⁶²⁶	<i>jēdō</i> ⁶²⁷

⁶¹⁶ Tako Budmani (1867: 108) iako Dubrovnik ne čuva aorist pa je lako moguće da je takav naglasak artificijelan, dok Daničić (1896: 63/1925: 105) bilježi sekundarno 2/3^{id} *dā* (prema ostalim licima i n. p. A kao *stā*).

⁶¹⁷ Usp. npr. Šurmin 1895: 206.

⁶¹⁸ Bednjanski (Jedvaj 1956: 317) ima sekundarno *dūn*, -o, analogijom prema izvornom jednosložnom B-tipu, kako je to i uobičajeno u kajk. govorima.

⁶¹⁹ Budmani 1883: 175, Rešetar 1900: 189 (usp. i ARj).

⁶²⁰ Belić 2000: 178.

⁶²¹ Jembrih & Lončarić 1982-3: 53.

⁶²² Ovaj oblik izgleda isto kao stand., ali nije. Dubrovačko *jěsti* nastaje od starijeg *jěstit* (s adrijatizmom otpadanja dočetnog -t#), za što usp. Budmani 1883: 175, Kašić 1995: 94, što je pak sekundaran oblik umjesto očekivana *jēs* < *jěst* < *jěsti*.

⁶²³ Danas je u Dubrovniku ovakav atematski prezent nestao i upotrebljava se oblik jednak standardnomu (Божанић & Тривунац 2002).

⁶²⁴ U ovom dvosložnom odrazu dugog jata bi se zapravo očekivalo *ije* < **ě* < **ě* (kako i jest u Budmani 1867: 76), no *ije* (tj. [ije] s uobičajenom starom dubrovačkom alotonijom, usp. Kapović 2015: 692–699) je ujednačeno prema *ijemo* (tj. [ijěmo] sa specijalnim dubrovačkim alotonom) da bi odgovaralo obrascu *pletēm* prema *pletěmo*. U štokavskom gdje dugi jat daje [jē] bismo očekivali **jēm* – **jěmo* (pisano <ijēm>, <ijěmo>).

⁶²⁵ Budmani ima ovaj oblik (1867: 76; 1883: 175), dok Rešetar (1900: 184, 189) ima *jēdu* (alotonski) i *ijēdu* (tonemski) ali na drugom mjestu ipak *jēdū* kao Budmani. Ako je stvarno postojala varijanta *jēdu* (tonemski [jēdu/ [jēdu]) bez dužine, to bi moglo biti prema *jěsu*. Oblik *ijēdu* (alotonski [ijēdu]) bi, ako je oblik realan, bio analoški prema 1^{mn} i 2^{mn}.

⁶²⁶ Usp. Vermeer 2017: 688 za dodatno svjedočanstvo o obliku s izvornom kraćinom osnove.

⁶²⁷ Usp. i 3^{mn} *jēdōu* u Gornjoj Konjščini (Gudek 2013: 87).

Arhaičniji govori čuvaju atematsku osnovu *ě- plus nastavak, ali unose uobičajene nastavke (za sekundarni prez. *jěděš* vidi 1.6.1). I ovdje je (kao u *damъ i *jesmъ) *c*-naglasak izvorno na kraju u svim licima (*ěmъ, *ědětъ). Za neoakut usp. još posavsko *jīm*⁶²⁸ i sln. *jēm*.

Sekundarni prez. *jěděš* je prema 3^{mn} *jědū, s naglaskom prema *jěsti* i *jěla* (dij. *C*-naglasak oponaša izvorni atematski). Čak. i kajk. mogu čuvati stari oblik imp., usp. *jī(j)!* u Novom Vinodolskom i *jěč!* u Gornjoj Konjščini (< *ěđъ⁶²⁹, usp. stsl. *ěždъ*). Štok. aor. je *pòjedoh* – *pòjede* (analoški *pòjede* s *C*-naglaskom)⁶³⁰, GPR je *jěo* – *jěla* (s naglaskom kao u inf.), GPT je *pojèden* – *pojedèna* s uobičajenim jednačenjem prema tipu *plèten* (novljansko *pojīdena* ima *A*-oblik), GPS je *jědūci* prema 3^{mn} *jědū* (usp. novljansko *jidūć* prema atematskom 3^{mn} *jidū*), a GPP *pòjěvši* (s inf. naglaskom).

9.4. Glagol *věděti*

Glagol *věděti* ‘znati’ (prez. *věmъ*), još jedan atematski glagol s n. p. *c* u prez.⁶³¹, očuvan je u nekim čak. i kajk. govorima (često s prefiksom, *pověděti*, u značenju ‘reći’).

PRASLAVENSKI	ČAK. (Novi V. ⁶³²)	KAJK. (G. Konjščina ⁶³³)
*věděti		<i>věděti</i>
1. *věmъ	<i>povīn</i>	<i>viēm</i> ⁶³⁴
2. *věsi	<i>povīš</i>	<i>viēs</i>
3. *věstъ	<i>povī</i>	<i>viē</i>
1. *věmō	<i>povīmō</i>	<i>viēmę</i> ⁶³⁵
2. *věstē	<i>povī(s)tē</i>	<i>viētę</i>
3. *vědětъ	<i>povidūt</i> ⁶³⁶	<i>viējū</i>

⁶²⁸ Ivšić 1913/II: 64.

⁶²⁹ Čak. tu ukazuje na *ěđъ (kao u prez.) a kajk. na *ěđъ (kao u inf./GPR). S kajk. se slaže dubrovačko/starije *jědi!* (Budmani 1867: 76; 1883: 175) s naknadno dodanim *-i*.

⁶³⁰ Kašić (1604: 120) ima impf. <yidijh> /jidih/ < *ědēxъ (stezanje) < *ědēaxъ.

⁶³¹ Iako inf. *věděti ukazuje na n. p. *a* (Stang 1957: 127), za što usp. i *vīdēti od istoga korijena. Nije nemoguće da se radi o nekakvoj sekundarnoj *c*-paradigmi u prezentu (s obzirom na n. p. *c* i u *jesmъ* i u *damъ*).

⁶³² Belić 2000: 178.

⁶³³ Gudek 2013: 127–128.

⁶³⁴ Govor nema neoakuta u zadnjem slogu.

⁶³⁵ Naglasak povučen sa zadnjeg sloga.

⁶³⁶ Usp. Vermeer 2017: 688 za dodatno svjedočanstvo o obliku s izvornom kraćinom osnove.

9.5. Glagol *htjeti*

Glagol *h(o)tjeti* ima neobičnu kombinaciju inf./I-ptcp. sa sufiksom *-ě- i prez. na *-je-, uz dodatnu prijevojnu opreku (kao *zvati – zovę*).

PRASLAVENSKI	ŠTOK.	ČAK. (Vrgada)	KAJK. (G. Konjščina ⁶³⁷)
*хѣтѣти/xotěti	<i>htjěti</i>	<i>hoiti</i>	<i>štěti</i>
1. *xot'q̃	<i>hòcu</i>	<i>oću</i>	<i>oču</i>
2. *xot'ešb	<i>hòceš</i>	<i>óceš</i>	<i>očęš</i>
3. *xot'etb	<i>óce</i>	<i>óce</i>	<i>očę</i>
1. *xot'emo	<i>hòcemo</i>	<i>ócemo</i>	<i>očęmę</i>
2. *xot'ete	<i>hòcete</i>	<i>ócete</i>	<i>očęte</i>
3. *xot'etb	<i>hóce</i>	<i>(h)ócu</i>	<i>očęju</i>

Ovaj je glagol u knjiž. štok. po mnogo čemu izniman. Jedini (uz *mogu – možeš*) čuva staru opreku 1st i drugih lica u n. p. B, zajedno sa starim nastavkom -u (u kajk. se to gubi). Usp. i niječno *něcu – nećeš < něceš* itd. Zajedno s *můžeš* (1.9.2) prezent *hóceš* čuva izvornu kračinu -e-⁶³⁸ u prez. n. p. B, što neće biti slučajno ni sekundarno s obzirom na sve ostale očuvane arhaizme.

U množini se razlikuju oblici u Zštok. i Ištok. Zapad u mn. ima arhaično *hòcemo – hòcete – hòcé⁶³⁹*, dok istok ima mlađe *hòcemo – hòcete⁶⁴⁰ – hòcé*. Naglasak je u 3^{mn} lako razumjeti – tu je zapravo riječ o naglasku starog *hòtę po *ě/i*-vrsti. Takva sta-

⁶³⁷ Gudek 2013: 126.

⁶³⁸ Budmani (1867: 100) ne preuzima za knjiž. nštok. Daničićevo (1896: 47/1925: 130) dugo -ě- u *hòcéš – hòcé* (iako prihvaća Daničićevo *hòcemo – hòcete* premda u Dubrovniku nije tako), koje Budmani sumnjičavo komentira u ARj (III: 656, usp. i Rešetar 1900: 193). Ipak, Daničićev dug tematski vokal u tim oblicima, iako inovativan (i posve neobičan na Zštok. području), nije artificijelan (usp. Kapović 2015: 113³⁴⁸).

⁶³⁹ Analogijom prema tome možda dijelom (uz druge razloge) i 3^{mn} *mogu* (prema *možemo – možete*, 1.9.2). Oba oblika, i 3^{mn} *hóce* i 3^{mn} *mogu*, bilježi u normativnom priručniku Raguž 1997: 208, 216 (HG: 272 i NHKJ: 177 imaju *hóce*, ali takvu posebnost kod drugog glagola, izgleda, nisu uočili). Od dijalekata usp. npr. u Mostaru *hóce* (Milas 1903: 77), a za oba glagola Kurtović Budja 2009: 97 za makarsko primorje. Budmani (1867: 100) preuzima za književni nštok. Daničićevo (1896: 47/1925: 130) *hòcemo – hòcete*, ali u ARj napominje da je u Dubrovniku *hòcemo – hòcete*.

⁶⁴⁰ Takav naglasak u 1/2^{mn} bilježi Daničić (1896: 87/1925: 130), on je i danas takav u njegovu Novom Sadu (usp. Kapović 2015: 117³⁶⁰), a dobro je potvrđen i drugdje u Ištok. – usp. *òhemo – òheme* u više govora (Московљевић 1927-8: 42 za Pocerinu, Недељков 1984: 337 za Kač kraj Novog Sada, Радовановић 2014: 298 za Valjevsku Podgorinu). U Banatu (Ивић, Бошњакović & Драгин 1997: 261) nalazimo varijante *òhemo/òhemo* (usp. i *něhemo*) – *òheme/òheme*. Rjeđe se takav naglasak u 1/2^{mn} može naći na zapadu – usp. u stštok. Bokšićima kraj Našića (Ivšić 1907: 153) *očęmo – očęte*, no u susjednim i po govoru vrlo srodnim Šaprinovcima ipak *óčęmo – óčęte*. Opći C-naglasak u prezentu glagola *htjeti* je pak sasvim izniman (usp. Stankiewicz 1993: 149⁸).

ra morfološka razlika je potvrđena već u stsl. koji ima *xoštemo* – *xoštete* ali *xotęťb*. Morfološka razlika za sobom povlači i naglasnu razliku jer *ě/i*-vrsta praktički nema n. p. B (vidi 3)⁶⁴¹. Odrazi staroga **xotęťb* (usp. rus. 3^{mn} *xomám* za naglasak) dobro su potvrđeni u štok/čak. (ARj III: 656) – usp. u Novom Vinodolskom⁶⁴² očekivano *đćemo* – *đćete* – *otę* (uz analoško i rjeđe *đćę*⁶⁴³). Ištok. *hōćemo* – *hōćete* (umjesto starijeg i očekivanog *hōćemo* – *hōćete*) vjerojatno nastaju analogijom prema 3^{mn} *hōćę*⁶⁴⁴. Varijanta *hōćę* u 3^{mn}, jasno, dolazi analogijom prema *hōćemo* – *hōćete*.

Oblici s uzlaznim naglaskom u prez. se javljaju i u Zštok., ali isključivo s upitnom česticom *li* i u svim oblicima koji inače imaju silazni naglasak: *hōćeš* ali *hōćeš li?* (isto i *hōće li?*, *hōćemo li?*, *hōćete li?* – također i uz elipsu upitne čestice, npr. *hōćeš?*). Nije potpuno jasno kako je takav naglasak nastao⁶⁴⁵, ali može biti i da je takav izvorni naglasak utjecao na Ištok. sekundarno *hōćemo* – *hōćete* i bez upitnosti (zajedno s 3^{mn} *hōćę*).

U Zštok. u 3^{mn} može doći i do značenjske opreke: oblici *hōćę* i *něćę* (kao oblici s ujednačenim naglaskom kao u većini ostalih lica) se mogu upotrebljavati za naglašeni futur, tj. kao pomoćni glagol (*ōni hōćę/něćę ići* ‘ipak (ne)će ići’), dok se *hōćę* i *něćę* upotrebljava u značenju ‘željeti’ (*ōni hōćę/něćę da iđu* ‘(ne) žele ići’). Točnu bi dijalekatsku raširenost pojedinih tipova naglasnih obrazaca u prez. od *htjeti* (što se tiče dužine nastavka i naglasaka u mn.) trebalo tek detaljnije istražiti.

Aor. je *htjędoh*⁶⁴⁶, impf. je *hōtijāh/htjājāh* (ARj)⁶⁴⁷ < *хѣ/отѣахѣ, GPR je *htjo* – *htjēla* – *htjēlo* (kako se i očekuje u n. p. B), GPS je (zast.) *hōtęci* (st. *hotęci*, ARj⁶⁴⁸) s očekivanim *ě/a*-naglaskom, GPP *prōhtjęvši* (s naglaskom kao u inf.), a GI *htjėje* (sa sekundarnim naglaskom prema C-tipu kao u *slāne*).

⁶⁴¹ U rus. *ě/a*-oblike vidimo i u drugim oblicima mn. (1^{mn} *xomúm* – 2^{mn} *xomúme*), koji onda, logično, imaju i C-naglasak.

⁶⁴² Белић 2000: 177.

⁶⁴³ Neobično je što kod Kašića (1604: 102, 109) prema <hōchiemo>, <hōchiete> u 3^{mn} nalazimo <hochiě> i <hottě>, što bi upućivalo na /hoćę/ ali /hōtę/, upravo obrnuto od očekivanog.

⁶⁴⁴ Preko rus. 1^{mn} *xomúm* – 2^{mn} *xomúme* se često objašnjavalo i Ištok. *hōćemo* – *hōćete*, no, dok je u 3^{mn} **hōtę* → *hōćę* vrlo jednostavno razumjeti, nekakvo **hotimo* – **hotite* (a takav bi bio naglasak u Ištok.) teško da može objasniti *hōćemo* – *hōćete* (ne ***hoćęmo* – ***hoćęte*!).

⁶⁴⁵ Usp. Rešetar 1900: 202 za uobičajene štok. primjere kao *kò je dà je, štà ćes?*, *jě li?* (i *jěl?*), *bì li?* (i *bi?*) i sl., gdje se javlja sličan fenomen. Može biti da je tu riječ o poopcavanju naglasaka od izvornih skupova nenaglašenih riječi (tj. riječi s čeonim naglaskom) i izvorno dominantnih čestica (možda *li*), kod kojih se onda naglasak pomicao, šireći se onda analoški i na glagolske višesložne primjere. Neće biti da to sve ima veze s pomicanjem naglasaka udesno u n. p. *b* u psl.

⁶⁴⁶ Zast. i *htjēh* i *hōtjeh* (Budmani 1867: 100). Kašić (1604: 102–103, 105, 107) imao aor. <hotih> – <hotti>, s naglaskom već ujednačenim prema C-tipu kao <ucih>, <ucci> (: 111, 113, 115).

⁶⁴⁷ Kašić 1604: 102 <hotijāh> /*hotjājāh*/.

⁶⁴⁸ To je očekivani C-naglasak prema *ě/i*-obliku (na koji upućuje *-t-*). Bračko (Dračevica) *hōtęc* ima mlađi B-naglasak po B-prezentu.

Literatura:

- ALEXANDER, RONELLE. 1975. *Torlak accentuation*. Verlag Otto Sagner. München.
- ARj = *Rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika*, sv. 1–97 [dijelovi I–XXIII]. JAZU. Zagreb 1881–1976.
- BABIĆ, IVAN. 2008. *Studenački rječnik*. Župni ured Studenci. Studenci.
- BABIĆ, STJEPAN. 1991². *Tvorba riječi u hrvatskom književnom jeziku*. Globus–HAZU. Zagreb.
- BARBIĆ, ANTE. 2011. *Rječnik Pitava i Zavale*. Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje. Zagreb.
- БЕЛИЋ, АЛЕКСАНДАР. 1905. Дијалекти источне и јужне Србије. *Српски дијалектолошки зборник* I.
- БЕЛИЋ, АЛЕКСАНДАР. 2000. Белешке о чакавским говорима. *О дијалектима (Изабрана дела А. Белића* 10). Завод за уџбенике и наставна средства. Београд. 136–186. [prijevod rada: Беличъ, А. И. 1909. Замиѣтки по чакавскимъ говорамъ. *Извѣстія Отдѣленія русскаго языка и словесности Императорской Академіи Наукъ* XIV/2. 181–266.]
- BÉLLOSZTÉNÉCZ, JOANNIS. 1740. *Gazophylacium Illyrico-Latinum*. Zagrabia.
- BENIĆ, MISLAV. 2007. Osnovni podaci o osječkoj akcentuaciji. *Filologija* 48. 1–28.
- BENIĆ, MISLAV. 2014. *Opis govora Kukljice*. Sveučilište u Zagrebu [doktorska disertacija].
- БОЈАНИЋ, МИХАИЛО; ТРИВУНАЦ, РАСТИСЛАВА. 2002. *Рјечник дубровачког говора*. Институт за српски језик САНУ. Београд.
- БОШЊАКОВИЋ, ЖАРКО. 2012. Морфолошке особине говора источне Шумадије. *Српски дијалектолошки зборник* LIX. 1–381.
- BROZOVIĆ, DALIBOR. 1957. Izvještaj o istraživanju govora u dolini rijeke Fojnice. *Ljetopis JAZU* 62. 375–385.
- BROZOVIĆ, DALIBOR. 1966. O problemu ijekavskošćakavskog (istočnobosanskog) dijalekta. *Hrvatski dijalektološki zbornik* 2. 119–208.
- BROZOVIĆ, DALIBOR. 1996. O prilogu dr. Stjepana Vukušića za Ivšićev zbornik. *Stjepan Ivšić i hrvatski jezik*. HAZU–Matica hrvatska (Ogranak Orahovica). Zagreb. 175–176.
- BROZOVIĆ, DALIBOR. 2007. Govor u dolini rijeke Fojnice. *Hrvatski dijalektološki zbornik* 13. [pretisak doktorske disertacije iz 1956–7]
- BROZOVIĆ, DALIBOR; IVIĆ, PAVLE. 1988. *Jezik, srpskohrvatski/hrvatskosrpski, hrvatski ili srpski*. Jugoslavenski leksikografski zavod „Miroslav Krleža”. Zagreb.

- BUDMANI, PIETRO. 1867. *Grammatica della lingua serbo-croata (illirica)*. Vienna.
- BUDMANI, PERO. 1883. Dubrovački dijalekt, kako se sada govori. *Rad JAZU* 65. 155–179.
- ĆURKOVIĆ, DIJANA. 2014. *Govor Bitelića*. Filozofski fakultet u Rijeci [doktorska disertacija].
- DANIČIĆ, ĐURO. 1896². Akcenti u glagola. *Djela Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti* 17. 47–158.
- Даничић, Ђуро. 1925. *Српски акценти*. Графички завод „Макарије” А. Д. Београд–Земун.
- ДРАГИЧЕВИЋ, МИЛАН. 2008. О акцентима глаголских облика у говору Срба Лапачког поља. *Зборник Института за српски језик САНУ* I. 165–177.
- ДЫБО, ВЛАДИМИР А. 1981. *Славянская акцентология. Опыт реконструкции системы акцентных парадигм в праславянском*. Издательство „Наука”. Москва.
- ДЫБО, ВЛАДИМИР А. 2000. *Морфонологизированные парадигматические акцентные системы. Типология и генезис*. Том I. Языки русской культуры. Москва.
- ДЫБО, В.А.; ЗАМЯТИНА, Г.И.; НИКОЛАЕВ, С.Л. 1990. *Основы славянской акцентологии*. Издательство „Наука”. Москва.
- ДЫБО, В.А.; ЗАМЯТИНА, Г.И.; НИКОЛАЕВ, С.Л. 1993. *Основы славянской акцентологии. Словарь*. Издательство „Наука”. Москва.
- ERJ = *Hrvatski enciklopedijski rječnik*. Ur. Ranko Matasović; Ljiljana Jojić. Novi liber. Zagreb. 2002.
- GARDE, PAUL. 1976. *Histoire de l'accentuation slave*. Tome I–II. Collection de manuels de l'Institut d'études slaves. Paris.
- GUDEK, VEDRANA. 2013. *Opis govora Gornje Konjščine*. Filozofski fakultet u Zagrebu [diplomski rad].
- НАММ, JOSIP. 1963. Čakavski imperfekt. *Zbornik u čast Stjepana Ivšića*. Hrvatsko filološko društvo. Zagreb. 113–122.
- НАММ, JOSIP. 1970³. *Staroslavenska gramatika*. Školska knjiga. Zagreb.
- HG = EUGENIJA BARIĆ; MIJO LONČARIĆ; DRAGICA MALIĆ; SLAVKO PAVEŠIĆ; MIRKO PETI; VESNA ZEČEVIĆ; MARIJA ZNIKA. *Hrvatska gramatika*. Školska knjiga. Zagreb. 1997².
- HOUTZAGERS, PETER. 1987. On the phonology and morphology of the Čakavian dialects spoken on the island of Pag. *Dutch Studies in South Slavic and Balkan Linguistics (Studies in Slavic and General Linguistics* 10. 65–90.
- НОУТЗАГЕРС, Х. П. 1991. Имперфект в чакавских говорах острова Паг. *Советское славяноведение* 5. 77–82.

- HRASTE, MATE. 1935. Čakavski dijalekat ostrva Hvara. *Јужнославенски филолог* XIV. 1–55.
- HRASTE, MATE. 1937. Osobine govora ostrva Visa. *Зборник лингвистичких и филолошких расправа А. Белићу о четрдесетогодишњици његова научног рада*. Издање „Мала Србија”. Београд. 147–154.
- HRASTE, MATE. 1940. Čakavski dijalekat ostrva Brača. *Српски дијалектолошки зборник* X. 1–66.
- IVANČIĆ DUSPER, ĐURĐICA; BAŠIĆ, MARTINA. 2013. *Rječnik crikveničkoga govora*. Centar za kulturu dr. Ivan Kostrenčić. Crikvenica.
- ИВИЋ, ПАВЛЕ; БОШЊАКОВИЋ, ЖАРКО; ДРАГИН, ГОРДАНА. 1997. Банатски говори шумадијско-војвођанског дијалекта. Друга књига: Морфологија, синтакса, закључци, текстови. *Српски дијалектолошки зборник* XLIII.
- IVŠIĆ, STJEPAN. 1907. Šaptinovačko narječje. *Rad JAZU* 168. 113–162.
- IVŠIĆ, STJEPAN. 1911. Prilog za slavenski akcenat. *Rad JAZU* 187. 133–208.
- IVŠIĆ, STJEPAN. 1913. Današnji posavski govor. *Rad JAZU* 196 (I). 124–254. 197 (II). 9–138.
- IVŠIĆ, STJEPAN. 1970. *Slavenska poredbena gramatika*. Školska knjiga. Zagreb.
- JAKIĆ-CESTARIĆ, VESNA. 1960. Ispitivanje govora otoka Premude, Silbe, Oliba i Ista te Petrčana na zadarskom kopnu. *Ljetopis JAZU* 64. 357–361.
- JEDVAJ, JOSIP. 1956. Bednjanski govor. *Hrvatski dijalektološki zbornik* 1. 279–330.
- JEMBRIH, ALOJZ; LONČARIĆ, MIJO. 1982–3. Govor Gregurovca Veterničkog. *Rasprave Zavoda za jezik* 8–9. 5–62.
- JURIŠIĆ, BLAŽ. 1966. *Rječnik govora otoka Vrgade. I dio. Uvod*. JAZU. Zagreb.
- JURIŠIĆ, BLAŽ. 1973. *Rječnik govora otoka Vrgade, uspoređen s nekim čakavskim i zapadnoštokavskim govorima. II dio, Rječnik*. JAZU. Zagreb.
- KALOGJERA, DAMIR; FATTORINI SVOBODA, MIRJANA; JOSIPOVIĆ SMOJVER, VIŠNJA. 2008. *Rječnik govora grada Korčule*. Novi liber. Zagreb.
- KALSBECK, JANNEKE. 1998. *The Čakavian Dialect of Orbanici near Žminj in Istria*. Rodopi. Amsterdam–Atlanta.
- KAPOVIĆ, MATE. 2008a. *Uvod u indoeuropsku lingvistiku. Pregled jezika i povijesna fonologija*. Matica hrvatska. Zagreb.
- KAPOVIĆ, MATE. 2008b. Razvoj hrvatske akcentuacije. *Filologija* 51. 1–39.
- KAPOVIĆ, MATE. 2009. O naglasku *e*-glagolâ u zapadnoj Posavini. *Croatica et Slavica Iadertina* V. 107–121.
- KAPOVIĆ, MATE. 2010a. Naglasak *o*-osnova muškog roda u hrvatskom – povijesni razvoj. *Filologija* 54. 51–109.
- KAPOVIĆ, MATE. 2010b. Naglasak imeničnih *i*-osnova u Orubici. *Rasprave Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje* 36/1. 23–31.

- KAPOVIĆ, MATE. 2011a. The Accentuation of *i*-verbs in Croatian Dialects. Eds. Pronk, Tijmen; Derksen, Rick. *Accent matters: papers on Baltic and Slavic accentology (Studies in Slavic and General Linguistics 37)*. Rodopi. Amsterdam–New York. 109–233.
- KAPOVIĆ, MATE. 2011b. Historical Development of Adjective Accentuation in Croatian (suffixless, *-ънъ and *-ъкъ adjectives). Ed. Rinkevičius, Vytautas. *Proceedings of the 6th IWoBA (Baltistica VII Priedas)*. 103–128. 339–448.
- KAPOVIĆ, MATE. 2011c. Naglasak imenica srednjeg roda u hrvatskom – povijesni razvoj. *Hrvatski dijalektološki zbornik* 17. 109–146.
- KAPOVIĆ, MATE. 2011d. Naglasak *ā*-osnova u hrvatskom – povijesni razvoj. *Hrvatski dijalektološki zbornik* 17. 147–172.
- KAPOVIĆ, MATE. 2015. *Povijest hrvatske akcentuacije. Fonetika*. Matica hrvatska. Zagreb.
- KAPOVIĆ, MATE. 2017a. On shortening, lengthening, and accent shifts in Slavic. *Rasprave Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje* 43/2. 381–402.
- KAPOVIĆ, MATE. 2017b. Proto-Indo-European Phonology. Ed. Kapović, Mate. *The Indo-European Languages*. Routledge. London–New York. 13–60.
- KAPOVIĆ, MATE. 2017c. Proto-Indo-European Morphology. Ed. Kapović, Mate. *The Indo-European Languages*. Routledge. London–New York. 61–110.
- KAPOVIĆ, MATE. 2017d. Notes on the Historical Accentuation of the Čakavian Dialect of Blato on Korčula: Acute Posttonic Length, Slavic *ā*-stem locative plural and other issues. Eds. Genis, René; de Haard, Eric; Lučić, Radovan. *Definitely Perfect. Festschrift for Janneke Kalsbeek*. Uitgeverij Pegasus. Amsterdam. 323–334.
- KAPOVIĆ, MATE. 2017e. The Position of Kajkavian in the South Slavic Dialect Continuum in Light of Old Accentual Isoglosses. *Zeitschrift für Slawistik* 62/4. 606–620.
- KAPOVIĆ, MATE. & MATASOVIĆ, RANKO (Eds). 2007. *Tones and Theories. Proceedings of IWoBA 2005*. Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje. Zagreb.
- KAŠIĆ, BARTOL. 1604. *Institvtionvm lingvæ Illyricæ libri dvo*. Apud Aloysium Zannettum. Romæ. [pretisci: KAŠIĆ, BARTOL. 2002. *Osnove ilirskoga jezika u dvije knjige*. IHJJ. Zagreb. & KAŠIĆ, BARTUL. 2005. *Osnove hrvatskoga jezika*. Tusculanae editiones. Zagreb–Mostar]
- KAŠIĆ, ZORKA. 1995. Govor Konavala. *Српски дијалектолошки зборник* XLI. 241–396.
- KORTLANDT, FREDERIK. 2011. *Selected writings on Slavic and general linguistics*. Rodopi. Amsterdam–New York.
- KURTOVIĆ BUDJA, IVANA. 2009. *Govori makarskoga primorja. Fonologija i morfologija*. Filozofski fakultet u Zagrebu. [doktorska disertacija]

- KUŠAR, MARCEL. 1894. Rapski dijalekat. *Rad JAZU* 118. 1–54.
- LANGSTON, KEITH. 2006. *Čakavian Prosody. The Accentual Patterns of the Čakavian Dialects of Croatian*. Slavica. Bloomington. [prijevod: *Čakavska prozodija. Naglasni sustavi čakavskih govora*. Matica hrvatska. Zagreb. 2015]
- LÁSZLÓ, BULCSÚ. 1996. Bilješka o književnōme naglasku hrvātskōme. *Suvremena lingvistika* 41-42. 333–391.
- LEHFELDT, WERNER. 2001². *Einführung in die morphologische Konzeption der slavischen Akzentologie*. Otto Sagner. München.
- LIPLJIN, TOMISLAV. 2002. Rječnik varaždinskoga kajkavskog govora. Garestin d.o.o. Varaždin. [2013². Stanek media. Varaždin]
- LIV = *Lexikon der Indogermanischen Verben*. Ed. Rix, Helmut. Dr. Ludwig Reichert Verlag. Wiesbaden. 2001².
- LUKEŽIĆ, IVA; ZUBČIĆ, SANJA. 2007. *Grobnički govor XX. stoljeća (gramatika i rječnik)*. Katedra Čakavskog sabora Grobnišćine. Rijeka.
- MANDIĆ, DAVID. 2013. Naglasak *i*-glagolâ u govoru Banjolâ. *Rasprave: Časopis Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje* 39/1. 69–82.
- MARCH, WILLIAM J. 1981. Kajkavian Inflectional Morphophonemics: an Analysis of the Morphology of Dialects of Velika Rakovica, Virje, and Bednja. *Rad JAZU* 388. 237–312.
- MARETIĆ, TOMO. 1963³. *Gramatika hrvatskoga ili srpskoga književnoga jezika*. Matica hrvatska. Zagreb.
- MATEŠIĆ, JOSIP. 1970. *Der Wortakzent in der serbokroatischen Schriftsprache*. Carl Winter Universitätsverlag. Heidelberg.
- MILAS, MATEJ. 1903. Današnji mostarski dijalekat. *Rad JAZU* 153. 47–97.
- MILAT PANŽA, PETAR. [2014]. *Rječnik govora Blata na Korčuli*. Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje. Zagreb.
- MILKOVIĆ, IVAN. 2009. *Lička štokavska ikavica*. Pergamena. Zagreb.
- MOGUŠ, MILAN. 1966. Današnji senjski govor. *Senjski zbornik* 2. 5–152.
- МОСКОВЛЕВИЧЪ, МИЛОШ. 1927-8. Акценти поцерског говора. *Јужнословенски филолог* VII/1-2. 5–68.
- NHKJ = VUKUŠIĆ, STJEPAN; ZORIČIĆ, IVAN; GRASELLI-VUKUŠIĆ, MARIJA. 2007. *Naglasak u hrvatskome književnom jeziku*. Nakladni zavod Globus. Zagreb.
- НИКОЛАЕВ, СЕРГЕЙ Л. 2014. История штокавской акцентуации *i*-глаголов в свете данных старосербской рукописи XV. в. ‘Апостол’ (НБКМ № 889). *IWoBA VIII. Реферати VIII Међународног скупа о балтословенској акцентологији (Нови Сад 2012)*. *Славистички зборник* (књига I). Нови Сад. 269–283.

- НИКОЛИЋ, БЕРИСЛАВ М. 1970. *Основи млађе новоштокавске акцентуације*. Институт за српскохрватски језик. Београд.
- РЕСО, АСИМ. 1961. Акценат села Ortiješa. *Građa (Naučno društvo NR Bosne i Hercegovine)* X. 5–51.
- РЕСО, АСИМ. 1980². *Osnovi akcentologije srpskohrvatskoga jezika*. Naučna knjiga. Београд.
- PERAIĆ, MARTINA. 2011. Verb accent in the local dialect of Bosanski Svilaj. Ed. Rinkevičius, Vytautas. *Proceedings of the 6th IWoBA (Baltistica VII Priedas)*. 171–196.
- ПЕШИКАН, МИТАН. 1963–4. Вуков и Даничићев систем глаголског акцента и његове новије модификације. *Јужнословенски филолог XXVI/1–2*. 247–291.
- PLETERŠNIK, МАКС. 1894. *Slovensko-nemški slovar* I–II. Ljubljana.
- ПЛИŠКО, ЛІНА; МАНДИЋ, ДАВИД. 2011. *Govori općine Ližnjan*. Sveučilište Jurja Dobrile u Puli. Pula.
- РАДОВАНОВИЋ, ДРАГАНА. 2014. Говор Ваљевске Подгорине. *Српски дијалектолошки зборник LXI*. 7–366.
- RAGUŽ, DRAGUTIN. 1997. *Praktična hrvatska gramatika*. Medicinska naklada. Zagreb.
- РЕШЕТАР, МИЛАН. 1900. *Die serbokroatische Betonung südwestlicher Mundarten*. Alfred Hölder, K. u K. Hof- und Universitäts-Buchhandler. Wien.
- РЕШЕТАР, МИЛАН. 1952. *Најстарија дубровачка проза*. Српска академија наука. Београд.
- РУЖИЧИЋ, ГОЛКО. 1927. Акценатски систем пљеваљског говора. *Српски дијалектолошки зборник* 3. 115–176.
- SSKJ = *Slovar slovenskega knjižnega jezika*. Slovenska akademija znanosti in umetnosti. Ljubljana. 2000.
- STANG, CHRISTIAN S. 1957. *Slavonic accentuation*. I kommisjon hos H. Aschehoug & Co. (W. Nygaard). Oslo.
- СТАНИЋ, МИЛИЈА. 1982. Ускочки акценат. *Српски дијалектолошки зборник* 28. 63–191.
- STANKIEWICZ, EDWARD. 1993. *The Accentual Patterns of the Slavic Languages*. Stanford University Press. Stanford.
- СТЕВАНОВИЋ, МИХАИЛО С. 1940. Систем акцентуације у пиперском говору. *Српски дијалектолошки зборник* X. 67–184.
- ŠIMUNOVIĆ, ПЕТАР. 2009². *Rječnik bračkih čakavskih govora*. Golden marketing–Tehnička knjiga. Zagreb.
- ŠOJAT, ANTUN. 1982. Туropoljski govori. *Hrvatski dijalektološki zbornik* 6. 317–493.

- ŠPRLJAN, NATAŠA. 2015. *Opis govora Selaca na Braču s posebnim naglaskom na akcentuaciju (u usporedbi s okolnim mjestima)*. Filozofski fakultet u Zagrebu. [doktorska disertacija]
- ŠURMIN, ĐURO. 1895. Osobine današnjega sarajevskoga govora. *Rad JAZU* 121. 186–209.
- TEŽAK, STJEPKO. 1981. Ozaljski govor. *Hrvatski dijalektološki zbornik* 5. 203–428.
- TURČIĆ, BRANKO. 2002. *Sedmoškojani. Prvi čakavski rječnik*. Rijeka.
- VAILLANT, ANDRÉ. 1966. *Grammaire comparée des langues slaves. Tome III: Le verb*. Éditions Klincksieck. Paris.
- VERMEER, WILLEM. 1984. On clarifying some points of Slavonic accentology: the quantity of the thematic vowel in the present tense and relate issues. *Folia linguistica historica* V/2. 331–395.
- VERMEER, WILLEM. 1998. On the rendition of vowel length in Petre Hektorović's Ribanje (1568). *Studies in Slavic and General Linguistics* 24. 465–526.
- VERMEER, WILLEM. 2015. On the rendition of vowel length in Petre Hektorović's Ribanje (1568): Section 6 on the accentuation of the (c)-stressed verb *činiti*. [https://www.academia.edu/16350268/_1998_2015_On_the_rendition_of_vowel_length_in_Petre_Hektorovi%C4%87_s_Ribanje_1568_Section_6_on_the_accentuation_of_the_c_-stressed_verb_%C4%8Diniti] [dopuna članku VERMEER 1998]
- VERMEER, WILLEM. 2017. Informal notes on the dialect of Novi Vinodolski as spoken in 1973. Eds. Genis, René; de Haard, Eric; Lučić, Radovan. *Definitely Perfect. Festschrift for Janneke Kalsbeek*. Uitgeverij Pegasus. Amsterdam. 673–693.
- VIDOVIĆ, DOMAGOJ. 2009. Utjecaj migracija na novoštokavske ijekavske govore u Neretvanskoj krajini i Donjoj Hercegovini. *Hrvatski dijalektološki zbornik* 15. 283–304.
- VIDOVIĆ, DOMAGOJ. 2013. Naglasci u govoru i toponimiji Zažablja i Popova. *Rasprave: Časopis Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje* 39/1. 155–173.
- VRANIĆ, SILVANA. 2011. *Govori sjeverozapadnoga makrosustava na otoku Pagu. 2. Morfologija*. Matica hrvatska Ogranak Novalja–Filozofski fakultet Sveučilišta u Rijeci. Rijeka.
- VRANIĆ, SILVANA; OŠTARIĆ, IVO. 2016. *Rječnik govora Novalje na otoku Pagu*. Grad Novalja–Ogranak Matice hrvatske u Novalji–Filozofski fakultet Sveučilišta u Rijeci. Novalja.
- Vuk = СТЕФ. КАРАЦИЋ, ВУК. 1935⁴. *Српски рјечник истумачен њемачкијем и латинскијем ријечима*. Штампарија Краљевине Југославије. Београд.
- ВУКОВИЋ, ЈОВАН Л. 1940. Акценат говора Пиве и Дробњака. *Српски дијалектолошки зборник* X. 185–417.

- VUKŠA NAHOD, PERINA. 2017. *Slivanjski govori: fonologija i morfologija*. Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje. Zagreb.
- ЗАЛИЗНЯК, А. А. 2010. *Труды по акцентологии. Том I. Языки славянских культур*. Москва. [От праславянской акцентуации к русской str. 1–428] [prvo izdanje: ЗАЛИЗНЯК, А. А. 1985. *От праславянской акцентуации к русской*. Издательство „Наука”. Москва]
- ZUBČIĆ, SANJA. 2017. *Neocirkumfleks u čakavskom narječju*. Filozofski fakultet u Rijeci. Rijeka.

The History of Verbal Accentuation in Štokavian (and Elsewhere)

Summary

The paper discusses the history of verbal accentuation in Štokavian, i.e. its development from Proto-Slavic to modern dialects. The paper also discusses the verbal accentuation of Čakavian and Kajkavian but in less detail. The emphasis is on the reconstruction and development of accentual paradigms in relation with the complex verbal morphology. Verbs are grouped according to present-infinitive groups and subgroups. All verbal forms are discussed under each specific group.

Ključne riječi: glagoli, akcentuacija, naglasak, štokavski, čakavski, kajkavski, povijest, dijalekti

Keywords: verbs, accentuation, accent, Štokavian, Čakavian, Kajkavian, history, dialects

